

ROZVOJ VENKOVA 5
(RURAL DEVELOPMENT)

Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta

CESTOVNÍ RUCH JAKO ALTERNATIVNÍ ODVĚTVÍ PRO ROZVOJ JIHOMORAVSKÉHO VENKOVA?

Výstup projektu Interní grantové agentury AF MENDELU

Editor: Milada Šťastná

Spoluautoři: Antonín Vaishar, Hana Vavrouchová, Miloslava Ševelová,
Veronika Doskočilová, Helena Lincová, Kateřina Stonawská, Pavlína Thonnová,
Alona Vasylichenko

Brno 2015

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Cestovní ruch jako alternativní odvětví pro rozvoj jihomoravského venkova?

Milada Šťastná, Antonín Vaishar, Hana Vavrouchová,
Miloslava Ševelová, Veronika Doskočilová, Helena Lincová,
Kateřina Stonawská, Pavlína Thonnová, Alona Vasylchenko

2015

Tato publikace je výsledkem řešení projektu Interní grantové agentury
Agronomické fakulty Mendelovy univerzity v Brně

Recenzovali:

Ing. Mojmír Kyselka, CSc., Ústav územního rozvoje Brno

RNDr. Jana Zapletalová, CSc., Ústav geoniky AV ČR, v.v.i. Ostrava, pobočka Brno

ISBN 978-80-7509-316-5

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	TEORIE: VENKOVSKÝ CESTOVNÍ RUCH.....	9
3	METODOLOGIE A DATA	12
3.1	Historie cestovního ruchu v Česku	13
3.2	Současný český cestovní ruch.....	14
3.3	Cestovní ruch v Jihomoravském kraji.....	16
4	ATRAKTIVITY CESTOVNÍHO RUCHU JIHOMORAVSKÉHO VENKOVA	21
4.1	Krajina jako atraktivita venkovského cestovního ruchu v Jihomoravském kraji.....	21
4.2	Architektonické zvláštnosti jihomoravského venkova jako atraktivity cestovního ruchu	26
4.3	Nehmotné dědictví	27
5	REALIZAČNÍ PŘEDPOKLADY: INFRASTRUKTURA PRO CESTOVNÍ RUCH V JIHOMORAVSKÉM KRAJI	30
5.1	Ubytovací a stravovací zařízení.....	30
5.2	Doprava	32
6	ORGANIZACE, INFORMACE, MARKETING	35
7	FORMY CESTOVNÍHO RUCHU NA JIHOMORAVSKÉM VENKOVĚ.....	41
7.1	Druhé bydlení	41
7.2	Poznávací cestovní ruch	42
7.3	Letní rekreace u vody.....	45
7.4	Zimní cestovní ruch.....	46
7.5	Konferenční a incentivní cestovní ruch	47
7.6	Lázeňský, zdravotní a wellness cestovní ruch	47
7.7	Agroturistika, ekoagroturistika, vinařská turistika	48
8	REGIONÁLNÍ PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	51
8.1	Slavkovské bojiště.....	52
8.2	Moravský kras	60
8.3	Modré hory	74
8.4	Lednicko-valtický areál.....	86
8.5	Podyjí.....	99
8.6	Ivančicko-dolnokounicko	115
9	SYNTÉZA: VÝSLEDKY SWOT ANALÝZY	132
9.1	Chalupaření, chataření, zahrádkaření	133
9.2	Poznávací cestovní ruch.....	134

9.3	Sportovně-rekreační cestovní ruch	135
9.4	Léčebně-lázeňský cestovní ruch	136
9.5	Agroturistika a ekoagroturistika.....	137
9.6	Cestovní ruch v Jihomoravském kraji	138
10	ANKETNÍ ŠETŘENÍ.....	139
11	DISKUSE A NÁVRH BUDOUCÍCH STRATEGIÍ.....	142
12	ZÁVĚR A VÝHLED DO BUDOUCNA	144
	SUMMARY	147
	REJSTŘÍK	149
	SEZNAM TABULEK	153
	SEZNAM OBRÁZKŮ	153
	REFERENCE	158

1 ÚVOD

Současný ekonomický, technologický, urbanizační a kulturní vývoj výrazně mění postavení venkova na postindustriální. Zároveň se také mění množství a způsob využívání volného času a možnosti dopravy. Tyto dvě tendence představují výzvu pro rozvoj venkovského cestovního ruchu (George et al., 2009).

Za cestovní ruch lze považovat velmi zjednodušeně dočasnou změnu místa pobytu mimo trvalé místo bydliště po dobu ne delší než jeden ucelený rok za účelem rekreace nebo za účelem poznávání a spojení mezi lidmi. Instituce, zabývající se problematikou rozvoje venkova v Česku, obvykle nabízejí zaměření na cestovní ruch jako alternativní odvětví po výrazném snížení pracovních příležitostí v zemědělství a průmyslu. Přitom se velmi často operuje zejména cyklostezkami. Je to skutečně cesta pro jihomoravský venkov?

Existuje celá řada forem cestovního ruchu, které se mohou týkat venkova. Především bychom měli diferencovat mezi venkovským cestovním ruchem (který se zaměřuje na využívání typických venkovských atraktivit) a cestovním ruchem na venkově (který je ve venkovském prostoru pouze lokalizován, ale jeho vztahy k venkovu jsou přinejmenším nejasné). Ve snaze podchytit rozvoj odvětví cestovního ruchu na jihomoravském venkově budeme se v práci zabývat veškerým cestovním ruchem, vědomi si toho, že venkovský cestovní ruch v užším slova smyslu představuje jen část problematiky.

S venkovem se pojí zpravidla měkký cestovní ruch. Zvláštní kapitolou je agroturistika, která se však v zahraničí opírá zejména o rodinné farmy, jež jsou v Česku poměrně málo zastoupené. Právě jižní Morava se svými vinařskými rodinami by však mohla být výjimkou. Na venkově je ale stále převažujícím typem cestovního ruchu druhé bydlení na chatách a chalupách. Tzv. zelený cestovní ruch je reprezentován ekoturistikou, případně ekoagroturistikou (pobyty na ekologicky hospodařících statcích).

Podmínky pro rozvoj cestovního ruchu jsou prakticky na celém jihomoravském venkově. Existuje však alespoň některé venkovské území, které by mohlo žít z cestovního ruchu jako hlavního zdroje příjmů a zaměstnanosti? Přitom je ovšem třeba vzít rovněž v úvahu, že jen jedno odvětví má nižší průměrné příjmy na osobu než zemědělství, a tím je právě cestovní ruch. Není tedy orientace na cestovní ruch místo na zemědělství cestou z bláta do louže? Jaký prospěch má venkov z cestovního ruchu, pokud je investorem fyzická nebo právnická osoba, žijící ve (velko)městě nebo v zahraničí? Rozhodují o úspěšnosti mikroregionu ve sféře cestovního ruchu atraktivita, infrastruktura nebo management?

Podle České centrály cestovního ruchu CzechTourism je z hlediska návštěvníků Jihomoravský kraj zaměřen na poznávání nejvíce ze všech českých turistických regionů. Jde převážně o levnější turistiku, ale zahrnující vzdálenosti přesahující 100 km. Z hlediska spokojenosti návštěvníků je kraj po Šumavě druhý v pořadí, přičemž důvodem je mimo jiné přátelský přístup místních obyvatel. Naopak z hlediska cílené reklamy je region druhý od konce. Informace si lidé předávají často ústně, a velká část návštěvníků se do regionu vrací opakovaně. Negativně je hodnocena dopravní infrastruktura, a také cenová úroveň ubytování a dalších služeb. Převažují krátkodobé výlety, často bez ubytování. V poslední době se na jižní Moravě projevil jako v jediném kraji ČR pokles návštěvnosti, a to poklesem ubytování zahraničních turistů. Domácích návštěvníků naopak přibýlo. Přesto zůstává kraj po Praze druhým nejnavštěvovanějším. Každoročně jej navštíví více než milion turistů, z toho je okolo 400 tisíc nerezidentů.

Samozřejmě je nutno si klást otázku, nakolik se v Jihomoravském kraji prosazuje právě venkovská turistika. Tentýž pramen uvádí, že venkovská turistika je v Jihomoravském kraji pod průměrem ČR (z hlediska podílu tohoto motivu v rámci celého

spektra motivů), a to i přesto, že Jihomoravský kraj lze charakterizovat jako venkovský. Zjevně zde tedy existuje určitý dosud nevyužitý potenciál rozvoje venkovského cestovního ruchu.

Analýza cestovního ruchu má celou řadu aspektů. První otázkou jsou atraktivity, které má dané území k dispozici. Může jít (vedle druhého bydlení) o přírodní krásy a venkovskou krajinu, architektonické pamětihodnosti, živý folklór spojený s gastronomií, lidovou kulturou a zvyky. Méně obvyklý může být na venkově zdravotnický a wellness cestovní ruch, konferenční cestovní ruch, sportovní cestovní ruch a další, častěji však se prosazuje kombinace několika atraktivit.

Významným problémem cestovního ruchu v českých podmínkách je jeho sezónnost, daná jednak přírodními podmínkami, jednak zvyklostmi. Kraj, který má poměrně slabé příležitosti pro rozvoj zimního cestovního ruchu (ve smyslu zimních sportů), je z větší části odkázán na letní prázdninové období, a to i přesto, že některé formy (např. gastronomie ve spojení s kulturou vína umožňuje realizaci prakticky celoročně). Zde však nastupuje obecný zvyk Čechů věnovat se cestovnímu ruchu hlavně o prázdninách. Za jakých podmínek lze na cestovním ruchu v Jihomoravském kraji vydělat tolik, aby to pokrylo existenci provozovatelů po celý rok?

S tím souvisí otázka zákazníků nebo konzumentů cestovního ruchu. Z dosavadních analýz vyplývá, že jde o rodiny s dětmi, studenty, seniory a odborníky (např. ekology). Tito lidé jsou zaměřeni především na poznávání a přitom neutrácejí příliš mnoho peněz. Otázkou je, zda usilovat i o jiné typy turistů nebo se zaměřit spíše na stávající zákazníky. Málo diskutovanou otázkou je problematika nostalgického turismu, který je v některých zemích významný. Může se jednat například o návštěvy českých emigrantů ve své staré vlasti, nebo v pohraničí o návštěvy německých obyvatel, vysídlených po 2. světové válce a jejich potomků.

Poměrně limitující je infrastruktura pro cestovní ruch. Jde zejména o ubytovací a stravovací zařízení, a to nejen o jejich existenci, ale také o úroveň služeb a jejich sezónní či celoroční provoz. Významná je rovněž dopravní infrastruktura a dosažitelnost vybraných míst individuální i veřejnou dopravou. Důležité jsou však i běžné služby, a také doplňková zařízení jako koupaliště, krytá zařízení pro volný čas v případě špatného počasí, zařízení pro zábavu, společenský život a podobně. To může být ve venkovském prostředí problém.

Podstatnou podmínkou je i úroveň spolupráce mezi jednotlivými subjekty cestovního ruchu v území, marketing a reklama. Je třeba vycházet z toho, že návštěvník si vytváří obraz o daném regionu nejen podle jednoho zařízení, do něhož nominálně přijel, ale podle celého komplexu věcí. Správná filosofie by měla vycházet z toho, že pokud se podaří návštěvníka do regionu přilákat, má z toho přímý nebo nepřímý, reálný nebo potenciální prospěch celý systém. Jednotliví poskytovatelé služeb cestovního ruchu jsou tedy zároveň konkurenty, ale současně i spolupracujícími institucemi. Převládne-li konkurenční pojetí, postihne to celý region. Stejně tak jeden neseriózní poskytovatel může způsobit útlum návštěvnosti v celém regionu – zejména pokud si lidé předávají informace ústně. Marketing a dostatek informací jsou rovněž podstatné. Nestačí mít kvalitní produkt – je nezbytné tento produkt vhodným způsobem nabízet.

Máme-li hodnotit problematiku venkovského cestovního ruchu komplexně, musíme se zamyslet také nad pozitivními i negativními dopady tohoto odvětví na krajinu a sociální systém. Mezi pozitivní dopady může patřit například zaměstnanost, rozvoj infrastruktury, ekonomický přínos, údržba domovního fondu (v případě chalup) a podobně. Za negativní následky lze považovat (zejména v případě velkého množství návštěvníků) například rušení klidového prostředí, poškozování krajiny a životního prostředí, vytváření odpadů atd. Význam těchto dopadů závisí na řadě faktorů, jako je intenzita rekreačního využití území, věková struktura obyvatelstva, typ a způsob cestovního ruchu, ale i sídlo vlastníka

příslušných zařízení. V extrémních případech, kdy vlastník je z (velko)města a do svého zařízení dováží pracovní síly, potraviny a spotřební zboží, jakož i investiční činnosti, zbývá příslušné venkovské obci už jen starost o sjízdnost komunikací a odstraňování komunálního odpadu.

Cílem řešení projektu je zmapovat problematiku cestovního ruchu jako jednoho z perspektivních odvětví pro rozvoj venkova, diskutovat potenciály, bariéry, a také návaznosti cestovního ruchu na další odvětví (zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství, těžba nerostných surovin, výroba elektrické energie, služby apod.). Stejně tak se vyslovit k otázce, zda lze spoléhat na rozvoj cestovního ruchu jako nosného odvětví rurální ekonomiky a za jakých podmínek. Další ambicí projektu je přispět k nové krajské strategii rozvoje cestovního ruchu.

2 TEORIE: VENKOVSKÝ CESTOVNÍ RUCH

Po útlumu produktivního zemědělství hledá venkov novou ekonomickou bázi. Význam zemědělství se stále více přesunuje k údržbě venkovské krajiny a k pěstování tzv. energetických plodin. Proto je venkov v poslední době spojován s obnovitelnými zdroji energie. Venkovský prostor je však také stále více spojován s cestovním ruchem. Rozvoj venkovského cestovního ruchu je tedy spojen s multifunkčním využitím venkova a lze jej považovat za způsob konzumace venkova v rámci postproduktivní společnosti (Woods, 2011).

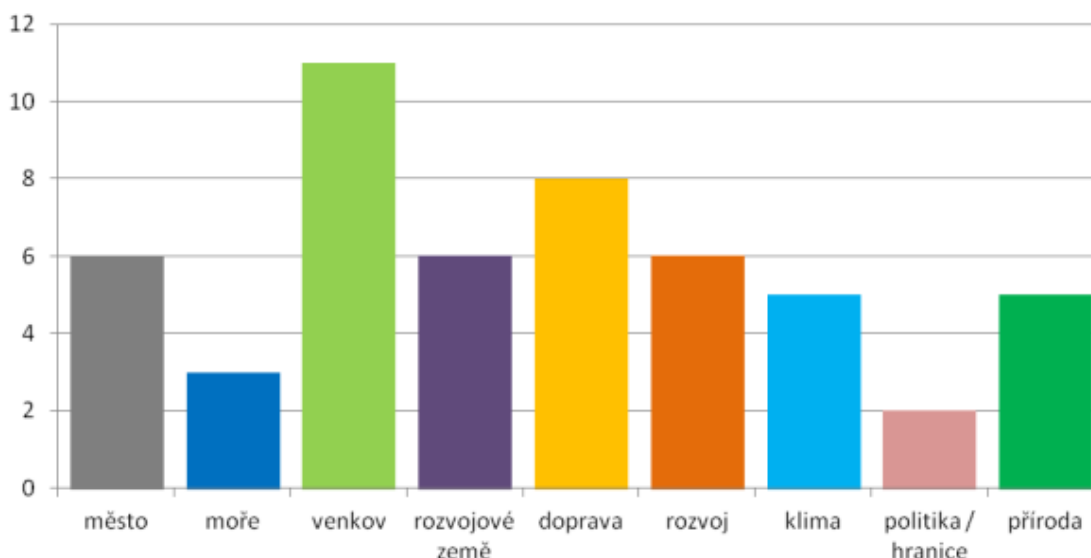
Podle světové organizace cestovního ruchu (WTO) cestovním ruchem rozumíme činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu ne delší než jeden ucelený rok, za účelem trávení volného času, podnikání nebo jinými účely, nesusouvisejícími s výkonem výdělečné činnosti turisty v navštíveném místě. Tato definice ovšem vyčleňuje pouze účastníky cestovního ruchu, nikoliv cestovní ruch jako takový.

Pro účely této studie je však důležitější struktura cestovního ruchu a v jejím rámci definice venkovského cestovního ruchu. Nejběžnějšími formami cestovního ruchu jsou:

- **Rekreační cestovní ruch** – je zaměřen na uspokojení běžné lidské potřeby regenerace fyzických a psychických sil.
- **Kulturně-poznávací cestovní ruch** – vychází z potřeby poznávat historii, historické památky a přírodní zvláštnosti, hledat souvislosti vývoje vlastní země s cizími, vzdělávat se.
- **Sportovně-turistický cestovní ruch** – je formou, která bývá považována za pravý opak předcházejícího, skutečnost však bývá poněkud složitější. Někdy bývají turistické výlety spojeny s poznáváním přírodních atraktivit cestovního ruchu i kulturně-historických památek. Poměrně novou a atraktivní formou poznávacího cestovního ruchu, spojeného s využitím GPS a internetu, je geocaching.
- **Lázeňský cestovní ruch** – případně lázeňsko-léčebný směr cestovního ruchu, který vychází z potřeby rekonvalescence, případně zdravotní prevence.

Všechny tyto druhy cestovního ruchu se odehrávají i na venkově. V nedávné době se vydělil také venkovský cestovní ruch. Za venkovský cestovní ruch budeme považovat turistické aktivity, spojené s využíváním venkovské krajiny a venkovského prostředí. Jeho součástí je agroturistika, která se zaměřuje na pobyty na zemědělských usedlostech v oblastech méně zasažených civilizací. Na venkově jde především o různé formy šetrného turismu (Hamele, 1992).

Naprostá většina statisticky podchytitelného cestovního ruchu v Česku směřuje pochopitelně do měst a lázeňských středisek. I když venkovský cestovní ruch v našich podmínkách není příliš rozšířen, světová literatura věnuje této problematice mimořádnou pozornost. Matějová (2012) analyzovala nejvýznamnější světové časopisy ve sféře geografie cestovního ruchu a zjistila zcela exkluzivní místo venkovského cestovního ruchu mezi tématy (obr. 1). Agroturistice v Evropě se věnuje také speciální číslo *European Countryside* (Potočník-Slavič, Schmitz, 2013).

Obr. 1 Tématiky článků v nejvýznamnějších světových vědeckých časopisech, zabývajících se cestovním ruchem podle Matějové (2012)

V mezinárodním měřítku existuje k problematice venkovského cestovního ruchu od poloviny 90. let minulého století rychle narůstající počet titulů. Jen z novějších knižních publikací lze jmenovat například Hall et al. (2005), Hill and Gale (2009), Wearing a Neil (2009) a mnohé další. Szörényiné-Kukorelli (2011) diskutuje problematiku rozvoje venkovského cestovního ruchu v post-socialistickém prostředí a klade si otázku, zda jde o prostý projev post-produktivní společnosti či o novou funkci venkova.

Poněkud horší je to už s tuzemskou literaturou, kde sice existuje řada článků (většinou v odborných časopisech), závěrečných prací na vysokých školách a různých metodik, ale souborné práce nebo články v prestižních časopisech jsou řídce. Výjimku snad tvoří druhé bydlení, jemuž se věnují pracovníci katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (např. Fialová a Vágner, 2005 aj.). Kromě toho se cestovním ruchem včetně venkova zabývají J. Vystoupil z Masarykovy univerzity Brno (Vystoupil et al., 2006) nebo J. Navrátil (Jihočeská univerzita), případně vybranými aspekty i někteří pracovníci MENDELU (S. Miškolci, M. Foret, O. Konečný, I. Vajčnerová, K. Ryglová). Od roku 2012 vychází dvakrát ročně časopis Czech Journal of Tourism.

Venkovský cestovní ruch v užším smyslu charakterizoval například Petr (2012), který vidí konkurenční výhody venkova oproti městu zejména v zachování tradičních hodnot v kontextu globalizace, v kulturním vyžití bližším tradicím a folklóru, v harmonii venkovského prostředí kontrastující s přetížením města. Pro ekonomiku venkova je pak cestovní ruch jednou z možných forem diverzifikace, která není v příkrém rozporu s jinými formami venkovských aktivit. Radosavac et al. (2013) předpokládají, že by venkovský cestovní ruch měl zahrnovat pobyt na farmě nebo nákup potravinových a podobných produktů přímo z farmy, eventuálně práci na farmě. Za významný aspekt venkovského cestovního ruchu považují venkovskou zkušenost, což je poznávání každodenního života na venkově.

Cestovní ruch však může mít nejen pozitivní, ale i negativní dopady na životní prostředí (viz např. Pásková, 2012, Leslie, 2012). Může docházet k tomu, že cestovní ruch, který je založen na rurálním charakteru krajiny a osídlení zapříčiní přímo nebo nepřímo urbanizaci, která zlikviduje původní atraktivitu cestovního ruchu. V extrémním případě můžeme takový vývoj pozorovat například v rumunském Banátu, kde cestovní

ruch českých turistů využíval nostalgie po způsobu života, jaký u nás existoval před sto lety. Avšak rozvoj tohoto turismu přinesl do regionu finanční prostředky, které vedly k modernizaci života a tedy k postupné ztrátě původní atraktivity. Otázkou nyní je, zda se podaří nahradit nostalgický turismus novými formami.

Rozeznáváme následující předpoklady cestovního ruchu:

- Lokalizační (předpoklady, které jsou spojeny s daným místem a nelze je tudíž přemístit; můžeme je dělit na přírodní a člověkem vytvořené – objekty nebo stálé akce),
- Realizační, které umožňují uskutečnit cestovní ruch (jde v podstatě o infrastrukturu pro cestovní ruch, např. dopravní, ubytovací, stravovací, kulturní, sportovní apod. včetně lidského faktoru),
- Selektivní (určují cílovou skupinu – kdo je zákazníkem; významnými faktory jsou věk, sociální situace, vzdělání, zájmy, náboženství, zdravotní stav – to vše v interakci s politickou a ekonomickou situací v destinaci).

3 METODOLOGIE A DATA

Rešeršní část studie se zabývala jednak problematikou venkovského cestovního ruchu obecně, jednak zkušenostmi v rámci Jihomoravského kraje.

Práce má dvě roviny: sektorovou a mikroregionální. V sektorové části byly analyzovány jednotlivé druhy a typu cestovního ruchu aktuální pro jihomoravský venkov. Při vlastní analýze byla využita tvrdá statistická data k analýze infrastruktury cestovního ruchu, jejímu využití, eventuálně k analýze zaměstnanosti v tomto odvětví. Žel jen některá data byla k dispozici na úrovni obcí. Problémy byly konzultovány s pracovníky významných institucí, zabývajících se cestovním ruchem v Jihomoravském kraji, kteří se zúčastnili brainstormingu v rámci SWOT analýzy. Tato část studie se snaží objasnit mechanismy, podmínky a bariéry cestovního ruchu v jeho věcné části.

Informace týkající se regionálních vztahů, tj. postavení Jihomoravského kraje v rámci Česka, eventuálně diferenciací jednotlivých druhů cestovního ruchu v rámci kraje, byly čerpány, kromě statistických dat, především ze stěžejní práce Vystoupila et al. (2006).

Vzhledem k tomu, že turista vnímá realitu v jejím komplexu, a protože mikroregiony je třeba nabízet jako balíčky atraktivit, infrastruktury a pohostinnosti, je druhá rovina mikroregionální. V ní byly vybrané případové mikroregiony analyzovány jako komplexy cestovního ruchu. Snahou bylo vyčlenit pokud možno typické specializované mikroregiony a jako srovnávací bázi analyzovat také mikroregion, který není považován za vyloženě turistický.

Výběr se ustálil na následujících mikroregionech:

- **Slavkovské bojiště** jako reprezentant příměstské suburbanizované zóny, která jinak postrádá významnější atraktivity cestovního ruchu,
- **Moravský kras**, který reprezentuje krasové území celostátního významu a nachází se částečně rovněž v suburbanizované zóně Brna,
- **Lednicko-valtický areál** jako příklad venkovské krajiny, která je součástí světového dědictví UNESCO a tudíž prvořadou atraktivitou v rámci mezinárodního cestovního ruchu,
- **Modré hory** reprezentující mikroregion obcí úzce spolupracujících ve sféře cestovního ruchu a využívajících kulturu vína,
- **Podyjí** – mimořádně odlehlý mikroregion s výraznými přírodními i kulturními atraktivitami, ale se zaostávající infrastrukturou,
- **Ivančicko-dolnokounicko** jako mikroregion v nedalekém zázemí Brna, který není obecně považován za atraktivní.

Významné místo při výzkumu zaujaly sociologické metody, zejména dotazníkové šetření, rozhovory s regionálními, mikroregionálními a lokálními aktéry, a také s provozovateli zařízení tohoto odvětví. Prostřednictvím výzkumu byla zjišťována jednak fakta o jednotlivých návštěvnících (odkud přijeli, jak dlouho se zdrželi apod.), jednak jejich motivace a percepce. Dopad cestovního ruchu na lokální komunitu pak byl studován při rozhovorech s místními subjekty. Terénní výzkum byl doprovázen fotografickou, eventuálně kartografickou dokumentací.

Syntetické metody byly založeny zejména na SWOT analýze, včetně stanovení možných strategií. Tato analýza stanoví silné a slabé stránky venkovského cestovního ruchu v kraji, příležitosti a ohrožení dalšího rozvoje, pokusí se určit váhy jednotlivých faktorů a na jejich základě vytyčit možné budoucí strategie. Při zpracování se využívá metody brainstormingu za účasti přizvaných odborníků.

Jihomoravský kraj je poměrně výrazně diferencován. Základní typy jihomoravského venkova jsou podle Vaishara, Šťastné et al. (2011) venkov suburbanizovaný, úrodný venkov moravských úvalů, periferní venkov pohraničí a periferní venkov vnitřní periferie. Každý z těchto typů má poněkud odlišné předpoklady pro další vývoj, včetně rozvoje cestovního ruchu. Na základě tohoto předpokladu byly vybírány i mikroregiony pro případové studie. Jde většinou o poměrně známé turistické destinace. K nim byl pro srovnání přidružen jeden mikroregion, který turisty příliš vyhledáván není.

Garantem datové základny o cestovním ruchu je Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, které se v poslední době snaží o její zkvalitnění. Určitým problémem je, že data na úrovni obcí jsou strohá a nepříliš spolehlivá. Řada dat vznikla při jednorázových průzkumech a data jsou v současné době zastaralá. Český statistický úřad se zabývá daty především na úrovni krajů a turistických regionů. Naopak spíše analýzami disponuje Česká centrála cestovního ruchu (Czech Tourism).

3.1 Historie cestovního ruchu v Česku

Základními podmínkami pro rozvoj cestovního ruchu jsou rozvoj dopravy a existence volného času. Do 1. světové války byl tedy cestovní ruch vyhrazen především poměrně úzkým vrstvám privilegovaných obyvatel. Již v počátcích (od 18. století) bylo významnou atraktivitou českého cestovního ruchu lázeňství. K tradičním formám cestovního ruchu můžeme počítat rovněž náboženský cestovní ruch, spojený s poutními cestami a poutními místy.

Cestovní ruch v Česku má poměrně dlouhou tradici. První turistický spolek na území Rakousko-Uherska *Pohorská jednota Radhošť* vznikla v roce 1884. V témže roce začala s budováním značených turistických cest. Tuto aktivitu převzal v roce 1889 Klub českých turistů (založený v roce 1888). V německy mluvících oblastech bylo prováděno značení vlastivědnými spolky po německém vzoru. Obě značení byla sjednocena ve 20. letech minulého století. To svědčí o rozvoji pěší turistiky v naší zemi již dlouho před 1. světovou válkou. Rozvoj rychle pokračoval, a v roce 1938 bylo v Československu 40 000 km značených turistických cest. V současné době patří Česko spolu se Slovenskem k zemím s nejdokonalejším turistickým značením na světě. Na počátku 21. století bylo v Česku 38,5 tisíce km pěších tras, 1,2 tisíce km značených lyžařských tras a 300–400 naučných stezek.

Specifickou formou českého cestovního ruchu mezi oběma světovými válkami byl *tramping*, vycházející z amerických a novozélandských tradic. I když tramping nebyl rozvinut pouze v českých podmínkách, měl zde řadu specifík. První osada byla založena ve středních Čechách v roce 1918. Odtud se tato forma rozšířila do všech oblastí tehdejšího Československa. Na rozdíl od cestovního ruchu bohatších vrstev byl tramping nejprve spojen s proletářskou třídou a teprve později se rozšířil i do středních vrstev. Z některých zásad trampingu vychází dnes například vodáctví, táboření v přírodě, pěší a jezdecká turistika, horolezectví.

V roce 1920 byl založen ČEDOK (Československá dopravní kancelář), který se postupně stal jednou z největších cestovních kanceláří na světě. Cestovní ruch v lázních a významných destinacích byl i nadále doménou bohatších vrstev – podnikatelů a vyšších úředníků. Nicméně v menší míře se prosazoval i cestovní ruch nižších sociálních vrstev – pobyty v soukromí, výměnné pobyty (někdy spojené s jazykovou zkušeností), letní tábory sportovních a dětských organizací.

Po 2. světové válce se v rámci rozdělené Evropy soustředil mezinárodní cestovní ruch (asi z 90 %) na několik málo spřátelených zemí lidově demokratického tábora. Větší zařízení cestovního ruchu byla vesměs znárodněna. Na druhé straně se významně rozvinula organizovaná odborová rekreace a pro děti pionýrské tábory. Tyto formy,

ačkoliv měly ideologický podtext, umožnily, aby se cestovního ruchu zúčastnily masy obyvatel, které do té doby nemohly na takové aktivity pomyslet. Cestovní ruch se stal běžnou součástí života. Postupně se objevilo několik pozitivních impulsů pro rozvoj cestovního ruchu, zejména růst životní úrovně, zvýšení fondu volného času zavedením pětidenního pracovního týdne, a rozvoj individuálního motorismu a automobilismu. Urbanizace koncentrovala obyvatelstvo do velkých měst, kde vznikala poptávka po cestovním ruchu rekreačního charakteru.

Kromě toho se významně rozvinulo takzvané druhé bydlení. Chataření částečně navázalo na myšlenky předválečného trampingu. Impulsem pro rozvoj chalupaření byl opuštěný bytový fond na venkově, nejprve v pohraničí v souvislosti s odsunem Němců, později i ve vnitrozemí v souvislosti s migrací obyvatel venkova do měst. Obě formy byly zřejmě i výrazem určité seberealizace v protikladu s uniformním bydlením a životem v panelových městech. Druhé bydlení přináší intenzivnější cestovní ruch i na venkov. Rozvoj chataření a chalupaření bylo také považován za důsledek omezené možnosti cestování do zahraničí.

Po roce 1989 došlo k explozi zahraničního cestovního ruchu, a to aktivního i pasivního. Odstranění administrativních bariér vedlo k obrovskému nárůstu výjezdů zejména na Západ a do přímořských destinací. Především v pohraničních regionech se rozvinula nákupní turistika. Zpočátku šlo o cesty v nižších cenových kategoriích, od poloviny 90. let roste poptávka i po luxusních zařízeních a exotických destinacích. Na druhé straně se Česko stalo načas módním cílem cestovního ruchu pro cizince, takže v současnosti se náš stát nachází v první patnáctce světových destinací a tvoří téměř 3 % světového obrátu tohoto odvětví. Pasivní cestovní ruch je podporován skutečností, že na území Česka bylo vyhlášeno 12 kulturních, 6 přírodních a 4 nehmotné prvky světového dědictví UNESCO (to je 2,2 % všech světových položek). Zkušenosti ze zahraničí také vedly k postupné kultivaci českých služeb cestovního ruchu. V souvislosti s tím se objevily nové prvky a formy cestovního ruchu, například boom cyklotras, výstavba zábavních parků různých kategorií, důraz na služby typu wellness a podobně.

3.2 Současný český cestovní ruch

Celková ubytovací kapacita zařízení cestovního ruchu v Česku v roce 2014 je uvedena v tabulce číslo 1. Z těchto ubytovacích zařízení bylo 57 pětihvězdičkových hotelů s 12 661 lůžkem a 557 čtyřhvězdičkových hotelů se 71 970 lůžky. Jihomoravský kraj se na této celkové ubytovací kapacitě podílí 7,5 %.

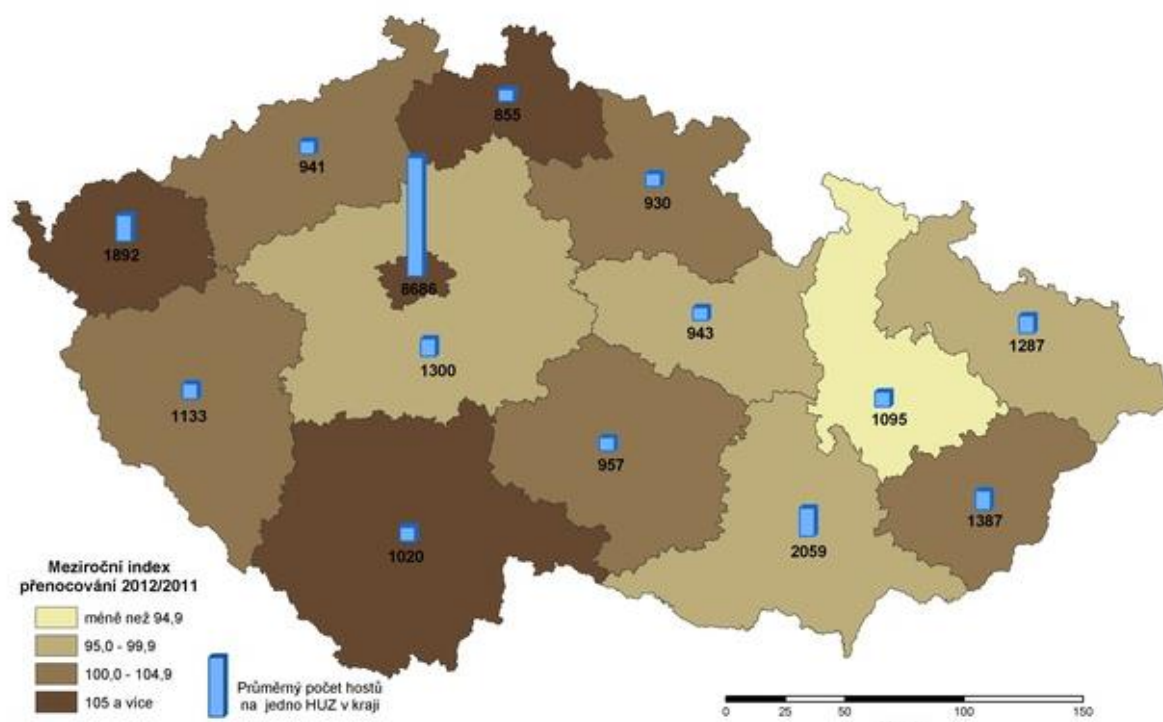
Tab. 1 Ubytovací kapacita zařízení cestovního ruchu v Česku v roce 2014

	Zařízení	Pokojů	Lůžek	Míst pro stany a karavany
Hotely	2 482	99 532	216 928	348
Ostatní zařízení	6 531	102 950	302 981	50 489
Celkem	9 013	202 482	519 909	50 837
Jihomoravský kraj	816	17 635	44 213	5 666

Zdroj: Veřejná databáze. Český statistický úřad Praha

V roce 2013 přijelo do Česka 23 019 000 zahraničních hostů, z toho bylo 9 milionů turistů (z toho zhruba $\frac{2}{3}$ za účelem rekreace, další za účelem návštěvy příbuzných

a v rámci pracovních cest), 11,9 milionu jednodenních návštěvníků (asi ¾ z nich za účelem nákupů) a 2,1 milionu tranzitních cestovatelů¹. Nejvíce zahraničních návštěvníků (okolo 18 %) přijíždí z Německa. Následují s odstupem Slovensko, Rusko, Francie, Velká Británie, Rakousko, Itálie, Polsko, Španělsko, USA a 30 % hostů pochází z ostatních zemí. Ukazuje se, že spektrum návštěvníků z hlediska země původu je celkem diverzifikované. Zhruba 13 % všech zahraničních návštěvníků navštíví Jihomoravský kraj.

Obr. 2 Návštěvnost ubytovacích zařízení 2011/2012 podle krajů ČR. Zdroj: Český statistický úřad Praha

Pokud jde o výjezdový cestovní ruch, směřují hlavní proudy českých turistů do Chorvatska (18 %), na Slovensko a do Itálie. S odstupem následují Řecko, Rakousko, Egypt, Turecko, Španělsko atd.

Devizové příjmy z cestovního ruchu činily v roce 2012 celkem 7 miliard Kč. V posledním předkrizovém roce 2008 činily příjmy 7,8 mld. Kč. Devizové saldo představovalo 2,7 mld. Kč (v roce 2007 to byly 3,3 mld. Kč). Podíl cestovního ruchu na tvorbě hrubého domácího produktu představuje 5,4 % a na exportu 3,7 %. Je tedy zřejmé, že cestovní ruch je sice významným, ale zdaleka ne rozhodujícím odvětvím národního hospodářství. Zároveň se také ukazuje, že toto odvětví rovněž podléhá ekonomické krizi.

Zahraniční turisté u nás utratili v průměru 2 821 Kč na jednu návštěvu, z toho 24 % za dopravu, 20 % za ubytování, 16 % za nákup zboží, 15 % za stravování atd. Naproti tomu jednodenní návštěvníci utratí 1 582 Kč, z toho 60 % za nákup zboží a 23 % za pohonné hmoty.

¹ Tuček, J.: Příjezdový cestovní ruch v roce 2013. Prezentace na <http://www.mmr.cz/getmedia/172dfa32-deeb-4183-aea0-2188ec53a4a3/Prijezdovy-cestovni-ruch-CR-za-rok-2013.pdf>

V roce 2011 bylo v českém cestovním ruchu zaměstnáno 231 266 osob, tj. 4,56 % všech zaměstnaných. Je tedy zřejmé, že zaměstnanost v cestovním ruchu již předstihla zaměstnanost v zemědělství. Z celkového počtu zaměstnaných bylo 48 212 osob samostatně výdělečně činných.

Bohužel statistika, z níž by bylo možno odvodit podíl nebo vývoj venkovského cestovního ruchu na celkových aktivitách odvětví, prakticky neexistuje. Svaz venkovské turistiky, který sídlí v Telči, registruje 92 členů (podnikatele ve venkovské turistice), kteří nabízejí celkem 375 objektů. Velká část venkovského cestovního ruchu je ostatně statisticky nepodchytilitelná, neboť se odehrává v individuálních objektech včetně objektů druhého bydlení.

3.3 Cestovní ruch v Jihomoravském kraji

Jihomoravský kraj leží v dopravně exponované poloze na křížení důležitých evropských směrů sever – jih (historická jantarová stezka Moravskou bránou) a severozápad – jihovýchod z Německa na Balkán. Významná centra, ležící na těchto směrech patří ke zdrojnicím návštěvníků Jihomoravského kraje. V okolí kraje leží několik turistických regionů s podobnými charakteristikami, které lze vnímat jako konkurenční (tato stránka převažuje u jižních Čech a západního Slovenska, ale i jako spolupracující (Dolní Rakousy).

Území kraje se nachází na rozhraní dvou významných geomorfologických jednotek: České vysočiny a Karpat. To předurčuje charakter jeho reliéfu. Tři významné řeky Morava, Dyje a Svratka nevytvářejí příliš mnoho potenciálu pro plavbu, významnější jsou nádrže na nich postavené. Klimatické podmínky v interakci s reliéfem nevytvářejí příliš výhodný potenciál pro zimní rekreaci. Poněkud nepříznivou podmínkou je vysoký stupeň zornění a nízká lesnatost území kraje (i když jihomoravské lesy patří k velmi kvalitním). Specifickou turistickou atraktivitou z hlediska Česka je kultura vína spojená s folklórem.

Vzhledem k reliéfu je Jihomoravský kraj územím s dobře rozvinutou sítí cyklostezek a částečně i infrastruktury pro cyklistický cestovní ruch s největší koncentrací v jižní části kraje a v okolí Brna. Pěší turistika se provozuje zejména v Moravském krasu, v Lednicko-valtickém areálu a v podhůří Českomoravské vrchoviny.

Druhé bydlení se v jihomoravském kraji koncentruje zejména ve dvou oblastech. Jedna se nachází v severním půloblouku okolo Brna, druhá navazuje na Vranovskou přehradu. Nicméně tento způsob cestovního ruchu je rozptýlen po celém území kraje.

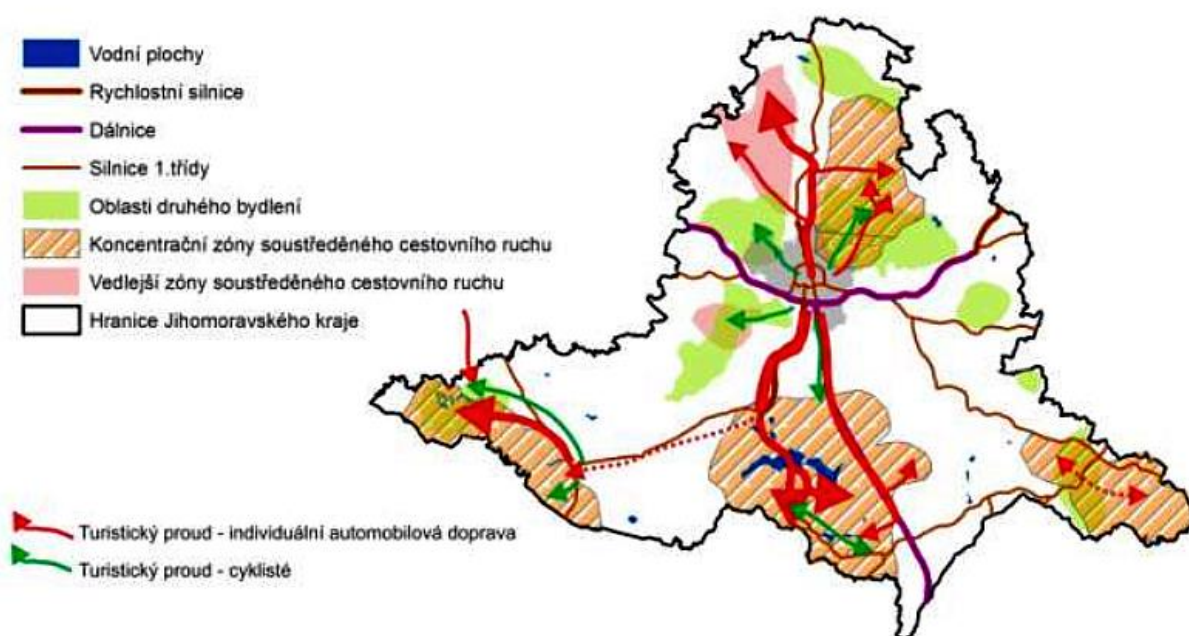
Území Jihomoravského kraje není z hlediska potenciálu pro cestovní ruch zdaleka homogenní. Jednoznačně nejvýznamnějším centrem cestovního ruchu v kraji a jedním z nejvýznamnějších v Česku je město Brno, následované s odstupem Znojmem. Nicméně Zvara (2010) uvádí, že potenciál pro venkovský cestovní ruch je v kraji rozmístěn rovnoměrně. To by znamenalo, že difference bychom měli hledat především mezi městy, jejich kulturně historickou hodnotou a vybaveností. Z tohoto hlediska bude relativně komplexní zmapování venkovského cestovního ruchu v kraji novým poznatkem.

Potenciál cestovního ruchu v Česku hodnotil i Bína et al. (2010). Cenné je, že tento potenciál je rozpracován až do úrovně obvodů obecních úřadů s rozšířenou působností. Potenciál cestovního ruchu v jednotlivých obvodech obdodával. I když se přitom jistě projevuje i subjektivní faktor (ze strany hodnotitele, ale především ze strany konzumentů cestovního ruchu, kteří mohou vnímat jednotlivé atraktivity velmi rozdílně), dává tato práce jistý komplexní přehled o potenciální atraktivitě jednotlivých částí kraje (Tab. 2). Při celostátním srovnání má jen 7 mikroregionů Česka vyšší potenciál pro cestovní ruch než Znojemsko (Praha, České Budějovice, Český Krumlov, Plzeň, Sušice, Česká Lípa, Liberec).

Tab. 2 Potenciál cestovního ruchu v jednotlivých spádových obvodech obecních úřadů s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji

obvod	bodů	obvod	bodů	obvod	bodů
Znojmo	1790	Tišnov	780	Slavkov u Brna	545
Brno	1785	Hustopeče	765	Bučovice	535
Blansko	1340	Hodonín	660	Kuřim	475
Břeclav	1150	Vyškov	630	Kyjov	465
Boskovice	1100	Ivančice	595	Moravský Krumlov	455
Veselí nad Moravou	1000	Rosice	570	Pohořelice	350
Mikulov	985	Šlapanice	560	Židlochovice	305

Zdroj: Bína, 2010

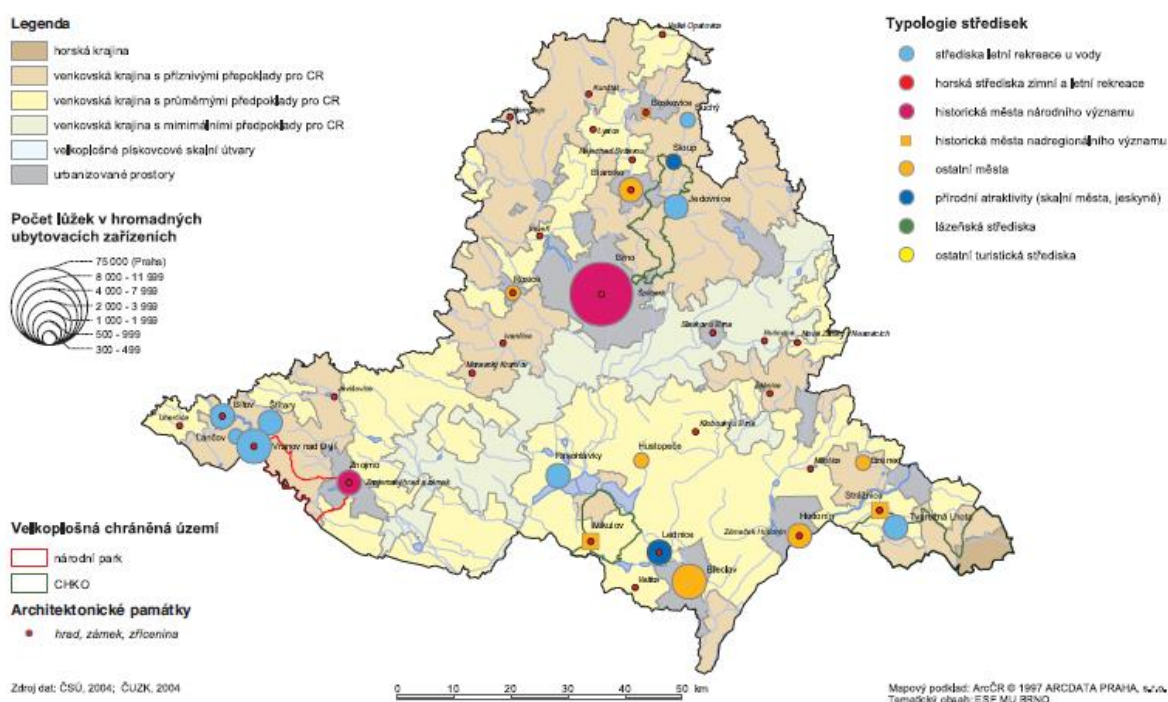
Obr. 3 Oblasti cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a hlavní turistické proudy. Zdroj: Zvara (2014).

Hlavními regiony venkovského cestovního ruchu v Jihomoravském kraji jsou Moravský kras, Podyjí, oblast Pálavy a Novomlýnských nádrží a Bílé Karpaty s podhůřím. Přitom Moravský kras a Pálava mají význam zejména pro Brno, zatímco Podyjí pro Znojmo a Bílé Karpaty pro města v nejbližším okolí. Některé další mikroregiony koncentrují druhé bydlení. Středisky cestovního ruchu **celostátního významu** jsou Brno, Mikulov, Znojmo, Slavkovské bojiště, Lednicko-valtický areál, Vranovská přehrada, Novomlýnské nádrže, Moravský kras, Národní park Podyjí a Lednice. Středisky cestovního ruchu **regionálního významu** jsou Blansko, Boskovice, Břeclav, Bučovice, Bzenec, Hodonín, Hustopeče, Ivančice, Kyjov, Letovice, Sloup, Modřice, Moravský Krumlov, Doubravník, Nedvědice, Pohořelice, Rosice, Strážnice, Tišnov, Veselí nad

Moravou, Vyškov, Olešnice, Jedovnice, Suchý, Bítov, Štítary, Vranov nad Dyjí, Pasohlávky, Lančov, Oslonovice, Kněždub, Chvalovice, CHKO Bílé Karpaty, CHKO Pálava, Pavlov, Blatnice a další vybrané obce². Podle počtu lůžek jsou nejvýznamnějšími venkovskými středisky cestovního ruchu Lednice (1 225 lůžek), Pasohlávky (993 lůžka), Štítary (867 lůžek), Vranov nad Dyjí (832 lůžka), Strážnice (669 lůžek), Bítov (630 lůžek).

Podle agentury Czech Tourism, která prováděla dotazníkové šetření s 2 512 respondenty na vybraných lokalitách kraje v létě 2010, přijíždějí turisté na jižní Moravu nejvíce za poznáním a relaxací. Mezi hlavní atraktivity patří poznávací a pěší turistika, koupání a vodní sporty a cykloturistika. Značná část těchto aktivit je vykonávána ve venkovském prostředí. Zdá se tedy, že Jihomoravský kraj – ačkoliv i zde převažuje návštěvnost městských destinací – je jedním z krajů zvláště vhodných pro rozvoj venkovské turistiky. Zároveň díky klimatickým a geomorfologickým podmínkám lze zřejmě očekávat výraznou převahu letní turistické sezóny. Pokud v kraji existují atraktivity pro zimní rekreaci, mají spíše lokální charakter, jsou navštěvovány turisty z nedalekého okolí a jsou převážně jednodenní. Šauer a Vystoupil (2009) analyticky zpracovali anketní šetření, věnované návštěvnosti jižní Moravy.

Syntetická mapa hodnotící cestovní ruch v Jihomoravském kraji je na obr. 4. Z něj je patrný dominantní vliv Brna, výhodné přírodní předpoklady pro cestovní ruch v severní části kraje, ale i jihozápadně od Brna, zajímavý potenciál v povodí Dyje a v Bílých Karpatech.

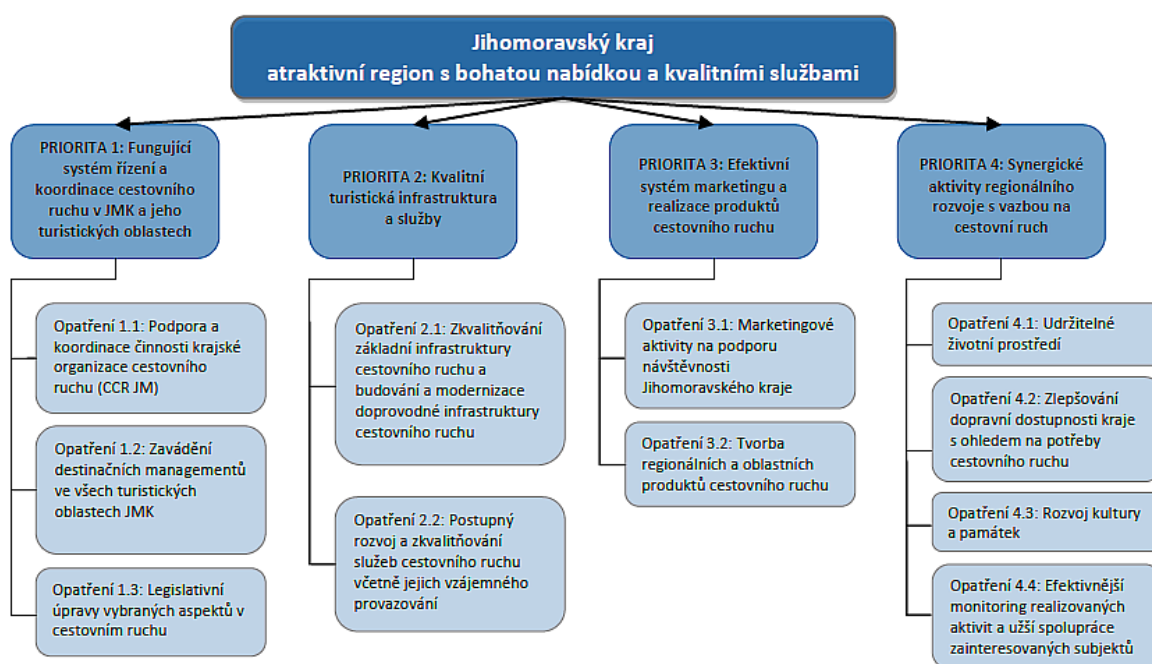

Obr. 4 Cestovní ruch v Jihomoravském kraji. Zdroj: Vystoupil et al. (2006)

² Holeček, J., Galvasová, I., Binek, J., Synková, K., Svobodová, H., Chmelař, R. (2013): Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014–2020. Analytická část. Brno: Jihomoravský kraj

Základním dokumentem, podle něhož se řídil cestovní ruch v kraji, byl Program rozvoje cestovního ruchu na léta 2007–2013. Nový materiál byl připraven pro období 2014–2020. Program obsahuje následující strategické cíle³:

- podpořit vybudování adekvátních a efektivních organizačních struktur na úrovni jednotlivých turistických oblastí kraje;
- zkvalitnit základní a rozšířit doprovodnou turistickou infrastrukturu;
- vytvořit a nabídnout cílovým skupinám návštěvníků konkurenceschopné turistické produkty a pobytové programy;
- zvýšit a podpořit dostupnost cílů cestovního ruchu veřejnou dopravou vč. její propagace a informační kampaně;
- koncentrovat marketingové aktivity na podporu prodeje a distribuci těchto produktů a programů;
- tvořit nové pracovní příležitosti v rozvoji malého a středního podnikání (zejména v hospodářsky slabých oblastech s vysokou nezaměstnaností);
- zvýšit příjmy z cestovního ruchu do veřejných rozpočtů;
- podpořit opatření vedoucí k rovnoměrnějšímu rozproštění návštěvníků v atraktivních lokalitách kraje i do jejich širšího okolí;
- prodloužit průměrnou dobu pobytu návštěvníků v kraji;
- zvyšovat celkovou pozitivní image kraje v České republice i v zahraničí.

Obr. 5 Schéma opatření k rozvoji cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Zdroj: Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na léta 2014–2020.

³ Holeček, J., Galvasová, I., Binek, J., Synková, K., Svobodová, H., Chmelař, R. (2013): Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na období 2014–2020. Návrhová část. Brno: Jihomoravský kraj

Hlavní motto, priority a přehled jednotlivých opatření jsou na obr. 5. Je třeba si uvědomit, že uvedené priority a opatření jsou stanoveny z hlediska kraje jako orgánu samosprávy a státní správy. Cestovní ruch je ovšem odvětví, které je založeno téměř úplně na soukromém sektoru. Priority a opatření soukromých podnikatelů (ale i obcí) mohou být odlišné. Venkovskému cestovnímu ruchu není v tomto materiálu věnována žádná speciální pozornost přes venkovský charakter větší části kraje. Venkov je zmiňován spíše okrajově a mezi řádky.

4 ATRAKTIVITY CESTOVNÍHO RUCHU JIHOMORAVSKÉHO VENKOVA

Primárním předpokladem rozvoje cestovního ruchu v jakémkoliv regionu je jeho atraktivita. Tato atraktivita se skládá z řady prvků a faktorů. Může jít v první řadě o přírodní krásy a zvláštnosti, které jsou s venkovem spojovány nejvíce. Atraktivní bývá především reliéf a mozaika využití krajiny: pole, lesy, louky, vodní plochy, vesnická sídla. Někdy se atraktivita krajiny měří jako délka hranic mezi různými typy využití krajiny (délka okrajů lesa, délka pobřeží vodních ploch a toků apod.)

Druhý soubor faktorů tvoří atraktivity vytvořené člověkem. Mezi ně patří zejména historické stavby a jejich zbytky (významné církevní a světské stavby v relaci s historií a geniem loci daného místa). Patří sem i urbanismus a architektura venkovských sídel nebo technické památky a stavby. Atraktivitami mohou však být i moderní stavby, které jsou něčím významné, populární nebo neobyčejné.

Nedílnou součástí atraktivity venkovských mikroregionů jsou rovněž lidé, jejich zvyky a tradice, živý folklór a také gastronomie, spojená v Jihomoravském kraji zejména s kulturou vína. Může jít také o různé akce charakteru poutí, slavností, festivalů, konferencí pro něž zpravidla existuje příslušná infrastruktura.

Podstatné je samozřejmě i to, v jakém stavu se příslušné atraktivity nacházejí a zda nejsou poškozovány – buď vlastním cestovním ruchem při překročení určitých limitů nebo nedostatečnou údržbou a následným chátráním či konkurenčními aktivitami, zejména výrobními nebo terciárními. Proto bývají různým způsobem chráněny – ať už jako velkoplošné či maloplošné areály ochrany přírody a krajiny nebo jako součásti kulturního dědictví. Z hlediska mezinárodního cestovního ruchu jsou významné zejména památky světového dědictví UNESCO.

Některé atraktivity lze do území dodat, respektive postavit či vybudovat. Může jít o atrakce zábavního nebo rekreačního charakteru, které využívají originálních nápadů. Takové atraktivity nebývají součástí genia loci, ale mohou doplnit mikroregionální nabídku.

O úspěšnosti regionu v cestovním ruchu však nerozhodují pouze jeho atraktivity. Podstatné jsou marketingové strategie, informace a jejich šíření. Je však nutno vzít v úvahu i skutečnost, že návštěvnost ovlivňují také takové jevy jako je módnost nebo špatná image regionu (byť by se vztahovala k již neplatným minulým skutečnostem). Také platí, že negativní zkušenost s jedinou špatně fungující službou v mikroregionu může odradit řadu návštěvníků, i když jiné služby jsou na dobré úrovni.

Z toho však vyplývá podstatná funkce lidského faktoru. Objektivně ji lze ovšem měřit například jako vzdělanost nebo stabilitu populace. Návštěvníky je však tento faktor vnímán jako pohostinnost, případně profesionalita služeb.

4.1 Krajina jako atraktivita venkovského cestovního ruchu v Jihomoravském kraji

Determinanty atraktivity krajiny lze rozdělit na dvě základní úrovně:

- a) přírodní atraktivita území,
- b) kulturně-historická atraktivita území.

V řadě případů lze konstatovat synergický výskyt obou úrovní, čím dochází k multiplikaci potenciálu pro rozvoj cestovního ruchu.

Přírodní atraktivitu území lze považovat za nejvýznamnější předpoklad rozvoje cestovního ruchu v daném území. Obecně lze konstatovat, že atraktivní z hlediska přírodního potenciálu jsou ta území, kde lze nalézt převahu stabilních složek krajiny – zejména pak lesních porostů a vodních ploch. Estetické jsou též krajiny se speciálními kulturami na zemědělské půdě – vinice či sady. Přírodní atraktivita území se tedy odvíjí zejména od struktury krajiny. Důležité je také měřítko krajiny (mozaika drobných krajinných prvků členitého území vykazuje vyšší atraktivitu než monotónní území s velkými půdními bloky) a kontrastnost krajinných prvků (pozvolné přechody v krajině působí estetičtějším dojmem, nežli ostré přechody typu orná půda – lesní porost bez keřového zápoje). Přírodní atraktivitu lze v území určit na základě hodnot dvojího charakteru:

- 1) *přírodní atraktivita založená na neformálních hodnotách území* (např. krajina s vysokým podílem vodních ploch, krajiny s vysokým podílem rozptýlené zeleně),
- 2) *přírodní atraktivita založená na uznaných hodnotách* (zvláště chráněná území a přírodní parky v režimu zákona o ochraně přírody a krajiny; na pomezí přírodní a kulturně historické atraktivity území lze zařadit krajinné památkové zóny na základě zákona o státní památkové péči či biosférické rezervace spadající pod hlavičku UNESCO; zvláštní kategorii představují lázeňská místa).

Kulturně-historická atraktivita území je také podmíněna výskytem jak neformálních hodnot (drobná sakrální architektura, poutní místa apod.), tak zejména přítomností uznaných hodnot převážně v režimu zákona o státní památkové péči (národní kulturní památky, památkové rezervace a památkové zóny).

V souvislostech synergického výskytu obou úrovní atraktivity území je třeba vyzvednout úlohu Evropské úmluvy o krajině, Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy, a zejména pak Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (UNESCO).

Krajina jižní Moravy je velmi různorodá, z čehož vyplývá vysoká míra atraktivity a vysoký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu – ať už využitý či skrytý.

Jihozápadní cíp Jihomoravského kraje je tvořen zejména říčním údolím s bohatými lesními porosty; navazující západní okraj kraje je tvořen teplými krajinami kotlin bukových lesů s příměsí dubu a celá jižní část je tvořena velmi teplou krajinou nížin s dubovými lesy a stepními okrsky (zasahujícími až ke Kyjovu a Veselí nad Moravou). Oblast koresponduje s vysokým podílem zornění. Diagonála kraje ve směru JZ => SV je tvořena teplými krajinami pohoří dubových lesů s bukem a s ostrůvky méně teplých pohoří a bukovými lesy s příměsí dubu. Severní část je pak doplněna krasovou krajinou.

Krajina jižní Moravy je převážně polního charakteru. V kraji je zastoupeno minimum trvalých travních porostů, ty jsou lokalizovány převážně v severním cípu a v jižním až jihovýchodním prostoru, totéž platí o lesních porostech (ty lze navíc nalézt také v jihozápadní až severní linii).

Obr. 6 Členitá polní krajina Boleradické vrchoviny. Foto H. Vavrouchová

Obr. 7 Polní krajina Rajhradské plošiny. Foto H. Vavrouchová

Významnější lesní porosty jsou lokalizovány v národním parku Podyjí, na Lednicku a v chráněné krajinné oblasti Moravský kras. Pozoruhodné jsou též příměstské lesy v okolí Brna (zejména Dražanská vrchovina).

Obr. 8 Krajina lužních lesů Dyjsko-Moravské nivy a členitá krajina Vranovska. Foto H. Vavrouchová

Charakteristickými kulturami kraje jsou vinice (zejména v jižním pásu) a sady vyskytující se zejména v jižní polovině (nerovnoměrně ale v rámci celého kraje).

Obr. 9 *Krajiny speciálních kultur na Mikulovsku a Kloboucku. Foto H. Vavrouchová*

Vodní prvek je na území Jihomoravského kraje poměrně hojně zastoupen a je tedy významnou atraktivitou území. Za zmínku stojí oblast soutoku Moravy a Dyje vytvářející přirozenou hranici mezi Českou republikou, Rakouskem a Slovenskem a patří do soustavy Natura 2000.

Obr. 10 *Krajina soutoku Moravy a Dyje. Foto H. Vavrouchová*

V Jihomoravském kraji se nachází řada významných mokřadů, např. prostor mezi vodní nádrží Nové Mlýny a Lednickými rybníky (Kančí Obora, Dolní Mušovský luh, Slanisko u Nesytu, Allah, Janohrad atd.), další na řece Moravě, v oblasti Punkvy a Svratky a v jižní ose regionu. Neopomenutelnou rekreační funkci má v poslední době také Brněnská přehrada.

Obr. 11 Krajina s vodním prvem na Mikulovsku (rybník Nesyt) a na Vranovsku (Stříbrná zátoka)
Foto H. Vavrouchová

Na území Jihomoravského kraje se vyskytují čtyři velkoplošná chráněná území: Národní park Podyjí, Chráněná krajinná oblast (CHKO) Pálava, CHKO Moravský kras a částečně CHKO Bílé Karpaty.

Statut biosférické rezervace UNESCO má CHKO Bílé Karpaty a Pálava, jakožto součást širšího území s názvem Dolní Morava. Součástí biosférické rezervace Dolní Morava je také Lednicko-valtický areál, který je i jako samostatný komplex komponované krajiny zapsán na seznam světového kulturního dědictví UNESCO.

Jako krajinná památková zóna je vyhlášeno Vranovsko-Bítovsko, Lednicko-valtický areál a Slavkov u Brna. Krajinné památkové zóny a biosférické rezervace jsou příkladem synergického výskytu přírodních a kulturně-historických hodnot.

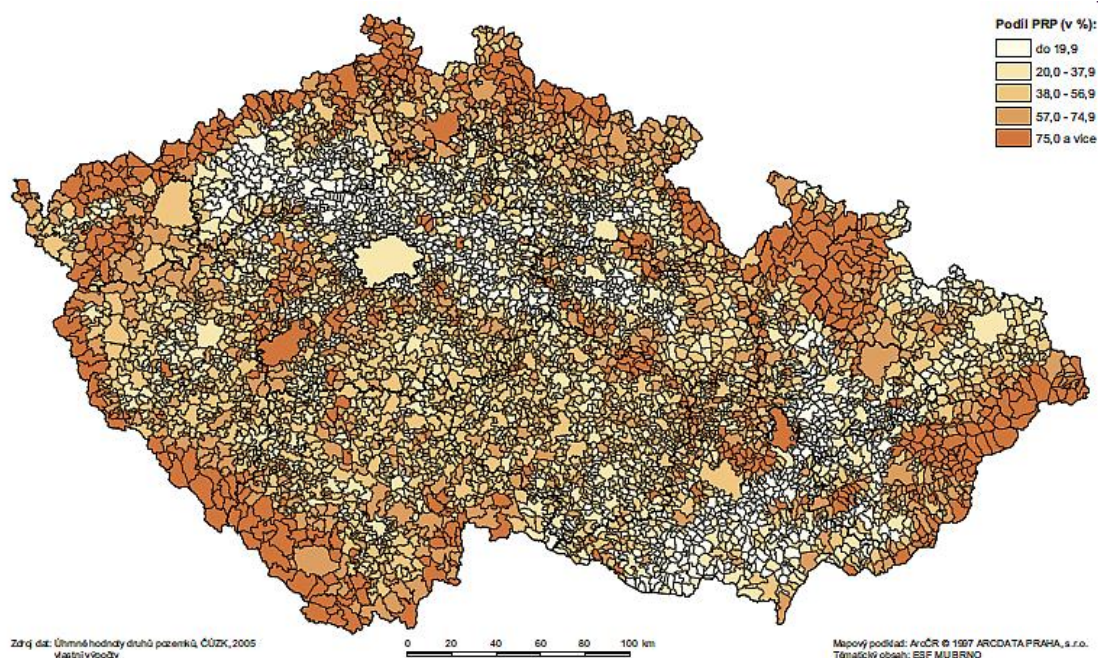
Přírodních parků je v regionu 21 a lze je rozdělit do těchto kategorií:

Tab. 3 Přírodní parky Jihomoravského kraje členěné dle typů krajiny

Polně-lesně-luční typ krajiny	Mikulčín vrch Halasovo Kunštácko Svratecká hornatina (část)
Polně-lesní typ krajiny	Chříby Ždánický les Řehořkovo Kořenecko Lysicko Údolí Bílého potoka Oslava Střední Pojhlaví
Lesně-polní typ krajiny	Strážnické pomoraví Niva Jihlavy Výhon
Lučně-lesní typ krajiny	Niva Dyje Rakovecké údolí
Lesní typ krajiny	Bobrava Podkomorské lesy Baba Říčky Rokytná (část)

Zdroj: Hrnčiarová et al., 2010).

Vystoupil et al. (2006) použili pro hodnocení rekreačního potenciálu krajiny analýzu land use. Za rekreačně využitelné jsou považovány lesy, louky a pastviny, sady a zahrady a vodní plochy. Kartograficky byl tento potenciál zpracován do úrovně obcí (Obr. 12). Z mapy je zřejmé, že krajinný potenciál pro rozvoj cestovního ruchu je v Jihomoravském kraji poměrně malý (spolu s Hanou a Polabím). Určitou výjimku představuje území Moravského krasu a Dražanské vrchoviny s vyšším potenciálem.

Obr. 12 Přírodní rekreační potenciál v obcích Česka. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).

4.2 Architektonické zvláštnosti jihomoravského venkova jako atraktivity cestovního ruchu

Jihomoravský kraj lze považovat z hlediska struktury osídlení za převážně venkovský s výjimkou Brna a jeho suburbanizovaného okolí. Toto venkovské osídlení však nelze v žádném případě považovat za jednolité. Z hlediska velikosti venkovských sídel existuje dichotomie mezi převážně nížinným jihem s velkými vesnicemi a malými městy, která disponují kromě obytných domů i řadou veřejných budov, infrastrukturních objektů a výrobních zařízení, a lesnatým severem s rozdrobenější sídelní strukturou malých venkovských sídel s několika významnějšími středisky.

Dominantními budovami bývají církevní stavby (kostely, kaple, kláštery, eventuálně jejich ruiny) a bývalá šlechtická sídla (hrady a jejich ruiny, zámky). Hustota těchto objektů je ve středoevropském kontextu poměrně vysoká. Specificky jihomoravským fenoménem jsou vinné sklepy, které v některých případech vytvářejí celé ulice či menší vesnice. Stavby lidové architektury lze spatřit v Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici.

Pro jádrovou oblast Jihomoravského kraje (s výjimkou severní části) jsou typickými slovácký dům a dyjskosvratecký dům. Dolňácko představuje prastaré sídelní jádro z dob Velkomoravské říše. Typické je ulicové uspořádání vesnic. Starší domy jsou přízemní, hliněné s valbovou střechou. Na Hornácku najdeme menší vesnice návesního typu. Starší domy jsou dřevěné – roubené. Mladší slovácký dům je z nepálených nebo pálených cihel.

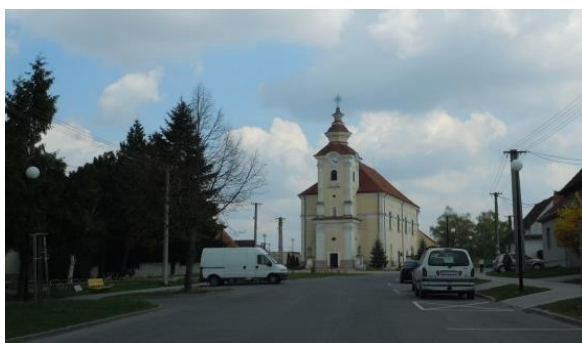
Sedlová střecha je kryta břidlicí nebo pálenou taškou. Pro celé Slovácko je příznačná plošná barevnost a ornamentální výzdoba na nejvíce exponovaném průčelí objektu.

Dyjskosvratecký region má velké návesní ulicovky (ale i novější raabizační vesnice). Starší domy jsou z hlíny nebo nepálených cihel a došky krytou valbovou střechou. Novější domy jsou vesměs z pálených cihel včetně pálené střešní krytiny. Výzdoba je poněkud chudší. Přechodnými formami jsou ještě kopaničářský dům (roubený s valbovou střechou, krytou došky) a dyjsko-oslavský dům (vyzděný z kamene nebo cihel)⁴.

Bohužel, novější doba přinesla na jihomoravský venkov i objekty, které architektonické hodnoty venkova výrazně narušují. Socialistické období dodalo bytovky, krabicové samoobsluhy, kulturní domy nebo areály zemědělské velkovýroby. Naopak odstranilo u většiny původních statků hospodářské objekty, takže po roce 1990 ani nebylo kde obnovovat rodinná hospodářství. Postsocialistická doba přinesla obytné objekty a další zařízení městského typu.

Architektonické dědictví jihomoravského venkova se proto uchovalo pouze v některých vesnicích či spíše jejich částech. Z hlediska cestovního ruchu je to ovšem výhoda, protože jde o speciální atraktivní místa, která mohou nabídnout turistům něco neobvyklého.

Pro jižní Moravu je typická řada drobných sakrálních prvků, zejména v zemědělské krajině jižní osy regionu.

Obr. 13 *Kostel jako přirozená dominanta jihomoravských obcí. Foto H. Vavrouchová*

V regionu se nacházejí tři vesnické památkové rezervace (Pavlov, Petrov – vinné sklepy Plže, Blatnice pod Svatým Antonínkem – Stará hora) a sedm památkových zón (Javorník/Kopánky, Vápenky, Brněnské Ivanovice, Rostěnice, Zvonovice, Lysovice, Veselka). Za pozornost stojí i městské památkové rezervace: Valtice, Strážnice, Veselí nad Moravou, Kyjov, Slavkov u Brna, Vyškov, Boskovice, Doubravník, Lomnice, Ivančice, Moravský Krumlov a Jevišovice.

4.3 Nehmotné dědictví

Vedle hmotných památek a atraktivit existuje i nehmotné kulturní dědictví. Z hlediska venkova je významný folklórní cestovní ruch, který bývá propojován s některými formami nostalgického, religiózního a gastronomického turizmu (Mokras-Grabowska, 2013). Folklórní cestovní ruch je v Jihomoravském kraji reprezentován především kulturou vína. Tento druh cestovního ruchu pravděpodobně jako jediný splňuje požadavky na uzavřený

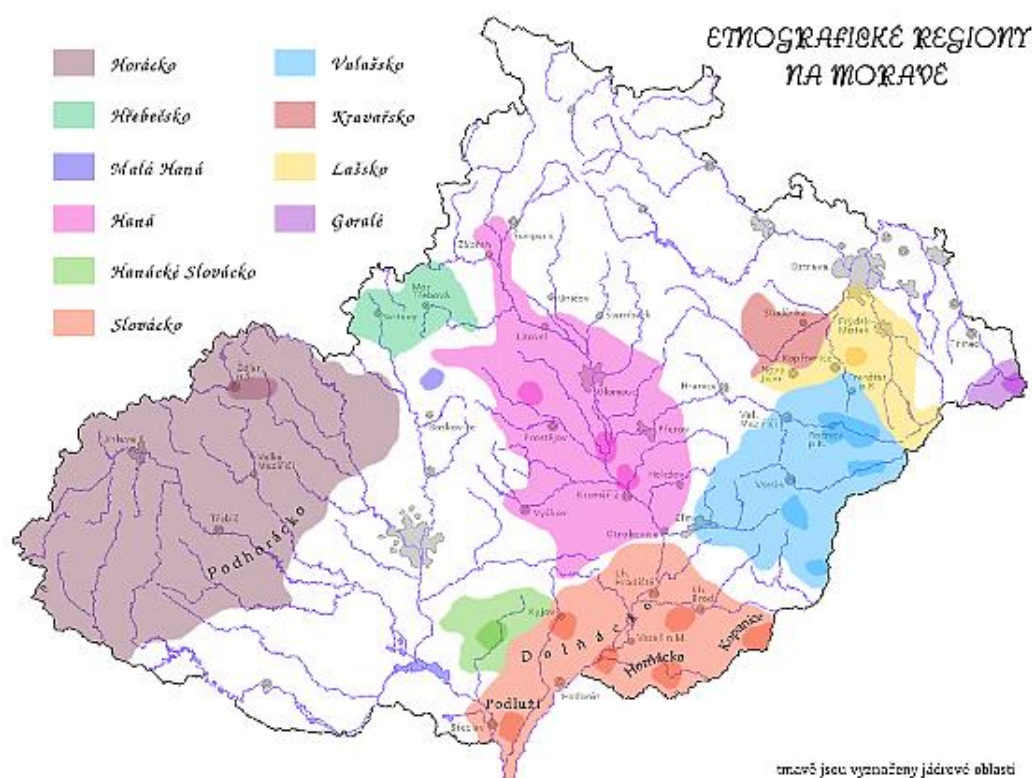
⁴ Čerňanský, M.: *Architektura jižní Moravy*. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/lidovestavby/jizni_morava/_zprava/185762. Staženo dne 18. listopadu 2014.

okruh od zemědělské výroby přes primární zpracování produkce, marketing až po realizaci produkce prostřednictvím cestovního ruchu.

Kultura vína je na jižní Moravě spojována s živým folklórem a lidovými tradicemi. Tyto tradice jsou pouze částečně přežívající z minulosti. Značný význam má jejich umělá obnova v posledním období, včetně obcí, kde žilo před druhou světovou válkou převážně německé obyvatelstvo, například Pavlova. Součástí světového dědictví UNESCO se stal lidový mužský tanec „verbuňk“. Další součástí nehmotného dědictví UNESCO „Jízda králů“ je situována ve Zlínském kraji a do kraje Jihomoravského zasahuje pouze velmi okrajově.

Z etnografického hlediska se na území Jihomoravského kraje nachází několik etnografických regionů. I když jsou vyznačeny na mapě, nelze považovat jejich hranice za tvrdé nebo definitivní. Víceméně zřejmá jsou jádra těchto oblastí, od nichž se typické charakteristiky daného regionu směrem do okolí oslabují. Vzhledem k rurálnímu charakteru je Morava etnograficky bohatší než Čechy.

Nejznámější jihomoravskou etnologickou oblastí je Moravské Slovácko, které je ohraničeno Ždánickým lesem, Chřibí, Bílými Karpatami a tokem Dyje. Moravské Slovácko se dělí na Dolňácko, Hornácko, Podluží a Moravské kopanice (již mimo území kraje). Dolňácko se dále skládá z Bzenecka, Veselska, Strážnicka a Kyjovska. Nově se k Moravskému Slovácku řadí i Podpálaví (Mikulovsko), odkud bylo po 2. světové válce odsunuto německé a chorvatské obyvatelstvo. Hanácké Slovácko pak představuje přechod mezi Slováckem a Hanou.

Obr. 14 Etnografické regiony na Moravě. Pramen: O Moravě pro Moravany. Staženo z <http://dalsimoravak.wordpress.com/2013/11/16/etnograficke-oblasti-moravy/>. Přístup 18. listopadu 2014

Ze střední Moravy zasahuje do Jihomoravského kraje (okresu Vyškov) etnografický region Hané. Z kraje Vysočina zasahuje do Jihomoravského kraje Podhorácko (část Horácka), zejména jeho severní část na Tišnovsku, Horácké dolsko (v severní části okresu Hodonín) a Malá Haná jako přechodný region mezi Horáckem a Hanou.

Uvedené etnologické regiony se od sebe liší výtvarnou, hudební i krojovou kulturou, která se odvíjí mimo jiné od „bohatosti“ nebo „chudosti“ daného regionu. Pro určitý typ turistů představuje toto kulturní dědictví poměrně významnou atraktivitu. Součástí cestovního ruchu do výrazných etnografických oblastí bývá gastronomický (kulinářský) cestovní ruch, který je definován jako cesty za unikátní a zapamatovatelnou kulinářskou zkušeností všeho druhu (Kajzar, Václavínková, 2013).

V poslední době se rozvíjejí další atraktivity cestovního ruchu, jako jsou zábavní parky různého typu, wellness a lázeňská střediska. Mezi lázeňská střediska patří Hodonín a Lednice.

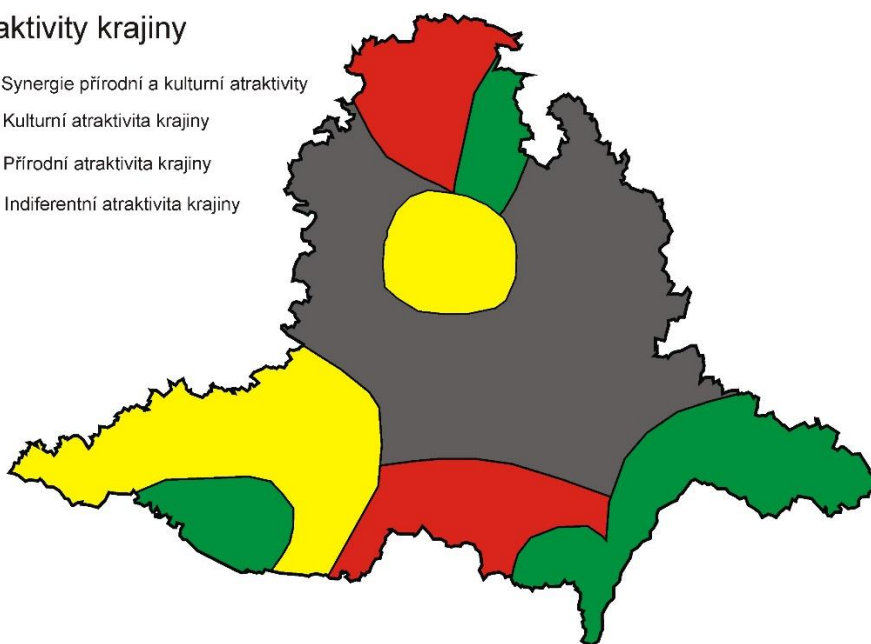
V rámci atraktivity krajiny lze rozlišit dvě základní determinanty:

- kulturní významnost krajiny,
- přírodní významnost krajiny.

Převaha kulturní významnosti regionu jižní Moravy se dle Kuči (in Hrnčiarová, Mackovčín, Zvara, 2010) projevuje zejména na Znojemsku, v Lednicko-valtickém areálu, v okolí Brna a na Strážnicku. Přírodní významností krajiny disponuje dle Mackovčína (in Hrnčiarová, Mackovčín, Zvara, 2010) zejména oblast Novomlýnska, Břeclavska, soutoku Moravy a Dyje, Hodonínska, Karpat, Podyjí a Moravského krasu.

Atraktivity krajiny

- Synergie přírodní a kulturní atraktivity
- Kulturní atraktivita krajiny
- Přírodní atraktivita krajiny
- Indiferentní atraktivita krajiny

Obr. 15 Základní zonace území Jihomoravského kraje dle převažující determinanty atraktivity krajiny: Zdroj: Hrnčiarová et al. (2010)

5 REALIZAČNÍ PŘEDPOKLADY: INFRASTRUKTURA PRO CESTOVNÍ RUCH V JIHMORAVSKÉM KRAJI

Jednou ze základních bariér rozvoje cestovního ruchu na jižní Moravě je infrastruktura. Dnešní návštěvník vyžaduje jistou úroveň ubytování a stravování při udržení základních hygienických a sociálních norem a předpokladů. To platí i pro případ šetrného turismu, jehož účastníky mohou být například senioři nebo rodiny s dětmi. Takoví návštěvníci na jedné straně nevyžadují vysoký standard služeb, ale „polní“ podmínky jsou pro ně těžko přijatelné. Samozřejmě bohatší kategorie účastníků vyžadují vyšší standardy.

Významnou částí infrastruktury je doprava. Turista se potřebuje dopravit jednak do oblasti, jednak zpravidla i po oblasti. Přitom požadavky jednotlivých skupin účastníků cestovního ruchu se mohou lišit. Pro vyšší sociální kategorie a krátkodobý cestovní ruch je významná zejména přístupnost cílového regionu, a to letecky, rychlou železnicí nebo po dálnici. Mikroregiony bez takového napojení nemají pro tyto kategorie turistů šanci. Naopak pro dlouhodobou rodinnou dovolenou může být horší přístupnost výhodou, neboť zaručuje větší klid v cílovém místě.

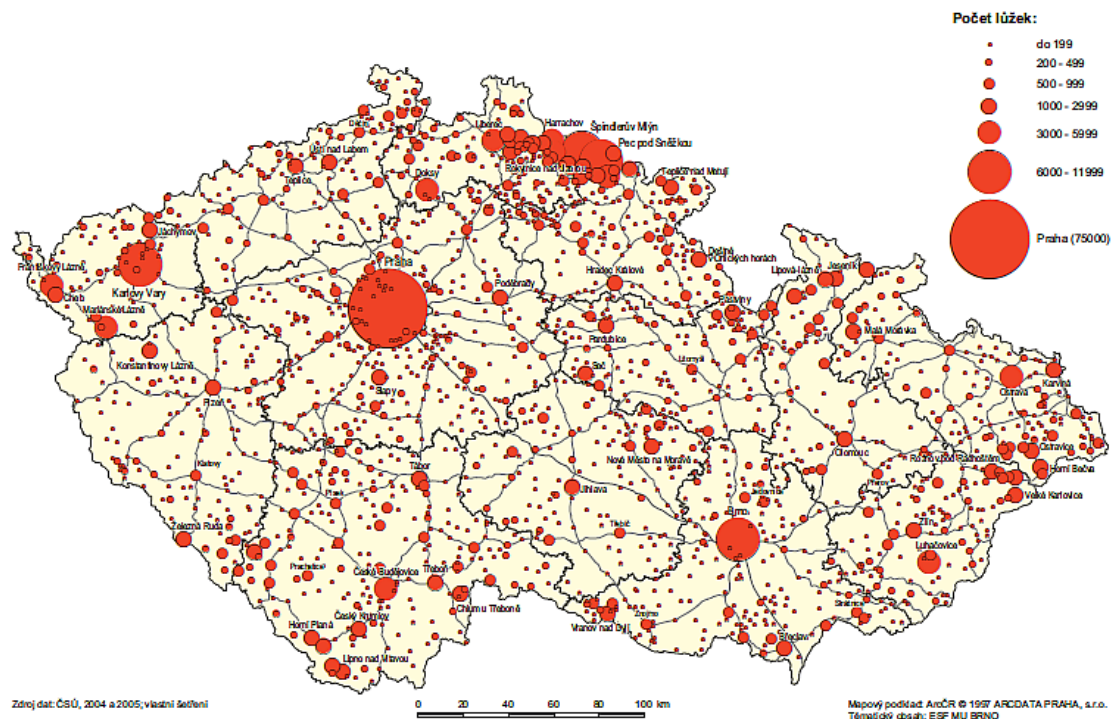
Pro dnešního turistu však už nestačí pouhé stravovací a ubytovací kapacity. Důležitá je celková infrastruktura dané destinace – obchody, služby, kulturní a sportovní zařízení a podobně. Poněkud specifickou kategorií jsou majitelé campingových vozů a přívěsů, kteří si vezou většinu vybavenosti s sebou a jsou na službách v místě relativně nezávislí. Ale i ti přivítají alternativní možnosti, například pro případ špatného počasí a podobně. Jak ukazuje Warn 2010, tyto služby mohou být využívány i místním obyvatelstvem, což přispívá k jejich udržitelnosti. Naopak turisté se mohou účastnit lokálních událostí a festivalů, které jsou sice původně zamýšleny pro místní obyvatele, ale účast turistů je zvyrazňuje.

Významným faktorem cestovního ruchu se stává také schopnost cílových destinací zajistit návštěvníkům osobní bezpečnost.

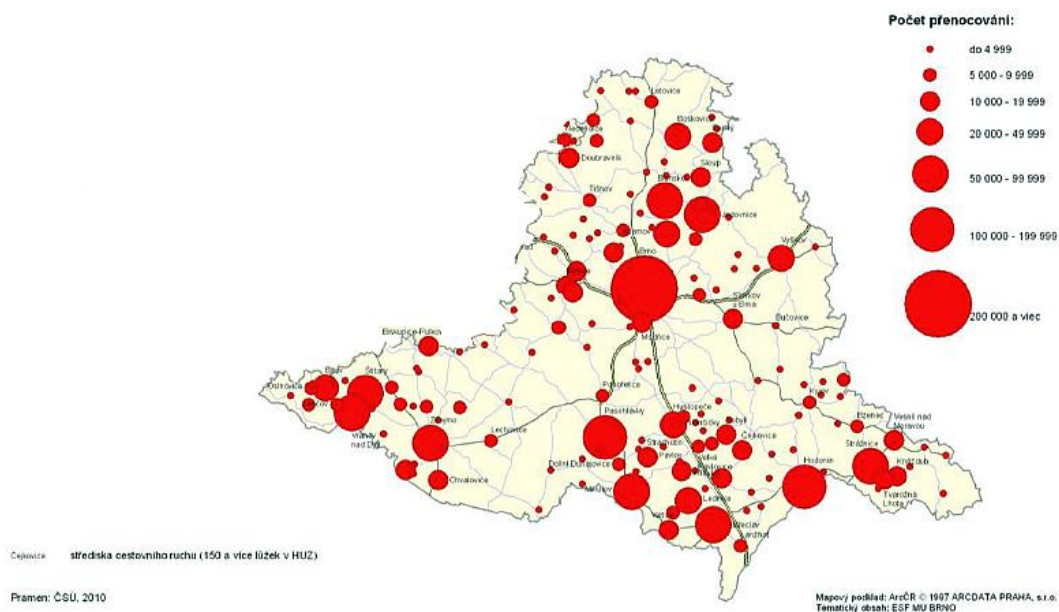
5.1 Ubytovací a stravovací zařízení

V roce 2012 přijelo do hromadných ubytovacích zařízení cestovního ruchu v celém státě 13 646 913 osob, z toho bylo 7 164 576 hostů zahraničních a 6 482 337 hostů domácích. Do zařízení v Jihomoravském kraji přijelo 1 099 351 návštěvníků (to je 8,1 % celostátního počtu, což signalizuje mírně lepší využití kapacity, než činí celostátní průměr). Avšak ze zahraničí bylo pouze 401 049 návštěvníků, což představuje 5,6 % celostátního počtu, zatímco z tuzemska se v kraji ubytovaly 698 302 osoby, tedy 10,8 % všech celostátních hostů (pouze o 0,2 procentního bodu méně než v Praze). Z těchto údajů vyplývá, že Jihomoravský kraj je destinací spíše pro tuzemské účastníky cestovního ruchu než pro zahraniční. Vezmeme-li však v úvahu, že téměř 65 % zahraničních návštěvníků se ubytovalo v Praze, není ani podíl hostů z ciziny mezi ostatními kraji zanedbatelný. Fakticky se kraj nachází na třetím místě za Prahou a Karlovarským krajem. Ještě jiný pohled nabídne úvaha, že naprostá většina návštěvníků Prahy a Karlovarska směřuje do měst. Za tohoto předpokladu může být pozice venkovského cestovního ruchu v Jihomoravském kraji z celostátního hlediska ještě významnější.

Z krajů s podobnými charakteristikami cestovního ruchu jsou největšími konkurenty jižní Moravy kraje Jihočeský a Královéhradecký. Zahraniční návštěvníci Jihomoravského kraje pocházeli v roce 2012 podle Českého statistického úřadu nejvíce z Polska (78 tisíc), Slovenska (54 tisíce), Německa (45 tisíc), Ruska (31 tisíc), Rakouska (24 tisíce), Itálie (17 tisíc), Velké Británie (13 tisíc), Nizozemska (10 tisíc) atd.

Obr. 16 Kapacita ubytovacích zařízení. Zdroj: Vystoupil et al. (2006)

Obr. 17 Počet přenocování v nejvýznamnějších střediscích cestovního ruchu Jihomoravského kraje. Zdroj: Praha, ČSÚ 2010

Poněkud horší je situace kraje v počtu přenocování (Obr. 17). Hromadná zařízení cestovního ruchu zaznamenala v roce 2012 celkem 39 567 512 přenocování, tedy 2,9 přenocování na hosta. V tomto ohledu pochopitelně vyniká Karlovarský kraj s 6 přenocováními na hosta.

Hromadná ubytovací zařízení Jihomoravského kraje zaznamenala v roce 2012 celkem 2 150 333 přenocování, to je 1,96 přenocování na hosta, u zahraničních návštěvníků pouze 1,73 přenocování. Tato skutečnost indikuje, že Jihomoravský kraj je cílem převážně krátkodobého cestovního ruchu a jedním z hlavních úkolů tedy bude zřejmě prodloužit průměrnou dobu přenocování na návštěvníka. Lze předpokládat, že větší počet přenocování znamená také větší tržby z doprovodných služeb.

5.2 Doprava

Dopravní infrastruktura se projevuje na cestovním ruchu několika způsoby. Pro některé formy cestovního ruchu (zejména konferenční nebo mezinárodní) je důležitá rychlá, efektivní a pohodlná doprava z místa a zpět. Cestovní ruch tohoto druhu závisí především na existenci (mezinárodních) letišť, případně dálnic a rychlé železnice. Druhou možnou souvislostí je pohyb v rámci příslušné destinace. Odlehlost (a tedy klidové prostředí) může být v tomto případě vnímána pozitivně, tudíž účastník cestovního ruchu strpí i dopravu po komunikacích nižších kategorií (neměly by ovšem být ve zvlášť špatném stavu). Třetí možnou souvislostí je případ, kdy doprava sama je součástí, eventuálně cílem cestovního ruchu (například cykloturistika, hipoturistika, vodáctví, ale i vyhlídkové jízdy, cílové jízdy veteránů a podobně).

Brněnské letiště Tuřany (463 tisíce odbavených cestujících v roce 2013) má omezený provoz a slouží spíše pro mezinárodní cestovní ruch vyjíždějících turistů. Nejbližším plnohodnotným mezinárodním letišťem je Wien-Schwechat (21 milionů cestujících v roce 2011). Cesta z tohoto letiště do Brna zabere autem 1 hodinu a 50 minut, veřejnou dopravou přiměřeně déle. Doprava do mimobrněnských destinací (kromě jižní části kraje) je ještě delší.

Jihomoravský kraj je protkán sítí dálnic, rychlostních silnic a železničních koridorů. Ty umožňují poměrně výhodné vlakové, autobusové a automobilové spojení ze směrů Hamburg – Berlín – Drážďany – Praha, Budapešť – Bratislava, Varšava – Ostrava a Vídeň. Přitom existují nepochybně rezervy v kvalitě těchto spojení, i když existují i příklady dobré praxe. Zatížení dálnic je vysoké, kvalita v některých úsecích špatná, což obojí snižuje bezpečnost. Dálnicí D1 jižně od Brna projede denně 65 tisíc automobilů⁵, dálnicí D2 na Bratislavu 48 tisíc vozidel a rychlostní silnicí R52 na Vídeň 26 tisíc vozidel. Také jiné úseky jsou extrémně zatížené, například silnicí I/43 projede na výjezdu z Brna za den 32 tisíce vozidel, silnicí I/55 v prostoru Břeclavi 19 tisíc vozidel, silnicí I/50 do Slavkova u Brna 18 tisíc vozidel atd. Problematický je průjezd Brnem od jihu a západu na sever, kde ulice Kamenomlýnská zaznamenala frekvenci 30 tisíc aut za den. Návštěvník, jedoucí do Jihomoravského kraje ze zahraničí nebo z Čech zpravidla musí některým z těchto úzkých hrdel projet. Hlavním dopravním uzlem vedle Brna je Břeclav.

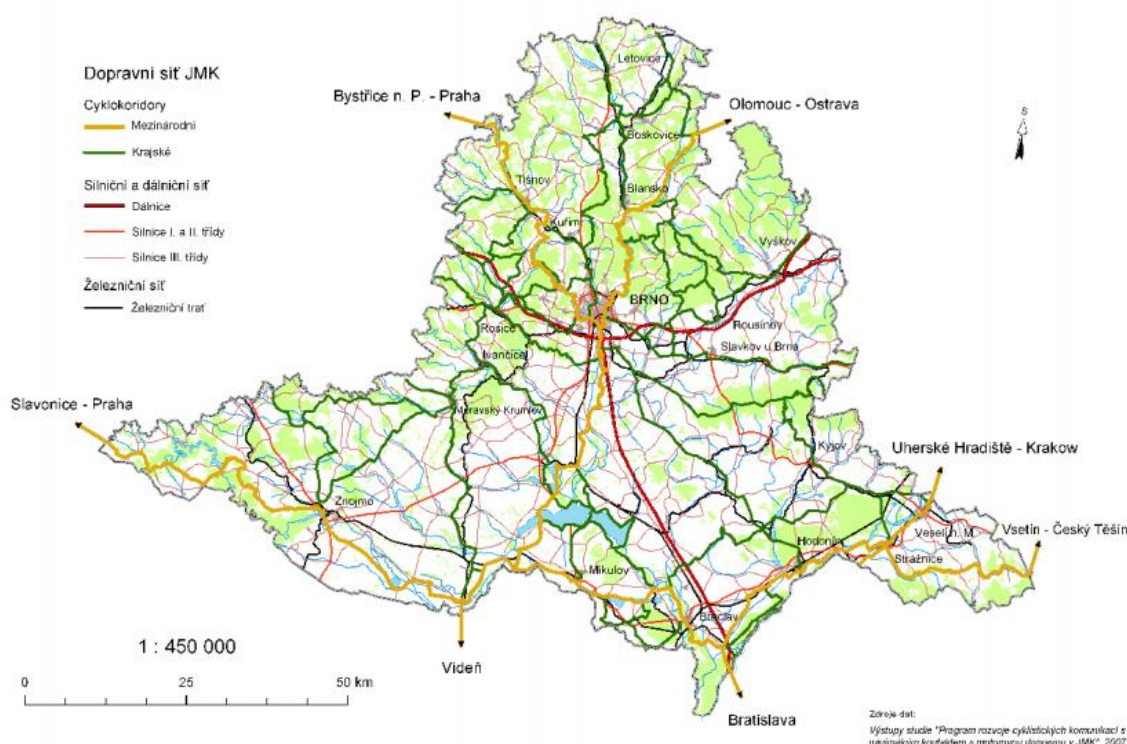
Jihomoravský kraj má poměrně hustou síť silnic druhé a třetí třídy, které umožňují přístup prakticky do všech destinací cestovního ruchu. Problémem je zhoršující se stav velké části komunikací a někdy i šířkové poměry. Zimní údržba zpravidla nemívá vzhledem ke klimatickým podmínkám příliš velké problémy s odklizením sněhu, může však hrozit spíše náledí při měnících se teplotách okolo bodu mrazu. I na některých úsecích silnic nižší třídy existuje silná zátěž, například silnicí II/385 do Tišnova projede denně 12 tisíc vozidel, silnicí II/380 u Hodonína 10 tisíc vozidel.

Veřejná doprava je v Jihomoravském kraji prostřednictvím integrovaného dopravního systému rozvinuta do špičkové úrovně. Všechna sídla jsou propojena frekventovanou a kapacitní dopravou, zajišťující relativně levné spojení. Z hlediska cestovního ruchu

⁵ *Sčítání silniční dopravy 2010. Praha: Ředitelství silnic a dálnic*

může být limitující, že o víkendech, kdy lze předpokládat zvýšený zájem o turistickou dopravu, klesá počet minimálně zajištěných spojů na tři denně do každého místa kraje. Na druhé straně tam, kde lze předpokládat zvýšený zájem turistů, bere na tuto skutečnost IDS JMK zřetel. Hromadná doprava je ovšem využívána jen částí turistů, zejména ke krátkodobým návštěvám spojeným například s pěší turistikou. V nepracovní dny v letní sezóně nabízí IDS JMK 10 cyklobusových linek. Převaha jízdních kol je rovněž umožněna ve vlacích a na některých autobusových linkách IDS JMK.

S budováním cyklostezek a cyklotras jsou spojovány značné naděje ve sféře cestovního ruchu. Zejména jižní polovina kraje má pro cykloturistiku z hlediska reliéfu i klimatu téměř ideální podmínky. Přesto kraj v tomto směru zaostává. Průkopníky budování cyklotras a později cyklostezek byly východní Čechy (Královéhradecko, Pardubicko), následované střední Moravou. Jihomoravský kraj je v délce cyklostezek až na velmi nelichotivém 8. místě mezi českými kraji (2010). Teprve v poslední době se této otázce dává větší prostor a kraj se 162 km pronikl na místo šesté.

Obr. 18 Mezinárodní a krajské koridory cyklistické dopravy v Jihomoravském kraji. Zdroj: Centrum dopravního výzkumu v. v. i.

V dubnu 2009 proběhlo v Brně-Komárově během šesti dnů sčítání dopravy na cyklostezce Brno – Vídeň. Nejvyšší provoz byl zaznamenán v neděli, a to 5 619 osob, z toho 50 % in-line bruslařů, 40 % cyklistů a 10 % chodců. Minimální provoz byl ve čtvrtek (1 248 osob), kdy bylo špatné počasí. To je ve srovnání s jinými úseky, na nichž proběhlo sčítání, daleko nejvíce (druhé místo obsadila cyklostezka v Praze-Podolí).

V roce 2007 zpracovalo Centrum dopravního výzkumu materiál „Program rozvoje sítě cyklistických komunikací s minimálním kontaktem s motorovou dopravou v Jihomoravském kraji“. V té době bylo na území kraje 101 km cyklostezek (z toho 44 km v extravilánu) a 3 650 km cyklotras. Materiál relativně komplexně definuje rozdílné

požadavky na cyklistickou dopravu dojížděkovou a rekreační. Zabývá se celkovou infrastrukturou cyklistické dopravy.

Krajský úřad podporuje především páteřní mezinárodní a krajské trasy (obr. 18). Na území kraje se kříží několik dálkových cyklotras (Pražská, Jantarová, Greenway Praha – Vídeň, Moravská). Na ně navazují krajské koridory. Cyklostezky nižších řádů jsou zpravidla v kompetenci obcí nebo jejich sdružení. Je zřejmé, že Jihomoravský kraj má v budování cyklostezek velmi značné rezervy.

Vodní rekreační doprava se provozuje na Brněnské, Novomlýnské a Vranovské přehradě a na Baťově kanálu.

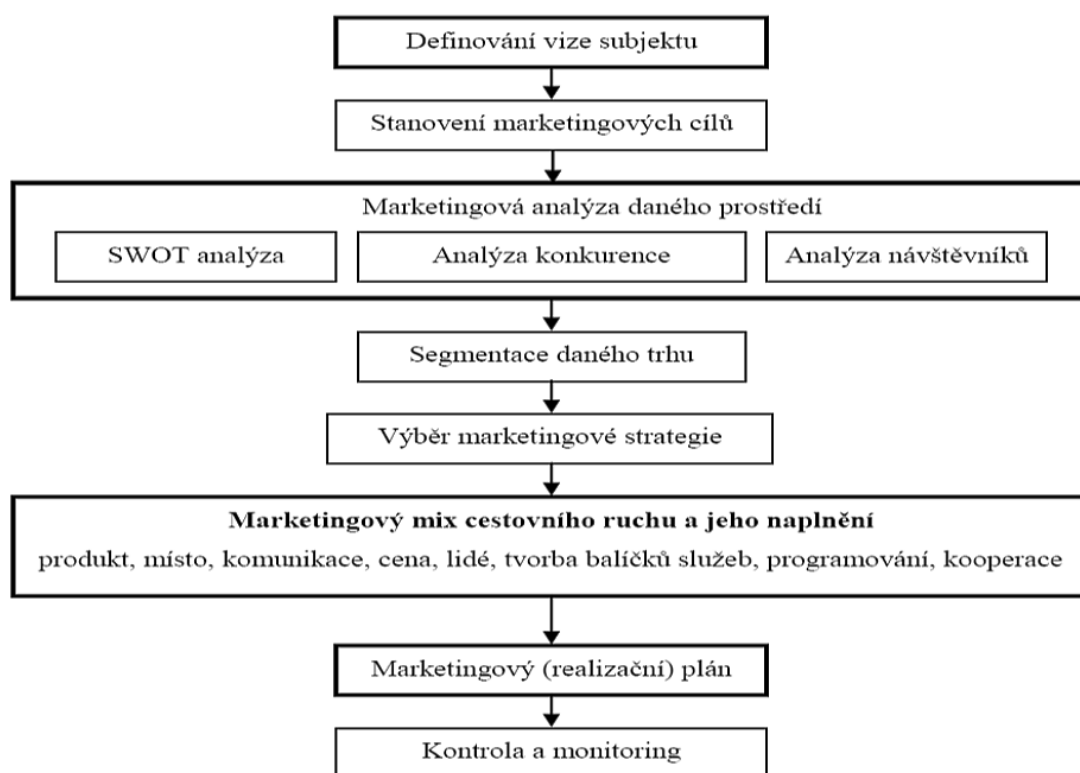
6 ORGANIZACE, INFORMACE, MARKETING

Důležitou, i když ne vždy doceněnou stránkou rozvoje cestovního ruchu, je vedle objektivních atraktivit i organizace, marketing a využití, respektive příprava humánního kapitálu. Tyto faktory lze označit za subjektivní.

Marketing je řídicí proces, v jehož rámci subjekty dosahují požadovaných efektů prostřednictvím tvorby, nabídky a směny jednotlivých produktů. V cestovním ruchu hovoříme také o destinačním marketingu, jehož smyslem je nabídka destinace, tedy lokality či mikroregionu. Destinační marketing v Česku se omezuje zpravidla pouze na reklamu, což je v dnešní době již nedostatečné. Zlepšení marketingu představuje patrně jednu z nejvýznamnějších rezerv pro další rozvoj cestovního ruchu v Česku.

Při zpracování marketingové koncepce je třeba vzít v úvahu specifika cestovního ruchu, to znamená mimo jiné územní vázanost a nepřenositelnost, neskladovatelnost a komplexnost. Je vždy třeba položit si otázku cílové skupiny, na kterou bude marketing zaměřen. Také je třeba analyzovat otázku konkurence, respektive odpovědět na otázku, proč by měl turista navštívit právě daný region a ne regiony sousední.

Destinační marketing operuje s následujícími faktory: produkt, cena, marketingová komunikace, reklama, osobní prodej, tvorba balíčků, spolupráce. Při zpracování marketingového plánu je třeba ujasnit si následující východiska: vizi, marketingovou analýzu, segmentaci trhu a marketingovou strategii, realizační plán a jeho kontrolu.

Obr. 19 Schéma marketingového postupu. Zdroj: Királ'ová (2003)

Výchozím materiálem marketingu bývá marketingový průzkum, jehož cílem je permanentní analýza destinace. Přitom se využívá různých sociologických metod, SWOT analýzy a formulace strategie. Smyslem je snaha o nalezení mezery na trhu, které by se

dalo marketingově využít. Nezbytným krokem je analýza segmentace trhu podle různých kritérií. Může jít o sociální úroveň zákazníků, jejich věk, vzdělání, povolání, zájmy, místa původu a podobně.

Z provedené analýzy by měl vzejít podnikatelský plán. Tento plán je třeba prověřit z hlediska realizovatelnosti. V případě pozitivního výsledku lze přikročit k realizaci záměru. Nastoupí cílená reklama, prezentace a prodej.

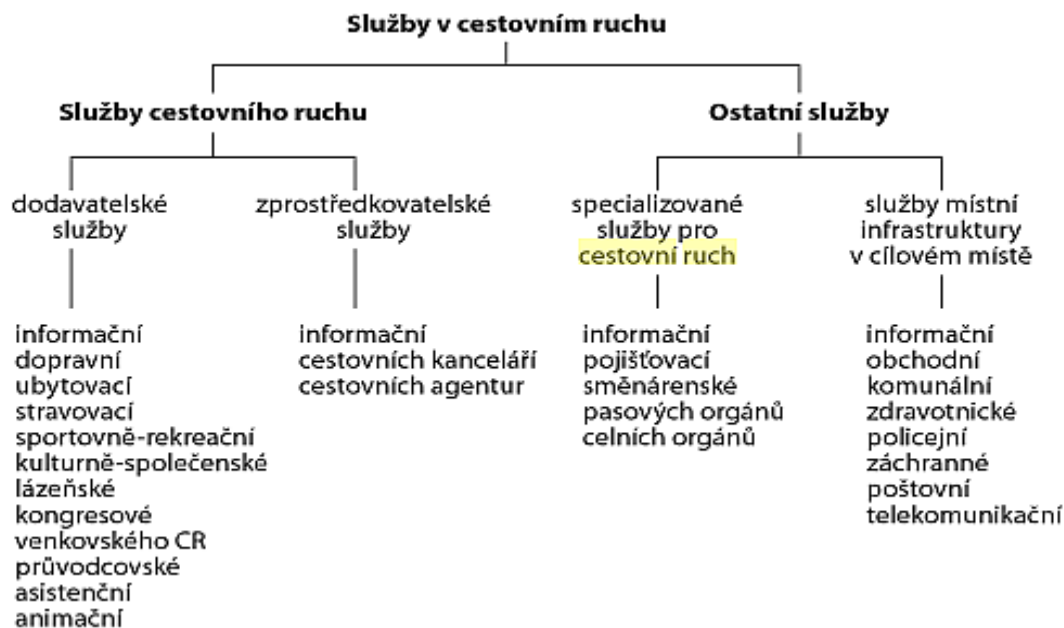
Marketingovou strategii na léta 2013 až 2020 má i Česká republika prostřednictvím agentury CzechTourism. Pro rok 2015 platí následující vize: Česko je na prvních místech mezi zvažovanými turistickými destinacemi v Evropě – a to zejména díky pověsti excelentní poznávací destinace kombinující prvky kulturní krajiny, kultury, relaxace, bezpečí a vstřícného zákaznického přístupu k turistům. Česko bude propagováno jako země příběhů.

Obr. 20 Marketingová koncepce ČR. Zdroj: CzechTourism

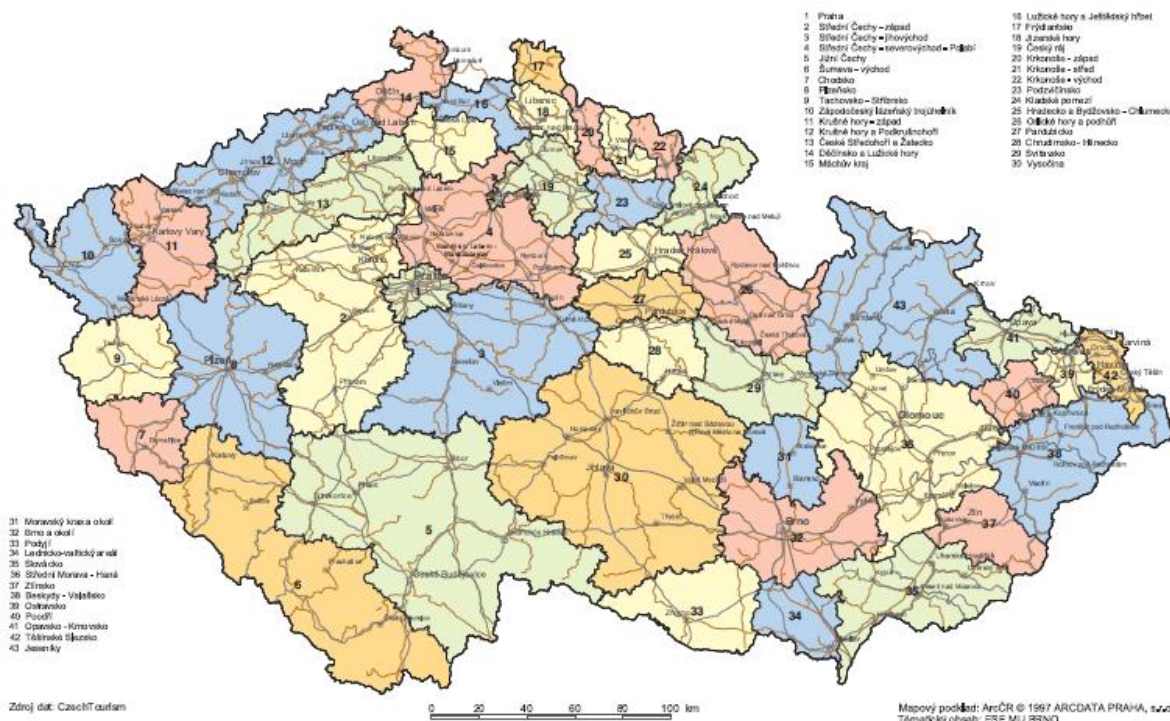
V koncepci se mimo jiné uvádí: „Východní část České republiky se těší rostoucímu zájmu zahraničních návštěvníků, kteří přijíždějí za osobitostí spojenou s živými folklórními tradicemi, za vínem i nedotknutou horskou přírodou, za výjimečnou architekturou šlechtických sídel i lidovou architekturou malých vesniček“. Jde tedy především o nabídku venkova.

Podniky cestovního ruchu lze dělit na vlastní podniky a podniky zprostředkovatelské. Mezi vlastní podniky cestovního ruchu patří zejména hotelové podniky a podniky ostatních ubytovacích služeb, podniky a zařízení sportovně-rekreačních služeb, podniky a zařízení služeb kulturních a společensko-zábavních, lázeňské podniky, některé podniky nekonvenční dopravy (lanovky, vleky, rekreační lodní doprava apod.), podniky provozující zvláštní služby (průvodcovské služby, kongresové služby) a podniky vyrábějící turistické zboží. Zprostředkovatelskými podniky jsou zejména cestovní kanceláře a agentury, turistická informační centra. Řada podniků má smíšený charakter (to znamená, že provozuje více činností). S cestovním ruchem je spojena řada služeb (obr. 21).

Obr. 21 Struktura služeb v cestovním ruchu. Zdroj: Jakubíková (2012)

Významným faktorem destinačního marketingu je pohostinnost. Jejím smyslem je učinit z cizinců přátele. Je to součást kultury, spojená s gastronomií, chováním, přístupem k návštěvníkům. Pokud jde o spontánní pohostinnost, projevuje se zejména vůči vítaným návštěvníkům, což je málo profesionální.

Obr. 22 Marketingové oblasti cestovního ruchu. Zdroj: Vystoupil et al. (2006)

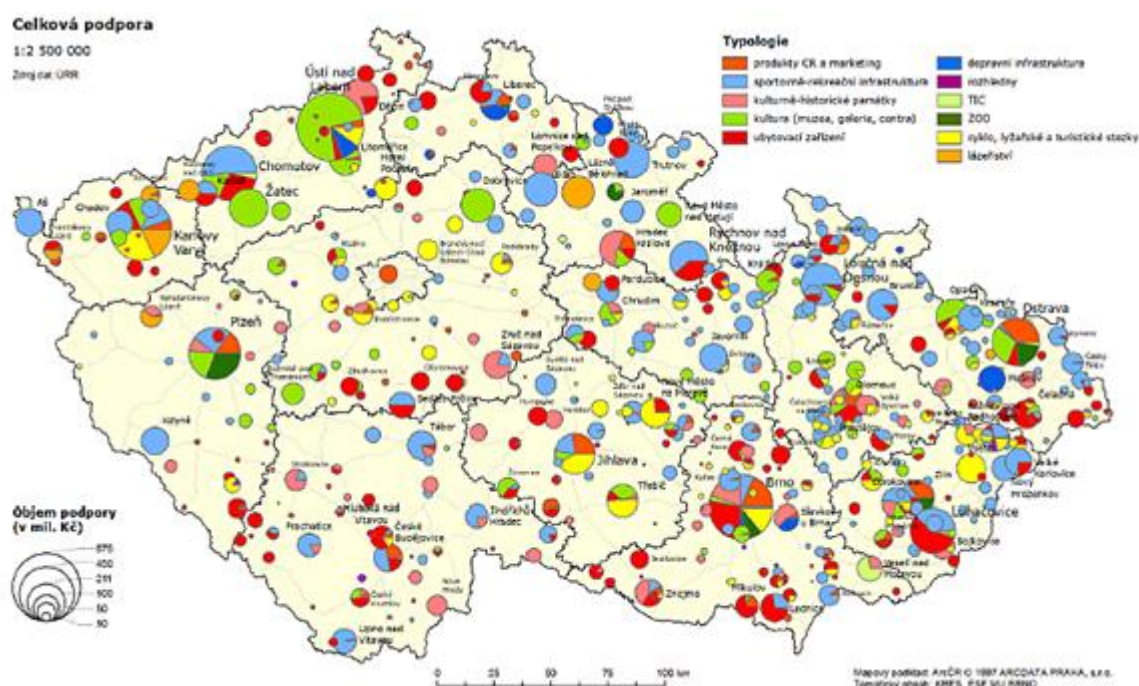
Destinace cestovního ruchu je podle WTO geografický prostor (stát, region, město), který si návštěvník vybírá jako cíl své cesty. Rezort je místo či menší oblast, navštěvovaná s cílem trávení volného času, zábavy, odpočinku, sportovních a dalších aktivit. Řízení destinace spočívá v koordinaci a kooperaci jednotlivých podnikatelských a nepodnikatelských subjektů. Vždy je třeba klást si otázku, co může daná destinace nabídnout ve srovnání s destinacemi konkurenčními. Lidé vnímají destinaci jako celek včetně přírody, sídel a dalších staveb, lidí, služeb a jejich kvality. V případě vážného nedostatku jednoho z faktorů ztrácí celá destinace na atraktivitě.

Holešínská et al. (2006) uvádějí následující fáze rozvoje destinace cestovního ruchu:

- *Budovací funkce* (společné propagační materiály, účast na veletrzích, organizování kulturních aktivit),
- *Růstová fáze* (zapojování subjektů, tvorba strategie, podpora prodeje, informační služby),
- *Koncentrační fáze* (vlastní destinační management).

Marketingové oblasti cestovního ruchu jsou uvedeny na obr. 22. V Jihomoravském kraji jsou hlavními oblastmi cestovního ruchu Moravský kras a okolí, Brno a okolí, Podyjí, Lednicko-valtický areál a Slovácko.

Podstatnou částí cestovního ruchu jsou investice do nových aktivit, případně do rekonstrukce nebo rozšiřování existujících. Významnou úlohu přitom hrají subvence. Mezi významné zdroje patří regionální operační programy. Celorepublikové rozložení subvencí ve druhé polovině první dekády 21. století je uvedeno na obr. 23. Je celkem zřejmé, že největší dotace směřují až na výjimky do největších středisek. Zde se projevuje jednak silnější humánní a sociální kapitál těchto středisek, který umožňuje sestavit a prosadit jednotlivé žádosti, a také lepší podmínky spoluúčasti a udržitelnosti projektů.

Obr. 23 Podpora cestovního ruchu z regionálních operačních programů 2007–2010. Zdroj: Šauer a Vystoupil, 2010

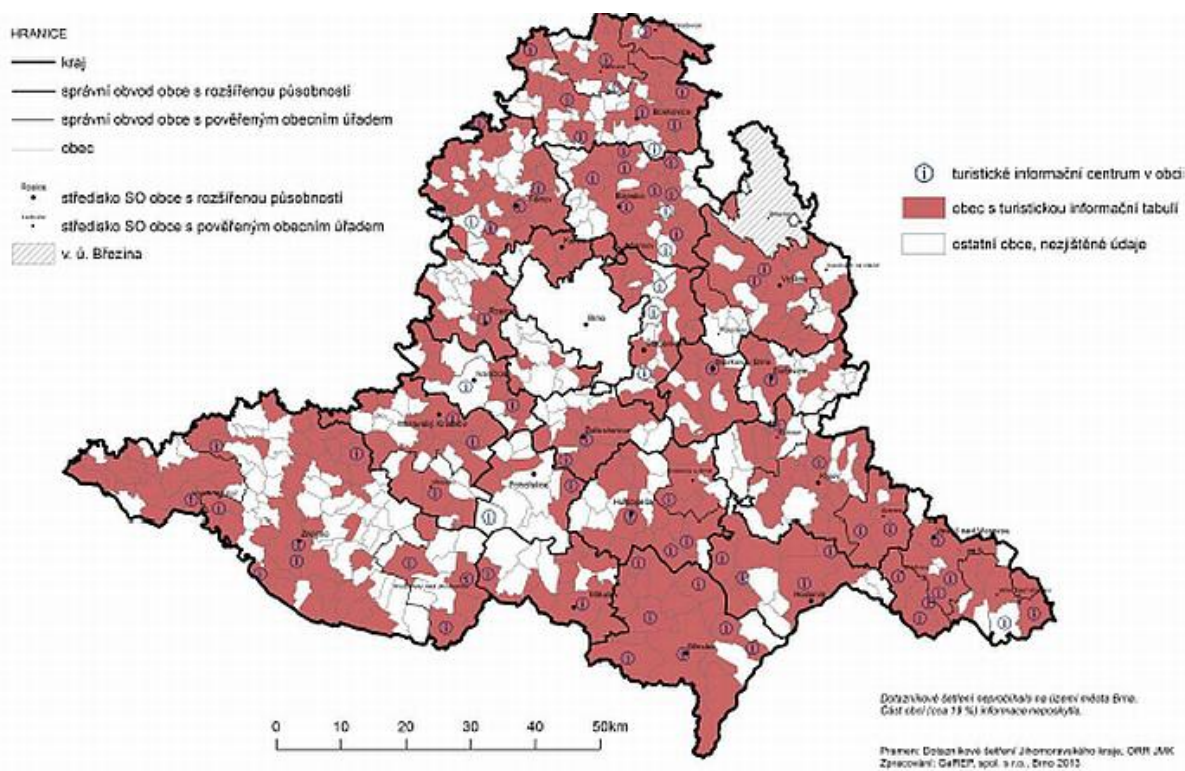
Marcouiller (2013) uvádí čtyři předpoklady úspěšné venkovské destinace:

- bohatství přírodních krás,
- vůle investovat do multifunkční venkovské krajiny,
- schopnost realizovat kolaborativní plánovací proces koordinující různé zájmy,
- kompetence přizpůsobit lokální nabídku turistické poptávce.

Zatímco přírodních i jiných krás je na jihomoravském venkově dostatek, ostatní předpoklady je nutno vytvářet.

V Konceptci státní politiky cestovního ruchu v České republice na období 2014–2020⁶ je venkovský cestovní ruch zařazen do kategorie „dovolená v přírodě“.

Podstatnou podmínkou rozvoje cestovního ruchu jsou informace, a to jednak v terénu, jednak médiích masové komunikace, mezi nimiž hraje rozhodující úlohu Internet. Turistická informační centra prošla poměrně složitým vývojem od poloamatérských zařízení, vybavených jen minimem propagačních materiálů a otevřených jen v pracovní dny, až po dnešní profesionální zařízení, poskytující zájemcům širší služby.

Obr. 24 Informační střediska a informační tabule v obcích Jihomoravského kraje. Zdroj: Program rozvoje cestovního ruchu v Jihomoravském kraji na období 2014–2020. Brno: Jihomoravský kraj

Neméně důležité jsou informace přímo v terénu, tedy kvalitní informační tabule, podávající informace pokud možno také v jiných jazycích. Nejde jen o jejich instalaci, ale i pravidelnou údržbu. V poslední době se stále více rozvíjejí QR (quick response) kódy, umožňující poskytnout široké spektrum informací prostřednictvím jejich načtení chytrými

⁶ Konceptce byla přijata v březnu 2013

telefony. Tyto kódy by měly být také odolnější vůči poškození, ať už vlivy podnebí nebo vandaly.

Jihomoravský kraj rovněž poskytuje možnost propagace cestovního ruchu v mikroregionech na každoročním veletrhu REGIONTOUR (Mezinárodní veletrh turistických možností v regionech) na brněnském výstavišti. V roce 2014 se veletrhu zúčastnilo 678 vystavovatelů z 20 zemí na ploše 9 311 m². Expozice si prohlédlo 30 748 návštěvníků z 15 zemí, především z regionu V4. Zdá se však, že hlavní potenciál tohoto veletrhu se z hlediska účinnosti pomalu vyčerpává a těžiště propagace se přesouvá spíše na online komunikaci.

Klíčovými se stávají webové stránky a internet. Mezi hlavní problémy v tomto směru patří: nedostatek profesionality při tvorbě stránek, absence jazykových mutací, propagace pouze jednotlivých zařízení. Dokonce i většina serverů v našich podmínkách zprostředkuje pouze informace o jednotlivých zařízeních, nikoliv o destinaci. V některých případech zajišťují informace o cestovním ruchu webové stránky obcí (vedle řady jiných informací). Ne vždy však lze tyto informace jednoduše nalézt. Teoreticky může internet zprostředkovat pro cestovní ruch zejména následující služby (Buhalis, 2003):

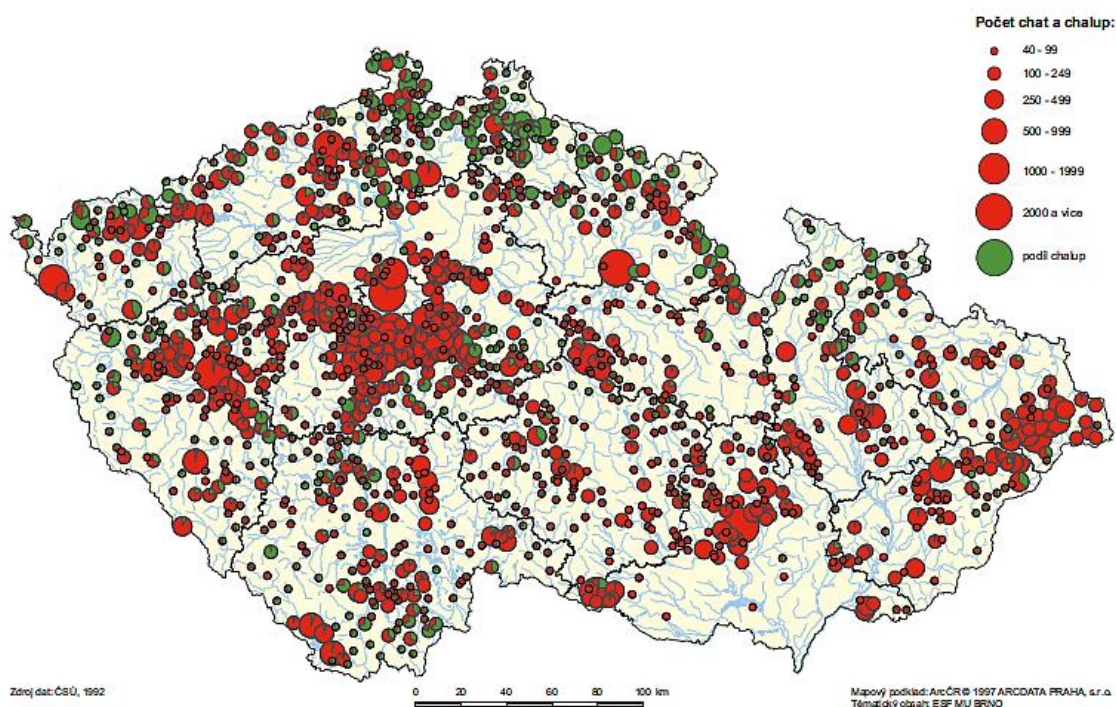
- prezentace destinace cestovního ruchu,
- on-line vyhledávání (dopravního spojení),
- on-line rezervace služeb cestovního ruchu,
- prezentace nabídky služeb subjektů cestovního ruchu (cestovní kanceláře, hotely a restaurace apod.),
- metainformace a primární informace (tj. vyhledávací služby a rozcestníky),
- další informace z oblasti cestovního ruchu (statistické přehledy, počasí, doporučení pro různé oblasti světa atd.).

7 FORMY CESTOVNÍHO RUCHU NA JIHMORAVSKÉM VENKOVĚ

7.1 Druhé bydlení

Druhé bydlení je v Česku významným fenoménem. Jeho vznik se dává do souvislosti s hnutím trampingu od 20. let minulého století. Pro socialistické období se často uvádí druhé bydlení jako reakce na „panelákové“ bydlení a celkovou kolektivizaci urbánního života. V současné době patří počet objektů druhého bydlení na tisíc obyvatel v Česku k nejvyšším na světě (po některých severských státech). Druhé bydlení totiž tvoří pětinu veškerého domovního fondu a přibližně čtvrtina obyvatel České republiky těmito rekreačními objekty disponuje. Nejde tedy jen o výsadu sociálně silných vrstev obyvatel.

Druhé bydlení se realizuje v chatách a chalupách, příp. v rekreačních domcích a v zahrádkářských chalupách (souhrnně v objektech individuální rekreace). Pod pojem druhé bydlení nově patří i rekreační apartmánové byty a objekty v rekreačních areálech a procesy spojené s jejich využíváním (Zelenka a Pásková, 2012). Využívání objektů druhého bydlení se dá rozdělit podle časového hlediska do tří skupin (Bičík, 2001). Úplné druhé bydlení je využíváno pouze na krátkou dobu (dovolené, víkendy). Přechodné stádium druhého bydlení vykazuje sezónní charakter. Z druhého bydlení se však může po určitém čase stát i bydlení trvalé.

Obr. 25 Objekty druhého bydlení v České republice. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).

Chaty jsou objekty postavené výlučně za účelem rekreace. Proto jsou situovány většinou v atraktivnějších územích často s přístupem k vodním nebo lesním plochám. Jejich předchůdci jsou jednoduché dřevěné sruby trampů s minimální technickou infrastrukturou, které se někdy sdružovaly v tzv. osady. Časem se ovšem vybavení chat zlepšovalo. Problémem začala být koncentrace chatových objektů, která na jedné straně zpochybnila jejich rekreační hodnotu (protože nebylo možno mluvit o soukromí nebo

individualitě), jednak začala být environmentální zátěží pro danou lokalitu (kvůli problémům s odstraňováním splaškových vod a dalších odpadů).

Z obrázku (Obr. 25) je zřejmé, že v Jihomoravském kraji je druhé bydlení soustředěno v okolí Brna a v jihozápadním cípu kraje (v okolí Vranovské přehrady). Přitom jde převážně o chaty; chalupy převažují jen v ojedinělých lokalitách.

Naproti tomu chalupy představují objekty, které byly původně určeny k trvalému venkovskému bydlení. V období extenzivní urbanizace (zejména ve 2. polovině 20. století) mladí lidé odcházeli za prací do měst a po úmrtí dříve narozených generací se objekty uvolňovaly a chátraly. Mnoho takových objektů se nacházelo zejména v pohraničí. Takto uvolněné nemovitosti se staly předmětem zájmu městských obyvatel, kteří je přetvářeli v objekty druhého bydlení. Tento proces lze v zásadě hodnotit pozitivně, neboť chalupáři zachránili značnou část venkovského bytového fondu, který by jinak zchátral. Navíc chalupáři mají zájem spíše rekonstruovat v původním stylu, zatímco permanentní obyvatelé své domy modernizují a smýšlejí tak původní venkovský charakter vesnic.

Chataření a chalupaření se někdy spojuje se sběrem lesních plodů a houbařením, které je v Česku rozvinuto relativně výrazně. Tyto aktivity se odehrávají převážně v lesích a jsou umožněny volným přístupem občanů do lesů a sběrem lesních plodů pro vlastní potřebu bez ohledu na vlastníka. Do cestovního ruchu patří ta část sběru lesních plodů, která je prováděna pro zábavu, nikoliv pro eventuelní prodej. V roce 2012 bylo nasbíráno 48 800 tun lesních plodů v celkové hodnotě 7 miliard korun (Fialová, 2013). Jihomoravský kraj má v průměru nižší lesnatost ve srovnání s jinými kraji, nicméně i zde je sběr lesních plodů populární. Houbařská sezóna trvá zhruba od června do října v závislosti na počasí.

Je celkem zřejmé, že zdrojem uživatelů druhého bydlení jsou města, zatímco cílem jsou venkovské obce. Výjimeční však nejsou ani vlastníci objektů druhého bydlení mezi venkovskými domácnostmi. Vybavenost domácností objekty druhého bydlení byla sledována naposled ve sčítání lidu 2001. Výrazně nejvyšší podíl druhého bydlení měly pražské domácnosti (22,4 %). Řádově o 10 procentních bodů méně vykazovaly domácnosti v Plzeňském, Jihočeském, Pardubickém, Jihomoravském kraji a překvapivě i v kraji Vysočina. Rovněž v rámci Jihomoravského kraje existují značné rozdíly. Brněnské domácnosti vlastní objekt druhého bydlení v 16 % případů, zatímco domácnosti ostatních okresů podstatně méně – nejméně domácnosti okresu Břeclav (pouze ve 4 % případů).

Nevýhodou druhého bydlení jako formy rekreace je vazba na jedno místo a poměrně značná pracnost a náročnost údržby objektu. V poslední době se však prosazuje na trhu cestovního ruchu nový zajímavý produkt – *pronájem chalup*. Musí jít samozřejmě o objekty disponující moderními vybavenostmi, které splňují náročné technické a hygienické podmínky. V některých případech se dokonce za tímto účelem stavějí nové objekty. Jiným způsobem transformace je opačný trend – změna druhého bydlení v bydlení trvalé, který se začíná projevovat v poslední době (Fialová, 2003).

K této formě rekreace se někdy přiřazuje ještě zahrádkaření, které se realizuje ve většině případů spíše na okrajích měst, a to v místech, kde nejsou vhodné podmínky pro intenzivní zemědělství ani pro výstavbu (často svažitá pozemky s nekvalitní půdou). Někdy lze hovořit o příměstském zemědělství. Zahrádky bývají rovněž vybaveny objekty (zahrádními domky), které sice nejsou určeny k bydlení, ale v případě potřeby ubytování (zvláště v letním půlroce) jej umožňují.

7.2 Poznávací cestovní ruch

Poznávací cestovní ruch vychází z potřeby poznávat historii, historické památky a přírodní zvláštnosti, hledat souvislosti vývoje vlastní země s cizími, vzdělávat se.

Poznávací cestovní ruch se může týkat poznávání architektonických a stavebních pamětihodností, technických památek, poznávání přírodních krás, případně poznávání kultury, tradic a zvyků místní populace, eventuálně návštěvy akcí kulturního typu.

Poznávací aktivity se mohou týkat buď jednotlivých významných atraktivit, nebo souboru atraktivit celých regionů. Může být rovněž spojován s jinými formami cestovního ruchu. Pokud jde o tuzemský poznávací cestovní ruch, lze jej považovat za součást kultury (respektive kulturnosti) národa. Někdy můžeme hovořit i o vzdělávacím cestovním ruchu, kam patří mimo jiné i školní výlety nebo různé exkurze s odborným nebo všeobecným zaměřením. Jde-li o cizince, jde o významný nástroj propagace Česka.

V mezinárodním měřítku je poznávací cestovní ruch založen mimo jiné na historickém dědictví UNESCO, které zahrnuje kulturní, přírodní i nehmotné položky, které jsou pro svou unikátnost nenahraditelné. Česko má na tomto seznamu 12 položek hmotného a 4 položky nehmotného světového kulturního dědictví. Z hlediska cestovního ruchu je výhodou zařazení konkrétních památek do světových průvodců a povinnost státu o tyto památky pečovat. Nevýhodou může být přílišná komercializace, která může znehodnocovat původní charakter památek.

Na území kraje se nachází 20 národních kulturních památek. Lednicko-valtický areál a vila Tugendhat byly zapsány na seznam světového dědictví UNESCO. V kraji jsou 3 městské památkové rezervace, 11 městských památkových zón, 3 vesnické památkové rezervace (Blatnice-Stará Hora, Pavlov a vinné sklepy Plzeň v Petrově) a 8 venkovských památkových zón. Památky vesnické architektury si lze prohlédnout ve strážnickém skanzenu. Mezi hrady vynikají národní kulturní památky Bítov, Špilberk, Pernštejn, mezi zámky Vranov nad Dyjí, Lednice, Rájec nad Svitavou, Kunštát, Lysice, Slavkov, Bučovice. Specifickými památkami jsou slovanské hradiště v Mikulčicích nebo větrné mlýny na Dražanské vrchovině. Další církevní památky najdeme ve Křtinách a Rajhradě. Významné je židovské město v Boskovicích, kláštery v Předklášteří a Rajhradě, rotunda ve Znojmě a mnoho dalších. Většina z uvedených památek se nachází na venkově nebo v malých městech.

Mezi venkovské architektonické zvláštnosti lze počítat vesnické architektonické památky (zpravidla církevní stavby, méně často typické venkovské usedlosti, v Jihomoravském kraji rovněž areály vinných sklepů). Můžeme sem také počítat památky malých měst, jako jsou zámky se zámeckými parky, radnice eventuálně další významné budovy. Venkovskými architektonickými památkami jsou rovněž stavby, lokalizované mimo území intravilánů obcí. Sem patří například hrady a jejich zříceniny, poutní kostely a místa, případně další stavby.

Mezi přírodními atraktivitami vynikají Národní park Podyjí a chráněné krajinné oblasti Moravský kras, Bílé Karpaty a Pálava. Bílé Karpaty a Dolní Morava byly začleněny do sítě biosférických rezervací UNESCO. Tato velkoplošná chráněná území jsou doplněna 17 národními přírodními rezervacemi, 13 národními přírodními památkami, 94 přírodními rezervacemi, 153 přírodními památkami, 20 přírodními parky, 8 ptačími oblastmi a 176 lokalitami NATURA 2000. Velká většina uvedených atraktivit se nachází na venkově.

I ve venkovském prostoru můžeme najít muzea vlastivědného nebo jiného typu. K poznávacímu cestovnímu ruchu patří také zařízení typu zoologických zahrad, hvězdáren a planetárií, skanzenů a podobných zařízení. Řada dalších atraktivit představuje přechod mezi poznáním a zábavou (např. různá westernová městečka, jurské parky apod.). V kraji sídlí 3 zoologické zahrady: větší v Brně a menší ve Vyškově a v Hodoníně. V Lednici je mořské akvárium. Zajímavou atrakcí je dinopark ve Vyškově. Botanickou zahradu v Brně doplňují arboreta ve Křtinách, Babicích nad Svitavou a v Boskovicích.

V Česku jako v minulosti významné průmyslové zemi hrají významnou úlohu technické památky. Může jít o bývalé průmyslové objekty, hutě, mlýny, důlní díla, dopravní stavby a podobně. V některých případech se může jednat o pokračování využití původních výrobních nebo infrastrukturních objektů tentokrát pro cestovní ruch. Mezi vojenskými a technickými památkami lze jmenovat Slavkovské bojiště, hrad Špilberk, letecké a vojenské muzeum ve Vyškově, Starou huť v Josefově u Olomučan atd. Dobrodružnou turistiku nabízí westernové městečku v Boskovicích a donedávna i farma B. Polívky v Olšanech.

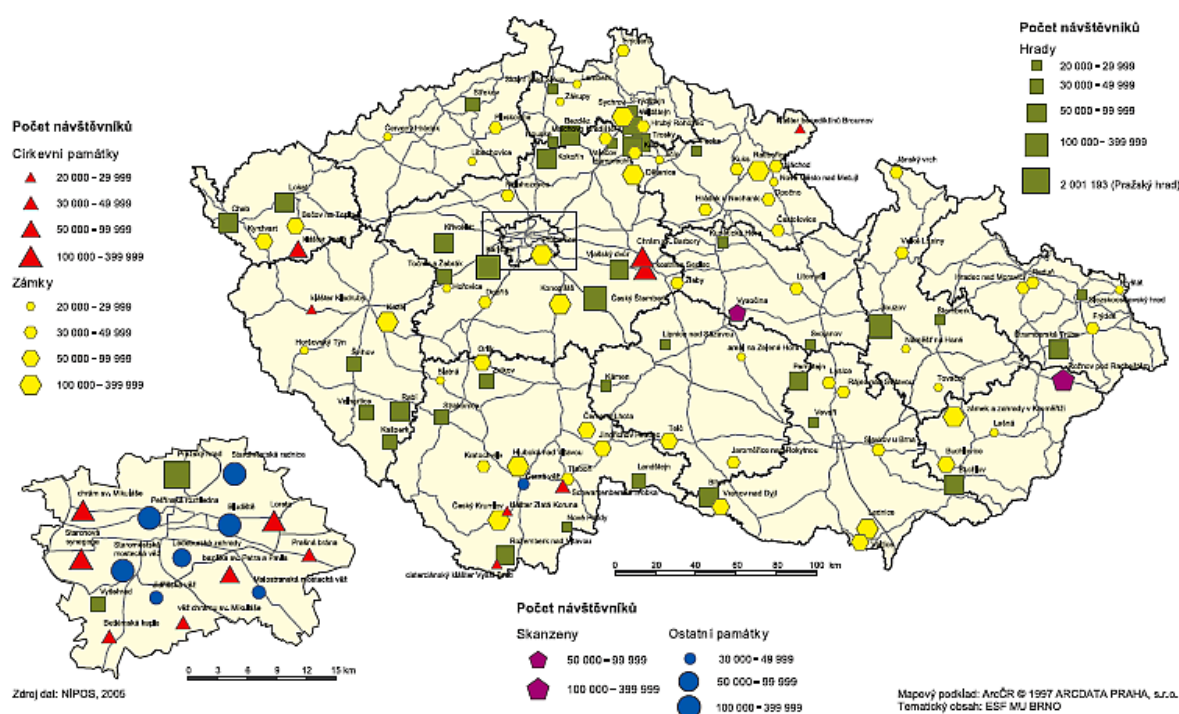
Důležitou součástí cestovního ruchu jsou různé akce kulturního, sportovního nebo zábavního charakteru. S venkovským prostorem se v Jihomoravském kraji pojí především akce folklórního typu, někdy s vazbou na kulturu vína. Jiné akce se mohou vázat k významným historickým událostem (v Jihomoravském kraji například akce k výročí Slavkovské bitvy). Může jít o akce lokálního nebo i regionálního významu (festivally). Folklór je rozvinut zejména na Slovácku. Významnými folklórními akcemi jsou například národopisné slavnosti ve Strážnici, Tvrdonicích a Krumvíři, Mezinárodní folklórní festival ve Strážnici, folklórní festival ve Svatobořicích-Mistříně, Horňácké slavnosti ve Velké nad Veličkou. I tyto atraktivity jsou situovány převážně na venkov.

Poznávací cestovní ruch závisí na vhodných informacích. Proto zde hrají významnou úlohu informační střediska, jejich připravenost, úroveň služeb a dostupnost propagačních a informačních materiálů. Stále vzrůstá úloha internetu. Úroveň webových stránek, jejich aktuálnost, jazykové mutace jsou klíčové pro rozvoj poznávacího cestovního ruchu. V současné době se rozšiřují QR kódy (kódy rychlé reakce). Jde o dvourozměrný kód, zapisovaný do čtverce a umístěný například na informačních tabulích. QR kódy zpravidla obsahují internetovou adresu nebo kontaktní informace. Po naskenování do chytrého mobilního telefonu lze získat řadu informací o daném místě.

Významné je i regionální propojení nabídky, tedy nabízení regionálních balíčků. Důležitou roli hrají podpůrné služby. Jde nejen o primární služby gastronomické a ubytovací požadované úrovně, ale i o služby kulturní, sportovní, maloobchodní, autoservisy a cykloservisy a podobně. Tyto aktivity jsou velmi silně provázané. Nedostatek nebo nízká úroveň doprovodných služeb dokáže odradit návštěvníky a vytvořit negativní image místa.

Rovněž poznávací služby ve venkovském prostoru mají výrazný sezónní charakter, který je však dán nejen počasím a délkou dne, ale i zvykem konzumentů cestovního ruchu koncentrovat tyto aktivity do prázdninového období. V důsledku toho je řada atraktivit v zimním půlroce nepřístupná (například hrady a zámky) a v souvislosti s tím jsou omezeny i doprovodné služby. Určitou nadějí vzbuzuje potenciál seniorů, kteří nejsou tolik vázáni obdobími prázdnin a dovolených a mohou přinejmenším rozšířit sezónu o několik měsíců od jara do podzimu.

Jednou z forem poznávacího cestovního ruchu je turistika (případně cykloturistika) za účelem poznání významných přírodních hodnot a krás. Jde o kombinaci určitého různě náročného sportovního výkonu s poznáním. Pro tyto účely existuje v Česku jeden z nejlépe organizovaných systémů značených turistických cest na světě (spolu se Slovenskem). Tvorba a obnovování značených cest je do značné míry dílem dobrovolných pracovníků. Rovněž tato forma cestovního ruchu vyžaduje doprovodné služby, i když jiné úrovně (například občerstvovací místa). Návštěvnost nejvýznamnějších památek je na obr. 26.

Obr. 26 Návštěvnost nejvýznamnějších památek cestovního ruchu. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).

Určitým problémem může být přetížení některých oblastí cestovního ruchu, které může mít negativní environmentální důsledky (např. sešlapávání bioty, vytvoření podmínek pro vodní erozi apod.). V národních parcích a chráněných krajinných oblastech je cestovní ruch omezován zvláštními předpisy (Stříbrná, 2008). Významným aspektem cestovního ruchu v českých (a středoevropských) podmínkách je prostupnost krajiny i přes soukromé pozemky. Tato prostupnost se snižuje v suburbanizovaných zónách, které bývají omezovány stavbami, technickými liniemi a zejména ploty.

Specifickou formou poznávacího cestovního ruchu, kombinující poznávání, sportovně rekreační aktivity a moderní technologie je geocaching. Geocaching je hra, jejímž cílem je vyhledávat „kešky“ prostřednictvím GPS (Kresta, 2010). Evidence kešek i účastníků hry (a jejich výsledků) je na internetu (na serveru GC.com). Hra se provozuje na celém světě a počet kešek výrazně překročil 2,5 milionu (v ČR asi 40 tisíc) a počet hráčů 6 milionů⁷. Ve hře se spojuje turistika s vyhledáváním významných míst.

7.3 Letní rekreace u vody

Pro české účastníky cestovního ruchu je rekreace u vody důležitá. Realizuje se u vodních toků, umělých vodních nádrží (přehradních nádrží) nebo rybníků, sloužících primárně jiným účelům, a na umělých koupalištích. V poslední době se rozšiřují akvaparky. Objekty prvního i druhého bydlení jsou stále více vybavovány bazény. Plavání patří k nejúčinnějším sportovním aktivitám pro udržení a zlepšení zdraví a fyzické kondice. Pro organizovanou rekreaci je v ČR užíváno 54 vodních nádrží, 375 rybníků, 44 vodních ploch po těžbě štěrkopísku a 60 úseků vodních toků pro sportovní a rekreační plavbu.

⁷ <http://www.geocaching.com>

Koupání může být hlavním cílem rekreatantů nebo doplňkovou aktivitou jiných typů cestovního ruchu. Řada turistů považuje možnost koupání za podmínku letní rekreace. Rekreace u vody je významně závislá na konkrétním průběhu počasí v průběhu jednotlivých let. Proto je jako způsob podnikání poněkud nestabilní a nejistá – mimo jiné i proto, že vyžaduje splnění řady poměrně náročných hygienických podmínek a podmínek bezpečnosti návštěvníků. Koupání se provozuje zejména na Brněnské, Vranovské a Novomlýnské přehradě, rybníku Olšovci a na několika dalších přírodních či umělých koupalištích. Akvaparků je minimum (Vyškov, Únanov, Znojmo, Kuřim, Brno-Kohoutovice, Aqualand Moravia v Pasohlávkách). Součástí rekreace u vody není jen koupání (které je v řadě případů omezeno z hygienických důvodů kvůli výskytu sinic, což je především důsledkem zvýšeného obsahu fosforu ve vodě), ale i vodní sporty, rybaření, potápění, rekreační sjíždění vodních toků, jachtaření, rekreační vodní doprava. S rekreací u vody bývá spojeno slunění.

Sportovní jachting má v Česku 120letou tradici. Zastřešuje jej Český svaz jachtingu. Čeští jachtaři se však realizují převážně v zahraničí. Podmínky pro jachting na českých vodních nádržích nejsou příliš výhodné. Přesto se zejména na některých přehradních nádržích tento druh rekreace provozuje. Častější je sjíždění vodních toků na kánoích nebo raftech. Jihomoravský kraj nepatří ani v jedné z těchto kategorií k významným regionům. Rekreační plavba se provozuje na uvedených přehradách, a také na Baťově kanálu.

Rybářství patří mezi primární odvětví národního hospodářství. V rámci cestovního ruchu jde však spíše o činnost s výrazným relaxačním účinkem – zejména, avšak nikoliv výlučně pro mužskou část populace. Významem sportovního rybářství pro rozvoj venkova se zabývali mj. Navrátil et al. (2009). Sportovní rybářství zastřešují Český rybářský svaz a Moravský rybářský svaz, přičemž Jihomoravský kraj patří do působnosti druhého z nich. Rybářské revíry se dělí na pstruhové (na horních úsecích toků) a mimopstruhové. V působnosti Moravského rybářského svazu se nachází více než 6 800 ha mimopstruhových vod, které v roce 2012 navštívili rybáři více než 1,5milionkrát. Nejběžnější rybou je kapr. V roce 2012 bylo uloveno⁸ 301 tisíc kaprů o celkové hmotnosti 708 tis. kg.

Rovněž rekreace u vody vyžaduje určitou infrastrukturu, zejména občerstvení, sanitární vybavenost, případně útočiště pro případ zhoršeného počasí. Specifickou infrastrukturu vyžadují vodní sporty a jachtaření.

7.4 Zimní cestovní ruch

Zimní cestovní ruch je představován zejména sjezdovým a běžkovým lyžováním. Terény pro sjezdové lyžování jsou v Jihomoravském kraji značně omezené. Areálů pro zimní rekreaci je málo a jde spíše o zařízení pro nenáročné lyžaře. Raritou je nejnížší středoevropská sjezdovka v Němčičkách, která je v provozu na umělém povrchu i mimo sezónu, v zimě bývá někdy i zasněžená.

Terény pro běžkové lyžování jsou v kraji vhodnější. Problémem je ale nedostatek sněhu v důsledku relativně nízkých srážek a vysoké teploty. Nevhodné podmínky pro zimní cestovní ruch zvyšují problém sezónnosti v kraji.

Další rekreační zimní aktivitou je bruslení, které se uskutečňuje buď na zamrzlých vodních plochách, nebo na umělých kluzištích. Z hlediska venkova je významnější spíše první možnost.

⁸ Moravský rybářský svaz <http://www.mrsbrno.cz/statistiky.php>

7.5 Konferenční a incentivní cestovní ruch

Konferenční cestovní ruch bývá napojen na významnější střediska vědy a výzkumu. Hlavním cílem konferenčního a incentivního cestovního ruchu je v Jihomoravském kraji Brno. Významné vysoké školy a další instituce však mají své základny i na venkově (např. Masarykova univerzita ve Šlapanicích, Mendelova univerzita ve Křtinách). Řádově nižší význam pro kongresovou turistiku mají Znojmo, Lednice a Mikulov. Konferenční cestovní ruch patří k odvětvím, které mohou sezónnost poněkud snížit.

Konferenční cestovní ruch vyžaduje infrastrukturu vyššího typu včetně kvalitního dopravního spojení nejen v tuzemském měřítku. Proto je významná jeho vazba na brněnské a vídeňské letiště. Kromě kvalitního ubytování a stravování vyžaduje konferenční cestovní ruch také vhodné podmínky pro pořádání konferencí (konferenční sály, vybavené odpovídající audiovizuální technikou a kvalitním internetovým připojením, podmínky pro podávání občerstvení apod.).

Incentivní cestovní ruch slouží jako odměna za práci nebo motivace pracovníků do budoucna. Specifickou formou tohoto typu cestovního ruchu jsou různá výjezdní zasedání, případně teambuildingové akce, které mohou vyhledávat mimo jiné i mikroregiony jižní Moravy s živou kulturou vína. Jejich smyslem je právě vyhledávání netradičních lokalit, pokud možno izolovaných od ruchu velkoměst.

Jistou formou tohoto typu cestovního ruchu je poutnický (religiózní) turismus. Mezi významná poutní místa patří Vranov u Brna, Žarošice, Sv. Kopeček v Mikulově a Blatnice pod Svatým Antonínkem. Podle Ryglové et al. (2011) patří mezi specifika religiózního turismu význam cíle, který je důležitější než cesta, dále přizpůsobení dopravy a služeb i denního režimu zpravidla starší věkové struktury poutníků a respektování jejich náboženských zvyklostí. Dalším specifickým znakem je zpravidla masový charakter akcí, který přitahuje další služby. Jihomoravská poutní místa však mají spíše regionální význam. Významnější jsou poutní cíle v sousedních krajích Vysočina a Zlínském. Jihomoravským krajem procházejí také dvě větve Svatojanské cesty ve směrech Opava – Mikulov a Velehrad – Český Krumlov (Ziółkowska-Weiss et al., 2014).

Nostalgičtý cestovní ruch je spojen s návštěvou rodných míst nebo míst nějak spojených se životem jednotlivců. Jde o hledání vlastních kořenů (Russell, 2008). Sem patří různé sjezdy rodáků nebo návštěvy osob, které emigrovaly do velkých měst nebo do zahraničí. V pohraničí může jít i o návštěvy odsunutých Němců, případně jejich potomků. Nostalgičtí turisté ovšem ocení spíše zachování původních hodnot mikroregionů – nikoliv modernizaci.

7.6 Lázeňský, zdravotní a wellness cestovní ruch

Poptávka po lázeňském cestovním ruchu stoupá. Jde jednak o léčebný turismus, který zahrnuje léčebné pobyty o minimální délce tří týdnů, jednak o wellness turismus, který je spíše relaxační formou a délka pobytu je podstatně kratší. V Jihomoravském kraji však tato forma není extrémně rozšířena. Lázeňské provozy jsou v Hodoníně, Lednici, a Ostrově u Macochy. Plánuje se výstavba lázní v Pasohlávkách.

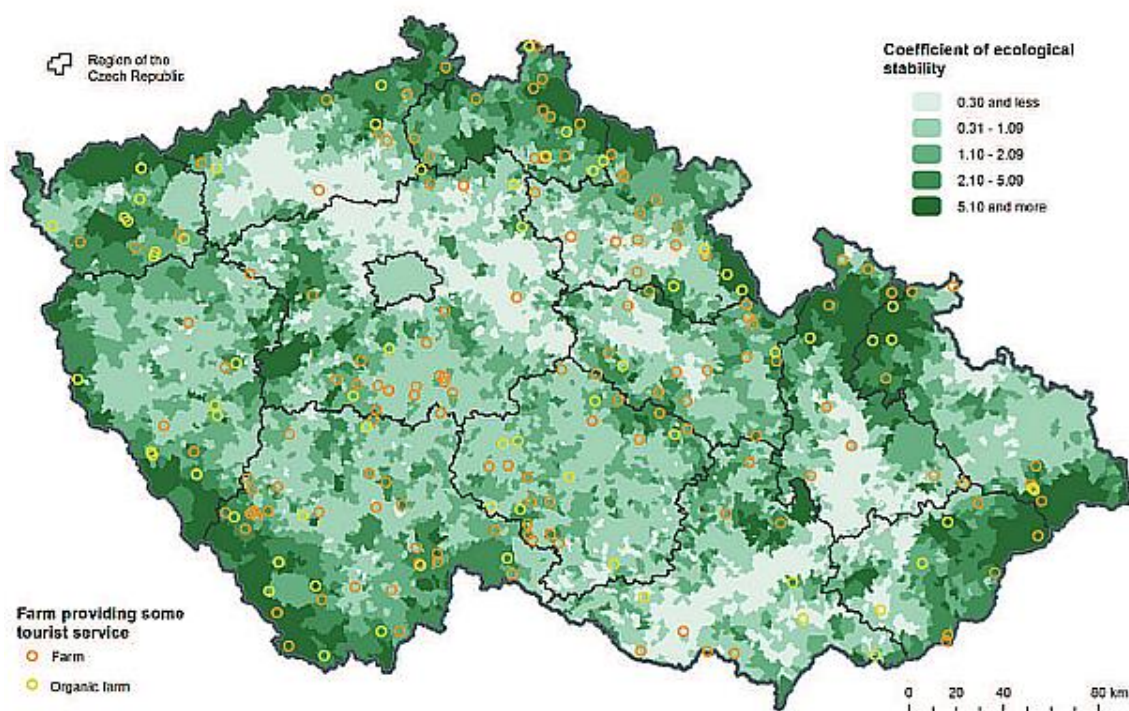
Na lázeňství a wellness turistiku bývají napojena golfová hřiště, která představují (podobně jako dříve tenisové kurty) přechod mezi sportem a turistikou. V Česku se v poslední době prudce zvyšuje počet golfových hřišť různých velikostí a kategorií (Vágner et al., 2011). S rozvojem této formy cestovního ruchu je však spojena vysoká spotřeba vody na zavlažování. Navíc některá hřiště byla zřízena na kvalitní orné půdě, aniž tato byla vyňata z půdního fondu. Daně, které majitelé golfových hřišť platí, jsou v důsledku toho neúměrně nízké. Golfová hřiště najdeme např. ve Slavkově u Brna, Kořenci u Boskovic a v Jinačovicích. Zahraniční výsledky (Vargas-Sánchez a Riquel-

Ligero, 2015) ukazují, že environmentální aspekty provozování golfových hřišť se musí striktně řídit zákonnými normami.

7.7 Agroturistika, ekoagroturistika, vinařská turistika

Typickým venkovským odvětvím cestovního ruchu je agroturistika, která spojuje zemědělství a cestovní ruch. Jde o jeden z projevů multifunkčního zemědělství. Základní myšlenkou je propojení práce na statku, konzumace místních potravinářských produktů a relaxace. Smyslem je poznání života zemědělců a venkova, blízký kontakt se zvířaty, zemědělskými plodinami, zlepšení vztahu k půdě, posílení sounáležitosti s obyvateli venkova, poznání jejich každodenní dřiny apod. Agroturistika se podílí na udržování a rozšiřování kulturních a sociálních tradic. Lze rozlišit agroturistiku na rodinné farmě a agroturistiku v zemědělském podniku.

Ekoagroturistika je agroturistika na organické farmě, spojená s ekologickou zemědělskou výrobou. Určitý, i když nedokonalý přehled o agroturistických aktivitách poskytuje Asociace soukromého zemědělství ČR. Počet podniků, nabízejících agroturistické aktivity se odhaduje na 600, roční počet hostů na 40–50 tisíc. Mapa obr. 27 ukazuje poměrně malý potenciál i jeho realizaci v porovnání s jinými kraji Česka. Příčinou je charakter jihomoravské venkovské krajiny s nízkou ekologickou stabilitou a vysokým stupněm zornění, a také nízký počet rodinných hospodářství, na nichž by bylo možno agroturistické aktivity realizovat. Samotnými poskytovateli je agroturistika často vnímána spíše jako doplňková aktivita než jako hlavní druh podnikání.

Obr. 27 Existující agroturistika na organických farmách a koeficient ekologické stability. Zdroj: Konečný (2011).

Vinařská turistika se začíná na území České republiky rozvíjet v plné míře teprve v poslední dekádě. Lze ji považovat za specifickou formu agroturistiky, i když se její účastníci jen málokdy podílejí na pěstování vinné révy či výrobě vína. A to i navzdory tomu, že je vinařství téměř jediným druhem zemědělské výroby, která obsahuje úplný

cyklus od sklizení suroviny, přes zpracování produktu, až po její prodej a návaznost na cestovní ruch.

Specifikum vinařské turistiky tkví v jejím napojení na další formy cestovního ruchu. Jedná se zejména o aktivní poznávací cestovní ruch, mezi jehož největší atraktivity v tomto případě patří lidová architektura spojená s kulturou vína a místním folklorem. Určitým způsobem se dotýká i gurmánské turistiky (gastroturistiky), která jakožto samostatná forma cestovního ruchu je v Česku i v Jihomoravském kraji teprve v počátcích.

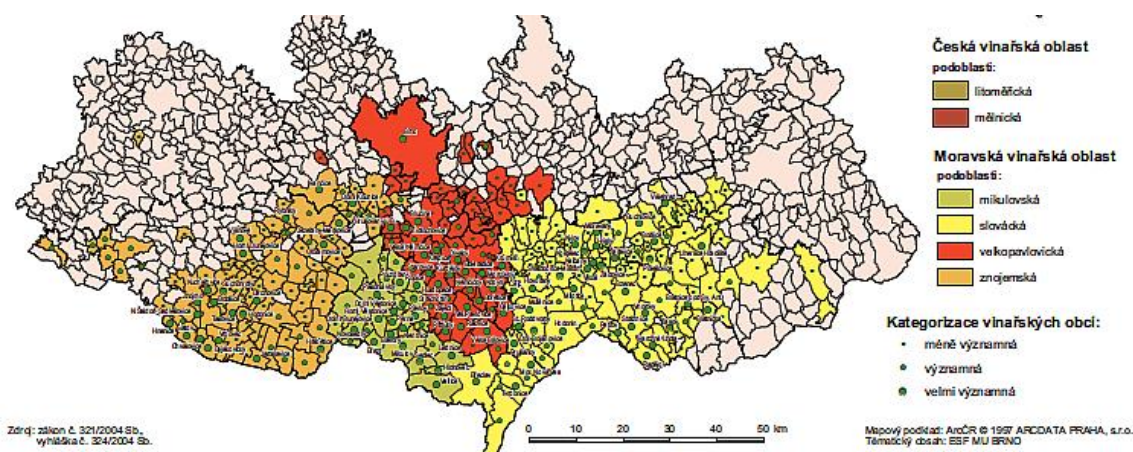
Poznávání kultury vína je významně spojeno s cykloturistikou, kterou lze svým způsobem chápat jako jeho externalitu, jelikož budování sítě Moravských vinařských cyklostezek výrazně ovlivňuje krajinu ve všech možných myslitelných aspektech. Z hlediska rozvoje kraje je zamýšlen především dopad na socioekonomickou strukturu a podporu obnovy kulturních i přírodních památek financovaných z obecních, státních i evropských fondů.

Mezi nejvýznamnější aktéry v oblasti vinařské turistiky a vinařství vůbec lze zařadit Svaz vinařů České republiky (založen v roce 1993), jenž prostřednictvím jednotné organizace hájí zájmy pěstitelů hroznů a výrobců vína u nás i v zahraničí. Podílí se na legislativním procesu nového vinařského zákona a předpisů EU. Jeho členy jsou právnické i fyzické osoby podnikající v oboru a drobní vinaři prostřednictvím vinařských spolků v obcích. Velmi důležité jsou aktivity samotných obcí, podpory ze strany zastupitelstva, mikroregionálních sdružení (dobrovolných svazků obcí), a také jednotlivých pěstitelů a producentů vína. Na propagaci vinařské turistiky se podílí také Vinařský fond České republiky (zřízený zákonem č. 50/2002 Sb.), jehož posláním bylo a je podporovat vinařství a vinohradnictví v rámci evropských struktur. (Vystoupil et al, 2006).

Dle databáze obcí významných pro vinařskou turistiku (obr. 28) nalezneme oblast s nejvyšší koncentrací vhodných obcí na jižní Moravě, a to v trojúhelníku Novosedly (okres Břeclav) – Hodonín – Blučina (okres Brno-venkov). Tento výsledek není nijak překvapivý, jelikož samotné rozdělení České Republiky napovídá tomuto výsledku: "Vinařský prostor v České republice je členěn dle znění Zákona o vinohradnictví a vinařství na vinařskou oblast Morava a vinařskou oblast Čechy. Vinařská oblast se skládá z vinařských podoblastí a ty se dále člení na vinařské obce, na jejichž území jsou stanoveny viniční tratě nebo jejich části. Vinařská oblast Morava se skládá ze čtyř podoblastí: Mikulovské (30 vinařských obcí), Slovácké (116), Velkopavlovické (75) a Znojenské (91 obcí). Vinařská oblast Čechy má dvě podoblasti: Mělnickou (37) a Litoměřickou (29 obcí). Na základě pevně daných kritérií bylo v ČR vymezeno celkem 378 vinařských obcí." (Zákon o vinohradnictví a vinařství, 2004).

Mezi další významná seskupení obcí s velkým významem pro vinařskou turistiku patří lokality mezi Kyjovem a Boršicemi (okres Uherské Hradiště), v okolí Strážnice (v obou případech Slovácká vinařská podoblast) a v okolí Znojma (Znojenská vinařská oblast).

Vinařská turistika je doprovázena řadou akcí, pořádaných např. Nadací partnerství. Poněkud kontroverzní jsou vinařské cyklostezky (neboť podle zákona o provozu na pozemních komunikacích ani cyklisté nesmí před jízdou nebo během jízdy požit alkoholické nápoje). V roce 2007 byl vydán Průvodce vinařskými uličkami jižní Moravy. Od roku 2009 se pořádá Festival otevřených sklepů.

Obr. 28 Vinařská turistika na jižní Moravě. Zdroj: Vystoupil (2006)

Navzdory všem výše zmíněným potenciálům k rozvoji dotčené lokality, je tento její směr brzděn sezónním charakterem diskutované formy cestovního ruchu. Vinařská turistika je úzce navázána na agrotechnické termíny a průběh počasí během roku, a proto je provozuschopná pouze v časných letních a podzimních měsících.

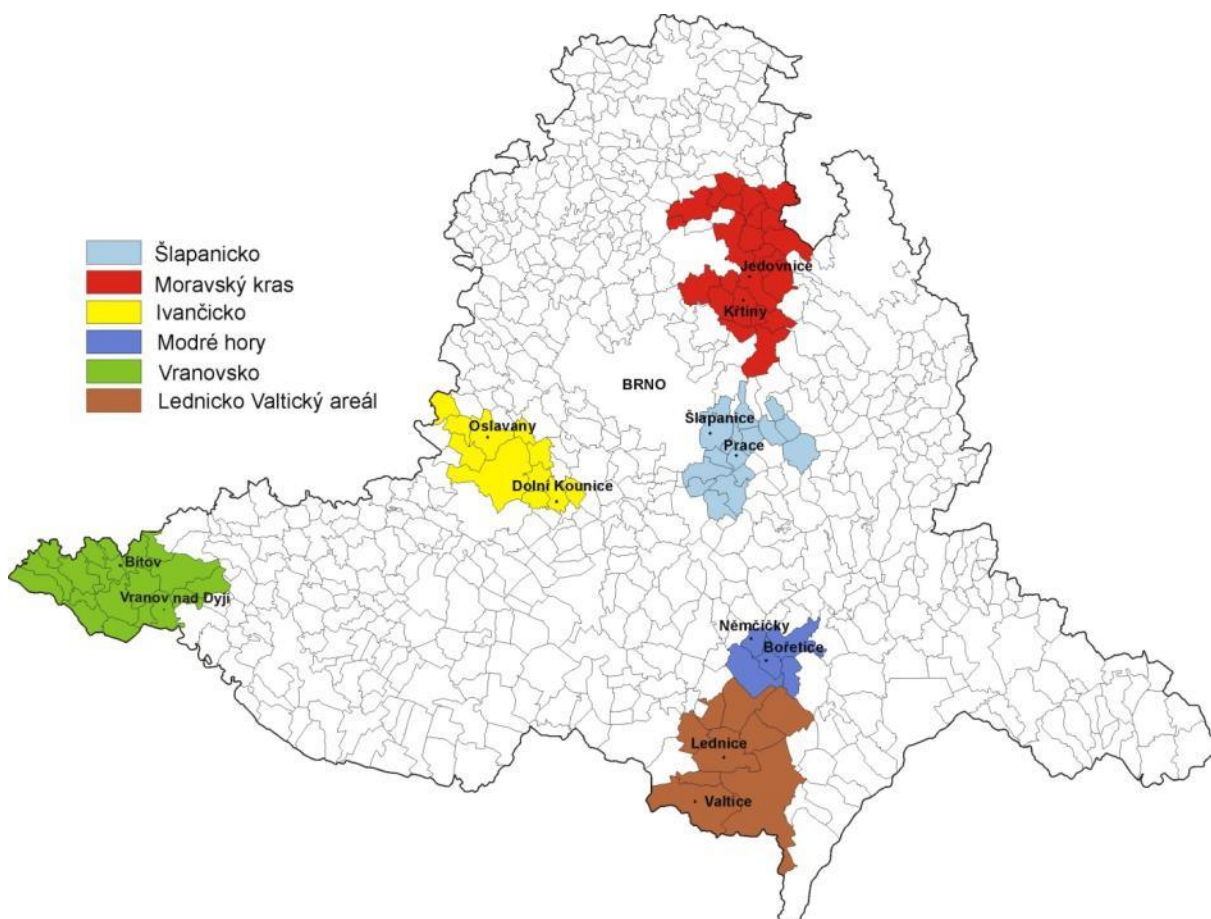
Specifickým druhem agroturistiky je hipoturistika (jezdecká turistika), spočívající v cestování na koni (výjimečně na jiném zvířeti) a kochání se krajinou. Jízda na koni se někdy využívá i k léčebným účelům. Hipostezky mají určitá specifika (šířka, povrch, výška umístění značek, existence úvazišť, minimalizace kontaktů s podněty plašícími koně). Klienti preferují krátké vyjížďky (do dvou hodin) do okolí farem (Mikule, Sládek a Švarc, 2015). Hipostezky najdeme nejčastěji v řidčeji osídlených územích. Nejfrekventovanější jsou v Jihočeském kraji, zatímco hustěji osídlený Jihomoravský kraj nemá tak výhodné podmínky.

Jiným typem agroturistiky je lov, respektive myslivost. Myslivost je soubor činností prováděných ve vztahu k volně žijící zvěři jako součásti ekosystému, a spolková činnost směřující k udržení a rozvíjení mysliveckých tradic a zvyků, jako součásti kulturního dědictví. V Česku organizuje myslivost především Českomoravská myslivecká jednota. Současná česká myslivost se potýká s řadou problémů – například vztah k majitelům pozemků, pytláctví, konflikty s ochranou přírody. Nicméně myslivost patří k velmi atraktivním odvětvím cestovního ruchu. Kroupová et al. (2014) uvádějí pět aktivit myslivosti, z nichž tři patří ke konzumním (rybaření, pravidelný lov, příležitostný lov) a dvě k nekonzumním (myslivost bez usmrcování zvěře a doprovodné činnosti).

8 REGIONÁLNÍ PŘÍPADOVÉ STUDIE

Pro mikroregionální analýzu bylo vybráno šest případových studií, reprezentujících mikroregiony s různými předpoklady a různými aktivitami cestovního ruchu. Jde o následující mikroregiony, v jejichž rámci byly podrobněji studovány vybrané obce (v mapkách vyznačeny šedou barvou katastrálních území):

- **Šlapanicko (Slavkovské bojiště)**, reprezentující suburbanizované území v zázemí Brna se specifickým geniem loci,
- **Moravský kras**, reprezentující přírodní kvalitu celostátního významu,
- **Modré hory** jako mikroregion zaměřený na kulturu vína a s ní spojený cestovní ruch,
- **Lednicko-valtický areál** jako mikroregion, který je součástí světového dědictví UNESCO,
- **Vranovsko** jako mimořádně periferní mikroregion, který je na cestovní ruch víceméně odkázán,
- **Ivančicko** jako srovnávací území s řadou atraktivit, ale málo rozvinutým cestovním ruchem.

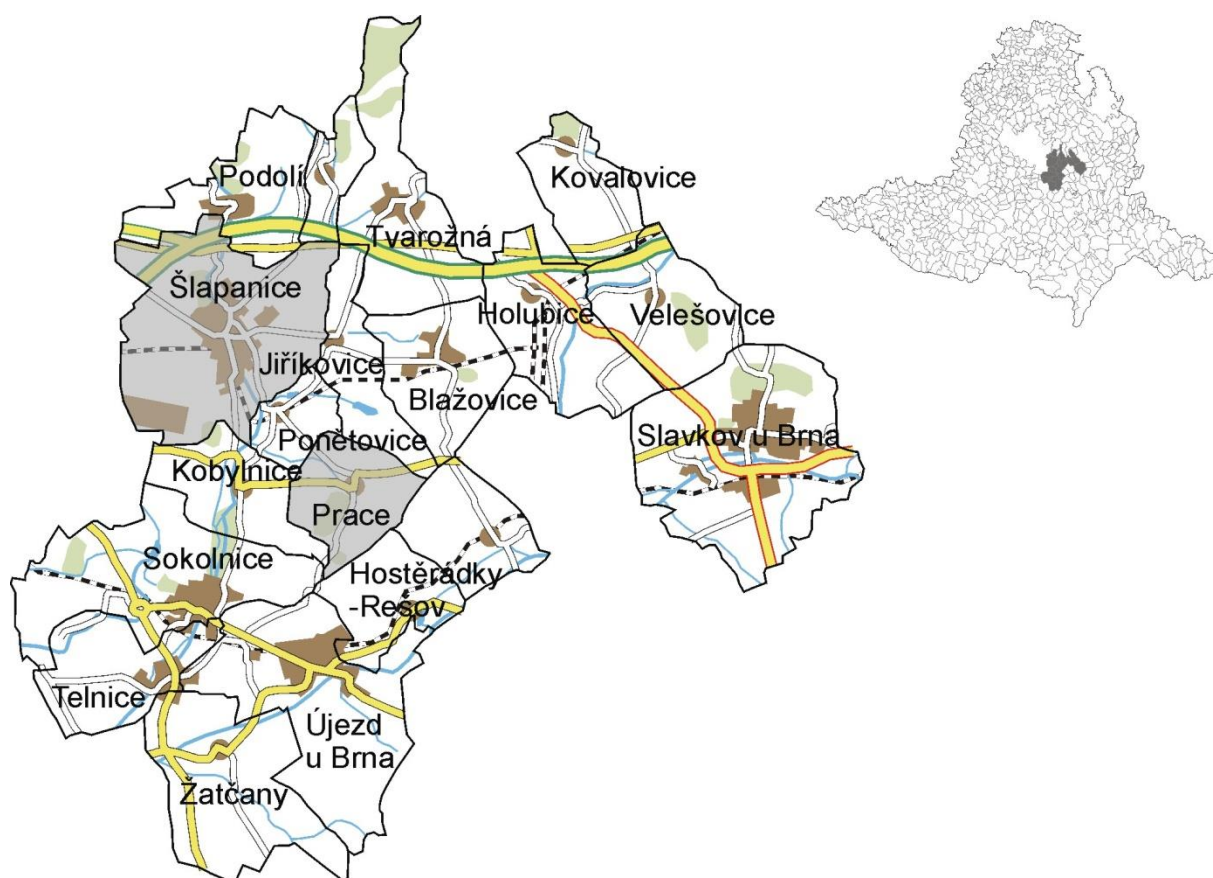

Obr. 29 Poloha vybraných případových studií na území Jihomoravského kraje. Kreslila: J. Pokorná

8.1 Slavkovské bojiště

Lokalizační předpoklady

Mikroregion Slavkovské bojiště reprezentuje cestovní ruch v zázemí velkoměsta. Krajina je poměrně málo atraktivní s výraznými vlivy rezidenční i komerční suburbanizace a technické (zejména dopravní) infrastruktury. Atraktivitu mu dodala Bitva tří císařů (Slavkovská bitva), která se odehrála 2. prosince 1805 zhruba mezi vesnicemi Telnice a Tvarožná. Bitva byla historicky součástí napoleonských válek. Vojska Napoleona Bonaparte zde porazila spojenecké rusko-rakouské armády. Šlo o jednu z nejvýznamnějších bitev historie z taktického hlediska a snad nejslavnější bitvu samotného Napoleona.

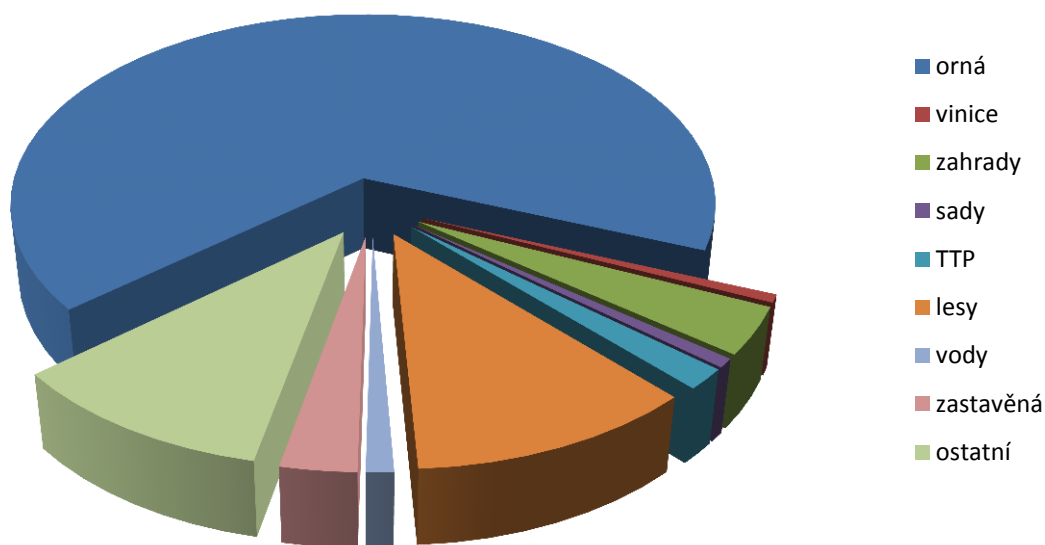

Obr. 30 Památková zóna Slavkovského bojiště. Kreslila: J. Pokorná

Cestovní ruch bitevního pole je specifickou součástí vojensko-historického cestovního ruchu. Motivací jeho klientů bývá nostalgie, zájem o historii, vlastenectví, případně dobrodružství (Bończak, 2013, van der Merwe, 2014). Slavkovské bojiště zahrnuje 120 km². Leží na něm 25 obcí: Bedřichovice, Blažovice, Holubice, Hostěrádky-Rešov, Hrušky, Jiříkovice, Kobylnice, Kovalovice, Křenovice, Měnín, Podolí, Ponětovice, Pozořice, Prace, Sivice, Slavkov u Brna, Sokolnice, Šaratice, Šlapanice, Telnice, Tvarožná, Újezd u Brna, Velešovice, Zbýšov a Zátčany. Část území o rozloze 72 km² byla v roce 1992 vyhlášena památkovou zónou. V roce 1999 vytvořilo 18 obcí obecně prospěšnou společnost *Mohyla míru – Austerlitz, o.p.s.* Do něj kromě malých měst Šlapanic, Slavkov u Brna a Újezd u Brna náleží obce Blažovice, Jiříkovice, Podolí,

Ponětovice, Pozořice, Prace, Sokolnice, Telnice, Tvarožná, Žatčany. V tomto vymezení se budeme dále mikroregionem zabývat.

Šlapanicko se nachází v prostoru východně od Brna. Většina území je situována v dobře prostupné a úrodné krajině Dyjskosvrateckého úvalu. Úval tvoří sníženina s plochým profilem, vyplněná třetihorními a čtvrtohorními usazeninami a zahrnující říční nivy a terasy se sprašemi. Krajina Šlapanická je charakteristická vysokým stupněm zornění. Orná půda pokrývá dvě třetiny území a tvoří více než 90 % zemědělské půdy. Vzhledem k příměstskému charakteru mikroregionu jsou druhým nejvýznamnějším způsobem zemědělského využití zahrady. Trvalé travní porosty představují 2,3 % zemědělského půdního fondu. Vinice do mikroregionu zasahují pouze okrajově a podobnou rozlohu pokrývají sady. Území je téměř bezlesé. Jedinou výjimku představuje katastrální území Pozořic.

Obr. 31 Struktura využití země 2012. Zdroj: Městská a obecní statistika. Praha: Český statistický úřad

Více než 10 % povrchu představují takzvané ostatní druhy pozemků. To může být důsledkem infrastrukturního zatížení krajiny. Rozlohy zastavěné plochy pochopitelně odpovídají počtu obyvatel jednotlivých obcí. Vodní plochy nejsou příliš významné. Vývoj za posledních více než 150 let⁹ ukazuje, že v území se snižovaly především plochy trvalých travních porostů a mírně i orné půdy (v roce 1845 bylo zornění ještě vyšší). Rostly naopak rozlohy tzv. ostatních ploch, pochopitelně i zastavěných ploch a probíhalo rovněž mírné zalesňování. Území mikroregionu je ekologicky velmi nestabilní. Hodnota koeficientu ekologické stability podle Míchala činí 0,24. Výjimku představují opět Pozořice s hodnotou 2,91.

Do mikroregionu nezasahuje žádné velkoplošné chráněné území. Nejbližší je CHKO Moravský kras. V území se nachází přírodní rezervace Špice se stepní květenou (Újezd u Brna), několik přírodních památek chránících teplomilná společenstva na kulmských

⁹ Databáze LUCC Czechia, která však není územně zcela srovnatelná s naším mikroregionem

slepencích PP Andělka a Čertovka (Šlapanice), PP Horky, PP Návrší (Šlapanice-Bedřichovice), PP Velký Hájek (Šlapanice). Jiný charakter má PP Písky (Žatčany), kde jsou na výsypkách ropou nasycených písků chráněna společenstva psamofilní květeny a fauny. PP Santon (Tvarožná) chrání trávobylinné stanoviště vzácných rostlin a živočichů. Předmětem ochrany PP Žabárník (Sokolnice) je říční niva Dunávky s důrazem na ohrožené ptáky, plazy a obojživelníky.

Hlavním symbolem Slavkovské bitvy je Mohyla míru, vztyčená na Prateckém návrší v letech 1910–1912 s později přistavěnou infrastrukturou (muzeum, kavárna, pomník brigádě generála Jirčíka, repliky děl). Jde o první mírový památník v Evropě. Jde také o jediné místo (kromě Brna), kde lze získat informační materiály nebo suvenýry, vztahující se k mikroregionu. Mezi významné památky patří rovněž vrchy Santon a Žuráň, Stará pošta, Staré vinohrady a zámek ve Slavkově. Kromě toho se na území bojiště nachází řada drobných památek a pomníčků.

Obr. 32 Pracký kopec s Mohylou míru. Foto: A. Daňková (2012)

Území disponuje řadou dalších architektonických a historických památek. Jde o zámek ve Slavkově u Brna (národní kulturní památka), na nějž navazuje zámecký park o rozloze 15,5 ha a 18jamkové golfové hřiště. Mezi významnější kulturní památky z hlediska vývoje krajiny patří i zámek v Sokolnicích se zámeckým parkem a oborou a významná archeologická a historická lokalita vrch Žuráň. Ve Šlapanicích se nachází městské muzeum. Na území je ještě celá řada dalších kulturních památek.

Krajina Slavkovského bojiště sama o sobě není příliš atraktivní z hlediska cestovního ruchu pro vysoký stupeň zornění, suburbanizační tendence a technogenní (zejména dopravní) prvky. Hlavní atraktivitou jsou historické a kulturní památky, a také blízkost Brna.

Realizační předpoklady

Mikroregion se skládá většinou z malých měst a velkých a středních venkovských obcí. Mezi venkovskými obcemi vynikají Pozořice a Sokolnice s více než 2 tisíci obyvateli. Do kategorie velkých venkovských obcí (nad 1 tisíc obyvatel) lze zařadit i Podolí, Telnici a Tvarožnou, zatímco Jiřkovice, Prace a Žatčany představují středně velké venkovské obce. Jedinou malou obcí jsou Ponětovice. Malou vesnicí jsou i Bedřichovice, místní část Šlapanic. Žádná jiná obec nemá další místní části.

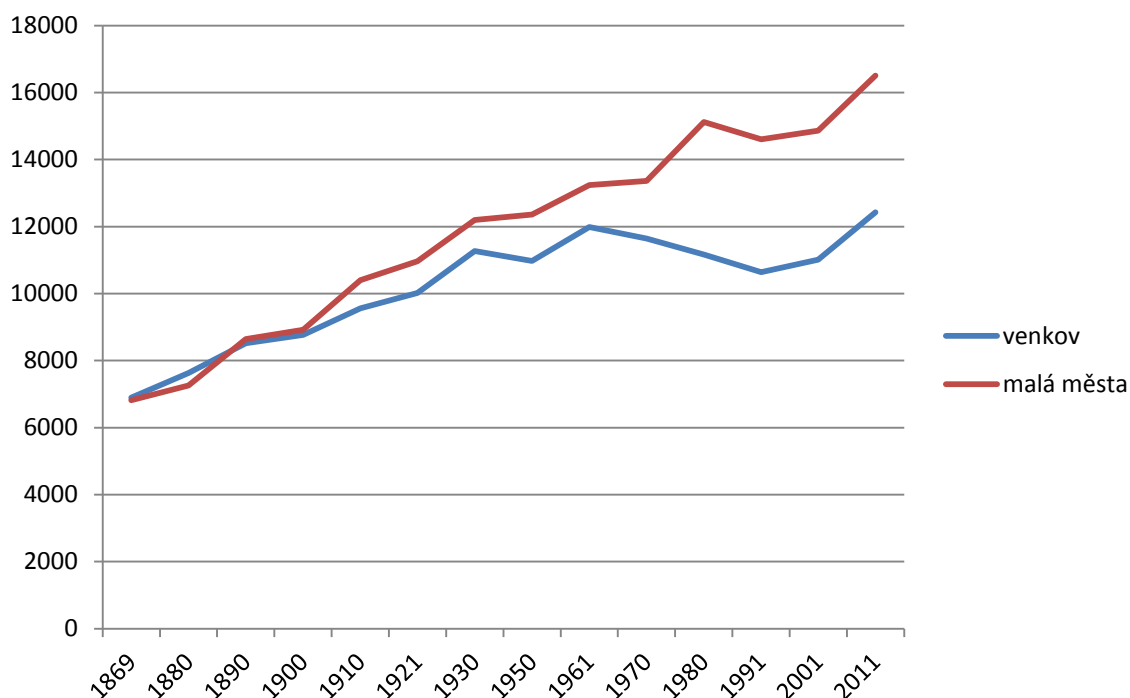
Mikroregion nemá jasné centrum – a není tedy regionem ve smyslu struktury osídlení. Jednotlivé obce spadají spíše individuálně k Brnu, kam většinou směřuje

trasování individuální i veřejné dopravy. Administrativními středisky jsou Šlapanice, jejichž okruh působnosti je však teoreticky podstatně větší, a Slavkov u Brna, jehož spádový obvod směřuje spíše do okresu Vyškov.

V mikroregionu se nachází celkem 7 591 bytů, z toho polovina ve venkovských obcích, druhá polovina v malých městech. Bytových domů je celkem 363, přičemž téměř 80 % z nich je v malých městech. Z celkového počtu domů je 794 domů neobydlených, což představuje 10,5 %. Celkem 640 bytů bylo postaveno před rokem 1919 – opět stejným dílem ve městech i na venkově. Nová výstavba je směřována především do malých měst, v nichž po roce 1990 bylo postaveno 1 812 bytů (48 % všech novostaveb), zatímco ve venkovských obcích pouze 980 bytů (28 %). Zdá se, že suburbaní výstavba se realizuje více v malých městech než ve venkovských obcích, což lze z hlediska vlivu na krajinu hodnotit pozitivně.

Lze předpokládat, že krajina v zázemí velkého města byla původně intenzivně zemědělsky využívána, a to v ještě větší míře než dnes. Tomu odpovídá její téměř úplné odlesnění již v polovině 19. století. S rozvojem industrializace a dopravy se krajina východně od Brna stala krajinou infrastrukturní. Původní císařská silnice Brno – Olomouc byla přestavěna na silnici číslo I/50 a později (1988–1992) byla ve stejném směru vybudována dálnice D1. Území protkala řada dalších silničních a železničních komunikací. Mezinárodní letiště Brno-Tuřany se na studovaném území nachází jen částečně.

Nová etapa vývoje krajiny je spojena s nástupem rezidenční i komerční suburbanizace. Vznikají suburbia různého charakteru nebo se zahušťuje původní zástavba či zastavují brownfieldy. Dalším novým prvkem jsou průmyslové zóny, které přinášejí intenzivní nákladní dopravu, a to do té míry, že se setkávají s počínajícím odporem místních obyvatel. Krajina se stává nepřehlednou, částečně technizovanou, její organizace ztratila původní logiku.

Obr. 33 Vývoj počtu obyvatel v letech 1869–2011. Zdroj: Český statistický úřad Praha

Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel signalizuje počáteční stejné počty obyvatel v malých městech a venkovských obcích. V obou segmentech osídlení dochází zpočátku k prudkému růstu, který je v malých městech strmější, a také vydrží až do roku 1980, zatímco v případě venkova dochází k poklesu již brzy po druhé světové válce. Po roce 1991 se trendy obrací a počty obyvatel rostou zrychlujícím se tempem. Hustota obyvatelstva v mikroregionu činí 245 osob na km², což velmi výrazně překračuje limity OECD a EUROSTAT pro venkovské osídlení.

Tento vývoj odpovídá vývoji demografických a urbanizačních procesů na Moravě. Zpočátku vlivem první demografické revoluce obecně rostly počty obyvatel. I když docházelo k urbanizaci, nebylo to ještě na úkor venkova, ale v důsledku přebytků obyvatel, které odcházely v rámci industrializace do měst. V poválečném období již byly pozitivní demografické trendy zastaveny a obyvatelé se stěhovali do měst na úkor venkova. Tento proces byl posléze vystředán ve studovaném mikroregionu suburbanizací, která se na počátku nového tisíciletí projevila zvláště silně.

Obr. 34 Šlapanice, náměstí s moderní kašnou. Foto: A. Vaishar

V letech 2008–2012 se v mikroregionu narodilo celkem 1 682 dětí, zatímco zemřelo 1 370 osob. To představuje přirozený přírůstek ve výši 10,9 ‰. Přitom malá města měla významnější přirozený přírůstek obyvatel než venkovské obce (13,4 ‰ versus 7,6 ‰). Do jednotlivých obcí se v uvedeném období přistěhovalo 4 580 obyvatel, vystěhovalo se 3 506 osob. Migrační přírůstek tedy činí 37,6 ‰, z toho ve městech 17,0 ‰, ve venkovských obcích 64,8 ‰. Venkov tedy zaznamenal vyšší migrační přírůstek než malá města mikroregionu. Jednou z příčin je Slavkov u Brna, který je migračně vyrovnaný, zatímco na druhé straně Sokolnice mají díky domovu důchodců migrační přírůstek téměř 18 ‰ (který je vyrovnaný přirozeným úbytkem). Celkově tedy mikroregion zaznamenal populační přírůstek 4,85 ‰, z toho malá města 3,04 ‰, venkovské obce 7,24 ‰.

I když lze očekávat mírné zpomalení tempa rezidenční suburbanizace – jednak v důsledku ekonomické krize, jednak v důsledku opadnutí módnosti tohoto způsobu bydlení a hledání dalších alternativ – zátěž na krajinu se zřejmě nezmenší. Prostor východně od Brna je velmi výhodný pro komerční suburbanizaci (i když tato se již setkává s určitým odporem místních obyvatel) a zůstane zřejmě i nadále dopravně exponovaným. To ovšem neznamená, že by v některých lokalitách nemohly pokračovat určité tendence směrem k zalesňování, případně zatravňování.

Primární sektor je zaměřen na intenzivní zemědělství, čemuž odpovídají přírodní podmínky. Hlavním podnikem v tomto oboru je akciová společnost BONAGRO Blažovice, která vznikla v roce 1994 transformací zemědělských družstev Šlapanice, Blažovice, Jiříkovice, Bedřichovice, Prace, Tvarožná a Viničné Šumice. Je největším zemědělským podnikem okresu Brno-venkov. Dalším větším podnikem v území bylo zemědělské družstvo Sokolnice, které vzniklo postupným slučováním se ZD Telnice, Žatčany a Újezd u Brna. V roce 1993 se zřejmě znovu rozdělilo. Kromě toho se v mikroregionu nachází celá řada podniků služeb pro zemědělství, například Elita, semenářská a.s. Šlapanice, řada podniků obchodu a servisu zemědělských strojů, obchodu s chemikáliemi pro zemědělství a podobně. Malých zemědělců (rodinných farem) zjevně není mnoho a mikroregion je z hlediska zemědělství převážně obhospodařován jedním velkým podnikem. Vinařství je spíše okrajové. Lesnictví je zanedbatelné.

Obr. 35 Zámek Slavkov. Foto: A. Vaishar

Původní průmyslové podniky (strojírenské, cukrovarnické) se většinou nedochovaly. Nově (od roku 2007) vzniká na okraji Šlapanic průmyslová zóna nizozemské společnosti CTP Invest, jejíž součástí by měla být i solární elektrárna. Tento projekt, který měl být původně větší než Černovická terasa, se potýká jednak s odporem místních obyvatel, jednak se současnou ekonomickou krizí. Ostatní průmysl ve Šlapanicích a Slavkově

u Brna zahrnuje spíše malé a střední podniky, u kterých se nepředpokládá významnější vliv na krajinu. Totéž lze konstatovat u zařízení terciéru (administrativa, školství, zdravotnictví, sociální péče, ubytování a stravování apod.). Dům pro seniory v Sokolnicích má kapacitu 120 lůžek. Na pozemcích letiště Tuřany se nachází jedna z největších fotovoltaických elektráren v Česku s výkonem 21,2 MW.

Ubytování návštěvníků Slavkovského bojiště poskytuje především Brno, zejména pokud jde o ubytování vyšší kategorie. Větším počtem ubytovacích možností v mikroregionu disponuje pouze Slavkov u Brna. Má tři tříhvězdičkové hotely (Sokolský dům, Austerlitz, Florian) s celkovou kapacitou 142 lůžek a 4 penziony s celkovou kapacitou více než 100 lůžek. Ubytovací kapacity v ostatních obcích jsou minimální. Jde o penzion U kostela v Újezdu u Brna se 45 lůžky, penzion Žlutý dům ve Šlapanicích (16 lůžek), penzion Rybářská bašta v Sokolnicích. V Újezdu u Brna je ubytovna pro 30 osob. Pro konferenční a firemní cestovní ruch slouží Univerzitní centrum Masarykovy univerzity ve Šlapanicích s kapacitou 72 lůžek. Ubytovací kapacitu doplňuje motorest Rohlenka s 54 lůžky. Vazbu na mikroregion má i hotel Stará pošta v Kovalovicích s 19 lůžky. Řada zařízení slouží i pro ubytování návštěvníků brněnských veletrhů a dalších akcí.

Stravovací zařízení jsou podstatně četnější a také rozmanitější. Najdeme zde hotelové restaurace, běžné restaurace, restaurace u sportovních zařízení, hostince, pizzerie, vinárny, zařízení rychlého občerstvení, cukrárny. Celkem bylo napočítáno 50 stravovacích zařízení různých kategorií – nejvíce ve Šlapanicích (10), Slavkově u Brna (9), Újezdu u Brna (8), Sokolnicích a Tvarožné (po pěti). Každá z obcí má alespoň jedno veřejné stravovací zařízení.

Území mikroregionu patří k bezprostřednímu zázemí města Brna, které je protkáno řadou komunikací různé úrovně včetně dálnice D1. Nejzazší bod představuje Slavkov u Brna, který je vzdálen od Brna 28 km, nejhůře dostupný individuální dopravou je Újezd u Brna (30 minut). Kromě dálnice je nejzatíženější stará Olomoucká silnice I/50 (více než 15 tisíc vozidel, 2010), hodonínská výpadovka II/380 po Telnici (8,5 tisíce vozidel) a spojnice Brno – Šlapanice (7 tisíc vozidel). Zatížení tangenciálních tras je nižší a nepřekračuje 5 tisíc vozidel za 24 hodin.

Veřejná doprava v rámci integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje je frekventovaná. Část mikroregionu je napojena na síť linek Dopravního podniku města Brna včetně nočního spojení. Města jsou obsluhována více než 100 spojeními veřejnou dopravou v pracovních dnech každé. Z venkovských obcí mají nejfrekventovanější spojení (více než 50 spojů) Sokolnice, Pozoříce, Telnice a Tvarožná. Minimální počet spojů v pracovní dny je 23 (Jiřkovice).

Obr. 36 Suburbanizace v Podolí. Foto: A. Vaishar

Území leží mimo hlavní cyklotrasy. Z vedlejších tras jsou územím vedeny Brněnské kolečko (částečně), Stezka císaře Napoleona a Brněnská vinařská stezka (spíše po obvodu území). Cyklotrasy jsou vedeny zpravidla po silnicích II. a III. třídy často v kontaktu s frekventovanými silnicemi. Nemají žádnou zvláštní infrastrukturu; využívají infrastruktury vesnic a městeček na trasách. V mikroregionu najdeme rovněž naučnou stezku Bitvy u Slavkova se 7 pozorovacími stanovišti.

Specifické předpoklady

Území Slavkovského bojiště je atraktivní zejména pro milovníky historie obecně a historie spojené s Napoleonskými válkami speciálně, a to i ze zahraničí. Další skupinu návštěvníků tvoří zájemci o poznávací rekreaci. Vzhledem k rovinatému charakteru území může být oblast atraktivní rovněž pro cykloturisty. Celkově jde o návštěvníky spíše střední třídy, vyhledávající zařízení průměrné cenové úrovně. Na druhé straně lze předpokládat, že zájem zejména milovníků historie o toto území bude i v budoucnu relativně trvalý.

Ve sledovaném území existuje jediné excentricky položené turistické informační centrum zámek Slavkov – Austerlitz. Toto informační centrum však prezentuje především Slavkov u Brna. Na veletrhu REGIONTOUR 2014 se propagoval Slavkov spolu s dobrovolným sdružením obcí Ždánický les a Polítaví a družebním městem Pag (Chorvatsko). Zdá se, že Slavkov u Brna představuje svou vybaveností a spádem spíše do vyškovského okresu samostatnou jednotku ve studovaném mikroregionu.

Lze ovšem předpokládat, že hlavní proud návštěvníků bude na Slavkovské bojiště proudit od Brna. Turistické informační centrum Brno poskytuje informace o Slavkovském bojišti, ale ve stínu destinací v Brně a v konkurenci s dalšími turistickými místy v okolí (např. Moravský kras, Lednicko-valtický areál, Podyjí). Ani na webu nenalezneme ucelené informace o mikroregionu Slavkovského bojiště a pořádaných akcích. Zdá se, že otázka informací je výrazně podceněna. V této sféře by bylo možno hledat rezervy – i ve vztahu k zahraničním návštěvníkům.

Cestovní ruch v mikroregionu Slavkovské bojiště

Atraktivita mikroregionu je udržována každoroční vzpomínkovou akcí, která se pořádá vždy o víkendu nejbližšímu datu bitvy, zatímco Napoleonské dny se pořádají o víkendu nejbližšímu Napoleonovým narozeninám (15. srpnu). Od roku 1997 obě akce zastřešil Projekt Austerlitz. V roce 2014 se rekonstrukce bitvy zúčastnilo asi tisíc nadšenců vojenské historie z řady zemí světa a asi 10 tisíc diváků. Nepříznivou okolností může být datum bitvy (2. prosince), kdy nebývá příliš příznivé počasí.

Napoleonské dny se konají v příznivějším období a svým charakterem připomínají pouť. Proto se návštěvníci rekrutují především z řad rodin s dětmi. Jde ovšem spíše o lokální záležitost, napojenou na slavkovský zámek a město Slavkov než na poněkud vzdálené bojiště.

V současné době připravuje Jihomoravský kraj ve sféře cestovního ruchu projekt Morava napoleonská. Tento projekt se však netýká pouze Slavkovského bojiště (i když tam je soustředěna většina významných bodů), ale i dalších památek na napoleonskou dobu, například na bitvu u Znojma.

Obr. 37 Rekonstrukce bitvy u Slavkova v prosinci 2012. Zdroj: Velvyslanectví Francouzské republiky v Praze, dostupné z <http://www.france.cz/Rekonstrukce-bitvy-u-Slavkova-2012>

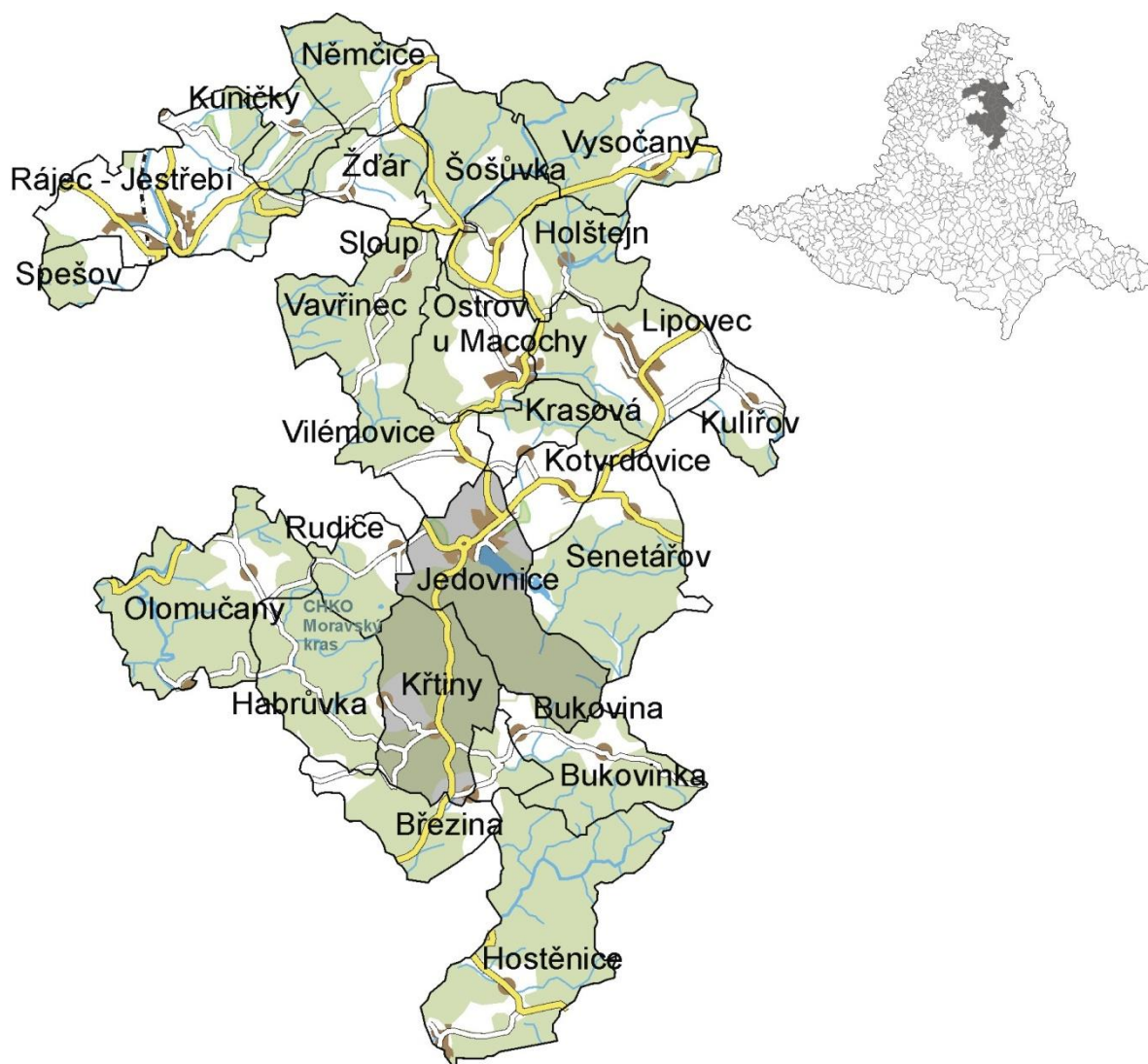
Cenková (2013) spatřuje potenciál Slavkovského bojiště v následujících dílčích opatřeních: zlepšení spolupráce jednotlivých subjektů, tvorbě produktů cestovního ruchu, například se zaměřením na školní výlety a na rodiny s dětmi, zlepšení propagace, mimo jiné zkvalitněním webových stránek a ve využití podpory Evropské unie. Paradoxní je, že i když dobrovolné sdružení obcí Mohyla míru – Austerlitz bylo zřízeno mimo jiné s myšlenkou využití historického potenciálu pro rozvoj cestovního ruchu v regionu, v současné době probíhají soudní spory mezi dvěma subjekty, které účinné spolupráci brání. Na to poukazuje např. Doffková (2014).

Z ostatních potenciálů by bylo vhodné vzhledem k mírně zvlněnému reliéfu a k rozptýlení památek po krajině využít cykloturistiku. To by však předpokládalo postupnou výstavbu cyklostezek oddělenou od automobilové dopravy, dobudování infrastruktury pro cyklisty a cílenou informační kampaň. Podmínky pro pořádání konferencí vytváří Univerzitní centrum Šlapanice (do 45 osob) a také zámek Slavkov (až do tisíce účastníků).

Pokud jde o synergický efekt, lze návštěvu Slavkovského bojiště spojit nejspíše s návštěvou Brna. Dalšími blízkými atraktivitami jsou Moravský kras nebo vinorodé oblasti jižní Moravy.

8.2 Moravský kras

Spolek pro rozvoj venkova Moravský kras se sídlem v Jedovnicích je členem Místní akční skupiny (MAS) Moravský kras, což je sdružení zástupců neziskových organizací, samospráv a podnikatelů působících na území pěti mikroregionů (Časnýř, Černoohorsko, Drahauská vrchovina, Moravský kras a Protivanovsko), ležících severovýchodně od města Brna na části území turistické oblasti Moravský kras a okolí. Území těchto mikroregionů má rozlohu 513 km² a přes 41 tis. obyvatel (Obr. 38). Místní akční skupina sídlí v obci Sloupu.

Obr. 38 Mapa mikroregionu Moravský kras. Kreslila: J. Pokorná

Spolek pro rozvoj venkova Moravský kras sdružuje 26 obcí. Spolek byl založen v roce 1999. Mikroregion leží z větší části na území Chráněné krajinné oblasti Moravský kras a jedná se o jednu z ekologicky nejčistších oblastí České republiky. Oproti jiným oblastem je zde možno navštívit turisticky atraktivní krasové podzemí s více než tisícovkou jeskyní (ne všechny jsou veřejnosti přístupné), ale také sakrální stavby i zámek. Rozloha mikroregionu je cca 175 km² s počtem obyvatel přes 21 tis. Obce mikroregionu se vyznačují většinou mírným nárůstem počtu obyvatel. Trvale klesajícím počtem obyvatel jsou charakteristické zejména menší obce. Uvnitř regionu mají větší význam z hlediska zaměstnanosti pouze Křtiny, Jedovnice, Lipovec a Sloup. Počet obyvatel a zastoupení jednotlivých obcí v mikroregionu jsou uvedeny v Tab. 4.

Mikroregion se nachází v jihovýchodní části okresu Blansko na Dražanské vrchovině. Západním okrajem mikroregionu prochází hlavní železniční trať Brno – Česká Třebová. Ostatní území mikroregionu není napojeno na železniční tratě, a to ani lokálního významu. Územím mikroregionu neprochází žádná silnice I. třídy. Významné je zejména spojení z Blanska do Vyškova realizované silnicí II. třídy č. 379 a spojení z Blanska do Prostějova silnicí II. třídy č. 377. Nachází se zde ale hustá síť turistických tras a cyklostezek, které jsou přizpůsobeny k poznání atraktivních míst Moravského krasu a jsou vhodné i pro rekreační cyklisty (viz Tab. 5).

Tab. 4 Spolek pro rozvoj venkova Moravský kras, zastoupení obcí s počty obyvatel k 31. 12. 2013.

Obce MMK	obyvatel	Obce MMK	obyvatel	Obce MMK	obyvatel
Březina	906	Křtiny	806	Senetářov	531
Bukovina	369	Kulířov	182	Sloup	980
Bukovinka	505	Kuničky	279	Spešov	647
Habrůvka	397	Lipovec	1 105	Šošůvka	696
Holštejn	153	Němčice	431	Vavřinec	846
Hostěnice	663	Olomučany	996	Vilémovice	315
Jedovnice	2 776	Ostrov u Macochy	1 128	Vysočany	786
Kotvrdovice	894	Rájec-Jestřebí	3 663	Žďár	393
Krasová	323	Rudice	932	celkem	21 702

Zdroj: ČSÚ. Upraveno (Thonnová)

Tab. 5 Přehled cyklotras Moravského krasu.

Cyklotrasa č.	Počet km	Trasa
Cyklotrasa č. 5 "Jantarová stezka"	50	Brno – Adamov – Blansko – Ostrov – Sloup
Cyklotrasa č. 507	52	Ostrov u Macochy – Jedovnice – Bukovinka – Rousínov – Kepkov
Cyklotrasa č. 5077	14	Adamov – Josefov – Arboretum Křtiny – Jedovnice
Cyklotrasa č. 5119	14	Nový hrad – Olomučany – Rudice – Jedovnice
Cyklotrasa č. 5081	23	Blansko – Habrůvka – Křtiny – Bukovina – Jedovnice
Cyklotrasa č. 5079	10	Ostrov u Macochy – Senetářov – Kotvrdovice – Jedovnice
Cyklotrasa č. 5080	18	Holštejn – Lipovec – Krásensko – Podomí – Jedovnice
Cyklotrasa č. 5078	8	Šošůvka – Holštejn – Marianín
Cyklotrasa č. 5075	27	Sloup – Šošůvka – Vysočany – Niva
Cyklotrasa č. 5085	9	Rájec-Jestřebí – Karolín – Petrovice – Sloup
Cyklotrasa č. 5117	19	Blansko – Petrovice – Žďár – Boskovice
Cyklotrasa č. 5116	9	Blansko – Obůrka – Veselice – Petrovice
Cyklotrasa č. 5082	3	Ostrov u Macochy – Macocha

Zdroj: <http://www.moravskykras.net/stezky.html> Upraveno (Thonnová).

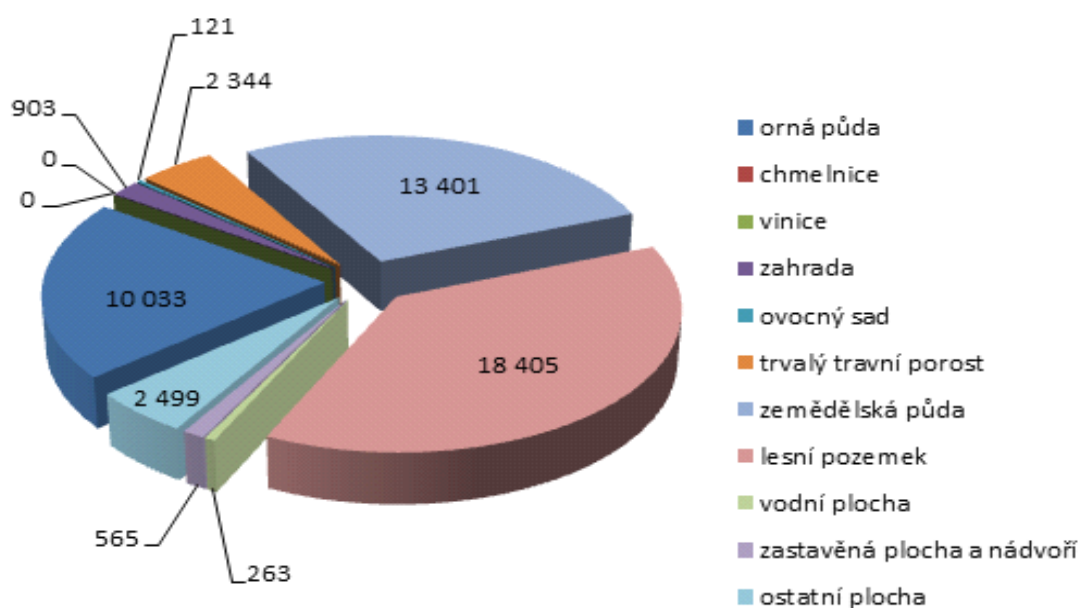
Moravský kras je vyvinut v 3 až 6 km širokém a 25 km dlouhém pruhu devonských vápenců, který se táhne od brněnských městských čtvrtí Líšeň a Maloměřice severním směrem ke Sloupu a Holštejnu. Průměrná nadmořská výška je více než 450 m. Krystalinickým podkladem této oblasti je těleso brněnského masivu, složené především z granitoidních hornin. Vlastní geologický vývoj Moravského krasu byl zahájen

v paleozoiku, ve středním devonu. Tehdy došlo k poklesu východního okraje brněnského masívu a k vytvoření mořské sedimentační pánve, kde vznikly optimální podmínky pro růst a rozvoj bioherm, tedy přisedle žijících živočichů. Vápnité schránky těchto organismů se staly základním stavebním kamenem vápenců Moravského krasu. V důsledku všech geologických podmínek (tj. horninový materiál, tektonika), ale i klimatických podmínek, se v tomto území vytvořil rozvinutý krasový reliéf. Typickým tvarem reliéfu Moravského krasu jsou zarovnané sečné povrchy neboli plošiny. Krasové plošiny jsou rozčleněny hlubokými údolími, tzv. žleby (Vaněčková et al., 1997).

Moravský kras je nejvýznamnější krasovou oblastí Česka. Je územím, k němuž se poutá pozornost odborníků nejrozličnějších vědních oborů. V Moravském krasu je známo více než 1 100 jeskyní. Systém jeskyně Amatérské je s téměř 40 km nejdelší v České republice. Cennost lokalit se odrazila ve vysokém zastoupení nejprůběžnější chráněných lokalit. V území roste 68 chráněných druhů vyšších rostlin, z toho 9 kriticky a 21 silně ohrožených. Obdobně je známo více než 100 chráněných druhů živočichů, z toho 19 kriticky ohrožených a 39 silně ohrožených. 22 druhů z celkového počtu 24 druhů netopýrů Česka je objeveno právě v Moravském krasu. Nacházejí se zde i endemické druhy jako kruhatka Matthiolova moravská a nejméně pět druhů bezobratlých jeskynních živočichů (Mackovčín et al., 2007). CHKO Moravský kras byla vyhlášena v červenci 1956. Na území mikroregionu se vyskytuje také větší množství maloplošných chráněných území.

Klima v oblasti Moravského krasu je výrazně ovlivněno členitým reliéfem, takže se zde uplatňují do značné míry specifické mikroklimatické a mezoklimatické poměry, které se projevují četnými zvláštnostmi ve srovnání s podnebím sousedních oblastí. V zastíněných žlebech dochází ke vzniku teplotních inverzí, podmíněných tím, že na dno údolí nesvítí během dne téměř vůbec slunce, zatímco horní části svahů údolí jsou velmi dobře osluněny.

Území mikroregionu patří k povodí řeky Svitavy. Významným vodním tokem je ponorná řeka Punkva, která je jejím přítokem. Rybníků je v mikroregionu málo. Větší význam má pouze rybník Olšovec u Jedovnic, a to zejména pro rekreaci, ale provádějí se zde i pravidelné výlovy.

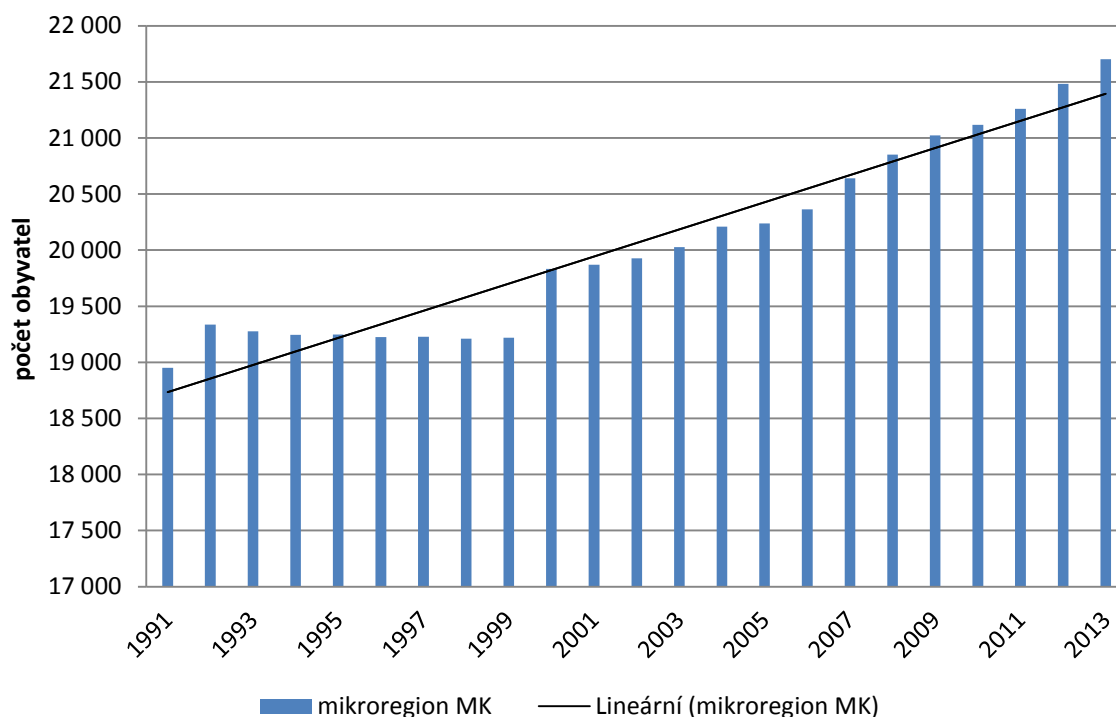
Obr. 39 Struktura využití půdy 2013. Výměra spádového území obce s rozšířenou působností Blansko (v ha). Zdroj: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky 2014 (ČÚZK). Upraveno (Thonnová)

Z hlediska zemědělství patří mikroregion, kde navíc dochází k určitým omezením z důvodu ochrany přírody, k málo významným oblastem v porovnání s ostatními mikroregiony. Na Obr. 39 je z grafu struktury využití půdy v okrese Blansko za rok 2013 (kam většina obcí mikroregionu spadá) zřejmé, že lesní pozemky jsou zde zastoupeny největší rozlohou. Lesy převážně listnatého charakteru zaujímají v CHKO plochu 5 345 ha, tj. 58,6 % rozlohy této chráněné krajinné oblasti (Mackovčin et al., 2007).

Atraktivita území z hlediska cestovního ruchu je vysoká, což dokládá i jeho návštěvnost, a znamená pro území mikroregionu významný rozvojový potenciál. Živou přírodu doplňují pozoruhodné památky. Architektonickým skvostem je barokní chrám Jména Panny Marie stavitele Jana Santiniho Eichla ve Křtinách. Zájmu veřejnosti se těší technická památka Huť Františka v Josefově i větrný mlýn v Rudici s expozicí geologie a speleologie. Zcela unikátní jsou doklady dávného života našich předků a zvířat, uchované v jeskynních sedimentech. Ambicí tohoto regionu je však snaha nabídnout jeho návštěvníkům daleko více možností k relaxaci a odpočinku.

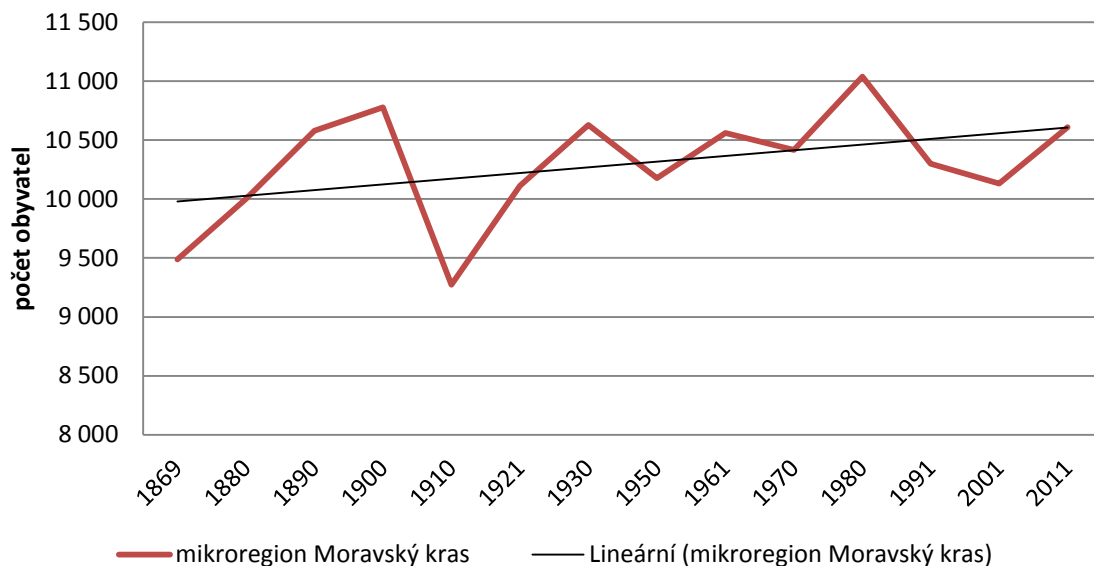
Realizační předpoklady

Osídlení oblasti Moravského krasu má dlouhou historii. Nejstarší osídlení je známo z období starší doby kamenné (asi před 100 000 lety). Doloženo je nálezy několika kosterních pozůstatků člověka neandertálského (jeskyně Kůlna), který v Moravském krasu v té době pobýval, zejména v suchých jeskyních. V dnešním osídlení území mikroregionu převažují střední sídla (501 až 1 000 obyvatel), kterých je na území 13. Malých sídel do 500 obyvatel je v mikroregionu 9. Čtyři obce čítají více než tisíc obyvatel. Díky blízkosti měst Blanska a Brna počet obyvatel v mikroregionu narůstá (Obr. 40). Tento nárůst je doložen lineární spojnici narůstajícího trendu v počtu obyvatel.

Obr. 40 Vývoj počtu obyvatel mikroregionu Moravský kras od roku 1991–2013 (vždy k 31. 12.).
Zdroj: ČSÚ. Upraveno (Thonnová).

Pro srovnání je na Obr. 41 graf vývoje počtu obyvatel v mikroregionu Moravský kras od roku 1869. Zde je patrný historicky největší pokles počtu obyvatel od roku 1900 do roku 1910. Mezi lety 1910 a 1930 došlo k rozmachu oblasti díky industrializaci. V tomto období (1920 – 1933) došlo také k řadě objevů dnes zpřístupněných Punkevních jeskyní a Kateřinské jeskyně. V Moravském krasu se tak navíc začal rozvíjet i cestovní ruch. V nedávné historii je patrný pozvolný nárůst počtu obyvatel až od roku 2001 v důsledku suburbanizace.

Obr. 41 Vývoj počtu obyvatel mikroregionu Moravský kras (1869–2011). Zdroj: Historický lexikon. Praha: ČSÚ. Upraveno (Thonnová)

Téměř celé území mikroregionu, s výjimkou některých obcí na jihovýchodě, je charakterizováno výrazným příklonem k okresnímu městu Blansku, jako významnému centru osídlení. Obce Křtiny, Březina, Bukovina, Bukovinka a Habrůvka spádují částečně k Adamovu a částečně k Brnu. Brno je výrazným centrem dojížděky. Spádovost zde není jednoznačně vyhraněná. Z obcí mikroregionu přebírají určité funkce středisek zejména Jedovnice, Křtiny, Ostrov u Macochy, Lipovec, Sloup a Vysočany.

Většina ekonomicky aktivních obyvatel dojíždí za prací v průmyslu a ve službách do Blanska, Adamova, Brna a částečně do Boskovic. Uvnitř regionu mají větší význam z hlediska zaměstnanosti pouze Křtiny, Jedovnice, Lipovec a Sloup. Situace v nezaměstnanosti byla v říjnu roku 2014 relativně příznivá – 5,3 %, což je lepší než průměr okresu Blansko (6,3 %) i Jihomoravského kraje (7,7 %) ¹⁰.

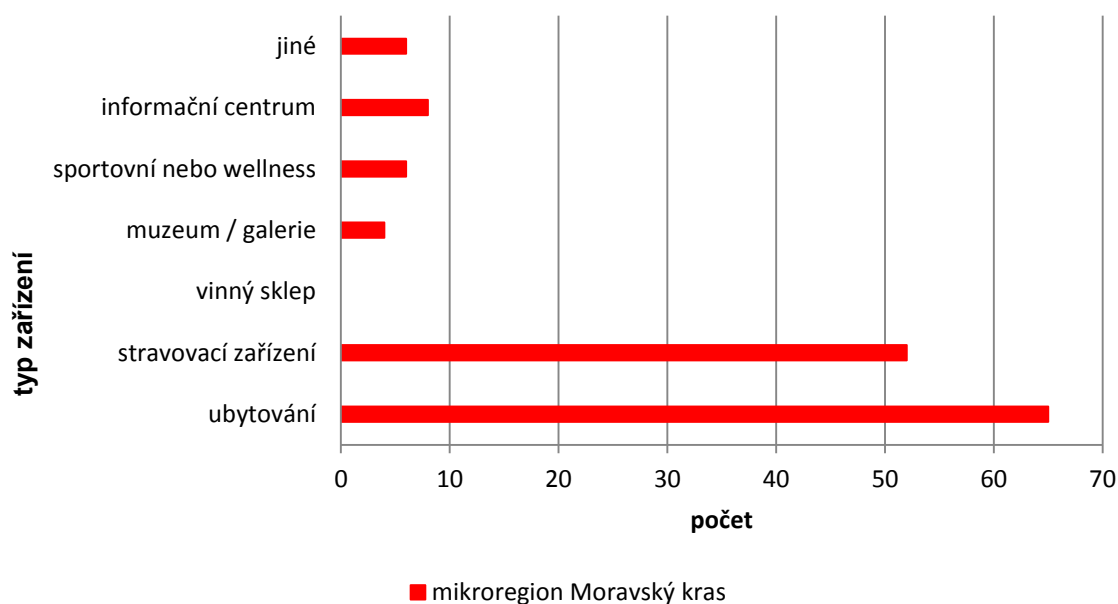
Oblast Blanenska byla vždy bohatá na železnou rudu, což přispělo k rozmachu průmyslu, který má v oblasti dlouholetou tradici. Nejznámějšími podniky v oblasti strojírenství jsou Adamovské strojírny a ČKD. Adamovské strojírny již sice nefungují, ale v prostorách tohoto podniku mají dnes svá sídla a sklady mnohé jiné, jak zahraniční, tak české firmy. V Rájci-Jestřebí působí závod na výrobu průmyslové keramiky. Kromě dobývání a tavení železné rudy se v minulosti začalo se zpracováním dřeva na dřevěné uhlí, pálení vápna a rozmáhal se také obchod. Stavěly se nové hutě a sklárny. Rozvíjelo se zemědělství, i když se hospodářství na Blanensku zaměřuje spíše na průmysl. Půda, zejména v oblasti Moravského krasu, je méně úrodná. Po 2. světové válce dochází k poslednímu většímu rozmachu průmyslu. Hlavními oblastmi zpracování železa byly

¹⁰ Data Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Jedovnice. K nejvýznamnějším zásahům člověka, které změnilu krajinu Moravského krasu, patří těžba nerostných surovin, lesní hospodářství i zmiňované zemědělství. V průběhu jeho rozvoje došlo ke značnému úbytku lesů (asi o 40 %).

Podle ČSÚ byl v roce 2013 počet živě narozených dětí 650 a počet zemřelých obyvatel 540, což ukazuje na přirozený přírůstek 110 obyvatel. V porovnání s rokem 2001, kdy převyšoval počet zemřelých o 148 obyvatel, je populační vývoj příznivější. Kombinuje se zde populační boom silných ročníků s imigrací mladých rodin v rámci suburbanizace. Z hlediska stěhování je situace z roku 2013 taková, že se snížil počet přistěhovalých na 923 obyvatel a zvýšil se počet vystěhovalých na 739 (v porovnání s předešlým rokem 2012). Celkově však lze konstatovat, že za rok 2013 zde byl patrný přírůstek obyvatel přistěhováním o 184 obyvatel. Na tomto procesu se může do značné míry podílet nedostatek bytů ve městech, jejich vysoká cena i vysoká cena pozemků. Co se týče podílu obyvatel ve věku 65 a více let, je zde značný vzestupný trend ve stárnutí obyvatelstva – z 14,4 % v roce 2001 na 18,4 % v roce 2013.

Obce mají převážně obytný charakter. V oblasti bylo v roce 2013 dokončeno 165 bytů. Podíl bytů dokončených v rodinných domech byl 81 %. V některých sídlech má význam rovněž rekreační funkce. V posledních letech se rozvíjí ubytování v soukromí. Rozhodující ubytovací kapacity jsou mimo CHKO. Jelikož mikroregion Moravský kras navštíví každoročně kolem 320 000 návštěvníků, je zde potřeba širokého množství různých cenových kategorií ubytování, což naznačuje i graf na Obr. 42. Zde je patrné, že rozhodujícím typem zařízení cestovního ruchu v mikroregionu Moravský kras jsou právě ubytovací zařízení.

Obr. 42 Typy zařízení a jejich počty v mikroregionu Moravský kras. Zdroj: vlastní šetření (Thonnová)

Nejlevnějšími variantami ubytování jsou autokempy (ATC Olšovec – Jedovnice), které nabízejí ubytování ve stanu nebo chatce. Pro návštěvníky, kteří mají rádi větší soukromí, se v Moravském krasu nachází množství penzionů (penzion a hostinec Rakovec – Bukovinka, penzion Niké – Jedovnice, ...). Penziony v Moravském krasu jsou zákazníky poměrně dobře hodnocené. Návštěvníci, preferující ubytování v hotelu, mají možnost vybírat převážně z hotelů tříhvězdičkových (Hotel Olberg – Olomučany, Hotel Stará škola – Sloup, ...).

Co se týče stravování, z předešlého grafu na Obr. 42 je vidět, že si návštěvníci mohou vybrat z množství restaurací, či se stravovat přímo v ubytovacím zařízení, pokud tuto službu nabízí. Přímo u jeskyní se nachází ve většině případů bufet nabízející základní občerstvení. Dostupnost klasických restaurací od jednotlivých jeskyní je poměrně snadná. V nejbližším okolí (maximálně do 2 km) se vždy v obcích nachází restaurace.

Sportovního vyžití je v regionu značné množství, především v podobě naučných stezek, cyklostezek, využívaných jak cyklisty, tak in-line bruslaři. Velkým trendem se stávají půjčovny koloběžek nebo tzv. Segway vozítek. V CHKO se nachází množství skal, kde je povoleno provozovat horolezectví. Z dalších sportovních aktivit je možno provozovat tenis, posilování, bowling, squash, zumbu, trampolíny, jízdu na koni atd. Je možné také navštívit koupaliště (Křtiny). V současné době se v regionu začínají poskytovat také wellness služby, většinou v rámci větších hotelů či penzionů.

Nedostatkem mikroregionu je dostupnost kulturního zařízení v podobě galerií či muzeí, avšak většina turistů navštěvuje Moravský kras především pro přírodní krásy nebo sportovní vyžití. Na druhou stranu kulturních akcí, které se zde pořádají, je celá řada. V jeskyni Výpustek u obce Křtiny a na zámku v Rájci-Jestřebí se hrají divadelní představení, pořádají koncerty apod. Dalším typem kulturní akce jsou netradiční prohlídky jeskyní, a to den otevřených dveří aneb 100 let bádání v Býčí skále, která se nachází blízko obce Olomučany nebo Oživené prohlídky jeskyně Balcarka, kdy návštěvníky provedou různé pohádkové postavy a objevitelé jeskyně. Za předpokladu, že místní podnikatelské subjekty budou mít snahu situaci v regionu zlepšit, má Moravský kras poměrně významný potenciál stát se vyhledávaným cílem nejen českých, ale i zahraničních turistů.

Specifické předpoklady

Cestovní ruch v Moravském krasu je soustředěn zejména na zpřístupněné jeskyně. Složení návštěvníků je různé. Jezdí sem školní výlety, české i zahraniční zájezdy, rodiny s dětmi, individuální návštěvníci. Vyžití v rámci Moravského krasu může být různorodé. Prioritou stále zůstávají jeskyně. Mimo ně se zde však vyskytuje jako důvod návštěvy také horolezectví, cykloturistika, pěší turistika, wellness pobyty nebo rekreace (např. Jedovnice, Baldovec), nebo kombinace kterýchkoliv těchto variant. Vhodnými formami cestovního ruchu jsou víkendová rekreace, pěší turistika, speleoturistika, cykloturistika. Cestovní ruch v Moravském krasu je spíše sezónně zaměřen. Návštěvníci sem jezdí převážně od dubna do listopadu, přičemž hlavní sezóna je od poloviny července do začátku září. Během této doby navštíví oblast nejvíce lidí.

Na území Moravského krasu je zpřístupněno veřejnosti pět jeskyní nebo jeskynních systémů. Jedná se o:

- **Punkevní jeskyně** – známé především možností plavby na podzemní říčce Punkvě spojené s prohlídkou 138 m hluboké propasti Macocha. Projde jimi denně kolem 1 800 návštěvníků. Propast Macocha je lokalitou unikátních rostlinných společenstev. Roste zde nejvzácnější rostlina Moravského krasu z čeledi prvosenkovitých - kruhatka Matthioliho, která zde byla objevena v roce 1918. Dno propasti Macocha a přilehlé skály jsou jediným místem jejího výskytu v České republice.
- **Sloupsko-šošůvské jeskyně** – známé svými mohutnými chodbami a podzemními propastmi.
- **Kateřinská jeskyně** – známá unikátními hůlkovými stalagmity.
- **Jeskyně Balcarka** – s bohatou a barevnou krápníkovou výzdobou.

- **Jeskyně Výpustek** – byla známa jako naleziště kostí pravěké zvířeny. Výzkumné práce se datují od počátku 17. století. Její historie zahrnuje průmyslové využití jeskyně i činnost tří armád, které jeskyni značně pozměnily v závislosti na požadavcích své doby (muniční sklad, továrna na letecké motory, podzemní protiatomový kryt). V listopadu roku 2006 převzala jeskyni i s technickým dílem Správa jeskyní Moravského krasu, od roku 2007 je jeskyně zpřístupněna veřejnosti s ucelenou historickou expozicí využívání jeskyní člověkem.

V minulosti zpřístupněná Císařská jeskyně se dnes využívá pro speleoterapii. Jeskynní systém nazvaný souhrnně Amatérská jeskyně je v délce více než 40 km nejdelším jeskynním systémem v ČR. Ve střední části Moravského krasu je hlavním jeskynním systémem 12 km dlouhé Rudické propadání – Býčí skála. Vstupy do jeskyní Moravského krasu je nutno objednat dopředu. Nejexponovanější části Moravského krasu (Pustý a Suchý žleb) jsou uzavřeny pro veškerou automobilovou dopravu. Namísto ní zde návštěvníkům slouží ekologické dopravní prostředky – silniční vláček a kabinová lanovka.

Moravský kras však nejsou jen jeskyně. Návštěvníci tohoto regionu zde najdou i příjemné a zdravé přírodní prostředí, které je ideální pro celoroční pobyt. Jedná se o jednu z ekologicky nejčistších oblastí České republiky s nádhernou přírodou.

Zejména v posledních letech je velký zájem o horolezectví. Z důvodu uchování přírodních krás území byly v rámci dohody orgánů státní ochrany přírody s horolezeckým svazem stanoveny podmínky této činnosti. Z některých částí Moravského krasu je však horolezectví z důvodu ochrany rostlin vyloučeno.

V posledních letech se na území Moravského krasu rozvíjí cykloturistika. Vyhledávanou trasou jsou zejména účelové komunikace s vyloučenou motorovou dopravou v Pustém a Suchém žlebu. Cyklisté na horských kolech však využívají i jiné, z hlediska ochrany přírody mnohdy nevhodné trasy. Územím prochází i známá Jantarová stezka, jejíž celková délka měří 550 km. Cyklotrasa vede z Krakova do Vídně. Úsek vedoucí územím mikroregionu Moravský kras vede trasou Blansko – Skalní mlýn – Suchý žleb – Ostrov u Macochy – Sloup. Dále se zde nacházejí jen cyklotrasy lokálního významu.

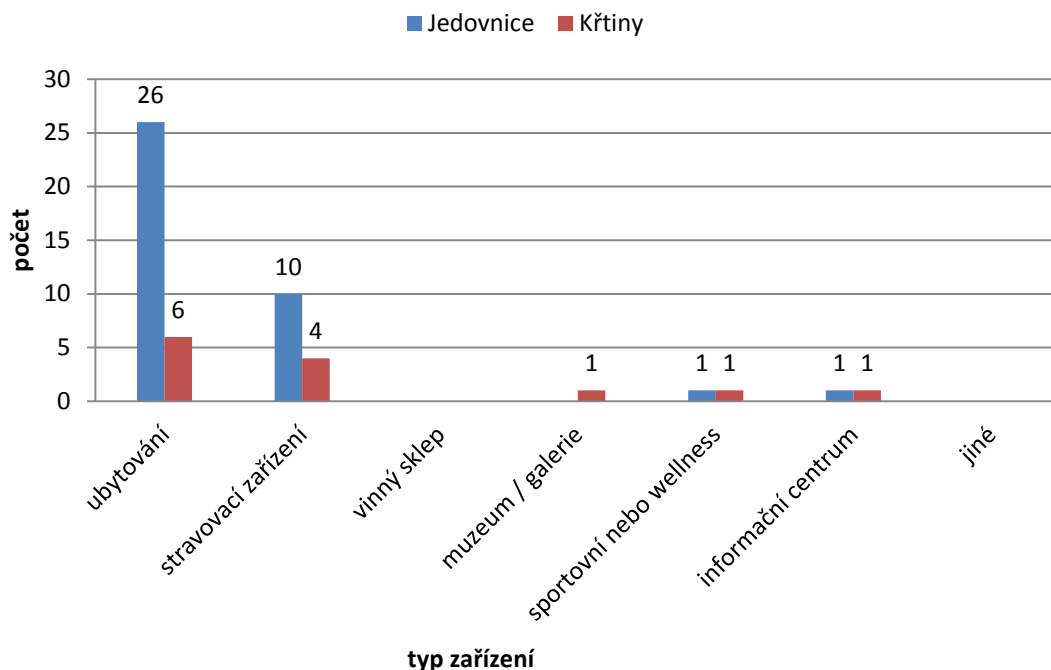
Významnou rekreační oblastí ve střední části Moravského krasu jsou Jedovnice s rybníkem Olšovcem, autocampingem a veřejným tábořištěm.

Pěší turistika je v Moravském krasu tradičním způsobem rekreace návštěvníků a je zde ve větší míře provozovaná už od minulého století. Celé území je protkáno hustou sítí značených turistických cest, jejichž největší koncentrace je v nejatraktivnějších částech oblasti. Značení cest je pravidelně a kvalitně udržováno.

V Moravském krasu funguje poměrně hustá síť informačních center (v počtu osmi), které poskytují návštěvníkům potřebné informace a servis. Většina z nich však je otevřena pouze od jara do podzimu, a to díky vlivu sezónnosti zdejšího cestovního ruchu. Pro zvýšení povědomí o mikroregionu, a potažmo i pro zvýšení návštěvnosti, realizuje v regionu MAS Moravský kras projekt Moravský kras – regionální produkt, jehož cílem je přiblížit návštěvníkům regionu tradiční výrobky zdejších obyvatel. Jde například o ovčí produkty, ovocné pálenky nebo dřevěné hračky.

Cestovní ruch v mikroregionu Moravský kras

Pro zhodnocení cestovního ruchu v mikroregionu Moravský kras byly vybrány dvě obce – Jedovnice a Křtiny. Jsou zhodnoceny v rámci případové studie.

Obr. 43 Typy zařízení a jejich počty v obcích případové studie (Jedovnice, Křtiny). Zdroj: vlastní šetření (Thonnová)

Podle vlastního šetření bylo zjištěno (Obr. 43), že stejně jako v celém mikroregionu Moravský kras, tak i v obcích Jedovnice a Křtiny, převládá počet ubytovacích zařízení. V obci Jedovnice je to 26 ubytovacích zařízení, v obci Křtiny je jich 6. Druhým nejčastějším typem je stravovací zařízení (Jedovnice 10, Křtiny 4). Kromě toho je v každé obci po jednom zařízení. Nedostatkovým se jeví nepřítomnost vinného sklepa (u obou obcí) a muzea, resp. galerie u obce Jedovnice. Avšak podle skutečnosti se turisté zaměřují spíše na návštěvu přírodních atraktivit nebo sportovních aktivit, než na návštěvu vinného sklepa. To je dominantou jiného mikroregionu této studie.

Do případové studie byly Jedovnice vybrány proto, že jsou významným střediskem rekreace, turistiky, vodních sportů a sportovního rybaření. Aktivity se odehrávají především na březích rybníka Olšovce (42 ha, Obr. 44), kde je kromě koupání a veslování také možnost surfingu. Každoroční výlov Olšovce je v Jedovnicích tradicí. Rybník Olšovec je již mimo CHKO a je vázán na Jedovnický potok, který je krasovou zdrojnicí. Mezi hospodářské ryby zde patří především kapr, dále sňh severní maréna, objevuje se pravidelně i tolstolobik a amur. Vzácně je možno vidět i sumce.

Dále je v okolí obce možnost cyklistických i pěších výletů po značených cyklostezkách a turistických stezkách, což je v tomto mikroregionu po návštěvě jeskynních komplexů další z hlavních turistických atraktivit.

Městys Jedovnice leží asi 25 km od jihomoravské metropole Brna, v těsné blízkosti města Blanska. Okolní lesy přírodního parku tvoří vstupní bránu do Moravského krasu. V Jedovnicích žije trvale cca 2 776 obyvatel. Nejstarší písemná zmínka o Jedovnicích pochází z roku 1251.

Obr. 44 *Rybník Olšovec, Jedovnice. Foto: P. Thonnová*

V obci je možno vidět i několik kulturních památek. Stojí zde pozdně gotický kostel, zasvěcený sv. Petru a Pavlovi, který byl postaven v 16. století namísto původního dřevěného. Kostel byl koncem 20. století moderně vyzdoben (Obr. 45).

Obr. 45 *Gotický kostel, zasvěcený sv. Petru a Pavlovi, Jedovnice. Foto: P. Thonnová*

Druhou obcí v případové studii jsou Křtiny. Obec leží asi 15 km severovýchodně od Brna a představuje ideální turistický i poutní cíl a zároveň východiště k poznání střední části Moravského krasu. Křtiny mají neobvykle bohatou historii, sahající hluboko před rok 1237 a staletou mariánskou poutní tradici. Se svými 806 obyvateli a nadmořskou výškou od 400 do 500 metrů, nabízejí Křtiny svým návštěvníkům všestranné kulturní, duchovní, sportovní i poznávací vyžití.

Římskokatolický kostel Jména Panny Marie je dominantou obce Křtiny (Obr. 46). Již od středověku zde stály dva kostely. Menší z nich ukrýval ve svých útrobách tak zvaný "zázračný obraz", gotickou sochu Panny Marie Křtinské, která již od roku 1210 láká do Křtin zástupy věřících. V roce 1718 došlo k úplné přestavbě areálu podle návrhu nejvýznamnějšího českého barokního architekta Jana Blažeje Santiniho Aichla. Tento barokní chrám je národní kulturní památkou České republiky. Chrám je celoročně přístupný veřejnosti. Díky tomu slouží v dnešní době nejen významným církevním akcím a nevšedním duchovním aktivitám, ale také koncertům a milovníkům architektury a historie. Ambity chrámu v sobě ukrývají i jednu z největších funkčních zvonohar ve Střední Evropě o 33 zvonech. V podzemí kostela byla objevena a zpřístupněna rozsáhlá kostnice.

Křtinský zámek je původní barokní rezidence premonstrátů, vybudovaná v bezprostředním sousedství kostela. V 19. století byl přebudován v honosný klasicistní zámek, který ještě více podtrhuje monumentalitu Santiniho architektonického díla. V současné době je zde výukové středisko Mendelovy univerzity v Brně s kapacitou 50 lůžek a stravovací a další potřebnou infrastrukturou. Toto zařízení je k dispozici také pro konferenční cestovní ruch. Kapacita kongresového sálu činí 89 míst.

Obr. 46 Římskokatolický kostel Jména Panny Marie a zámek, Křtiny. Foto: P. Thonnová

Přírodní dominantou Křtin je krasové Josefovské údolí, známé zejména jeskyní Býčí skála a jeskyní Výpustek. Býčí skála (**Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**), která společně s Rudickým propadáním tvoří druhý nejdelší jeskynní komplex u nás. Jeskyně byla v minulosti hojně využívána, čehož jsou důkazem četné vykopávky a nálezy. Některé z nich jsou pro vědce doposud záhadou (nález cca 40 ženských těl s utnutými hlavami či údy). Kromě účelu svatyně, kterému sloužila jeskyně po dlouhá léta, Býčí skálu využili i za druhé světové války nacisté jako podzemní továrnu, což jeskyni nenávratně poškodilo.

Obr. 47 Býčí skála, Křtiny. Foto: P. Thonnová

Za další dominantu přírodního charakteru můžeme označit rozsáhlé arboretum, které v roce 1928 založil profesor Lesnické fakulty Vysoké školy zemědělské v Brně (dnešní Mendelovy univerzity) Augustin Bayer ve Křtinském údolí směrem na Jedovnice na ploše 23 ha. Je v něm pěstováno na 1 000 druhů domácích i exotických dřevin. Arboretum je součástí Školního lesního podniku Masarykův les Mendelovy univerzity v Brně.

Zájemci o technické památky v okolí Křtin zde naleznou Huť Františka, která je nejstarší dochovanou huťí ve střední Evropě. Památkový areál státní technické rezervace Stará huť se rozkládá na ploše téměř 12 ha. Dominantou celého areálu je vysoká dřevouhelná železářská pec (Obr. 48).

Obr. 48 Huť Františka, Josefovské údolí. Foto: P. Thonnová

Obec Křtiny se může pochlubit také zajímavostí moderní architektury – oválnou základní školou s devíti ročníky, mateřskou školkou a moderně vybavenou tělocvičnou. Stavba je pro svou architektonickou nápaditost právem považována za novodobou architektonickou dominantu Křtin.

Závěr – cestovní ruch v Moravském krasu

Situace cestovního ruchu v Moravském krasu není úplně ideální. Funkcí Moravského krasu je uspokojování potřeb návštěvníků, avšak i místních obyvatel v oblasti cestovního ruchu a rekreace. Rekreční funkce oblasti je limitována únosností přírodního prostředí. Rajonizace cestovního ruchu ČR stanovila limit návštěvnosti Moravského krasu na 30,3 tisíc návštěvníků za den, limit návštěvnosti pro samotnou CHKO 14,8 tis. osob za den. Pět zpřístupněných jeskyní navštíví podle Správy CHKO Moravský kras okolo 400 tisíc návštěvníků za rok. Výrazně převažují jednodenní návštěvy. Moravský kras je cílem nejen tuzemských, ale i zahraničních návštěvníků, jejichž podíl se odhaduje přibližně na čtvrtinu.

Je třeba si uvědomit, že krasové území je mimořádně citlivé na antropogenní činnost. Původně šlo především o negativní působení zemědělství na krasovou krajinu. Analýzy ze socialistického období (Příbyl et al., 1983) poukazují na následující hlavní

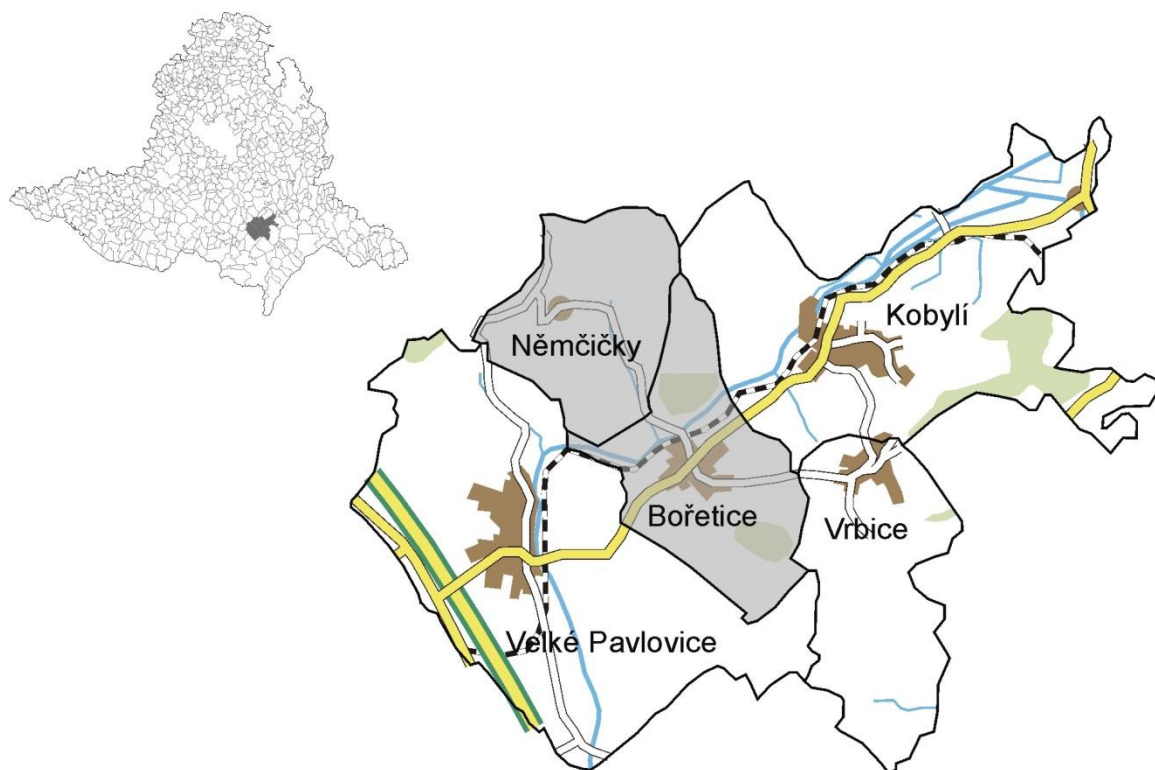
problémy v tomto směru, dané kolektivizací a industrializací zemědělské velkovýroby: zcelování původních polí ve velké lány, které mělo za následek rozorání mezí a tím omezení a likvidaci rozptýlené a liniové zeleně, zavažení některých krasových forem, melioraci a výstavbu objektů zemědělské velkovýroby a tím i koncentraci znečištění. Rychlé rozšiřování umělých hnojiv, herbicidů a pesticidů narušilo biologickou rovnováhu v přírodě.

Pro zvýšení turistického ruchu je nutností zaměřit se i na povědomí návštěvníků o daném regionu. Návštěvníci zavítají do propasti Macocha, ale celkově jsou jejich znalosti o regionu nízké. Pokud se místní podnikatelské subjekty budou snažit situaci v regionu zlepšit, má Moravský kras značný potenciál stát se vyhledávaným turistickým cílem. Jednou z možností vylepšení potenciálu cestovního ruchu v Moravském krasu je návrh Pořízkové (2011) na vytvoření geoparku, který by ovšem z důvodu vytvoření dostatečného zázemí zaujal podstatně větší plochu (přibližně polovinu území okresu Blansko včetně měst Blanska a Boskovic). Agroturistika se v Moravském krasu zatím nenabízí (Klenková, 2009). Tento způsob cestovního ruchu by mohl být teoreticky uplatnitelný spíše v okrajových částech území mimo sféru intenzivní návštěvnosti jeskyní a Macochy.

8.3 Modré hory

Lokalizační předpoklady

Mikroregion Modré Hory reprezentuje vinařskou turistiku spojenou s folklórem a místní gastronomií. Prozatím okrajově lze mikroregion chápat jako agroturistický, či ekoagroturistický. Svazek obcí modré Hory pokrývá cca 7 000 ha a rozkládá se na území 5 sídelních jednotek: Velkých Pavlovic, Bořetic, Němčiček, Kobylí a Vrbice. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 190 (Velké Pavlovice) až 290 m (Vrbice).

Obr. 49 Mikroregion Modré Hory. Zdroj: Jana Pokorná

Mikroregion leží v blízkosti dálnice D2 směřující na Bratislavu. V nejužším kontaktu s komunikací jsou Velké Pavlovice (cca 800 m od hranic zástavby), jež nesou statut města. Nejbližší možný nájezd se nachází v katastru sousední obce Velké Bílovice, která však již není součástí mikroregionu. Z hlediska železniční dopravy obsluhuje území lokální linka zastavující ve Velkých Pavlovicích, Bořeticích a Kobylí. Tato linka navazuje ve směru na západ (zastávka Zaječí) na panevropský dopravní koridor IV a směrem na východ v Hodoníně na panevropský dopravní koridor VI. Silniční doprava je zajištěna poměrně hustou sítí komunikací II. a III. třídy.

Turistický ruch je významně podpořen sítí sedmi vinařských cyklistických a turistických stezek a přidružených rozhleden. Mezi důležitou atraktivitu patří také PR Nosperk ležící v k. ú. Němčiček.

Modrohorskou krajinu lze charakterizovat jako rovinatou, pozvolna orientovanou k jihu a členěnou kopci, jejichž svahy jsou z velké části pokryty vinicemi charakterizujícími místní krajinu již od 13. století. Samotný název mikroregionu „Modré Hory“ tak charakterizuje ve zkratce vše, co se v průběhu historie promítlo do její současné podoby, kdy vinice pokrývají více než 16 % celkové rozlohy. Nadpoloviční většinu rozlohy vinic zde zabírají modré odrůdy, na kterých je založena i certifikace VOC (dále v textu). Druhá část názvu („Hory“) odkazuje na staré označení vinohradu a viniční trati.

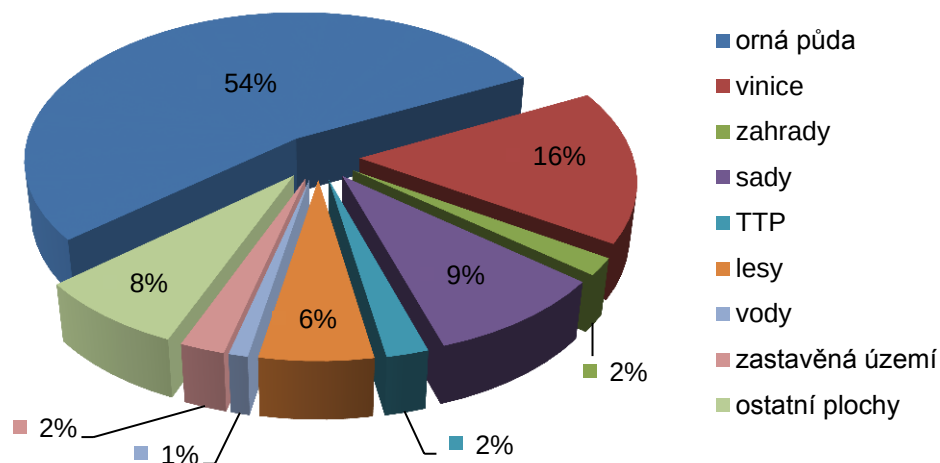
Tab. 6 *Cyklistické a turistické stezky v mikroregionu*

stezka	Délka v km	ovlivněné území
Cyklostezka Krajem André	18,6	Velké Pavlovice – Bořetice – Vrbice
Cyklostezka Modré Hory	31	Velké Pavlovice – Němčičky – Bořetice – Vrbice – Kobylí
Kravihorská turistická stezka	12,5	Bořetice
Moravská vinná stezka	290	Velké Pavlovice – Němčičky – Bořetice – Vrbice – Kobylí
Naučná stezka Vrch Láčary	1	Kobylí
Obecní vinařská stezka Němčičky	8	Němčičky
Velkopavlovická stezka	110	Vrbice, Kobylí

Zdroj: webové stránky mikroregionu

Krajina je téměř z jedné desetiny pokryta extenzivními i intenzivními sady, které dominují zejména v obcích Kobylí a Velké Pavlovice. V systému biologické produkce jsou zde pěstovány meruňky, švestky, broskve, višně a hrušky. Stabilizující lesní porosty se vyskytují podobně nevyrovnaně, ve větších souvislých plochách pouze na území Němčiček a Kobylí.

Více než polovinu území tvoří nestabilní orná půda, rozprostírající se v rovinatých polohách mezi sídly. Společně se zastavěným územím obcí a ostatními plochami ve formě průmyslových areálů tak snižuje průměrnou hodnotu ekologické stability až k hodnotě 0,8. Ostatní kategorie land use (zahrady, trvalé travní porosty, vody, zastavěná území) tvoří v celkové mozaice mizivé procento.

Obr. 50 Struktura využití území 2013. Zdroj: Městská a obecní statistika. Praha: Český statistický úřad

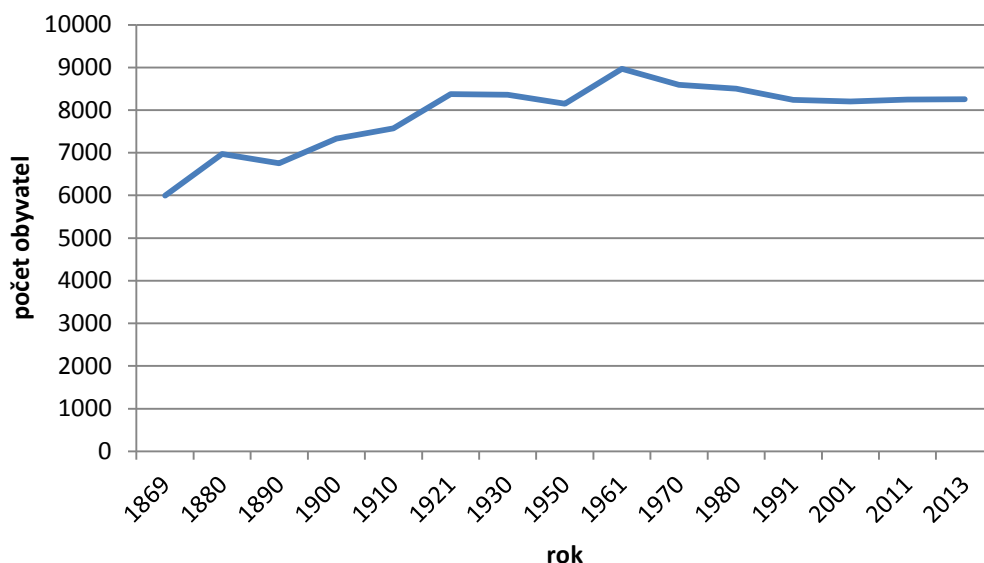
Realizační předpoklady

Mikroregion se skládá ze čtyř venkovských obcí (Bořetice, Kobylí, Němčičky, Vrbice) a jednoho menšího města (Velké Pavlovice) s 3 tisíci obyvateli. Mezi venkovskými obcemi vyniká Kobylí s více než 2 tisíci obyvateli. Do kategorie velkých venkovských obcí (nad 1 tisíc obyvatel) lze zařadit i Bořetice a Vrbice. Nejmenší obcí jsou Němčičky s 642 obyvateli (stav k 31. 12. 2013).

Ačkoli jsou Velké Pavlovice městem, nelze tvrdit, že se jedná o centrum mikroregionu. Poměrně velkými konkurenty jsou obce Bořetice a Kobylí, které jej z hlediska sociální a technické infrastruktury i turistických atraktivit dohánějí.

Dle ČSÚ se v mikroregionu nachází celkem 2 768 obydlených bytů (obydlenost činí 85 %), z toho dvě třetiny ve venkovských obcích a zbylá třetina ve Velkých Pavlovicích. Bytových domů je celkem 76, přičemž více než 50 % z nich je v Němčičkách. Z celkového počtu je 2 710 domů rodinných, což představuje až 97 %. Volný prostor v neobydlených bytech (15 %) a rodinný charakter domů nabízí při jejich přestavbě na vícegenerační bydlení potenciál v rozvoji ubytovacích kapacit.

Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel signalizuje kulminační bod na začátku šedesátých let minulého století, kdy dochází k obnově vinic s vysokým vedením vinné révy a k plošnému rozvoji technické infrastruktury. Instalace plynovodu, výstavba skupinového vodovodu, rozvoj bytového fondu a podobné kroky přilákaly na území mikroregionu nové obyvatele. Následujících dvacet let počet obyvatel v souvislosti s technickými úpravami a adaptací na zemědělskou velkovýrobu klesá. Po revoluci, společně s vydáním nového vinařského zákona, se tradice rodinných vinařství vrací a s ní se také stabilizuje počet obyvatel. V současnosti činí hustota obyvatelstva v mikroregionu 114 osob na km², což splňuje limity OECD a EUROSTAT pro venkovské osídlení a tím i venkovskou turistiku.

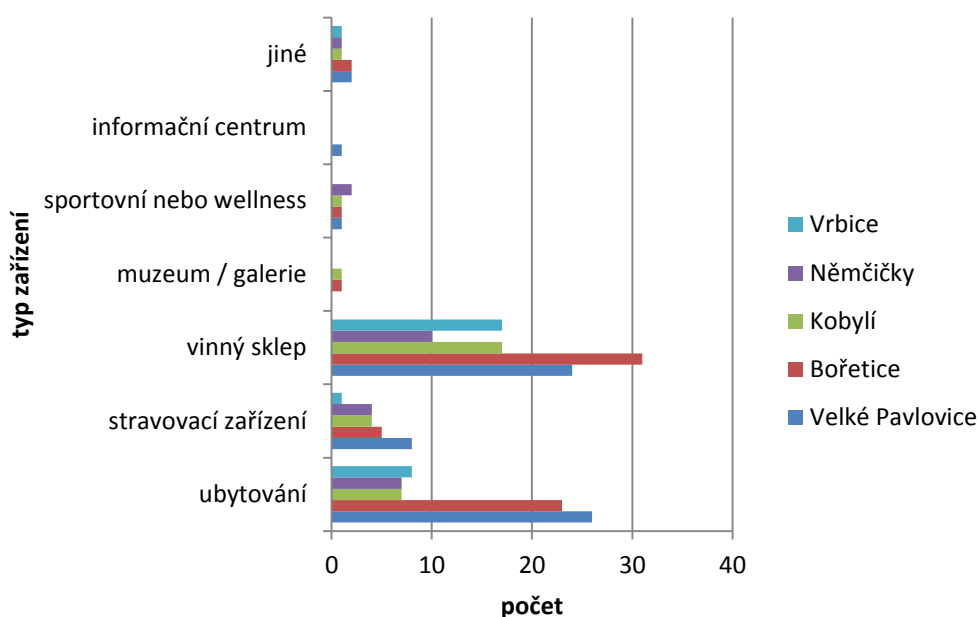
Obr. 51 Vývoj počtu obyvatel v letech 1869–2013. Zdroj: Český statistický úřad Praha.

Rozložení služeb nezbytných pro realizaci turismu je napříč mikroregionem značně variabilní. Největší počet ubytovacích zařízení najdeme ve Velkých Pavlovicích (26), které jsou těsně následovány Bořeticemi (23). Obě dvě zmiňované sídelní jednotky nabízejí i možnost ubytování hotelového typu. V případě Bořetic se jedná o komplex hotelu Kraví Hora, v případě Velkých Pavlovic o ekocentrum Trkmanka, jakožto jediný objekt, který lze z jeho povahy posuzovat za agroturistický. Ostatní obce vykazují podstatně nižší nabídku (Kobylí 7, Němčičky 7, Vrbice 8), orientovanou do menších penzionů a samostatných apartmánů.

Stravovací zařízení se v mikroregionu vyskytují v menší míře. V celkovém počtu 22 zařízení najdeme povětšinou podniky nižších kategorií. Jedná se o restaurace u sportovních zařízení, pohostinství, pizzerie a zařízení rychlého občerstvení. Jedinou restaurací orientovanou na náročnější klientelu je hotelová restaurace Kraví hora v Bořeticích.

Mezi největší abnormality patří rozložení a početní zastoupení vinných sklepů, kde jednoznačně vedou Bořetice s celkovým počtem 31 zařízení. Zde je vhodné zmínit existenci recesistické vinařské republiky Kraví hora, která společně s nakloněným zastupitelstvem zapříčinila vzestup a rozvoj turistického potenciálu této obce. Po ní následují Velké Pavlovice s 24 sklepy, Kobylí a Vrbice (oboje 17) a Němčičky (10). V případě obce Vrbice se navíc jedná o významnou kulturní atraktivitu – sklepní kolonii Pod strážním kopcem. Kolonie je soustava vinných sklepů s kamennými vstupy a goticky lomenými oblouky, která byla vykutána do pískovce až v sedmi patrech nad sebou.¹¹ Informační centrum je jediné a nachází se pouze ve Velkých Pavlovicích.

¹¹ <http://www.kudyznudy.cz/Aktivity-a-akce/Aktivity/Sklepni-kolonie-Pod-straznim-kopcem-ve-Vrbici.aspx>

Obr. 52 Turistické služby v mikroregionu. Lincová, 2014

Mikroregion nabízí i výčet turistických služeb, které primárně nesouvisí s produkcí vína, leč jeho atraktivitu nepochybně zvyšují. Jedná se o četná sportovní a wellness zázemí, která se vyjma Vrbice vyskytují ve všech obcích. Určitou raritou v tomto směru je obec Němčičky s koupalištěm, golfovým hřištěm, dráhou pro sjezdové lyžování a projíždkami na koních. Kobylí a Bořetice nabízejí návštěvu muzeí zasvěcených místní kultuře a folklóru. Do kategorie jiné spadají atraktivita spojené s PR Nosperk v katastrálním území Němčiček a aktivity spojené s recesistickou republikou Kraví hora.

Specifické předpoklady

Vinařská turistika vyžaduje pro svou udržitelnost kombinaci různorodých selektivních podmínek spjatých jak s krajinou a kulturou vína, tak i s doprovodnými aktivitami poznávacího charakteru.

Typická krajina jižní Moravy byla od 13. století formována v krajinu zemědělskou s významným vinařským aspektem. Následkem neustálého prodražování pěstování a ošetřování vinic začaly rozlohy vinic na konci 19. století klesat, až se v roce 1930 dostaly na minimum. V roce 1965 byl odstartován díky obnově vinic s použitím vysokého vedení révy vzestup, až rokem 1980 dosáhla rozloha maxima. Další pozitivní rozvoj podpořil zákon o vinohradnictví. Současná podpora vinařství a ovocnářství, společně s postupným prosazováním komplexních pozemkových úprav má šanci navrátit krajinu do původní úrovně estetické i produkční kvality.

Certifikace „VOC Modré hory“ vychází z místních půdních předpokladů pro pěstování modrých odrůd, které jsou i odbornou veřejností hodnoceny jako celorepublikově významné. Mikroregion leží na prvních výběžcích Ždánického lesa, jehož půdy mají vysoké obsahy vápníku a hořčíku, jakožto prvky důležité pro dokonalé dozrání hroznů. Pro tyto unikátní podmínky zde v roce 2007 vznikl dobrovolný svazek obcí Modré hory,

který pomocí jednotlivých sdružených obcí ochraňuje místní specifickou krajinu, životní prostředí a podporuje rozvoj vinařské turistiky¹².

Vína originální certifikace (VOC) jsou specifická tím, že hrozny, ze kterých jsou tato vína vyrobena, pocházejí výlučně z vinic ležících ve schválených polohách daného regionu. Jedná se o období apelačních systémů, které jsou používány v jiných vinařských zemích, jako je Francie (AOC), Itálie (DOC) či Rakousko (DAC). V České republice je běžně používán tzv. germánský systém dělení vín, který vyvozuje kvalitu vína především z cukrnatosti hroznů, zatímco apelační (románský) systém se soustředí na představení maximálních možností dané odrůdy v místě jejího pěstování¹³.

Trojici VOC Modré hory tvoří od roku 2011 Frankovka, Svatovavřínecké a Modrý Portugal, jakožto zástupci nejtradičnějších, momentálně nejvíce pěstovaných a nejpříhodnějších odrůd. Z nich je možné uvádět na trh červená vína po 18 měsíčním zrání a mladá rosé vína (Tomšík a Prokeš, 2011). Vzniklo tak zajímavé doplnění k VOC Znojmo, které je založeno na třech odrůdách bílých a VOC Mikulov, které zahrnuje odrůdy bílé i modré. V současné době může vína VOC MODRÉ HORY produkovat pouze 20 vinařů ze 130 ha vybraných vinic.

Kultura vína je v mikroregionu reprezentována četnými atraktivními akcemi (krojované hody, vinobraní, dny otevřených sklepů, košty vín a pálenek, dožínkami atd.). Mikroregion se nachází v etnografickém regionu *Hanácké Slovácko*, který je zde reprezentován typickými kroji s výšivkou (dle vrcholného období 1830–1850), písněmi, dechovou a cimbálovou muzikou a tanci (slovácký verkbuňk, hanákoslovácká skočna a hodový tanec zavádka), který udržují místní mužské sbory. Folklor je podpořen lokální výrobou gastronomických výrobků (např. bořetické koláčky, uzeniny z Kobylí).

Obec Bořetice

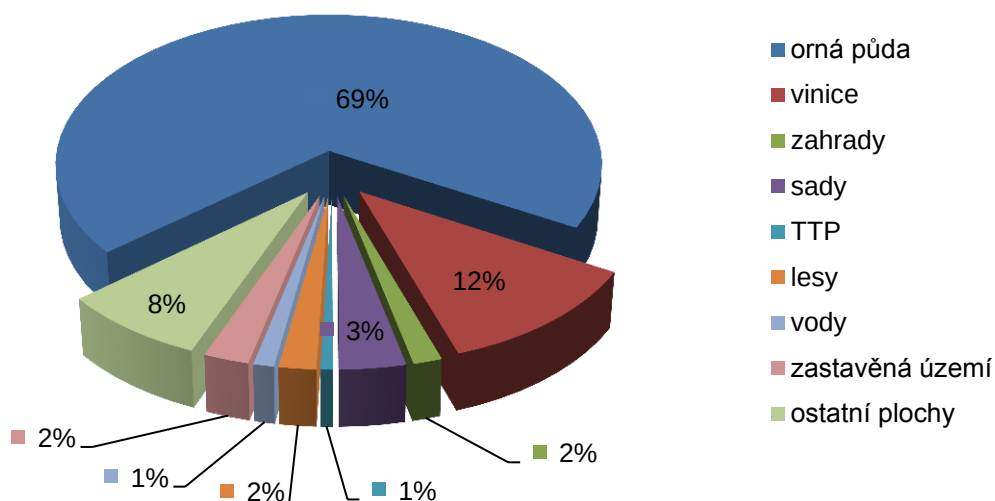
Obec Bořetice je s 911 ha třetím největším sídelním útvarům v mikroregionu. Mezi dalšími obcemi vyniká atypickým rozložením sídelní struktury, která se odvíjí od trasy lokální železnice. Na sever od ní se u úpatí vrcholu Soudná s rozhlednou rozkládají bořetické sklepní uličky, na jih od ní leží zastavěná obytná část obce. Katastr je dále výrazně členěn silničními komunikacemi II. a III. třídy. Silnice II/421, spojující Velké Pavlovice a Kobylí vede paralelně se železnicí. V centru zastavěné obytné části obce se kolmo kříží s komunikací III/42112 propojujícími Bořetice s Vrbicí a III/42111 s Němčičkami. Územím procházejí 3 cyklostezky, z nichž je jedna nadregionální (Moravská vinná) a dvě mikroregionální (Krajem André, Modré Hory). Spektrum je doplněno Kravíhorskou turistickou stezkou. V blízkosti vinných sklepů se nachází sportovní letiště. V roce 2005 získala obec celostátní titul „Vesnice roku“.

¹² <http://www.modrehory.cz/vinarstvi/voc-modre-hory>

¹³ <http://www.vinarstvivo.cz/voc>

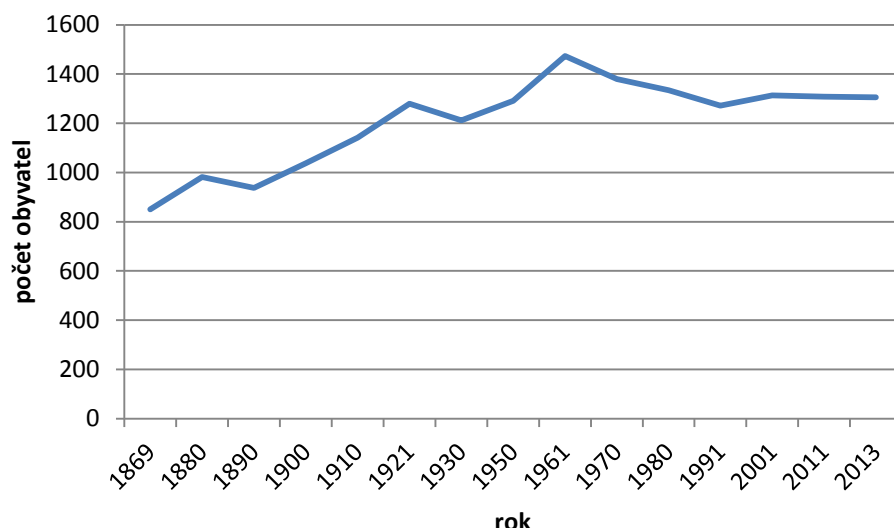

Obr. 53 Bořetice. Foto A. Vaishar

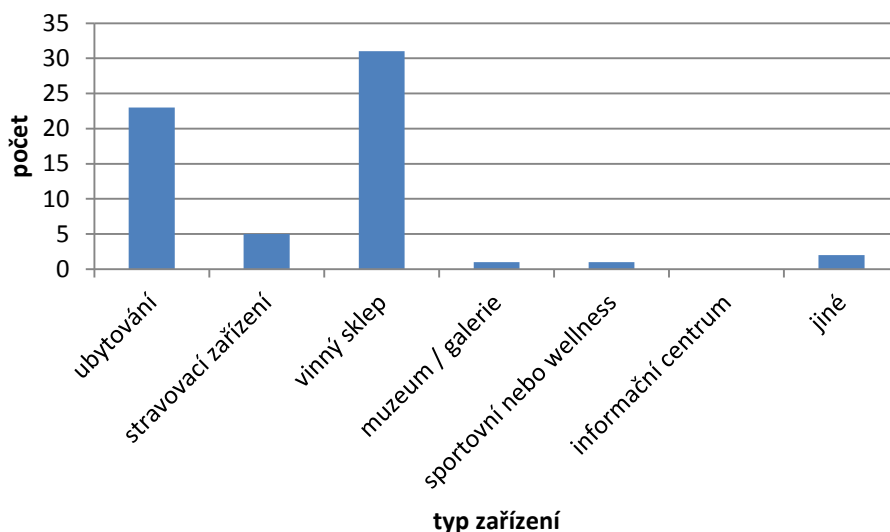
Obr. 54 Struktura využití ploch v obci Bořetice. Lincová, 2014

Poměrně vysoké procento ploch zabírá v Bořeticích orná půda, která navazuje na intravilánu, a jde až k hranicím katastru. Druhým plošně nejrozsáhlejším typem jsou vinice se 106 ha, následovány ostatními plochami. Tato poměrně homogenní struktura je doplněna o tři rybníky (2 % celkové rozlohy), zahrady (2 %) a lesy v severním cípu katastru (2 %).

Obr. 55 Vývoj počtu obyvatel Bořetic v letech 1869-2013. Zdroj: Český statistický úřad Praha

Populační křivka obce relativně kopíruje trend celého mikroregionu s vrcholem v šedesátých letech a stabilizací v poslední dekádě. Počet obyvatel k 1. 7. 2013 činil 1 305, z čehož nadpoloviční většinu (860) tvoří lidé v produktivním věku 15 až 59 let.

Obr. 56 Turistické služby v obci Bořetice. Zdroj: Lincová, 2014

V roce 2010 působilo v mikroregionu celkem 1915 podnikatelských subjektů. Nejvíce jich působilo v obci Velké Pavlovice (785 subjektů). V mikroregionu zcela převažují podniky bez zaměstnanců (drobní podnikatelé a živnostníci) a dále mikropodniky (1-9 zaměstnanců). Nenachází se zde žádný velký podnik. Intenzita podnikatelské aktivity dosahovala 233,5 ‰.

K nejvýznamnějším podnikům patří např. Manex & Co., s.r.o. (výroba dřevěných výrobků), LOMAX & Co., s.r.o. (výroba kovových dveří a oken) a Patria Kobylí, a.s. (zemědělství a potravinářská výroba). V odvětví zemědělství působí ZD Velké Pavlovice

(rostlinná a živočišná výroba), ZD Němčičky (vinařství), ZD Bořetice (rostlinná a živočišná výroba) a PATRIA Kobylí, a.s. bývalé ZD Kobylí (vinařství). Celkem je v mikroregionu registrováno cca 59 vinařů (Náplavová, 2012).

Bořetice mají z hlediska ubytovacích kapacit poměrně širokou nabídku. Nejvýznamnějším zařízením je komplex hotelu Kraví hora s celkovou kapacitou 72 lůžek a nabídkou wellness. Druhým hotelem jsou Modré hory ve výrazně nižší cenové kategorii s kapacitou 37 lůžek. Zbytek zařízení tvoří penziony (8) a ubytování v soukromí.

V obci se nachází 31 vinných sklepů, což je z hlediska mikroregionu a poměru k rozloze katastru vysoký nadprůměr. Většina sklepů je situována na území recesistické Spolkové Republiky Kraví hora, ve dvou nad sebou usazených uličkách, tzv „frejdech“. Některé ze sklepů nabízejí současně i ubytování. Tři vinařství v obci jsou členy VOC Modré Hory.

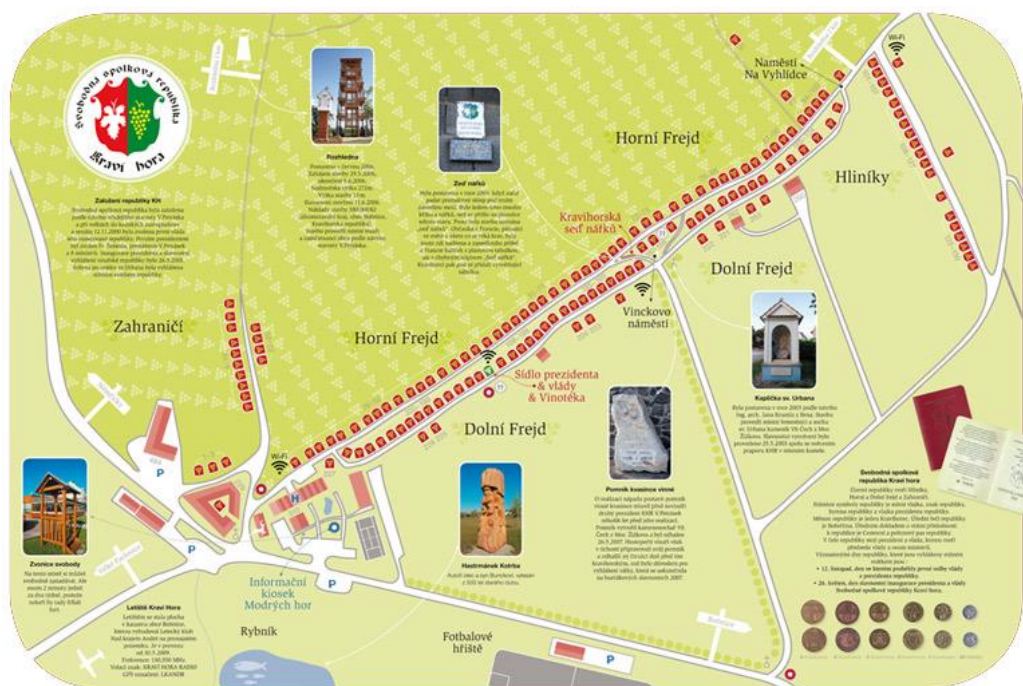
Dvě hotelové restaurace, dvě pohostinství a pizzerie poskytují stravovací a restaurační služby různé úrovně. Některé ze sklepů spolupracují s dodavateli mikroregionálních specialit a vytvářejí neoficiální konkurenci těmto zařízením.

Obr. 57 *Kravihorská Republika: vlajky a pasy. Lincová, 2014*

Specifikem a hlavním faktorem rozvoje obce Bořetice je existence Kravihorské Republiky. Tato instituce vznikla v roce 2000 jako ukázkový příklad podpory ze strany zastupitelstva obce. Republika má své prezidenty, ministry, vlajku, měnu, velvyslanectví, hranice, pasy i poštovní známky. Spolkovou republikou je proto, že areál sklepů má tři části: Zahraničí (sklepy jsou postaveny 2 metry za hranicí katastrálního území Bořetice), Hliníky a Kraví horu (Horní a Spodní Frejd), která je největší.¹⁴

¹⁴ <http://www.republikakravihora.cz/>

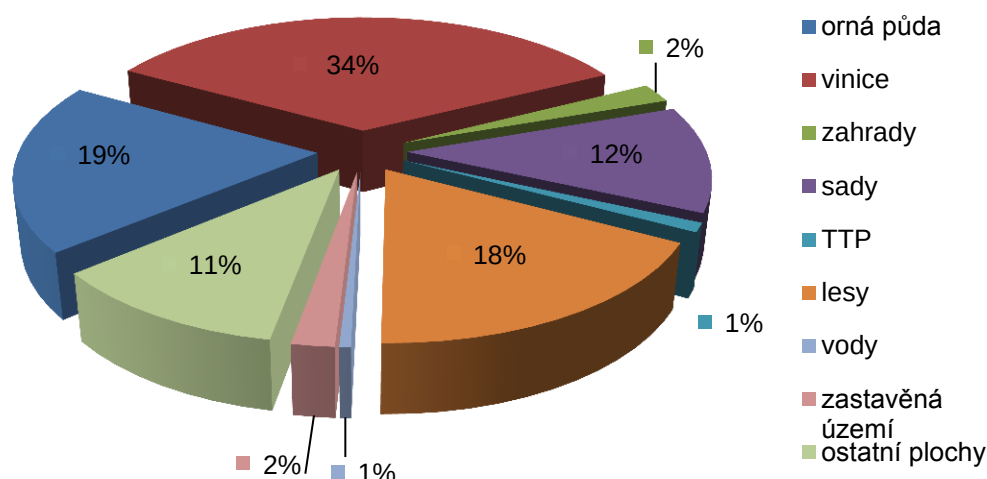
Obr. 58 Mapa Republiky Kraví Hora. Zdroj: www.republikakravihora.cz

Obr. 59 Kravíhorská Republika: Dolní Frejd a hranice. Lincová, 2014

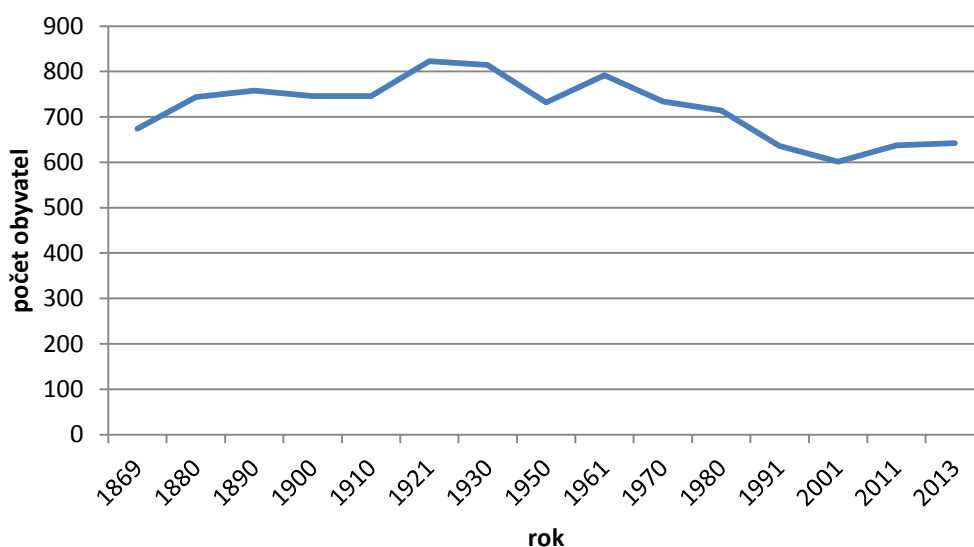
Obec Němčičky

Němčičky jsou se 777 ha nejmenší obcí v mikroregionu. Struktura využití ploch je naopak nejrozmanitější a koeficient ekologické stability tak dosahuje hodnoty 2,09, což je v porovnání s ostatními obcemi (Bořetice a Vrbice 0,26; Kobylí 0,84; Velké Pavlovice 0,43) až desetinásobek. Orná půda tvoří jen jednu pětinu katastru a její nestabilizující efekt je negován poměrně vyrovnaným zastoupením sadů (12%) a lesů (až 18%). Lesní celky tvoří dvě enklávy svírající zastavěnou část území. V severní části se nachází PR Nosperk. Němčičky mají jako jediná obec v mikroregionu za matrici vinice pokrývající až jednu třetinu území (267 ha).

Obr. 60 Struktura využití ploch v obci Němčičky. Zdroj: Lincová, 2014

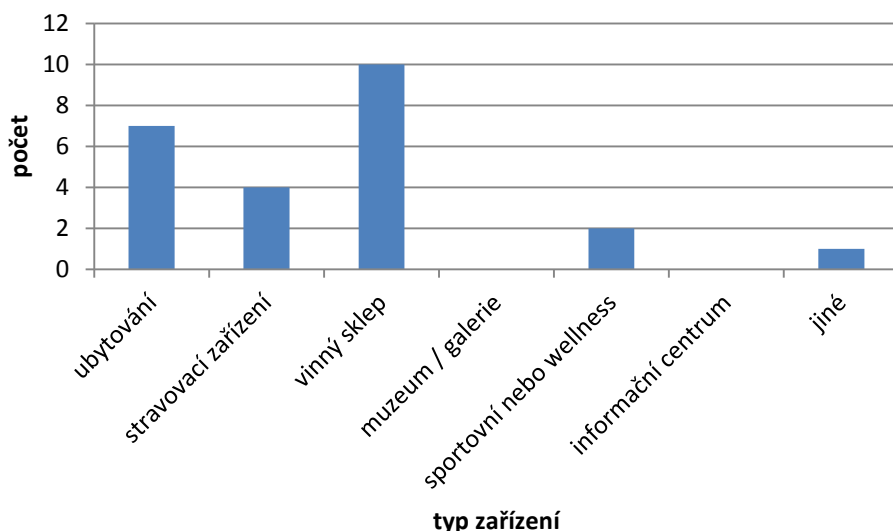
Katastr obce je v polovině protnut komunikací III/42111 mířící na Bořetice a Velké Pavlovice. Územím neprochází žádná železniční linka. Z hlediska cykloturistiky a turistiky jsou Němčičky ovlivněny třemi probíhajícími trasami, a to nadregionální Moravskou vinnou stezkou, mikroregionální Cyklostezkou Modré Hory a Obecní vinařskou stezkou Němčičky.

Obr. 61 Vývoj počtu obyvatel Němčiček v letech 1869-2013. Zdroj: Historický lexikon obcí. Český statistický úřad Praha

Populační křivka je v porovnání s mikroregionálním trendem stejná do šedesátých let. Poté nastává pozvolný pokles, který nabírá vzrůstající tendence až na počátku 21. století, tedy o dekádu později, než zbytek. Důvodem tohoto průběhu je lokalizace obce, odříznuté od vlakového spojení i další technické a sociální infrastruktury. S novým tisíciletím do obce přicházejí nové investice v podobě různorodých specifických atraktivit

(viz dále v textu), které poskytují jak nové pracovní příležitosti, tak i motivaci k přestavbě druhého bydlení na trvalé.

Obr. 62 Turistické služby v obci Němčičky. Zdroj: Lincová, 2014

Nabídka ubytování je v Němčičkách přes nízký počet 7 zařízení poměrně rozmanitá. Na straně náročnější klientely se nabízí penzion s restaurací Ovčí terasy (28 lůžek), na straně ekonomicky nejúspornější varianty administrativní budova místního zemědělského družstva s 48 lůžky a sportovní areál TJ Sokol Němčičky s 96 lůžky. Zbytek nabídky je orientován na menší skupiny, tedy penziony a ubytování v soukromí. Restaurační zařízení jsou v obci čtyři, z toho dvě napojená na výše zmíněné ubytování (restaurace Ovčí terasy a občerstvení v areálu TJ Sokol Němčičky) a dvě samostatná (pohostinství a restaurace). Z celkového počtu 10 vinných sklepů nabízejí 2 vinařství vína s certifikací VOC Modré Hory. Tento počet je relativně nízký vzhledem k poměru ploch vinic v katastru. Vysvětlením je Zemědělské družstvo Němčičky, které obhospodařuje téměř polovinu místních vinohradů (124 ha).

Obr. 63 Lyžařský svah a minigolf. Lincová, 2014

Překvapivě to tedy není víno, co turisty do Němčiček láká. Místní zastupitelé vsadili na nevšední nabídku, kterou by ve vinařské krajině mírně zvlněné jižní Moravy nikdo

nečekal a podpořili stavbu sjezdovky a bobové dráhy. Tyto atraktivity kompenzují nízkou návštěvnost v zimních měsících a společně s minigolfem, rančem a koupalištěm vytvářejí specifické podmínky pro rozvoj turistiky.

Cestovní ruch v mikroregionu Modré hory

Současný stav a potenciál budoucího rozvoje (vinařské) turistiky v mikroregionu je založen na několika pilířích, limitujících teorii udržitelného rozvoje. Prvním z nich je lokalizace mikroregionu v turisticky atraktivní a dostupné krajině. Lokalizace a dostupnost je podstatná jak v širších souvislostech (blízkost Lednicko-Valtického areálu a Pavlovských vrchů, průběh dálnice D2 a panevropských železničních koridorů), tak i v užších (lokální železnice, síť silničních komunikací, cyklostezky a turistické trasy).

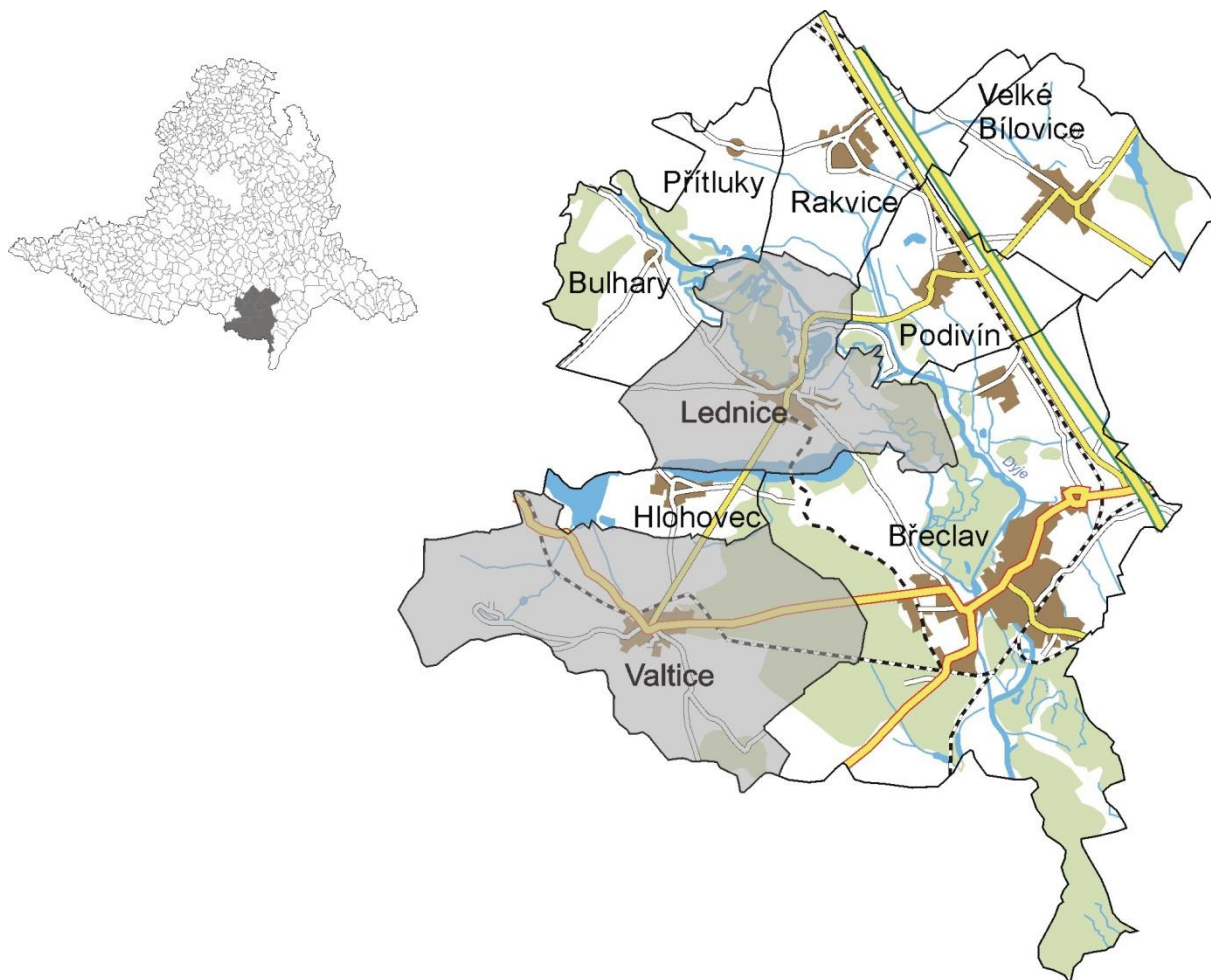
Druhým pilířem jsou místní specifické přírodní podmínky vtělené do Svazu obcí Modré Hory a VOC Modrých Hor. Mikroregion tak vytváří konkurenci nejenom okolí, ale i uvnitř-sobě navzájem. Každá z pěti obcí je svým zasazením do krajiny a strukturou jejího současného využití jedinečná, a musí se tak všemi možnými způsoby vyrovnávat ostatním, což vytváří základ pro třetí pilíř.

Tím je nutnost udržitelnosti, která žene místní zastupitele k novým přístupům. V závěru tedy nezáleží ani tak na ploše vinic a jejich rozložení v katastru, ale na podpoře a kreativě místních subjektů a municipalit, které ji umí vhodnou formou prodat. Ať už to je recesistická skupina v čele s „prezidentem na furt“ nebo obec s „nejníže položenou sjezdovkou ve střední Evropě“. Cestovní ruch v mikroregionu Modré Hory má za takovýchto podmínek naději na další rozvoj.

8.4 Lednicko-valtický areál

Lokalizační předpoklady

Území mikroregionu Lednicko-valtického areálu se rozkládá v jižní a jihovýchodní části okresu Břeclav a tvoří jej katastry měst Břeclav, Podivín, Valtice, Velké Bílovice a šest obcí: Bulhary, Ladná, Lednice, Hlohovec, Přítluky, Rakvice. Ze severu a východu Lednicko-valtický areál ohraničuje řeka Dyje, na jihu státní hranice mezi Českou republikou a Spolkovou zemí Rakousko. Na západní straně Lednicko-valtický areál sousedí s Chráněnou krajinnou oblastí Pálava.

Obr. 64 Mapa lednicko-valtického areálu. Kreslila J. Pokorná

Tab. 7 Obce mikroregionu Lednicko-valtického areálu

obec	počet obyvatel	výměra v ha
Břeclav	24 737	8 717
Bulhary	769	1 517
Hlohovec	1 288	896
Lednice	2 242	3 127
Podivín	2 874	1 775
Přítluky	765	1519
Rakvice	2120	2178
Sedlec	837	2 078
Valtice	3 652	4 785
Velké Bílovice	3 852	2 573

Zdroj: ČSÚ, 2011

Rozloha regionu Lednicko-valtického areálu činí 283,09 km², což představuje 24 % území okresu Břeclav. Toto území se nachází v klíčovém prostoru pradávné, středoevropsky významné křižovatky, dané geomorfologickým utvářením střední Evropy.

Obr. 65 Nejnavštěvovanější památkou v Lednicko-valtickém areálu je státní zámek Lednice. Foto K. Stonawská

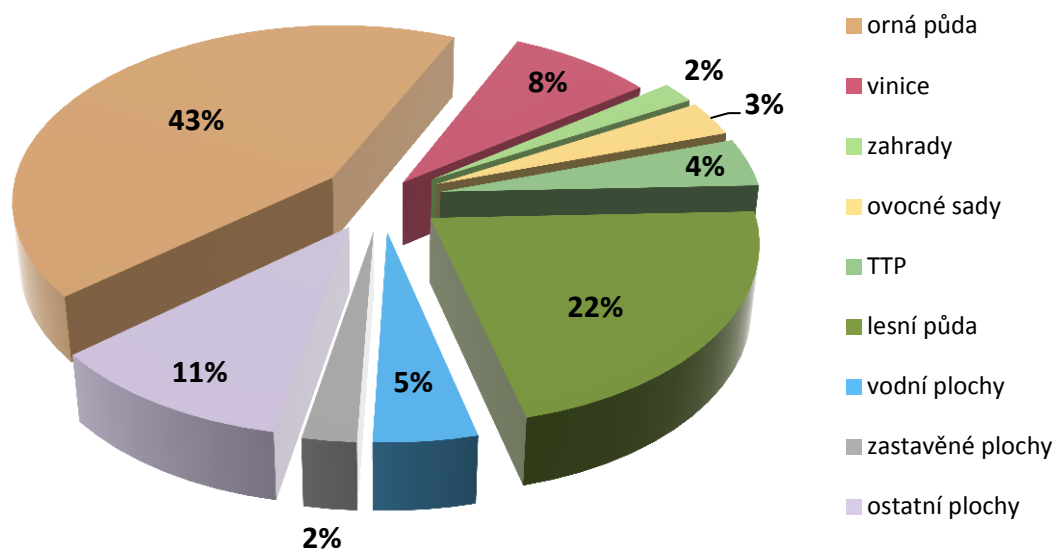
Územím protéká od severozápadu k jihovýchodu řeka Dyje, která tvoří výraznou nivu se zachovalými lužními lesy. Důležitým prvkem krajiny jsou Novomlýnské nádrže. V areálu se nachází soustava rybníků Nesyt, Hlohovecký, Prostřední a Mlýnský, které patří také do povodí Dyje, které jsou Národní přírodní památkou.

Na severu se terén zvedá do Hustopečské pahorkatiny, na jihu do Valtické pahorkatiny. Typická nadmořská výška území je mezi 170 a 250 m n. m., místy však dosahuje i přes 400 m n. m. Mikroregion geologicky spadá převážně do vídeňské pánve, pro kterou je typické hrubozrnné štěrkové a písčito-štěrkové podloží.

Centrem území je parková krajina mezi Lednicí a Valticemi. Mikroregion vznikl za účelem propojení a provázání zájmů jednotlivých obcí, sjednocení akcí a aktivit v územně uceleném zájmovém prostoru.

Díky velmi příznivým půdním a klimatickým podmínkám má Lednicko-valtický mikroregion bohatou tradici zemědělství, které je zaměřeno na výrobu obilovin, okopanin a na pěstování teplomilné zeleniny, ovoce a vinné révy. Zemědělská půda je na výměře téměř 16,5 tisíce hektarů, což tvoří 60 % rozlohy mikroregionu; 43 % je zorněno. Současný trend zemědělství v této oblasti směřuje k obnově vinic, které se pěstují na výměře více než 2,1 tisíc ha. Dalším významným prvkem oblasti jsou lesy, které v Břeclavi a Valticích zabírají téměř třetinu katastru (5,9 tisíc ha).

V mikroregionu je poměrně rozvinutá infrastruktura – 11 % povrchu zastupují ostatní druhy pozemků. I přesto, že se zde nachází největší moravský rybník Nesyt a soustava dalších rybníků, zabírají vodní plochy v krajině jen 5 % plochy (1,2 tisíce ha).

Obr. 66 Struktura využití půdy v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: RISY, 2013. Zpracovala K. Stonawská

Koeficient ekologické stability podle Míchala se v celém mikroregionu rovná 0,86, což naznačuje intenzivní zemědělskou výrobu v oblasti. Hlohovec, Lednice a Přítluky vysoce překračují hodnotu 1 (interval 1,5–1,2). Avšak vinařské obce s vysokým zastoupením zemědělské půdy, konkrétně vinic, mají koeficient ekologické stability nápadně nižší (0,1–0,3).

Mikroregion ležící v teplé klimatické oblasti patří k nejteplejším oblastem jižní Moravy. Dlouhodobá průměrná roční teplota dosahuje 9 °C. V jarním období dosahuje 14 °C, v létě 17 °C, na podzim 5 °C a v zimě -0,6 °C. Průměrné množství srážek je 519 mm. Z ročního úhrnu připadá 33 % srážek na jaro, 31 % na léto, 20 % na podzim a 16 % na zimu. V roce 2003 byl okres Břeclav, kam mikroregion spadá, nejčistším regionem na jižní Moravě, co se týká emisí v ovzduší (ČSÚ, 2013).

Lokalita je mimo jiné také známá svou rozmanitostí fauny a flory. Také z hlediska ornitologického je tato lokalita druhově velmi pestrá. Pravidelně zde hnízdí asi 93 druhů ptáků, z čehož je přibližně 48 mokřadních nebo vodních.

Vody v říční nivě dolní Dyje mají zvýšený obsah solí, a to zejména v často se objevujících slaniscích. Hlavní podíl solí je tvořen sírany, další jsou chloridy, nebo vápník. Také Lednické rybníky se vyznačují velkou salinitou, která vzrůstá především v době vegetačního období. Oproti hodnotám naměřeným v 30. letech 20. století je nynější salinita podstatně vyšší. Velký nárůst nastal u rozpuštěných organických látek, a to až na trojnásobné hodnoty (Heteša et al., 2009).

Lednické rybníky patří mezi velmi významné, dokonce až nejdůležitější faunistické oblasti na území ČR. Celá tato oblast je relativně malá v porovnání s její druhovou rozmanitostí. Můžeme tu najít poměrně mnoho ohrožených a chráněných živočichů. Vyskytují se tady především díky její geografické poloze, která je na rozhraní dvou biogeografických provincií (panonský úsek provincie stepí a provincie středoevropského opadavého listnatého lesa), velké pestrosti samotných biotopů, a také kvůli průniku teplomilných a suchomilných prvků přes provincii stepí (mediteránní, sarmatské a turánské). Celá soustava Lednických rybníků se nalézá v Dolnomoravském a Dyjsko-svrateckém úvalu. Na území a v jeho okolí momentálně žije 203 druhů živočichů, které

jsou zvláště chráněné, z toho 82 druhů bezobratlých a 121 druhů obratlovců. Z nich 40 je klasifikovaných jako kriticky ohrožené, 82 jako silně a 81 patří mezi ohrožené. Velmi vzácným ohroženým druhem je např. bezkřídlá kobylka sága (*Sagapedo*)¹⁵.

Obr. 67 Protipólem lednického zámku je zámek ve Valticích. Foto. K. Stonawská

Rybníky jsou chráněny též jako ptačí oblast, evropsky významná lokalita a jako mokřad mezinárodního významu dle Ramsarské úmluvy. Nachází se zde jedna z nejvýznamnějších ptačích rezervací u nás. Hnízdí zde početné ptačí populace, především však prosluly jako křižovatka a odpočinková zastávka ptačích tahů. Břehy rybníků lemují litorální porosty rákosu a orobinců. V okolí rybníka Nesyt se vyskytuje slanomilná květena. Břehové porosty okolo rybníků (vyjma Nesytu) jsou upraveny po vzoru anglických parků a doplněny četnými výsadbami exotických dřevin a menšími stavbami zvanými salety.

Region protíná dálnice D2, která spojuje Brno se státní hranicí, silnice I. třídy č. 55, silnice II. třídy a soubor silnic III. třídy. Z Břeclavi se rozbíhají železniční tratě jak do oblastí České republiky, tak i do Vídně či Bratislavy. Region je protkán velkým počtem cyklostezek a je přístupný také po cyklostezce Brno-Vídeň.

Vzhledem ke skutečnosti, že největší počet návštěvníků mikroregionu přijíždí po silnici, přičemž není zanedbatelný podíl tranzitních turistů, je tím dána orientace mikroregionu LVA na poskytování různých služeb motoristům. Na začátku 90. let došlo k budování sítě čerpacích stanic. Většina z nich nabízí motoristům další služby, jako jsou myčka, parkoviště, servis, občerstvení apod.

¹⁵ AOPK, *Chráněná krajinná oblast Pálava* [online]. Správa CHKO Pálava a Krajské středisko Brno. 2014. [online]. [cit. 2014-11-15] Dostupné z: <http://palava.ochranaprirody.cz/>

Obr. 68 Atraktivní kontakt Novomlýnské vodní nádrže a vápencového bradla Pavlovských vrchů. Ve svahu vesnice Pavlov, na vrcholu zřízení hradu Děviček. Foto A. Vaishar

Veřejná parkoviště nejsou jen významnou součástí dopravní infrastruktury mikroregionu, ale také významným bodem v turistickém informačním systému, které většinou také funguje jako nástupní nebo koncové místo na turistických trasách nebo jednotlivých zajímavostech a má tudíž pevné místo v celém systému organizace cestovního ruchu. Parkoviště je také významným orientačním prvkem. Mělo by tedy v ideálním případě platit, že návštěvník nejenom využije parkoviště jako místa na odstavení dopravního prostředku, ale dostane se mu na místě i informace o zajímavostech v okolí, bude přesně informován o jednotlivých blízkých cílech prostřednictvím naváděcího systému a budou mu také poskytnuty další doplňkové služby (občerstvení, telefon, prodej map a suvenýrů apod.). Většina ploch označovaných jako parkoviště však tomuto standardu ještě nevyhovují a bude nutné je dobudovat.

Pro rozvoj mezinárodního cestovního ruchu je nejvýznamnějším leteckým uzlem Vídeň a Praha. Potenciálně by mohl v budoucnosti vzrůst význam Brna při kratších pobytech turistů v mikroregionu LVA.

Lednicko-valtický mikroregion je vysoce atraktivním regionem s kulturním i přírodním potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu. K významným turistickým lokalitám České republiky se řadí především díky zámkům a parkům v Lednici a Valticích, dobrým podmínkám pro koupání a biosférické rezervaci Dolní Morava. Nachází se zde také mnoho cyklostezek nebo cest pro pěší turisty. Trasa mezi lesem, loukami a rybníky je obklopena různými romantickými historickými stavbami, které v minulosti patřily rodu Lichtenštejnů. Poblíž Lednického zámku se nachází skleník a labyrint s geometricky sestříhanými keři a minaretem s výhledem na okolí Lednicko-valtického areálu.

Po hrázi mezi Mlýnským a Prostředním rybníkem prochází železniční trať z Břeclavi do Lednice využívaná již pouze sezónně pro turistické účely. Nachází se zde také zastávka Lednice rybníky.

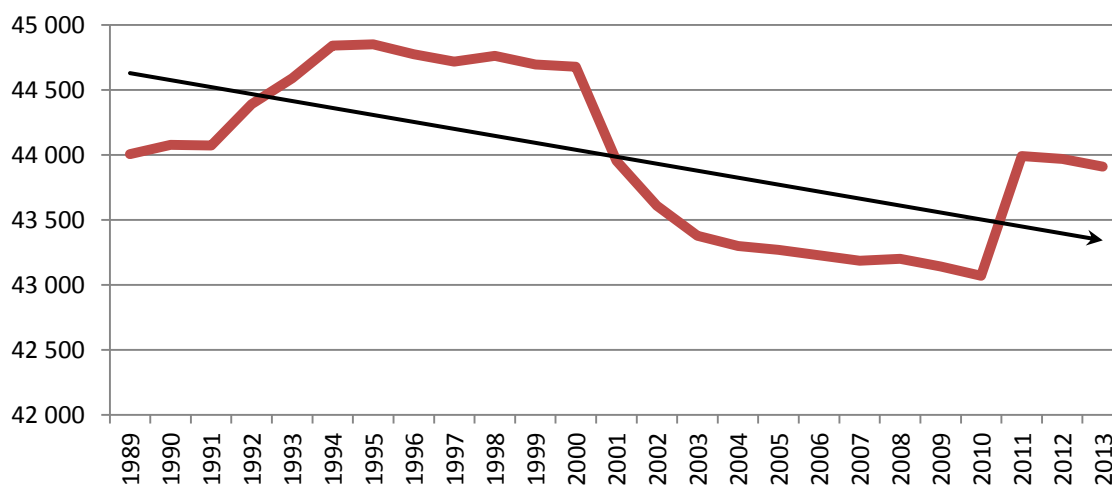
Realizační předpoklady

První osídlení této lokality je doloženo z neolitu, první písemná zmínka o obcích pochází převážně z období 13. století. Třicetiletá válka neměla na populaci zdrcující vliv, válečné události ve zdraví přečkalo 63 % předválečného stavu obyvatel. Avšak ani po více než šedesáti letech nebyly ztráty z války zcela nahrazeny. Od roku 1638 značnou část dnešního mikroregionu drželi Lichtenštejnové. Vlastnili podél obou stran moravsko-

rakouské hranice ohromný komplex pudy, lesů, luk, hospodářských dvorů, tři města (Podivín, Hustopeče a Valtice), řadu městeček (Břeclav, Lednice) a na tři desítky vsí. Lednice byla jedním z městeček, jejichž význam díky stavitelské a hospodářské činnosti majitelů panství výrazně přesáhl hranice i lichtenštejnského dominia. V polovině 19. století v oblasti dnešního mikroregionu ještě žilo převážně české obyvatelstvo, avšak díky majitelům panství, kteří sem usazovali celou řadu úředníků svých statků, docházelo k poněmčení oblasti¹⁶. Oblast se řadila mezi relativně bohaté, přesto obyvatelstvo strádalo - pro svou exponovanou polohu na moravsko-rakouské hranici i kvůli značným daňovým požadavkům Lichtenštejnů, kteří sice patřili v tehdejší rakouské monarchii k nejbohatším, ale zároveň díky svým stavitelským aktivitám k velmi potřebným pánům.

Ani po vzniku Československa v roce 1918 se národnostní poměry v nově vzniklé republice nezměnily a oblast zůstávala osídlena převážně německým obyvatelstvem (v roce 1930 žilo v Lednici 2 441 obyvatel, z toho 25,7 % Čechů a 70 % Němců, ve Valticích žilo ve stejném roce 3 393 obyvatel, z toho 57 % Němců a 32 % Čechů). Historicky nejvyšší stav obyvatel obce zaznamenaly právě v roce 1930. Přelom nastal až v roce 1945, kdy byl majetek německého obyvatelstva konfiskován. Konfiskaci propadlo jen v Lednici 1 124 ha půdy z celkové rozlohy 2 641 ha a 370 domů z 512, mimo jiné i veškerý majetek (včetně zámku) knížecího rodu Lichtenštejnů. Z uvedených čísel je patrné, že i po dobu okupace zde žila silná skupina Čechů (podle sčítání lidu z roku 1939 to bylo 16 %).

Po poklesu počtu obyvatel z konce druhé světové války a po odsunu německého obyvatelstva se jejich počet do roku 1995 postupně zvyšuje. Během posledních dvaceti let má však stav obyvatel v mikroregionu klesající tendenci.

Obr. 69 Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: ČSÚ, 2014. Zpracovala K. Stonawská

V roce 2004 byl založen mikroregion Lednicko-valtický areál, neboli dobrovolný svazek obcí, s cílem zmnožení sil a prostředků při prosazování záměrů přesahujících svým rozsahem a významem účastnickou obec. Celkem v mikroregionu k 26. 3. 2011, kdy proběhlo poslední sčítání lidu, žije 43 136 obyvatel, přičemž podíl obyvatel žijících ve městech je velmi vysoký, téměř 80%. Tato hodnota je ale do značné míry ovlivněna

¹⁶ POULÍČEK, Z. (2007): *Historie Lednice. Břeclav. [online]. [cit. 2014-11-03] Dostupné z: <http://www.lednice.cz/cs/historie/>*

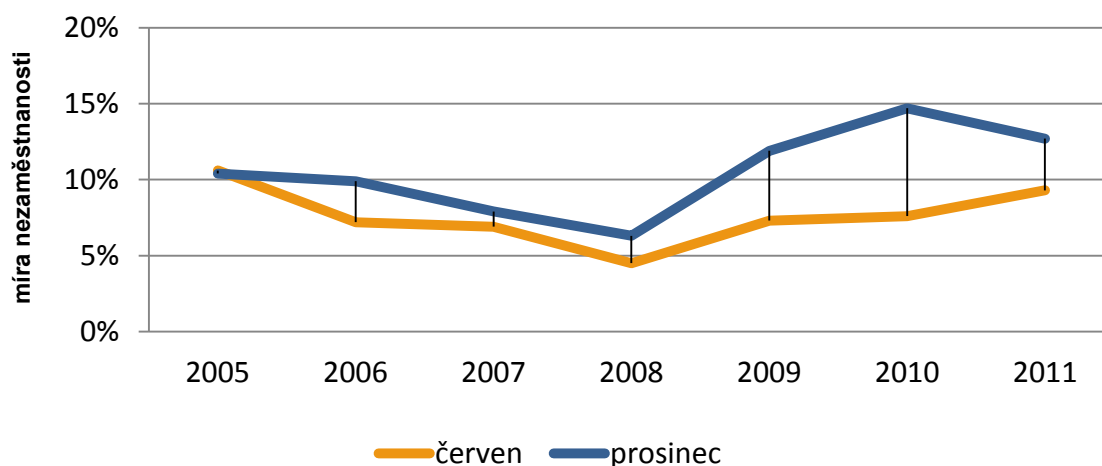
začleněním města Břeclavi do mikroregionu. Městský charakter má pouze město Břeclav, zbylá sídla jsou výrazně menší, venkovského charakteru.

Mikroregion má poměrně silné kořeny ve školství, bohatou tradici má především v zemědělském školství. Od počátku 16. století v obcích začaly vznikat při farách školy. V Rakvicích se předpokládá vznik školy okolo roku 1503, v Lednici se nejstarší škola připomíná již k roku 1574, kdy zde žila převážná většina protestantů a chodilo do ní tehdy 20 dětí (Pouliček, 2007).

Konec 19. století však znamenal diverzifikaci a prohlubování vzdělávání. Ve Valticích od roku 1873 působí jediná střední vinařská škola v České republice a roku 1895 Dr. Vilém Lauche založil v Lednici Vyšší hospodářskou a zahradnickou školu, která byla ale v roce 1948 přenesena do Děčína. Na jejím místě byly zřízeny zahradnické obory Agronomické fakulty Vysoké zemědělské školy v Brně, které se roku 1996 transformovaly v Zahradnickou fakultu Mendelovy univerzity s obory vychovávajícími budoucí odborníky v zahradnictví, ovocnářství a vinařství.

Kromě univerzity je v Lednici i střední odborné učiliště zemědělské se zahradnickým zaměřením a úplná základní škola, sídlící ve dvou budovách, která je spádová pro děti z Nejdku, Bulhar a Hlohovce.

V Břeclavi byla roku 1914 otevřena dvouletá mlynářská škola. Po vzniku Československé republiky byla mlynářská škola v Břeclavi jedinou školou svého druhu v celém státě, nabyla i mezinárodního významu (studovali tam posluchači z Jugoslávie, Polska, Rumunska, Bulharska, Litvy, Rakouska, ale i z Argentiny a USA). Ve 30. letech byl ve škole otevřen i studijní obor lékařský. Na podzim roku 1938 připadla Břeclav k Německu a státní odborná mlynářská a pekařská škola se přestěhovala do Pardubic, kde pak zůstala i po obnově samostatnosti Československa v roce 1945. Za druhé světové války v budově působily německé školy, mj. i dvouletá škola obchodní. Od roku 1945 je střední průmyslovou školou¹⁷. Podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel žijících v mikroregionu se v roce 2011 pohyboval kolem 7 %.

Obr. 70 Sezónní nezaměstnanost celkově v Lednici a Valticích. Zdroj: MPSV, 2014. Zpracovala K. Stonawská

¹⁷ SPŠ a OA Břeclav. *Historie střední průmyslové školy. Břeclav. 2014. [online]. [cit. 2014-11-03] Dostupné z: <http://www.spsbv.cz/>*

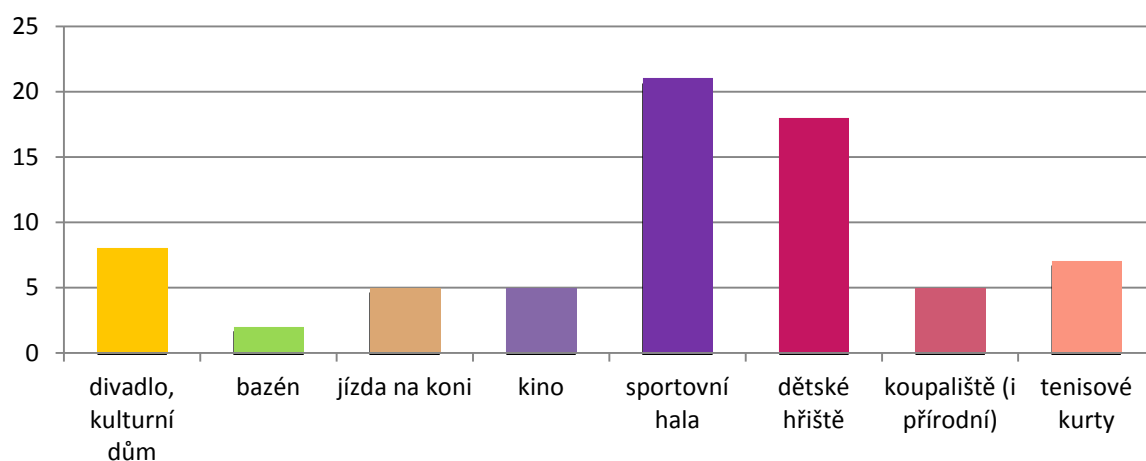
Nezaměstnanost v mikroregionu dosáhla v červnu 2014 hodnoty 8,3 %, v prosinci 2013 pak 12,1 %. Rozdíl 3,8% bodů dokládá v této turisticky atraktivní oblasti zaměřené tradičně na zemědělskou produkci charakteristickou sezónnost ve zmíněných odvětvích. V případových obcích pracuje v cestovním ruchu přibližně 6 % ekonomicky aktivních obyvatel (v Lednici 6,0 %, ve Valticích 5,5 %). Dle statistických údajů Ministerstva zemědělství (2014) je v sektoru zemědělství zaměstnáno 2,2 % ekonomicky aktivních obyvatel.

Největším a nejvýznamnějším zaměstnavatelem pro mikroregion a širší okolí je bezesporu GUMOTEX, a.s. zaměřený na chemický a gumárenský průmysl. Dalšími významnými zaměstnavateli jsou nemocnice (především Nemocnice Břeclav), FRUTA Podivín, a. s. zabývající se potravinářským a tabákovým průmyslem, MORAVIAPRESS, a. s. se specializací na papírenský a polygrafický průmysl a BORS Břeclav, a. s. podnikající v dopravě a spojích. Každá z těchto společností zaměstnává více než 300 zaměstnanců.

Přibližně 18 % obyvatel (RISY, 2014) pracuje ve službách spojených s cestovním ruchem, přičemž se předpokládá toto číslo poněkud vyšší (analogicky s počty ubytovacích zařízení evidovanými ČSÚ a počty získanými z vlastního šetření, viz dále).

Většina obcí mikroregionu má k dispozici základní služby pro sport a odpočinek. Jejich využívání je však často vázáno na členství ve sportovních klubech a spolcích. Nejrozšířenějším sportovním zařízením jsou sportovní haly a dětská hřiště, která se nachází v každé obci mikroregionu (v menších obcích minimálně jednou, ve Valticích, Lednici, Břeclavi a Podivíně hned na několika místech). Každá obec má i svůj kulturní dům či divadlo, kde se schází nejen místní, ale kde se koná i řada festivalů (košty vín, bály, maškarní, atp.).

Jako vhodná investice se ukazuje rozšíření nabídky o možnost sportovního vyžití. V mikroregionu chybí možnost kvalitního koupání - kryté bazény jsou jen v Břeclavi a v lázních v Lednici), přírodní koupání, ač vysoce závislé na počasí nenabízí dostatečný komfort kvůli špatnému zázemí. V oblasti chybí i dostatečná síť půjčoven turistických potřeb.

Obr. 71 Zařízení pro sport a volný čas v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: Stonawská, 2014

Studujeme-li cestovní ruch, bezesporu je nezbytné zaměřit se na možnost udržení turistů v lokalitě, tedy možnost a kapacitní potenciál ubytování. Počty a kapacity ubytovacích zařízení se dle zdrojů liší. Na základě vlastního šetření bylo zjištěno 213 ubytovacích zařízení v mikroregionu Lednicko-valtického areálu, Český statistický úřad však registruje jen 92 zařízení vhodných pro hromadné ubytování (viz tab. 8). Stravovací zařízení nejsou obvykle nikde evidována, pro potřeby práce byly do šetření zahrnuty jen zařízení s provozovnou, stánky rychlého občerstvení nebyly brány v potaz. Stánků s rychlým občerstvením není mnoho a u turisticky atraktivních míst v mikroregionu jsme je postrádali.

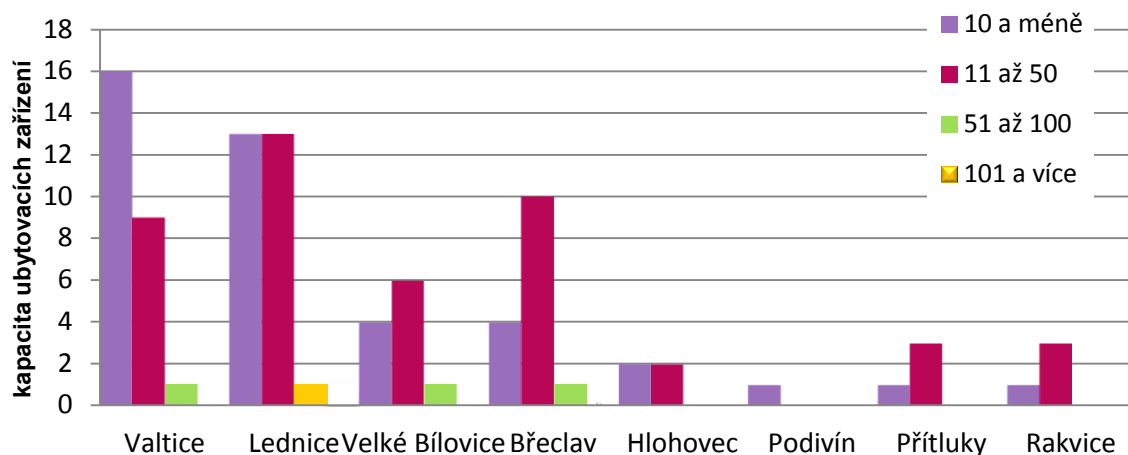
Tab. 8 Stav stravovacích a ubytovacích zařízení v mikroregionu

Obec	stravovací zařízení ²	ubytovací zařízení ¹	ubytovací zařízení ²
Břeclav	87	15	36
Bulhary	1	1	12
Hlohovec	3	4	16
Ladná	1	0	1
Lednice	32	27	48
Podivín	7	1	7
Přítluky	4	4	6
Rakvice	2	3	10
Valtice	19	26	47
Velké Bílovice	8	11	30
celkem	164	92	213

1) dle ČSÚ, 2013

2) dle vlastního šetření, K. Stonawská, 2014

Dle ČSÚ ubytovací zařízení v mikroregionu nejčastěji disponují střední kapacitou lůžek od 11 do 50 lůžek. V dané oblasti je poměrně rozšířené ubytování v soukromí, které obvykle nabízí dva až pět dvoulůžkových pokojů a majitelé často nabízejí svým hostům domácí stravování. Tento typ ubytování bývá turisty vyhledáván zejména kvůli příznivějším cenám. Hotely se nacházejí převážně v Lednici a Břeclavi. Návštěvníci se mohou ale v obcích mikroregionu ubytovat i v kempech, dřevěných chatkách. Standard některých ubytovacích služeb v zařízeních tohoto typu je však velmi nízký a z velké části zastaralý. Průměrná cena za ubytování se pohybuje okolo 880 Kč za osobu na noc. Celkem bylo v roce 2012 podle ČSÚ v mikroregionu 138 ubytovacích zařízení s 2 545 pokoji a 6 922 lůžky. V nich bylo v roce 2012 ubytováno 262 063 hostů, z toho 55 877 nerezidentů, kteří zde strávili 495 493 nocí (z toho 85 716 nerezidenti).

Obr. 72 Kapacita lůžek ubytovacích zařízení v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: ČSÚ, 2014. Zpracovala K. Stonawská

Ve městě Břeclavi, jakožto ve správním a průmyslovém centru, nejsou v dostatečné míře kapacity kvalitního ubytování, což je patrné i z obr. 72. Lze se domnívat, že to ale není výraznou slabinou, neboť atraktivnější ubytování v menších obcích je vzdálené v okruhu přibližně 10–15 km.

V obou centrech Lednicko-valtického areálu (v Lednici a Valticích) se projevuje do značné míry turistická inflace. Odráží se to především v nedostatku levnějších ubytovacích kapacit pro krátkodobé návštěvníky.

Vytiženost ubytovacích kapacit v mikroregionu Lednicko-valtického areálu je do značné míry kolísavá. Důvodem jsou:

- turistická sezónnost,
- vhodné podmínky (deštivé letní měsíce, komáří kalamity, atp.),
- konání různých akcí v bezprostředním okolí (filmování, festivaly).

Poměrně vysoký podíl ubytovaných v mikroregionu tvoří tranzitní turisté, kteří zde přespávají před odjezdem do vzdálenějších cílů (do Vídně, Prahy či přímořských letovisek).

Nejvíce rozvíjející se službou pro turisty jsou stravovací služby (restaurace, pizzerie, bary, vinárny, atp.). V každé obci mikroregionu je alespoň jedna restaurace a vinárna. Pomineme-li Břeclav, nejvíce se jich vyskytuje v Lednici a poměrně hodně zařízení poskytující gastro služby je i ve Valticích - obcích, kde se turistický ruch v mikroregionu koncentruje.

Značná část stravovacích služeb je dostupná celoročně, neboť má široké zázemí potenciálních klientů. V mikroregionu převládají restaurace zaměřené na náročnějšího zahraničního klienta. Zcela vymizela zařízení typu jídelen, patrný je tristní nedostatek kvalitních a slušných zařízení rychlého občerstvení, zvláště pak poblíž parkovišť a turistických cílů.

Obecným problémem, jenž se týká nejen mikroregionu Lednicko-valtického areálu, je orientace na zákazníka a vytváření pozitivní atmosféry. Přestože se restaurace v dané lokalitě zaměřují na zahraniční klientelu, obvykle nabízejí jen cizojazyčný jídelní lístek. Často nízká kvalifikace obsluhujícího personálu, který je nezdědka špatně jazykově vybaven neprospívá zařízením tak, jak by si představovala. Je ale nezbytné dodat, že

situace se začíná zlepšovat. Pohostinnost a přátelská povaha drobných soukromých podnikatelů, kteří o své zákazníky pečují, značně vylepšují percepci poskytovaných služeb.

Ani směna cizí měny není v regionu problémem, kromě bank ve větších obcích a specializovaných směnárén poskytuje směnárenské služby také většina hotelů. Platební karty jsou stále více (avšak ještě ne dostatečně) akceptovány v řadě hotelů, restaurací, čerpacích stanicích a v obchodních sítích. Slabinou by mohla být nedostatečná provozní doba směnárén, zejména v mimopracovní dny.

V šíři nabídky a kvalitě poskytovaných služeb turistům byly shledány velké rozdíly. Kvalitně poskytované služby jsou silným atributem rozvoje cestovního ruchu. Lze tvrdit, že nepřilíživě vysoká úroveň služeb a nedostatečně široká nabídka, je obecným problémem přesahujícím hranice mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Nápravu ale ztěžuje absence standardů činnosti jednotlivých oborů služeb a neexistující profesní systém zvyšování kvality poskytovaných služeb.

Za nejčastější nedostatky v poskytování služeb turistům lze shledat:

- nízká úroveň obsluhy, neosobní přístup (zejména v restauracích),
- nedostatečnou jazykovou vybavenost,
- výše cen neodpovídající kvalitě služeb,
- nedostatek profesionality,
- problémy s čistotou a hygienou,
- nevyhovující otevírací doby.

Specifické předpoklady

Zvolené území má vysokou historickou i přírodní hodnotu. V mikroregionu se nachází Lednicko-valtický areál, který je považován za nejrozsáhlejší člověkem vymodelované území v Evropě, často symbolicky označované jako zahrada Evropy. Rod Lichtenštejnů v průběhu 18. a 19. století na ploše 283,09 km² vytvořil působivou mozaiku rybníků, parků, zahrad, řek, vinic a lesů, hojně doplněnou salety – drobnými romantickými stavbami zkrášlujícími tamní krajinu. V roce 1996 byl areál zařazen na seznam Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO a od roku 2003 se stal také součástí biosférické rezervace Dolní Morava. Podle zjištění Balcarové a Kulišťákové (2012) je komponovaná krajina Lednicko-valtického areálu na druhém místě mezi komponovanými krajinami Česka z hlediska frekvence příspěvků v odborném tisku (po krajině Jičína Albrechta z Valdštejna).

Mikroregion však není jen o Lednicko-valtickém areálu a jeho zahradách, je zde řada dalších cenných hodnot, jako je městský urbanismus ve Valticích a Lednici, renesanční architektura na zámku Břeclav a její reminiscence na Hraničním záměcku, barokní architektura na kostele a zámku ve Valticích, zaniklá židovská města ve Valticích (Sobotní ulice) i v Lednici (kam se uchýlili Židé po vypovězení z Rakous v roce 1670), morový sloup ve Valticích či specificky krásná vesnice v Hlohovci.

Součástí Lednicko-valtického areálu je i Národní přírodní rezervace Lednické rybníky, která byla vyhlášena v roce 1953 na rozloze 552,5 ha k ochraně významného hnízdiště vodních ptáků. Na území NPR je také vyhlášena ptačí oblast NATURA 2000. Rybníky jsou chráněny též jako ptačí oblast, evropsky významná lokalita a jako mokřad mezinárodního významu dle Ramsarské úmluvy. Nachází se zde jedna z nejvýznamnějších ptačích rezervací u nás (Heralť a Kmet, 2006).

Identifikace, prezentace a chápání hodnot území mezi domácími obyvateli a návštěvníky je předpokladem pro jejich zachování pro další generace. I když podle

UNESCO jsou chráněny především kulturní hodnoty, jejich ochrana se prolíná, případně je přímo vázána na ochranu hodnot přírodních.

Hodnota krajiny zvoleného území je z pohledu světového měřítku unikátní. Jedná se o kulturní krajinu ovlivňovanou člověkem po staletí, zhodnocenou záměrnou kompozicí krajiny provedenou v měřítku, které je ve srovnání s obdobnými díly světovými nebo evropskými jedinečné.

Region je spjatý s vinařstvím, které zde má dlouholetou tradici. Do slunných svahů Pavlovských vrchů se táhnou vinice, ke kterým neodmyslitelně patří i vinné sklípky. Velké Bílovice jsou tradiční vinařskou oblastí, jenž je v současné době se svými více než 800 ha největší vinařskou oblastí v České republice. Valtice jsou druhou největší vinohradnickou obcí v ČR a hlavní město vína v ČR. Ve Valticích sídlí řada vinařských institucí (jako např. Národní vinařské centrum, Vinařská akademie, Svaz vinařských podniků). Ve Valtickém zámku se nachází stálá degustační výstava 100 nejlepších vín ČR - Salon vín.

Svůj význam v území mají také národopisné soubory udržující tradici lidových tanců a lidových písní. Silnou tradici mají krojované hody zvláště ve Velkých Bílovicích a Rakvicích. V mikroregionu se koná řada folklorních festivalů a poutí, mnoho z nich patří mezi vyhlášené.

Cestovní ruch v mikroregionu Lednicko-valtický areál

Mikroregion je vhodný pro aktivní, odpočinkovou i wellness dovolenou. Na své si přijdou milovníci rybaření, turisté zdatní i maminky s kočárky či senioři, cykloturisté i milovníci dobrého jídla a pití. Lednicko-valtický areál díky své unikátní přírodě a ojedinělé architektuře přitahuje i řadu fotografů a filmařů.

Lednice, jak již bylo psáno výše, je turisty velmi oblíbená a zdejší zámek patří mezi turisticky nejnavštěvovanější památku v ČR. Návštěvníci rovněž s oblibou navštěvují zámecký skleník a neméně krásný park, kterým v letní sezóně proplouvá lodní doprava a který křížují koňmi tažené kočáry. Zámecký park je možné projít i se zahradním architektem, který seznámí turisty s vývojem parku, a na grafických listech přiblíží, jak park vypadal v historii. Zajímavou upomínkou je zajisté i možnost adopce stromu v zámeckém parku.

Sportovní vyžití je poměrně dobré. V Lednici funguje půjčovna kol, jsou zde tenisové i squashové kurty, zájemci si mohou zahrát i bowling. Zajímavostí jsou téměř každý měsíc se konající dostihové chrtí závody s mezinárodním přesahem.

Se stále rostoucím trendem wellness nabývají na oblibě i od roku 2007 otevřené lázně Lednice, které poskytují léčebné a rehabilitační služby. V lázních využívají účinky přírodní jodobromové minerální vody blahodárně působící na pohybový a oběhový systém, na neurologické nemoci, ale i na gynekologické potíže a stavy po popáleninách.

Valtice, nedaleko vzdálené od Lednice umí pozornost turistů rovněž upoutat. I když jsou věhlasné především vínem, v zámecké zahradě se nachází překrásná bylinková zahrada s více než 300 druhy bylin. Děti zde mohou zalévat bylinky, průvodce naučnými záhony seznámí návštěvníky s řadou léčivých, kuchyňských i afrodiziakálních bylin.

Od května 2013 je v blízkosti Valtic otevřena nevšední turistická atrakce, jež je v ČR raritou - *Stezka bosou nohou*. Jedná se o okružní trasu asi 5 km dlouhou začínající v sousední rakouské obci Schrattenberg a končící u Valtické Kolonády, na nejvyšším bodě Lednicko-valtického areálu. Na trase je celkem 11 zastávek, kde se návštěvníci mohou projít bosí po kůře, šiškách, písku, kamenech nebo mohou balancovat na vratkém mostě z dřevěných trámů, odpočinout si na dřevěných lehátkách a kochat se pohledem do širokého okolí z nejvyššího místa - kopce Homole. Na trase je i možnost si na přírodním grilu připravit něco z přinesených zásob.

Dobrovolný svazek obcí vydává zdarma Výletní noviny, kde jsou přehledně prezentovány atraktivity jednotlivých obcí, turistické tipy, rozhledny. Výletní noviny zahrnují i kalendář zajímavých akcí, výstav a mapy.

Společenských, kulturních i folklorních akcí se v mikroregionu koná nespočet. Velkou oblibu si získalo každoročně konané vinobraní, věhlasný je i festival Otevřené sklepy, na který se sjíždí autobusové zájezdy ze všech koutů republiky.

Závěr

Cestovní ruch v Lednicko-valtickém areálu má potenciál stát se významným zdrojem příjmů s výrazným přínosem pro rozvoj regionální ekonomiky. Bude ale nezbytné chránit přírodní a kulturní hodnoty a neustat ve vytváření dobrých předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu v celém mikroregionu. Bylo by vhodné turistický rozvoj regionu směřovat směrem ke globálnímu cíli – k co možná nejharmoničtějšímu spojení člověka, přírody a kultury.

Lze konstatovat, že mikroregion Lednicko-valtického areálu je atraktivním místem, které se podařilo dobře zpropagovat. Na tomto základě je nyní snadné stavět a pracovat na zkvalitňování poskytovaných služeb, rozvoji dalších turistických atrakcí a dalším turistickém zázemí. Je třeba zkvalitnit nabídku informačních materiálů a ukázat návštěvníkům regionu, že v tomto kraji je co nabídnout. Jen tak může tento mikroregion přilákat co největší počet návštěvníků a turistů a motivovat je k tomu, aby zde pobýli co nejdéle, navštívili co nejvíce památek, viděli co nejvíce z přírody a rádi se sem vraceli. Informačním zajištěním cestovního ruchu v mikroregionu se zabývala Holešinská (2012), která konstatovala, že ze tří informačních center (v Břeclavi, Lednici a Valticích) ani jedno nedosahuje úrovně B; přičemž pouze úrovně A a B zajišťují kvalitní informační služby. Zdá se, že místní subjekty spoléhají na propagaci, kterou jim „automaticky“ zajišťuje zařazení do seznamu světového dědictví UNESCO a málo se zajímají o možnosti nabídnout návštěvníkům také další místa a atraktivity v mikroregionu. Zde lze patrně hledat relaci mezi jednodenními návštěvami (pouze památka UNESCO) a vícedenním pobytem (návštěva i dalších atraktivit). Krupicová (2012) navrhuje zavedení zvláštní služby při turistických informačních centrech – cykloprůvodce, kterého by si mohli zájemci najmout (podobně jako např. horského průvodce).

Rozhodujícím kritériem při délce pobytu na jednom místě je možnost pestrého programu. Mikroregion Lednicko-valtický areál je místem s výjimečným geniem loci, se svými romantickými zákoutími, monumentálními kostely, rozlehlými parky má všechny předpoklady získat si srdce turistů tuzemských i zahraničních.

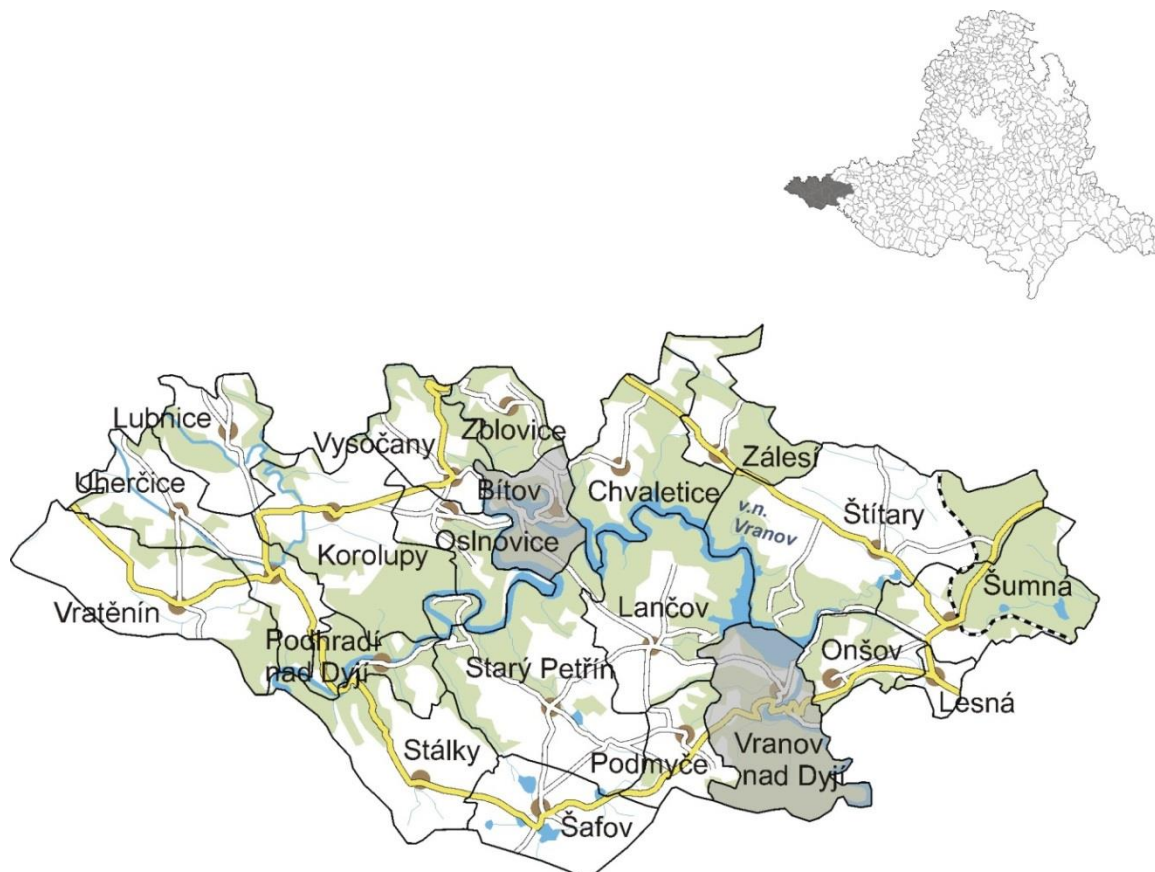
8.5 Podyjí

Lokalizační předpoklady

Region Podyjí leží na jihozápadě Jihomoravského kraje podél středního toku Dyje od Vranovské přehrady až po vodní nádrž Nové Mlýny, a zaujímá poměrně velkou plochu. Podyjí je periferní region, který hraničí s Rakouskem.

Podyjí se jeví jako prostor pro různorodé turistické aktivity. Velmi známou rekreační oblastí je Vranovská přehrada, která poskytuje možnosti pro vodní sporty, rybaření a koupání. Národní park Podyjí je unikátním přírodním objektem, který v důsledku polohy poblíž železné opony v poslední době téměř nebyl ovlivněn člověkem. Je příkladem výjimečně zachovalého říčního údolí v bohatě zalesněné krajině jihozápadní Moravy.

Významnou roli v regionu hraje svazek obcí Vranovska, do kterého se připojily Bítov, Chvalatice, Korolupy, Lančov, Lesná, Lubnice, Onšov, Oslňovice, Podhradí nad Dyjí, Podmyče, Stálky, Starý Petřín, Šafov, Štítary, Šumná, Uherčice, Vranov nad Dyjí, Vratěnín, Vysočany, Zálesí a Zblovce. Svazek obcí byl vytvořen 7. září 1998 pod oficiálním názvem „Sdružení pro rozvoj a obnovu obcí Vranovska“ se sídlem ve Vranově nad Dyjí. Daný mikroregion má rozlohu 21 975 ha (Burdíková, 2012).

Obr. 73 Svazek obcí Vranovska a jeho poloha v Jihomoravském kraji. Kreslila J. Pokorná

Pro Vranovsko je charakteristické podhorské klima, které je ovlivněno blízkostí braitavského hřbetu a inverzní polohou hlubokého říčního údolí (Hýlová, 2011).

Mikroregion patří do mírně teplé oblasti, a nacházejí se zde dvě klimatické podoblasti MT9 a MT11. Průměrná roční teplota se pohybuje v rozmezí 7 až 8 °C, průměrný roční úhrn srážek se rovná cca 600 mm (Quitt, 1971).

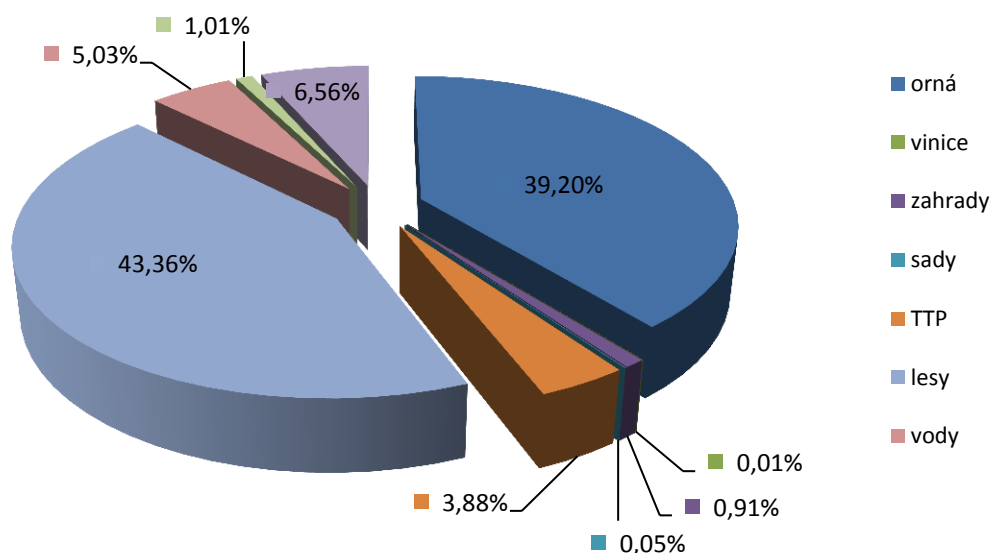
Mikroregion leží na Českomoravské vrchovině, která má významné reliéfové rozdíly ve své ústřední a okrajové části. Reliéf vrchoviny postupně klesá od středu k západu a východu. Na jihovýchodě je Českomoravská vrchovina reprezentována Jevišovickou pahorkatinou, která má poměrně plochý reliéf. Pro reliéf této oblasti jsou typické rozsáhlé plošiny, oddělené svahy, do kterých zasahuje řeka Dyje. Jevišovskou pahorkatinu lze rozdělit na čtyři podcelky; tři z nich se objevují na Vranovsku: Znojemská pahorkatina, Bítovská pahorkatina a Jemnická kotlina. Nejvyšší bod mikroregionu – Suchá hora 571 m n. m., nejnižší – údolí řeky Dyje v jihovýchodním okraji 269,5 m n. m.

Mikroregion Vranovsko patří do povodí řeky Dyje (délka toku: 305,6 km, plocha povodí: 13 418,7 km²). Na jejím toku je vybudována Vranovská vodní nádrž. Dyje tvoří státní hranici s Rakouskem. Další vodní toky regionu – řeka Želetavka (délka toku: 56 km, plocha povodí: 374,4 km²), Křeslický potok (délka toku: 14,2 km, plocha povodí:

37,4 km²), Blatnice (délka toku: 18,9 km, plocha povodí: 73,9 km²), Vratěnský potok (délka toku: 10 km, plocha povodí: 15,4 km²). Lokální podzemní vody jsou charakterizovány puklinovým oběhem jako prosté (Koch, 2002).

Největší zastoupení v regionu má dubovo-bukový vegetační stupeň (jižní a východní část) a bukový stupeň (severní část). Mezi Dyjí a Blatnicí se objevuje bukovo-jehličnatý stupeň. Na jihovýchodě převažují původní listnaté porosty (dubové, dubo-habrové, bučiny), na východě – rozsáhlejší plochy vřesovišť vzniklé dřívější pastvou, a přirozené stepní lokality (Raušer, 1971).

Pomocí předběžného paleomalakologického hodnocení lokalit 18 (ústní sdělení Ložek) bylo zjištěno, že ustávání intenzivnější lidské činnosti v údolí Dyje nastalo před 200 lety. Bylo to pravděpodobně způsobeno opuštěním některých mlýnů a chorobami vinohradů v předchozím století. Tím došlo k postupnému návratu některých částí údolí Dyje k přírodním poměrům. Listnatý les zastoupil opuštěné vinohrady. Staré mlýny je nyní v terénu také těžké najít, protože po opuštění zarostly listnatým lesem (Škorpík, 1993).

Obr. 74 Struktura využití země 2013. Zdroj: Regionální informační systémy (<http://www.risy.cz>)

Historickým vývojem bylo způsobeno významné zastoupení lesa v mikroregionu – 8 018 ha. Poněkud menší část zaujímá orná půda – 7 248 ha, která představuje 90,5 % zemědělské půdy. Dalších 8,84 % zemědělské půdy tvoří trvalé travní porosty. Vinice se nacházejí jen ve Vranově nad Dyjí. Vodní plochy zaujímají 5 %. Zastavěná plocha reprezentuje jen 1 %, přičemž ostatní plochy tvoří více než 6,55 % území. Koeficient ekologické stability podle Míchala se rovná 1,22, což je poměrně vysoká hodnota, typická pro chráněné území. Navíc má Vranov nad Dyjí hodnotu KES 4,86, avšak současně koeficient ekologické stability řady obcí (Korolupy, Lančov, Lesná, Lubnice, Podmyče, Stálky, Starý Petřín, Šafov, Štítary, Uherčice, Vratěnský, Vysočany) nepřekračuje hodnotu 1.

Vysoká hodnota KES v mikroregionu je způsobena tím, že se mezi Znojmem a Vranovem nad Dyjí nachází Národní park Podyjí. NP Podyjí byl vyhlášen nařízením

¹⁸ ústní sdělení V. Ložek

vlády ČR č. 164 ze dne 20. 3. 1991, kterým se zřizuje Národní park Podyjí a stanoví podmínky jeho ochrany. Plocha národního parku činí 6 283 ha, přičemž plocha ochranného pásma zaujímá 2 841 ha.

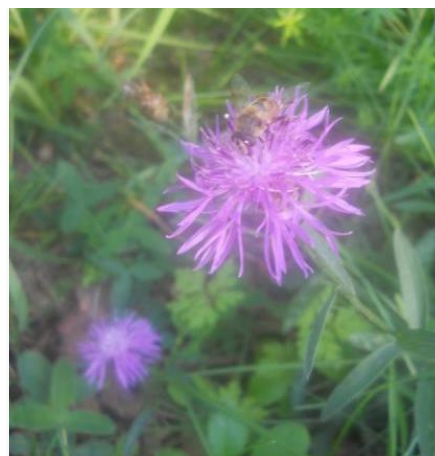

Obr. 75 Národní park Podyjí. Zdroj: Vasylchenko

Přestože je Podyjí nejmenším Národním parkem v ČR, je možné zde najít na 1 km² až 20 000 vyšších organismů. Vysoká biorozmanitost je způsobena tím, že park leží na hranici dvou biogeografických soustav (Českého masivu a Karpatské soustavy). Díky unikátní flóře a vegetaci, mezoklimatickým poměrům, geomorfologii území a geologickým podmínkám můžeme zařadit Podyjí mezi nejpozoruhodnějších území ve střední Evropě. Jde o výjimečně zachovalou krajinu říčního údolí v pahorkatinném stupni střední Evropy (Mucha, 2009).

Park má tři ochranné zóny. První ochranná zóna je ponechaná samovolnému vývoji, ve druhé zóně je momentálně řízený management, ale tato zóna by se měla do budoucna stát součástí první zóny. Třetí zóna je okrajovou zónou národního parku, a je to území s trvalým managementem.

Pro turistu poskytuje národní park možnost cestování jak pěšky, tak i na kole. Je zde situováno 80 km značených pěších tras, a také 200 km tras cyklistických. Východišti pro turistické cesty jsou Vranov nad Dyjí, Znojmo nebo Čížov, ve kterém lze získat informace o národním parku v Návštěvnickém středisku Správy Národního parku Podyjí. Jednou z nejvýznamnějších vyhlídek v Podyjí je Hardeggská vyhlídka, ze které lze pozorovat rakouské město Hardegg. Na druhé straně řeky Dyje leží rakouský národní park Thayatal.

Obr. 76 *Flora a fauna Národního parku (Brambořík nachový, Chřpa luční). Foto: Vasylichenko*

Obr. 77 *Hardeggská vyhlídka (Národní park Podyjí). Foto: Vasylichenko*

Mikroregion Vranovsko láká turisty nejen bohatou florou a faunou, ale i velkým množstvím kulturně-historických památek – hradů, zámků a pozůstatků mlýnů.

V obci Lesná se nachází známé muzeum motocyklů. Další atraktivitou této obce je bývalý větrný mlýn, který byl přetvořen v restauraci. V Bítově je muzeum automobilů. Obec Vratěšín je také bohatá na kulturně-historické památky, díky nimž v roce 1996 získala titul vesnice roku v celostátním měřítku a byla vyhlášena vesnickou památkovou zónou, která obsahuje 24 památkově chráněných objektů. V obci Uherčice lze najít pozůstatky dalšího starého mlýna, který je situován v poněkud devastovaném zámeckém areálu spolu se sochami, panským dvorem a panskou sýpkou.

Obr. 78 Restaurace Větrný Mlýn (Lesná). Zdroj: A. Vasylchenko

Vranovská přehrada je jednou z hlavních turistických center v mikroregionu. Přehrada byla vybudovaná v 30. letech a poskytuje podmínky pro hromadnou rekreaci.

Lze tedy odvodit, že Vranovsko je atraktivní pro turisty jak svou přírodou, tak i kulturně-historickými památkami, a má v tomto směru obrovský potenciál. Tento potenciál má však výrazně letní sezónní charakter.

Obr. 79 Vranovská přehrada. Foto: Vasylchenko

Realizační předpoklady

Sdružení pro rozvoj a obnovu obcí Vranovska tvoří 21 obcí, z nichž dvě jsou městysy (Vranov nad Dyjí a Štítary). Předmětem jeho činnosti je dle Stanov (2007, s. 2) „ochrana společných zájmů a veškerých aktivit, které povedou k ekonomickému, kulturnímu

a sociálnímu rozvoji mikroregionu“. Při vzniku mikroregionu byly formulovány cíle svazku obcí jako „zachování a obnova vlastního obrazu obcí a specifického rázu venkovské zástavby“ a dále koordinace společných postupů při řešení problémů jako jsou např. školství či technická infrastruktura. „Jedním z hlavních cílů je využití přirozeného potenciálu obcí v okolí Vranovské přehrady, a to především v rozvoji turistického a cestovního ruchu, neboť zde má Vranovsko co nabídnout“.

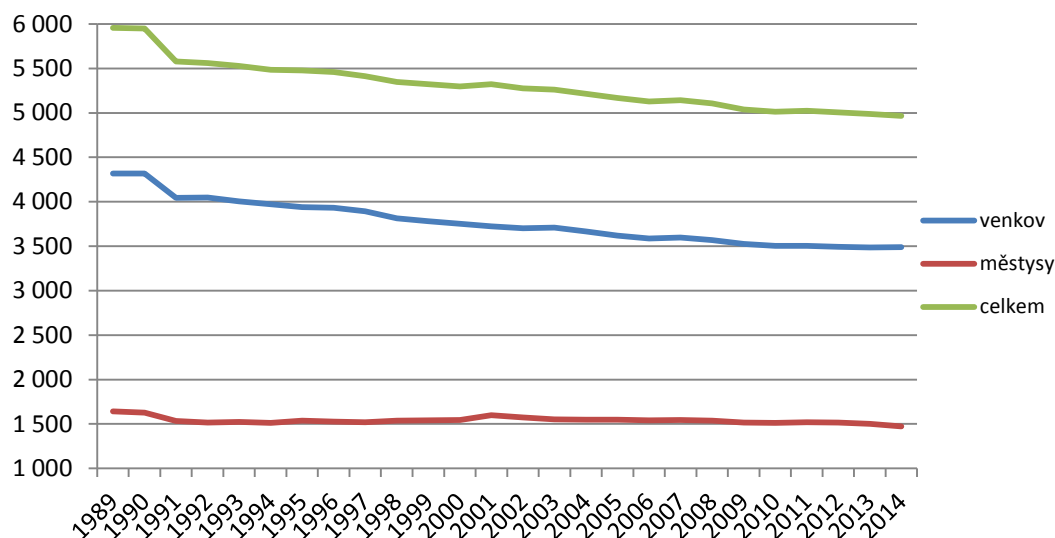
Před druhou světovou válkou většinu místního obyvatelstva tvořili etničtí Němci. Proto když byli po 2. světové válce Němci masově vystěhováni, způsobilo to významný pokles počtu obyvatel v regionu. Tato klesající tendence pak pokračovala i po vybudování železné opony, která se stala neprostupnou v letech 1952 a 1953. Za posledních 40 let se počet obyvatel mikroregionu snížil o 28 %.

Obr. 80 Pozůstatky železné opony, NP Podyjí. Foto: Vasylychenko

V současné době má nejvyšší počet obyvatel městys Vranov nad Dyjí – 852 osob a městys Štítary – 650 osob. Všechny ostatní obce, kromě Šumné, patří do kategorie malých obcí. Vranovsko je tedy jedním z nejlidčeji obydlených regionů v celorepublikovém měřítku, a přitom nemá výrazné regionální středisko (Koch, 2002).

Za posledních 10 let počet obyvatel výrazně poklesl, a to o 5 %. Tendence zmenšení počtu obyvatel se objevuje hlavně u malých obcí, které nemají vlastní ekonomické aktivity. Také je důležité, že obce Vranovska jsou umístěny daleko od regionálních center jak v České republice, tak i v Rakousku. Kvůli těmto faktorům má mikroregion emigrační tendence. Od roku 1989 počet obyvatel výrazně klesl o 17%. Takle negativní tendence více zasáhla vesnice ve srovnání s městy (Obr. 81).

Obr. 81 Vývoj počtu obyvatel v letech 1989–2014. Zdroj: Český statistický úřad Praha, zpracovala A. Vasyľchenko

V letech 2008–2012 se v mikroregionu narodily 204 děti, přitom zemřelo 297 osob, takže přirozený přírůstek se rovná $-18,6\text{‰}$. Obě největší obce ztratily téměř 10‰ , zatímco menší obce $22,3\text{‰}$. Ve stejnou dobu se na území Vranovska přistěhovaly 532 osoby, a vystěhovalo 590 osob. Migrační saldo tudíž činí $-11,6\text{‰}$. V tomto případě ztrácely více oba městysy ($29,2\text{‰}$), zatímco v malých obcích byla situace příznivější (-4‰). Městysy prokázaly menší migrační přírůstek než vesnice. Celková populační ztráta činila za uvedené pětileté období $30,1\text{‰}$.

Pokud se ekonomická situace v regionu nezlepší (což je vysoce pravděpodobné), tato klesající tendence bude pokračovat. V současné době obyvatelstvo vyjíždí z Vranovska za prací a službami hlavně do Znojma, Jemnic a Moravských Budějovic. Také lze zaznamenat poměrně nízkou vzdělanostní úroveň občanů mikroregionu, což je způsobeno nedostatkem pracovních míst, a tím, že relativně velká část obyvatelstva pracuje v méně placených odvětvích, tedy v zemědělství a cestovním ruchu.

Venkovská zástavba v regionu má různou urbanistickou strukturu. Převažují zde vesnice s nepravidelným systémem ulic (Vranov nad Dyjí, Šumná, Vysočany), ale jsou zde i pravidelné vesnice – řadové (Lesná, Stálky, Zblovce) a návesní (Vratěšín, Štítary, Uherčice a Chvalatice). Celkem se v mikroregionu nachází 2 048 domů, z nichž $94,5\text{‰}$ jsou rodinné domy. Nejmenší zastoupení rodinných domů je ve Vranově nad Dyjí, ale přitom činí až $90,1\text{‰}$. Také lze říct, že za poslední dobu počet domů téměř nestoupá. Staví se hlavně soukromé domy, ale i to jen zřídka. Převažuje rekonstrukce a zvětšování domů stávajících. Je pozorovatelné zvýšení počtu neobydlených domů, především v malých obcích; například ve Chvalaticích činí počet takových domů téměř 50‰ . Hodně neobydlených domů je ve Vysočanech a Zblovicích – průměrně $\frac{1}{3}$ celkového počtu. Velká část neobydleného domovního fondu slouží jako rekreační chalupy. V některých obcích chátrají bývalé pohraniční rotty nebo objekty bývalých zemědělských družstev a státních statků.

Hlavní činností obyvatel mikroregionu v minulosti bylo zemědělství, a proto se téměř polovina obyvatel zabývala zemědělskou a lesnickou činností, což přetrvalo až do 90. let. Od té doby začal klesat počet pracovních míst v zemědělství, stejně tak i průmyslu. To bylo způsobeno zánikem provozovny Tesly Holešovice ve Vranově nad Dyjí a snížením

počtu zaměstnanců v uherčické provozovně Jihomoravských dřevařských závodů a. s. Nicméně ve své práci pokračují zemědělské podniky jako ZD Štítary, ZD Korolupy (80 zaměstnanců), ZD Petřín ve Starém Petříně, AGRO Uherčice s.r.o. (42 pracovníků) a další. V průmyslové činnosti zůstaly Jihomoravské dřevařské závody a. s., závody Šumná a Uherčice (zpracování dřeva), Jihomoravské lesy a.s., divize Znojmo, závod Uherčice (těžba dřeva a výsadba stromků, 31 zaměstnanců), JATPEK s.r.o. v Lesné (masokombinát), Zeman shoe s.r.o. Znojmo, provozovna Uherčice (výroba obuvi, 30 zaměstnanců) a další (Koch, 2002).

Infrastruktura pro cestovní ruch není úplně rozvinutá. Základní prvky pro ubytování a stravování ve srovnatelně dobré úrovni jsou ve Vranově nad Dyjí, Bítově, Chvalaticích, Podhradí nad Dyjí a ve Štítarech. Chybí však většinou doplňkové a zábavní služby. Informační sektor se aktivně vyvíjí. Největší počet hromadných ubytovacích zařízení je ve Vranově nad Dyjí – celkem 14. Převažují zde penziony s letním provozem a maximálním počtem pokojů 50. V městysi jsou také tři tříhvězdičkové hotely - hotel Pod zámkem, Zámecký hotel a největší hotel Vojenská zotavovna Dyje s maximální kapacitou 100 pokojů.

Obr. 82 Bývalé zařízení podnikového cestovního ruchu v Podhradí nad Dyjí. Foto A. Vaishar

Ve Štítarech jsou 3 penziony, 3 chatové osady, 2 turistické ubytovny, jeden kemp a ostatní zařízení – celkem 12 objektů. 9 ubytovacích zařízení je zprovozněno v Bítově, včetně jednoho tříhvězdičkového hotelu (Hotel Bítov), 2 penzionů, 1 kempu a 3 chatových osad. Celkový počet hromadných ubytovacích zařízení v Oslavicích je 6 – je to penzion (Penzion pod hradem), 3 chatové osady a ostatní zařízení. Lančov, Podhradí nad Dyjí, Chvalatice, Lesná a Vysočany mají k dispozici od 1 do 5 ubytovacích zařízení. Největší počet stravovacích zařízení je také soustředěn ve Vranově nad Dyjí (restaurace U Vodnáře, restaurace hotelu Pod Zámkem, Parník, restaurace Formosa, restaurace

Country salon, restaurace Zámeckého hotelu, restaurace Herold, restaurace Pážecí dům, restaurace Přehrada, restaurace Brusel, restaurace Titanic)¹⁹.

Zásadním problémem dopravní infrastruktury je časová a frekvenční dostupnost. Situace se začala zlepšovat díky rozšíření Integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje na Znojensko. V současné době přes Vranovsko jezdí tři autobusové linky; také se zvýšil počet spojů a jejich návaznost²⁰. Pozitivní dopad má také znovuzavedení vlakového spojení mezi Vídní a Znojmem.

Nelze také opomenout cykloturistiku. Region kříží poměrně hustá síť cyklostezek a cyklotras. Přes Vranovsko prochází dálkové trasy Moravská stezka a Jantarová stezka, které jsou součástí Moravsko-slezské dálkové cyklotrasy a patří do sítě cyklotras Euro – Velo. Jsou zde ještě dvě významné cyklotrasy – Vinařská a Greenways (Šlezingerová, 2005).

Lékárna se v mikroregionu nachází ve Vranově nad Dyjí, stanice první pomoci v Šumné a nejbližší nemocnice ve Znojmě. První pomoc v případě potřeby mohou také poskytnout plavčíci z kempu Vranovská přehrada a z kempu Horka na Bítově. Ve Vranově nad Dyjí je služebna Policie ČR a v kempech pořádková služba²¹.

Ve Vranově nad Dyjí lze nalézt poštu, pobočku České spořitelny se směnárnou, autoservis, čerpací stanice PHM, prodejnu potravin, textilu, drogerie, domácích potřeb, masnu a veterinárního lékaře. V menších obcích regionu je zpravidla jen prodejna potravin nebo smíšeného zboží.

V každé obci mikroregionu je společenský sál nebo kulturní dům pro taneční zábavy a jiné kulturní akce. Pro čtenáře se nachází na Vranovsku celkem 12 knihoven (Koch, 2002).

Selektivní předpoklady

Mikroregion je vhodný pro aktivní dovolenou, vodní sporty, rybaření, turistiku nebo cykloturistiku v téměř nedotčené přírodě. Jeho využití je však limitováno tím, že současný řád NP Podyjí má hodně zákazů pro turisty, například omezuje provozování vodní turistiky na řece Dyji a brání hromadným turistickým akcím. Úřad města Znojma se snaží rozvíjet spolupráci se Správou NP Podyjí a okolními obcemi ohledně zpřístupnění aktivit, které povedou k šetrnému využívání NP Podyjí turisty. Jako výsledek se očekává maximalizace prožitků návštěvníků, a spolu s tím minimalizace dopadů cestovního ruchu na přírodu regionu (Šlezingerová, 2005).

Vranovsko také láká milovníky historie díky svým kulturním památkám – zámku ve Vranově nad Dyjí, Bítovskému hradu, ale i státnímu zámku Uherčice a zříceninám hradů Cornštejn a Frejštejn.

Poměrně významným problémem rozvoje cestovního ruchu na Vranovsku je nižší kvalita humánního kapitálu vzhledem ke vzdělání a věku. Rovněž se jen velmi málo naplnily naděje spojené s pohraniční polohou. Vzhledem k hlubokému kaňonu Dyje a existenci národních parků na obou stranách chybí v jádru mikroregionu hraniční

¹⁹ Stravovací zařízení. Vranov-nad-dyji.eu [online]. 2011 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: <http://www.vranov-nad-dyji.eu/pro-turisty/restaurace-stravovaci-zarizeni>

²⁰ Rozšíření IDS JMK na Znojensko. Integrovaný dopravní systém Jihomoravského kraje [online]. 2010 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.idsjmk.cz/kestazeni/letakznojensko.pdf>

²¹ Navštivte Vranovsko.cz: Praktické informace [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <http://www.navstivtevrnovsko.cz/cs/>

přechody. Problémem je i jazyková bariéra a skutečnost, že rakouská strana patří k ekonomicky nejméně rozvinutým mikroregionům Rakouska. Železná opona jako tvrdá bariéra fungovala z obou stran. Nelze ani navázat na předválečné vztahy, neboť většina původního obyvatelstva na moravské straně byla odsunuta.

Cestovní ruch v mikroregionu Vranovsko

Vranovsko bylo již před vybudováním přehrady na Dyji vyhledáváno nenáročnými turisty a rodinami pro letní pobyty. Již v první polovině minulého století byly velmi oblíbené turistické stezky, které vedly po rakouském i moravském břehu Dyje. Výstavbou Vranovské přehrady ve 30. letech se vytvořily předpoklady pro masovou rekreaci u vody. Vzniklo mnoho ubytovacích zařízení od hotelů po kempingy a veřejná tábořiště. V letech socialismu probíhalo budování objektů podnikové rekreace. Kromě toho je v mikroregionu na 2 600 objektů individuální rekreace, přičemž chaty se nacházejí poblíž toku Dyje, chalupy se koncentrují především ve Chvalaticích (Vaishar et al., 2000).

Obr. 83 Plavební provoz na Vranovské přehradě. Foto: Vasylchenko

Cestovní ruch je jednou z činností, které mikroregion Vranovsko dává velkou prioritu. Od roku 2006 na Vranovské přehradě znovu funguje plavební provoz, který byl zastaven v roce 1992. Také zde bylo vybudováno pět zastávek (Hráz, Lančov, kemp Bítov, Hrad Bítov a Chmelnice). Mimo to se lze zúčastnit nepravidelných vyhlídkových plaveb, které probíhají několikrát denně. Plavbu lodí lze spojit s návštěvou Vranovského zámku a hradu Bítov.

Od roku 2005 je v provozu rekreační vláček, který slouží pro dopravu hostů Vranova nad Dyjí. V každé obci regionu teď jsou informační tabule a značení turistických cílů. Pro identifikaci cílů slouží zavedení loga mikroregionu a štítů s logem pro jednotlivé obce. Reklamu Vranovsko šíří přes webové stránky svazku obcí, a také pomocí veletrhu cestovního ruchu Regiontour v Brně.

Od roku 2010 každoročně úspěšně probíhá turistická akce „Vranovský groš“. Cílem akce je sbírání razítek do turistického pasu účastníků. Razítka lze získat na speciálně určených místech každé obce (obecní úřady, TIC, zámek Vranov nad Dyjí, hrad Bítov,

zámek Uherčice, atd.), v obchodech a restauracích. Jako ceny zájemci dostávají stříbrnou nebo zlatou památeční minci „Vranovský groš“. Při nasbírání 21 razítek ze všech obcí i mikroregionu lze získat věcné ceny od partnerů projektu. Tato akce přispívá k rozvoji cestovního ruchu a zvětšení zájmu o mikroregion Vranovsko. Přitom lze i takovým způsobem upozornit turisty nejen na obvykle navštěvovaná místa, ale i na ostatní obce, které nejsou tak populární.

Pro vyhodnocení současné situace turistického potenciálu Vranovska bylo provedeno dotazníkové šetření mezi ubytovacími a stravovacími objekty ve dvou zvolených obcích – Vranově nad Dyjí a Bítově. Celkem byly osloveny 64 objekty, 7 z nich (hlavně ubytovací zařízení – penziony) souhlasily s vyplněním našeho dotazníku.

Vranov nad Dyjí

Městys Vranov nad Dyjí se nachází 16 km západně od Znojma na řece Dyji. Má rozlohu 13,44 km² a 852 obyvatel. Vranov nad Dyjí leží v údolí pod Vranovskou přehradou. Za Zadními Hamry (místní část obce) začíná Národní park Podyjí, v jehož ochranném pásmu se obec nachází.

Obr. 84 Zámek ve Vranově nad Dyjí. Foto: V. Hubačíková

První osídlení městysu začalo jako osada pod zeměpanským hradem, postaveným na ochranu jižní hranice. Hlavní zdejší atraktivitou je zámek. Zámek ve Vranově nad Dyjí byl založen v 11. století jako součást podyjské obranné soustavy. V 17. století zámek podlehl požáru, proto byl přestavěn a zrekonstruován na velkolepé barokní sídlo. V současné době lze uvnitř zámku sledovat kulturu vranovského šlechtického bydlení konce 18. století a celého 19. století, a také expozici místní keramické produkce.

Další památkou je Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který byl postaven v první polovině 13. století. Uvnitř kostela se nachází románsko-gotická křtitelnice, sochy sv. Máří Magdaleny a sv. Petra z doby kolem roku 1770, postranní rokokový oltář z druhé třetiny

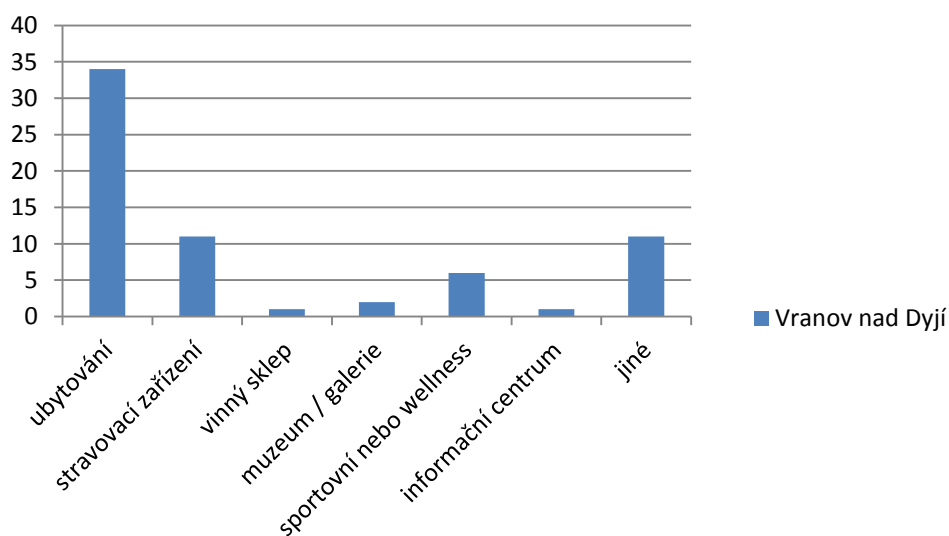
18. století s obrazem sv. Jana Nepomuckého z okruhu F. A. Maulbertsche a dva barokní obrazy z první třetiny 18. století.

Na náměstí se nachází Morový sloup, který v roce 1713 postavil majitel panství, hrabě Michal Heřman Althann. Sloup slouží jako vzpomínka na epidemii tzv. černé smrti, při které v městysi zemřelo 80 lidí (v roce 1680).

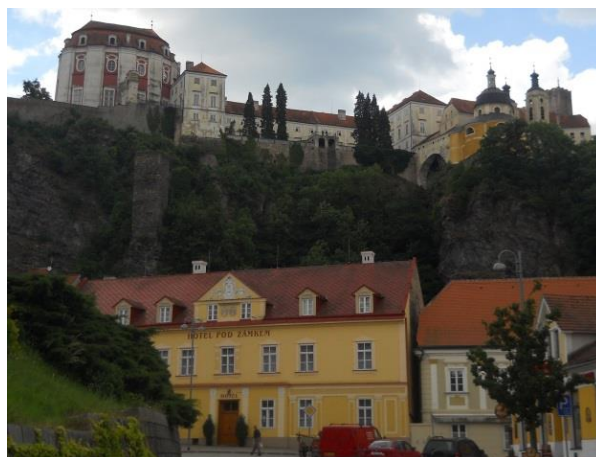

Obr. 85 Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie a Morový sloup. Zdroj: A. Vasylichenko

Jak již bylo uvedeno, ve Vranově nad Dyjí se nachází největší počet ubytovacích a stravovacích zařízení a jiných turistických objektů (Obr. 86).

Obr. 86 Kapacita turistických zařízení ve Vranově nad Dyjí. Zdroj: vlastní šetření

Obr. 87 Ubytovací a stravovací zařízení ve Vranově nad Dyjí (Hotel Pod Zámkem, Restaurace a Penzion Herold). Foto: A. Vasylichenko

Velmi důležitou funkci pro propagaci turistického regionu plní informační centra (TIC). Na Vranovsku se TIC nachází ve Vranově nad Dyjí. Centrum začalo pracovat v roce 2001 za podpory svazku obcí Vranovska, a od té doby se disponuje databází ubytovacích zařízení na Vranovsku a zajišťuje výměnu informací mezi jednotlivými TIC Znojemska.

Bítov

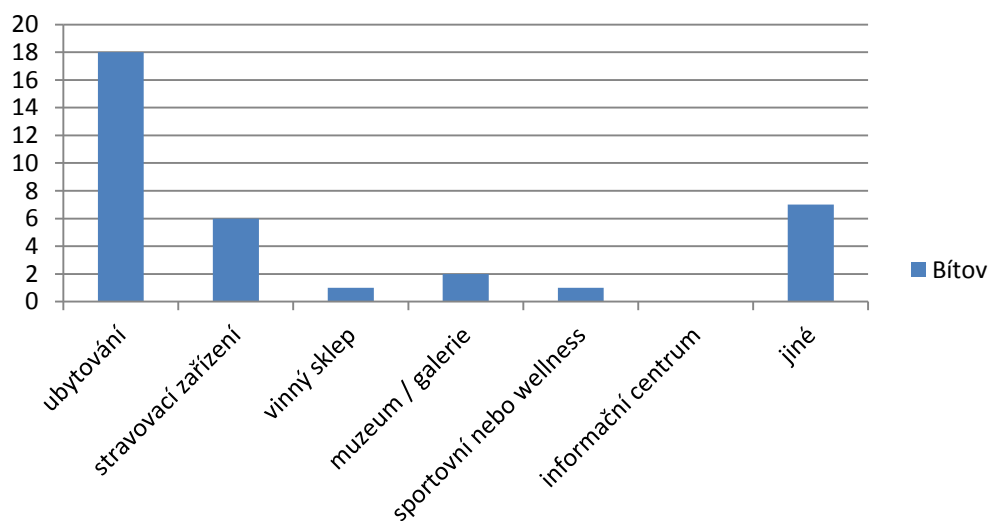
Obec Bítov se nachází nad Vranovskou přehradou, ve vzdálenosti 25 km severozápadně od Znojma a 2 km od hradu Bítov. Rozloha obce je 6,06 km², bydlí tady 146 obyvatel. První zmínky o obci pochází z roku 1056. Původně zde bylo postaveno dřevěné hradiště, které bylo později přebudováno na kamenný hrad.

Nejvýznamnější památkou v obci je Bítovský hrad, který byl postaven v 11. století. Hrad se nachází v malebném kaňonu a je obtékán ze tří stran řekou Želetavkou. V polovině 19. století byl Bítovský hrad přestavěn, a od té doby získal svůj současný vzhled ve stylu romantické gotiky. V hradním sklepení se nachází expozice strašidel. V hradní zahradě je expozice cvičených dravých ptáků a kolekce padesáti vycpaných psů nejružnějších ras. Nedaleko od Bítovského hradu se nachází zřícenina hradu Cornštejn.

Obr. 88 Bítovský hrad a zřícenina hradu Cornštejn. Foto: A. Vasyľchenko

Turistické objekty, které má k dispozici Bítov lze vyčíst z grafu (Obr. 89) a obrázku (Obr. 90).

Obr. 89 Kapacita turistických zařízení v Bítově. Zdroj: vlastní šetření

V Bítově se nachází známé Tatra muzeum, ve kterém je vystavena expozice historických osobních automobilů značky Tatra od roku 1924 až po rok 1998, a také další česká auta značky Škoda, Aero, ze zahraničních pak Volkswagen, Citroen, Chevrolet, zemědělská technika s renovovaným legendárním traktorem Svoboda DK-12 z roku 1939.

Obr. 90 Ubytovací a stravovací zařízení v Bítově (Hotel Bítov, penzion Chata u Rybáře, Penzion Rumburak). Foto: A. Vasylichenko

V rámci řešení projektu byly rovněž realizovány rozhovory s poskytovateli služeb cestovního ruchu. Bylo zjištěno, že hlavním problémem pro rozvoj regionu je extrémní sezónnost cestovního ruchu. Vlastníci penzionu ve Vranově nad Dyjí si také stěžovali, že chybí parkoviště, protože jediné větší je 500 m od zámku a je placené. Také není v blízkosti žádné dětské hřiště. Jednou z hlavních hrozeb je to, že by se měla opravovat koruna hráze na Vranovské přehradě, a to by na 2–3 roky zastavilo průjezd z kempu Vranovská pláž (kde bývá nejvíce lidí) do města a do zámku ve Vranově nad Dyjí. Poskytovatelé také mají strach z ekonomické krize.

Za své silné stránky všichni respondenti považují kvalitní prostředí celé destinace pro turisty. A jako hlavní příležitost vidí podporu podnikání v cestovním ruchu. Také se domnívají, že situaci by zlepšilo povolení splavu řeky Dyje. Všichni poskytovatelé služeb se shodli, že cestovní ruch je nosný z hlediska rozvoje obce.

Takže jako výsledek lze říci, že Vranovsko je perspektivní turistickou lokalitou, ale kvůli extrémní sezónnosti nelze spoléhat na to, že se mikroregion může živit jen turistikou. Proto je pro rozvoj regionu možné doporučit také zemědělství na relativně úrodných půdách (ale s relativně vysokou produktivitou, což by mělo za následek zvýšení pracovních míst), výrobu energie z obnovitelných zdrojů a zpracování místních produktů.

Přestože je Vranovsko výhradně venkovskou oblastí, nejsou tam žádné podmínky pro rozvoj agroturistiky (Potočník-Slavič, Schmitz, 2013); chybí zde rodinné podniky, které jsou pro její rozvoj nezbytným předpokladem. Proto depopulace pravděpodobně bude pokračovat, což může vyvolat změny v demografické struktuře (emigrace mladých a vzdělaných lidí a imigrace seniorů) – stárnutí obyvatelstva. Také vesnice (zvláště ty nejmenší a méně přístupné) se můžou změnit z obývacího osídlení na koncentraci

rekreačních objektů (chaty), které pak budou využívány pro trvalé pobyty. Tyhle změny mohou způsobit útlum služeb, což není příznivé pro rozvoj turismu.

Z jiného pohledu může stárnutí zapříčinit rozvoj služeb pro seniory, nicméně senioři často považují turistiku za nežádoucí element. Lze také zaznamenat, že periferní poloha chrání daný mikroregion před intenzivní urbanizací (Vaishar, Šťastná et al., 2011). V každém případě by měl být budoucí rozvoj Vranovska podroben dalšímu zkoumání.

8.6 Ivančicko-dolnokounicko

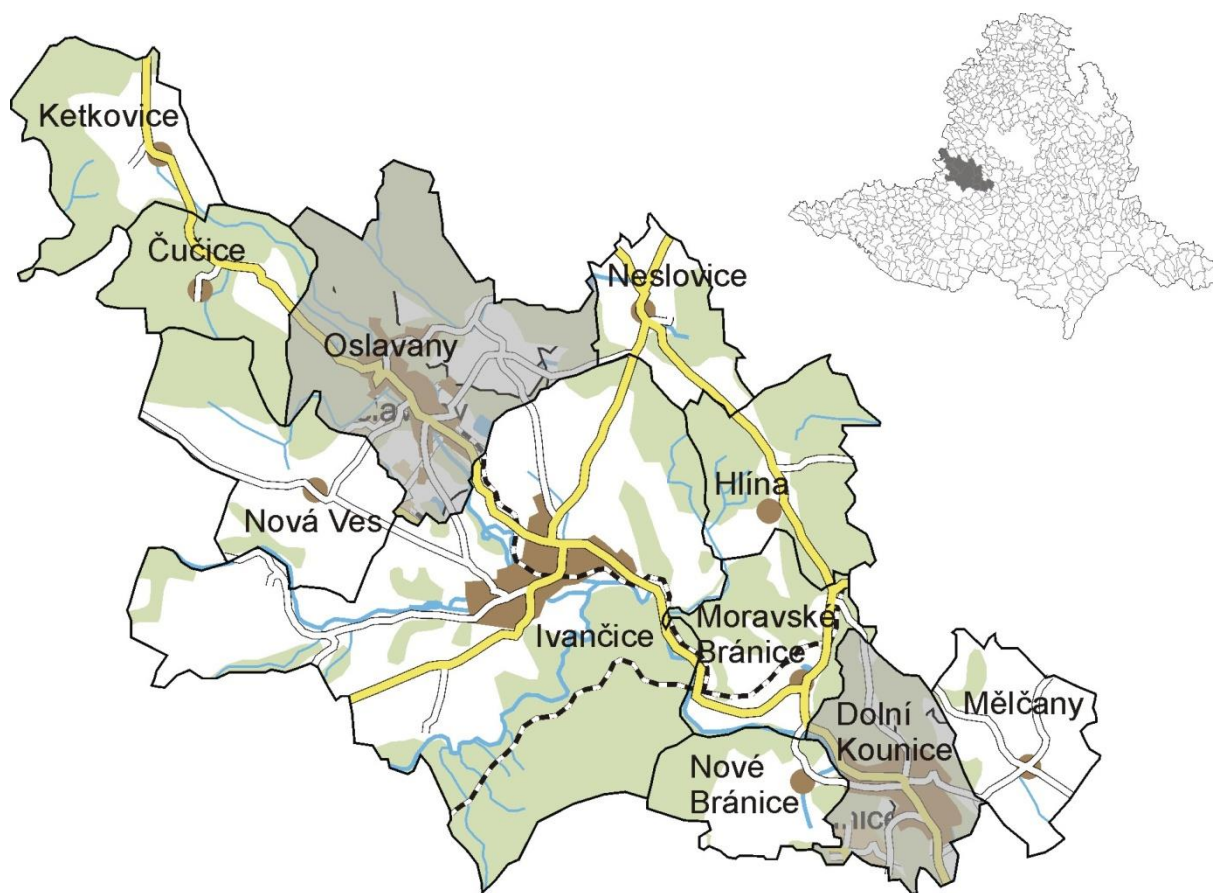
Ivančicko nabízí řadu atraktivit, ale cestovní ruch je na tomto území málo rozvinutý. Lákadlem tohoto území může být příroda v okolí řek, ale i množství kulturně-historických památek. Mikroregion Ivančicko se nachází jihozápadně od Brna. Jedná se o protáhlé území s rozlohou okolo 14 000 ha v okrese Brno-venkov.

Mikroregion Ivančicko je dobrovolný svazek obcí (Obr. 91), který byl založen v roce 2003. Mezi členské obce patří Ivančice, Oslavany, Čučice, Hlína, Ketkovice, Mělčany, Moravské Bránice, Neslovice a Nová Ves. Později k mikroregionu přistoupily ještě Dolní Kounice a Nové Bránice. Předmětem činnosti je ochrana a prosazování společných zájmů a spolupráce při rozvíjení ochrany životního prostředí a ekologické stability zájmového území. Svazek koordinuje významné investiční akce, obecní územní plány a územní plánování v regionálním měřítku. Svazek se dále zabývá sladováním zájmů a činností místních samospráv, vytvářením, zmnožováním a správou společného majetku. Mikroregion také vede a zajišťuje společné akce a propaguje zájmové území. Činností mikroregionu je i podpora školství, sportu a jiných zájmových činností, zdravotnických zařízení, sociální péče a pečovatelských služeb. Kromě toho mikroregion podporuje i společenský život, udržování a obnovu lidových tradic, vydávání publikací, pořádání regionálních výstav a rozvoj turistiky²².

Na území mikroregionu se nachází geomorfologické celky Jevišovská a Boskovická brázda. Pro území je typická nadmořská výška mezi 200 - 380 m n. m. Území má výškovou členitost v rozmezí 30 - 130 m, v zaříznutých údolích až 200 m. Nejvyšší bod území se nachází v severní části katastrálního území Ketkovice (479,7 m n. m), nejnižší bod území leží na řece Jihlavě (190 m n. m.). Celé území mikroregionu náleží do hlavního povodí řeky Moravy. Osu území tvoří řeka Jihlava. Jižní část území odvodňuje řeka Rokytná a severní část řeka Oslava. Na území se nejvíce vyskytují hnědozemě a kambizemě. V okolí Ivančic jsou černozemě na spraších. V nivách řek jsou časté fluvizemě²³. Mikroregion patří do mírně teplé klimatické oblasti MT11 a teplé klimatické oblasti T2, jen malá jihovýchodní část území spadá do nejteplejší oblasti T4 (Quitt 1971). Srážkový úhrn ve vegetačním období se pohybuje v rozmezí 350 - 400 mm. Průměrná roční teplota se pohybuje kolem 10 °C.

²² <http://mr.ivancice.cz/>

²³ <http://geoportal.gov.cz/web/guest/home>

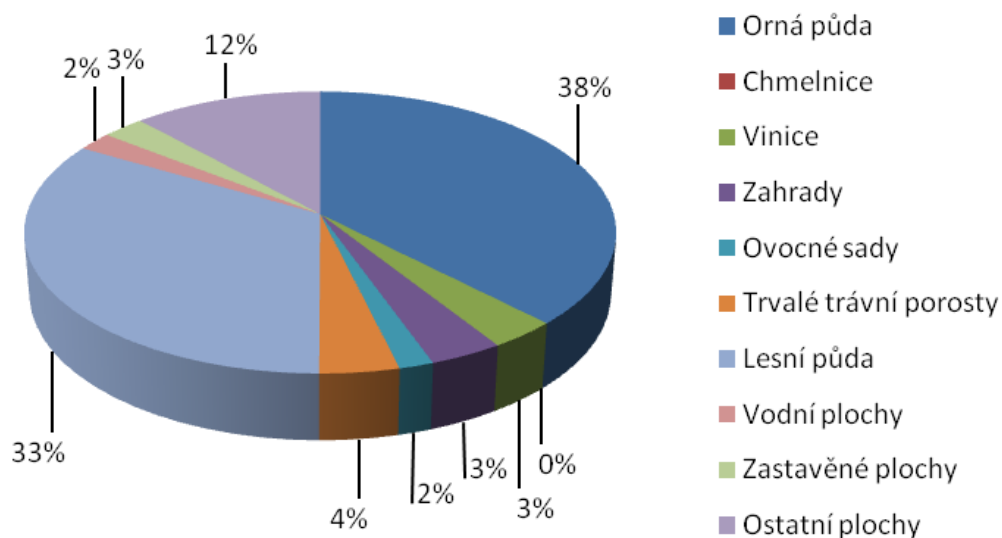

Obr. 91 Mapa mikroregionu Ivančicko. Kreslila J. Pokorná

Většina území mikroregionu patří do provincie středoevropských listnatých lesů, která je v území zastoupena hercynskou podprovincií s dvěma biogeografickými regiony – Jevišovickým regionem na jihozápadě území a Brněnským regionem na severovýchodě území. Jihovýchodní okraj mikroregionu náleží do provincie panonské, která je v území zastoupena podprovincií severopanonskou s Lechovickým biogeografickým regionem. Ve vyšších polohách převládají dubo-habrové háje. V extrémně výslunných polohách se vyskytují šípákové doubravy a skalní lesostepi. V nivách vodních toků se nachází lužní lesy a olšiny (Culek 1996). Fauna mikroregionu je bohatá zejména na hmyz a ptačí druhy. Řeka Jihlava náleží do pstruhového a lipanového pásma. Ostatní tekoucí vody náleží do parmového pásma s prvky pásma cejnového.

Mikroregion Ivančicko zaujímá plochu přes 14 000 ha. Největší plochu země zaujímá v mikroregionu orná půda – 3 897 ha (38 %, Obr. 92). Vinice jsou v Dolních Kounicích, Ivančicích, Mělčanech, Moravských Bránicích a Nových Bránicích na ploše celkem na 340 ha.

Koeficient ekologické stability mikroregionu Ivančicko se rovná 0,8 (Míchal, 1985), což představuje území intenzivně využívané. Největší koeficient ekologické stability má obec Hlína (3,76), v této obci se nachází přírodě blízká krajina. Vyváženou krajinu podle vysokého koeficientu ekologické stability mají obce Čučice (1,96), Dolní Kounice (1,31), Ketkovice (1,21), Moravské Bránice (1,12) a Oslavany (1,1), avšak koeficient ekologické stability obcí Ivančice, Mělčany, Neslovice, Nová Ves, Nové Bránice nepřesahuje hodnotu 1.

Obr. 92 Využití země v mikroregionu Ivančicko v roce 2013. Zdroj: Regionální informační systémy [http://www.risy.cz/cs], Zpracovala V. Doskočilová

Silniční síť v mikroregionu Ivančicko je tvořena komunikacemi druhé a nižší třídy. Nejvyšších hodnot intenzity dopravy bylo podle výsledků z celostátního sčítání dopravy v roce 2010 dosaženo na silnici II/394 mezi Ivančicemi a Neslovicemi, která představuje důležité spojení s Brnem. Vysokých hodnot bylo dosaženo také na silnicích II/152 a II/393 z Ivančic do Moravských Bránic a do Oslavan. V mikroregionu je dobré autobusové spojení. Na území mikroregionu se nachází také dvě železniční tratě. Železniční stanice jsou v Ivančicích, Oslavanech a Moravských Bránicích. Území je zapojeno do Integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje.

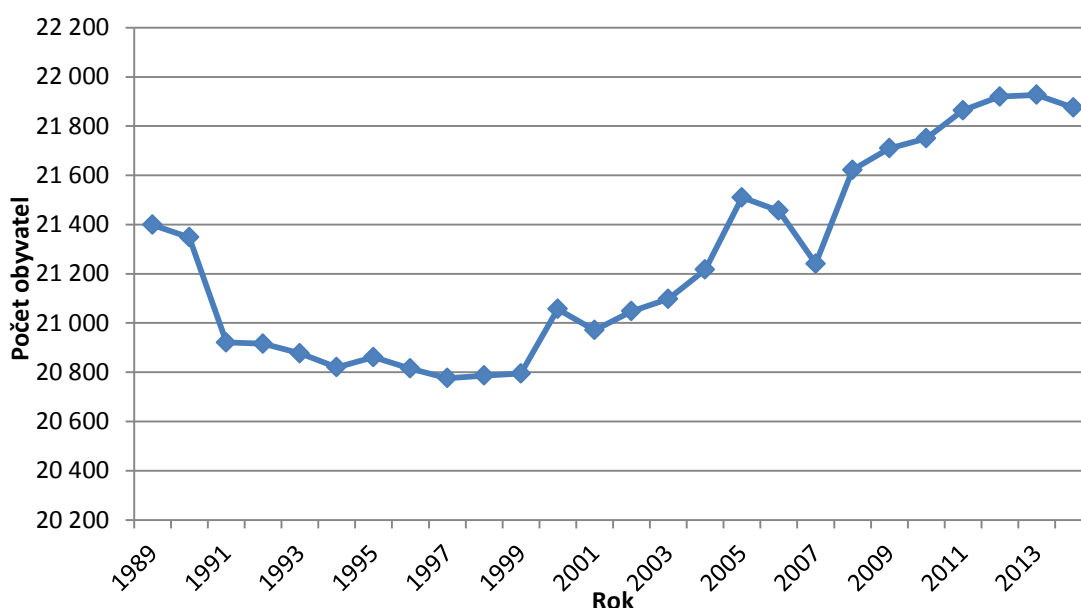
Z Oslavan vedou 4 tématické cyklostezky – Pivovarská, Templářská, Hornická a Energetická. Pivovarská stezka začíná u Oslavanského zámeckého pivovaru a končí v Dalešickém pivovaru. Templářská cyklostezka vede kolem zřícenin hradu Levnov na Oslavě a Templštýn na Jihlavě za pivem Templář. Hornická cyklostezka vede za hornickými památkami údolím Oslavy k Bílému potoku bývalým Rosicko-Oslavanským kamenouhelným revírem. Energetická cyklostezka se zabývá historií i současností výroby elektrické energie. Všechny cyklotrasy jsou řádně vyznačeny. V současné době je v mikroregionu také budována nová cyklostezka z Oslavan do Ivančic podél řeky Oslavy. Cyklostezka by měla být dokončena v květnu 2015.

Realizační předpoklady

Mikroregion Ivančicko tvoří 11 obcí s celkovým počtem obyvatel okolo 22 000. Mikroregion zahrnuje 3 města - Ivančice, Dolní Kounice, Oslavany a 8 vesnic - Čučice, Hlínu, Ketkovice, Mělčany, Moravské Bránice, Neslovice, Novou Ves, Nové Bránice. Nejmenší obcí je Hlína s 309 obyvateli. Tři obce mají populaci v intervalu od 200 do 499 obyvatel. U pěti obcí se populace pohybuje mezi 500 a 999 obyvateli. Města mají populaci vyšší než 2 000 obyvatel. Centrem mikroregionu jsou Ivančice, které jsou zároveň i obcí s rozšířenou působností a administrativním střediskem. Přibližně 95 % obyvatel žije v obcích s více než 500 obyvateli. Hustota zalidnění mikroregionu je 156 obyvatel/km², to je více než celostátní průměr.

Území Mikroregionu Ivančicko je v zásadě osídleno už od neolitu, což dokazují četná naleziště zejména na Réně a v moravskokrumlovském lese. Od středověku bylo území ovlivněno rozvojem měst Oslavany, Dolní Kounice a Ivančice. Obyvatelstvo v mikroregionu Ivančicko mělo nejdříve klesající tendenci (*Obr. 93*). Od roku 1999 je zaznamenán růst obyvatelstva až na roky 2000 až 2001 a 2005 až 2007. Nyní na území mikroregionu žije téměř 22 000 obyvatel. Na základě růstu počtu obyvatel lze usuzovat, že mikroregion Ivančicko je ovlivňován suburbanizačními trendy Brna.

V mikroregionu se nachází celkem 8 182 bytů. V malých městech se nachází 75 % z celkového počtu bytů. Rodinných domů je v mikroregionu celkem 6 237, přičemž 72 % z nich je v malých městech. Na území se nachází 894 domů neobydlených, což může pro mikroregion vyjadřovat značný potenciál.

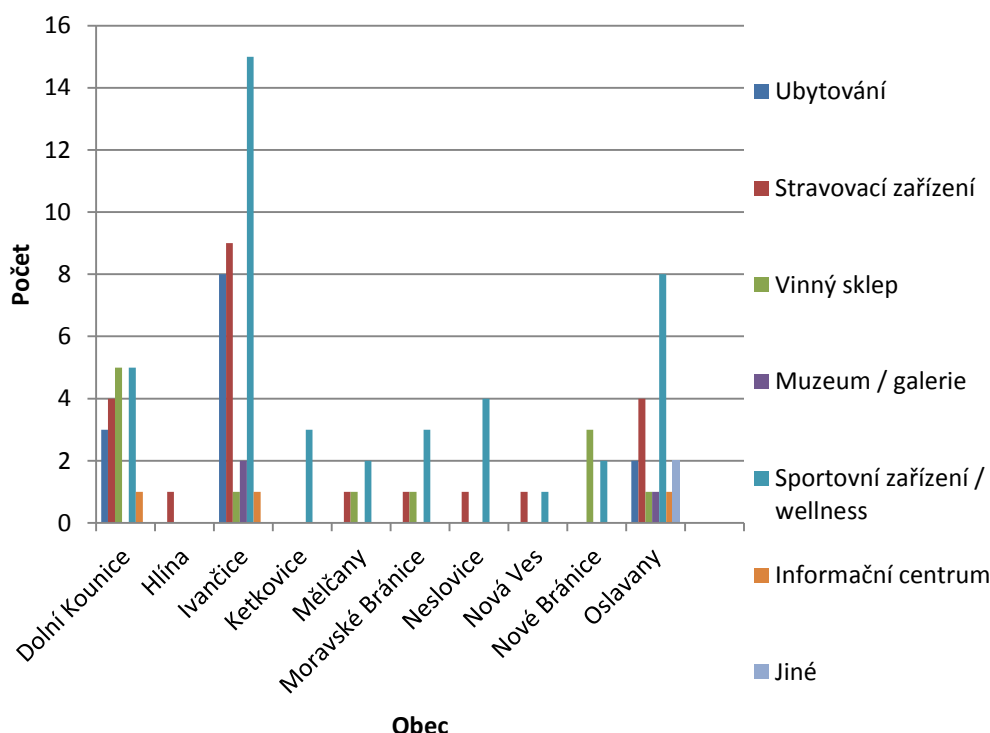

Obr. 93 Vývoj počtu obyvatel mikroregionu Ivančicko v období 1989–2014. Zdroj: Praha: Český statistický úřad. Zpracovala V. Doskočilová

Přestože má mikroregion zemědělskou tradici, nejvíce ekonomicky aktivních lidí je zaměstnáno v průmyslu. Mikroregion byl v nedávné minulosti postižen hlavně útlumem hornictví. V současnosti je zde nedostatečný počet významných zaměstnavatelů. Od roku 2005 měla nezaměstnanost v mikroregionu Ivančicko klesající tendenci. Průměrná roční míra nezaměstnanosti mezi lety 2005 a 2010 vzrostla z 9,5 % na 13,2 %, což bylo více než celorepublikový průměr (9,6 %). V průběhu roku 2011 došlo k poklesu nezaměstnanosti na 10,2 %, ale stále to bylo více než celorepublikový průměr (8,6 %).

Zemědělství hraje v mikroregionu podstatnou roli. Relativně velkou rozlohu zaujímá orná půda, vinice a zahrady. V mikroregionu se pěstují obiloviny, technické plodiny, kukuřice, brambory, a také vinná réva, zelenina a ovoce. Mikroregion Ivančicko má bohatou vinařskou tradici. Dolní Kounice, Ivančice, Moravské Bránice, Mělčany a Nové Bránice jsou součástí Brněnské vinařské oblasti. Živočišná výroba se zaměřuje hlavně na chov skotu, prasat a drůbeže.

Průmyslová výroba má v mikroregionu také svou tradici. V Ivančicích reprezentuje textilní průmysl (Retex a Ekotex), Oslavany strojírenství (Strojírna Oslavany a Metaldyne). V Dolních Kounicích je největší firmou konzervárna TOMEK.

Obr. 94 Zařízení cestovního ruchu v mikroregionu Ivančicko. Zdroj: Český statistický úřad, Regionální informační systémy. Zpracovala V. Doskočilová

V mikroregionu Ivančicko je rozložení ubytovacích a stravovacích zařízení nerovnoměrné (Obr. 94). Hromadná ubytovací zařízení se vyskytují pouze ve městech. Největší počet ubytovacích zařízení je v Ivančicích – např. tříhvězdičkový hotel Besední dům, penziony, 2 ubytovny a kemp (cca 200 lůžek). V Dolních Kounicích se nachází tříhvězdičkový hotel Vinum Coeli a ubytovny (cca 100 lůžek). V Oslavanech je Hotel Horník a Hotel Stadion (cca 100 lůžek). Ivančice, Oslavany a Dolní Kounice mají také širší nabídku stravovacích zařízení než okolní vesnice. Ve vesnicích se vyskytují pouze pohostinství s omezenou nabídkou služeb a otvírací dobou. Výjimkou jsou Neslovice, Nová Ves a Moravské Bránice, ve kterých se nachází restaurace.

Specifické předpoklady

Na veletrhu REGIONTOUR 2014 se mikroregion Ivančicko propagoval jako krajina řek, výhledů a příběhů. Přírodní krásy Ivančicka se nacházejí hlavně v okolí řek, kde je malebná příroda. Toto území je také oblíbenou chatařskou oblastí. V mikroregionu se nachází 309 objektů individuální rekreace (Břínková, 2014). Na Ivančicku se nachází také několik rozhleden a vyhlídkových bodů, ze kterých je dobře vidět do okolní krajiny (např. rozhledna Vladimíra Menšíka v Hlíně). Místní krajina s sebou také nese mnoho příběhů – např. příběhy historické, příběhy osobností a rodáků nebo příběhy gastronomické a zážitkové

Mikroregion Ivančicko má typickou přírodně hodnotnou krajinu. Na jeho území byly vyhlášeny 3 přírodní parky – Bobrava, Oslava a Střední Pojhlaví. Přírodní park Bobrava zahrnuje údolí meandrující říčky Bobravy s bohatými, duhově pestrými břehovými porosty, loukami, mokřady a okolními smíšenými lesy. Přírodní park Oslava je tvořen členitou pahorkatinou s výrazným údolním zářezem řeky Oslavy a hluboce zaklesnutými meandry. Přírodní park Střední Pojhlaví je tvořen členitou pahorkatinou s výrazným údolním zářezem řeky Jihlavy. V mikroregionu se také nachází dvě přírodní rezervace: přírodní rezervace Údolí Oslavy a Chvojnice a Nad řekami. Přírodní rezervace Údolí Oslavy a Chvojnice se nachází na území přírodního parku Oslava. Přírodní rezervace Nad řekami chrání bývalé pastviny na hadcovém podkladu s výraznou stepní vegetací přecházející do náletových borových porostů. V přírodní památce Bouchal rostou teplomilná stepní společenstva na permokarbonských slepencích Boskovické brázdy s roztroušenými dřevinami a s chráněnými druhy rostlin. Přírodní památka Pekárka chrání severně exponované slepencové svahy se skalní a travinobylinnou vegetací a roztroušenými dřevinami.

Obr. 95 Památník Alfonse Muchy v Ivančicích.
Foto: V. Doskočilová

Obr. 96 Železniční viadukt v Ivančicích. Foto:
V. Doskočilová

Území mikroregionu je také bohaté na významné středověké památky i na novodobou architekturu. K nejstarším a nejvýznamnějším památkám mikroregionu patří zámek v Oslavanech, zřícenina kláštera Rosa coeli v Dolních Kounicích a románský kostel sv. Petra a Pavla v Řeznovicích. Mezi další významné památky patří gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie a renesanční budova bývalé radnice v Ivančicích, zámek v Dolních Kounicích nebo zřícenina středověkého hradu Levnova u Ketkovic. Židovské hřbitovy v Dolních Kounicích a Ivančicích připomínají několik staletí trvající historii židovských komunit. V oslavanském zámku se nachází stálá expozice Historie hornictví a energetiky, Hasičské muzeum a Stará rádia. V Ivančicích je stálá expozice v budově Staré radnice věnována ivančickým rodákům – Vladimíru Menšíkovi a Alfonsi Muchovi (Obr. 95). V centru Ivančic je také vyhlášena městská památková zóna. K novodobým památkám patří elektrárna v Oslavanech a železniční viadukt v Ivančicích (Obr. 96).

Hlavní proud návštěvníků bude směřovat do malých měst mikroregionu, která jim nabídnou jak kulturně-historické památky tak stravovací a ubytovací možnosti. Blížší informace se návštěvníci mohou dozvědět v Kulturním a informačním centru v Ivančicích, Turistickém informačním centru v Dolních Kounicích nebo v Kulturním informačním středisku v Oslavanech.

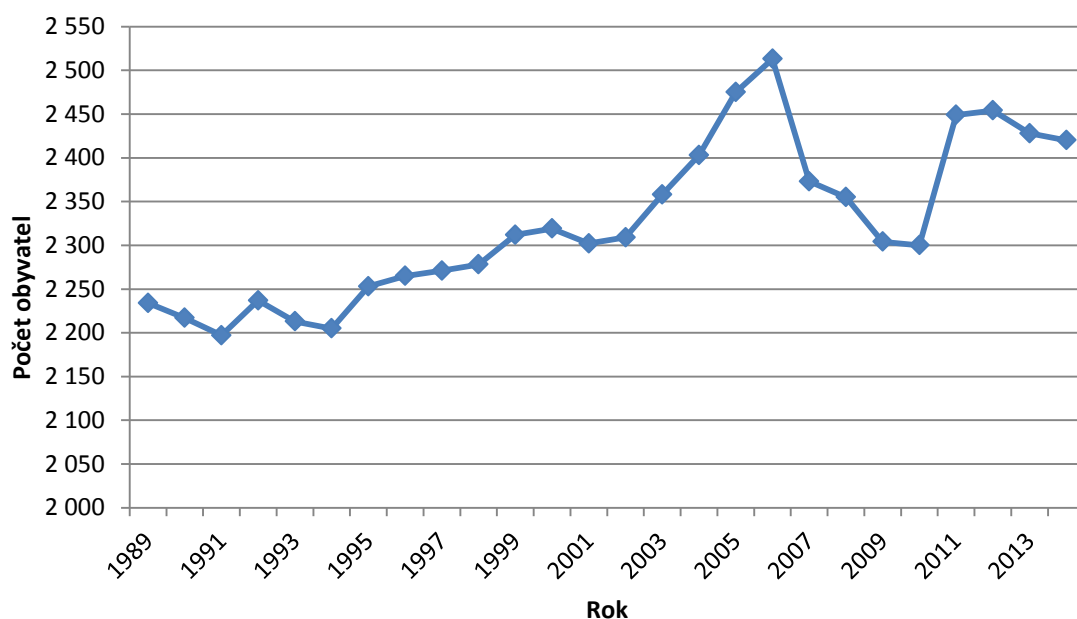
Cestovní ruch v mikroregionu Ivančicko

Území Ivančicka není považováno za příliš atraktivní z hlediska cestovního ruchu. Lákadlem pro krátkodobou rekreaci však mohou být přírodní atraktivity i kulturní památky. Krajina Ivančicka je malebná a poskytuje široké možnosti pro turistiku. Vyhlídkovými body mikroregionu jsou Rozhledna Vladimíra Menšíka v obci Hlína a Rozhledna Réna v Ivančicích. Severozápadní část mikroregionu je bohatá na přírodní památky. Kulturně historické památky převládají v jihozápadní části mikroregionu.

Mikroregion se vyznačuje bohatým spolkovým životem. V obcích se také konají krojové hody, poutě, taneční zábavy, plesy a koncerty. Centrem kulturních akcí jsou města. V Ivančicích a Dolních Kounicích jsou informační centra. Nejnavštěvovanější jsou Oslavanské historické slavnosti, Karmelská pouť a Vandrobrání. V Ivančicích se konají Slavnosti chřestu a Svatováclavské trhy a v Dolních Kounicích Svatogothartské slavnosti vína. Mikroregion má totiž také bohatou vinařskou tradici. Územím prochází jižní část Brněnské vinařské stezky.

Dolní Kounice

Dolní Kounice se nacházejí 25 kilometrů jihozápadně od Brna v údolí řeky Jihlavy. Na okolních návrších a svazích orientovaných vesměs k jihu se rozkládají rozsáhlé ovocné sady a vinice rodící proslulou frankovku.

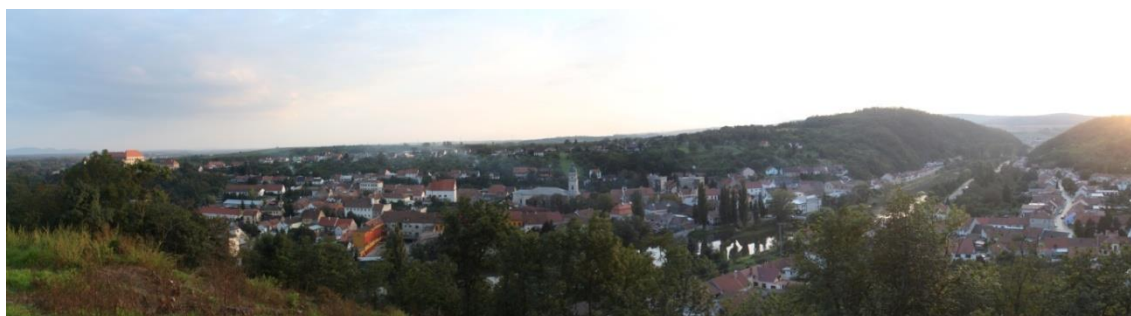

Obr. 97 Vývoj počtu obyvatel v Dolních Kounicích za období 1989–2014. Zdroj: Praha: Český statistický úřad. Zpracovala V. Doskočilová

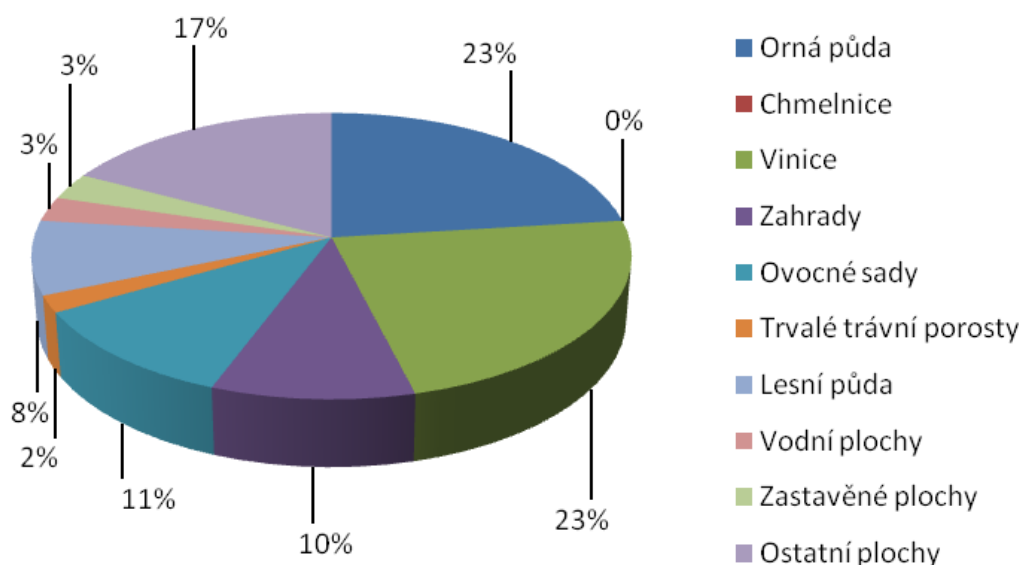
Od roku 1991 docházelo k nárůstu počtu obyvatel Dolních Kounic (Obr.). Mezi lety 2005 a 2010 byl však trend obyvatelstva klesající. Do roku 2011 došlo opět k nárůstu počtu obyvatel. Od tohoto roku se drží počet obyvatel Dolních Kounic nad 2 400 obyvateli.

V Dolních Kounicích má svoji tradici vinařství, ovocnářství a zelinářství. Dolní Kounice mají největší výměru vinic v mikroregionu Ivančicko. Je zde také nejvyšší výměra sadů a zahrad (Obr. 98). Vinařství v Dolních Kounicích mají dlouholetou tradici. S vínem

je spojený i znak města, na kterém je krahujec s modrým hroznem v zobáčku a třemi zelenými vinnými listy ve štítě v rubínovém poli. Již v roce 1737 působil v dolních Kounicích spolek Počestného bratrstva vinařů aneb kopáčů z Dolních Kounic. Tento spolek spojoval vinaře z Dolních Kounic, Moravských Bránic, Nových Bránic, Trboušan a Pravlova. V roce 1941 se tento spolek sloučil se spolkem Vinařská besídka. Od roku 1959 pak vinaři patřili už jen do Zahrádkářského spolku. V roce 2011 však díky zakládajících vinařů vzniklo sdružení Bratrstvo vinařů a kopáčů 1737. V současnosti je do sdružení zapojeno 50 vinařů z Dolních Kounic a okolí. Cílem spolku je podpora vinohradnictví, vinařských tradic a propagace vína (Navrátil 2013).

Obr. 97 Panorama Dolních Kounic. Foto V. Doskočilová

Obr. 98 Využití země na katastrálním území Dolních Kounic. Zdroj: Regionální informační systémy. Zpracovala: V. Doskočilová

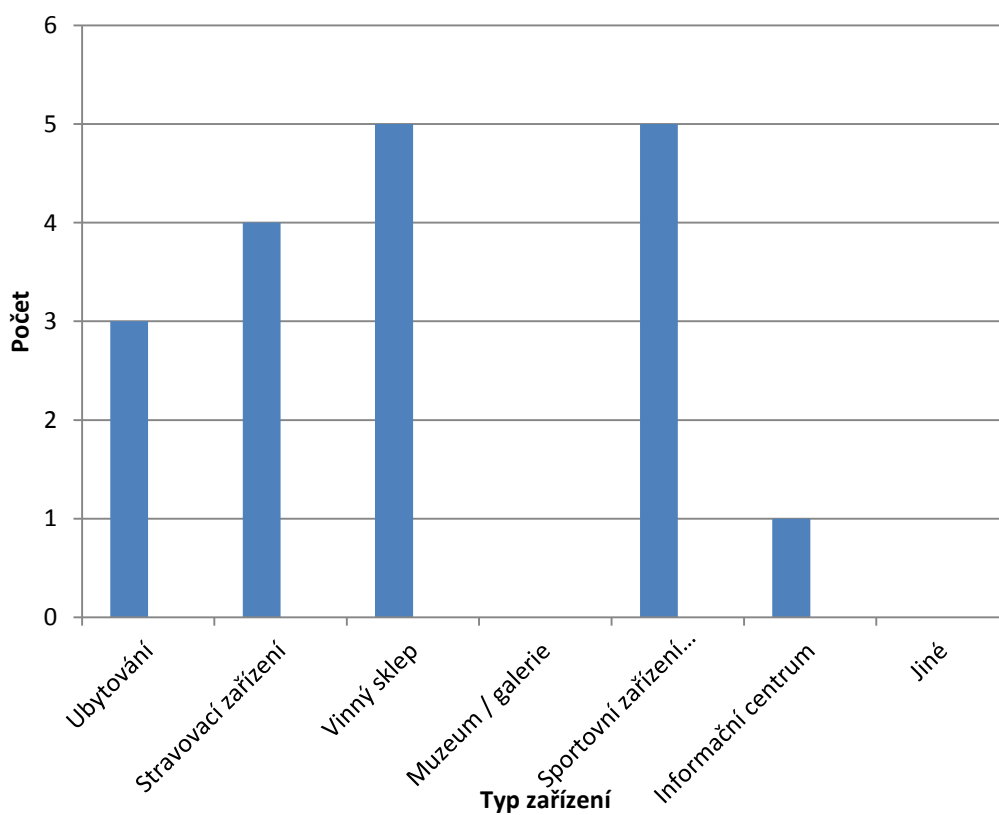
Mezi vinaře z Dolních Kounic patří Vinařství Musilovi, Vinné sklepy Rosa coeli a Vinařství Dva Duby. Vinařství nabízí řízené degustace, prohlídky vinogradů a agroturistiku (Obr. 99). Vinné sklepy Rosa coeli produkují tradiční dolnokounickou frankovku. Vína jsou uložena v historických vinných sklepech na zámecké ulici. Nejstarší ze sklepů pochází z roku 1477 (Navrátil 2013).

Obr. 99 Vinice v okolí Dolních Kounic. Foto: V. Doskočilová

Obr. 100 Hotel Vinum Coeli. Foto: V. Doskočilová

Obr. 101 Zařízení cestovního ruchu v Dolních Kounicích. Zdroj: Český statistický úřad Praha, Regionální informační systémy. Zpracovala: V. Doskočilová

V Dolních Kounicích se nachází tříhvězdičkový hotel Vinum Coeli se 48 lůžky (Obr. 100) a ubytovny (cca 50 lůžek). Stravovací zařízení představují širší nabídku. Můžeme zde najít několik restaurací (Obr. 102, Obr. 103) a vináren (Obr. 101).

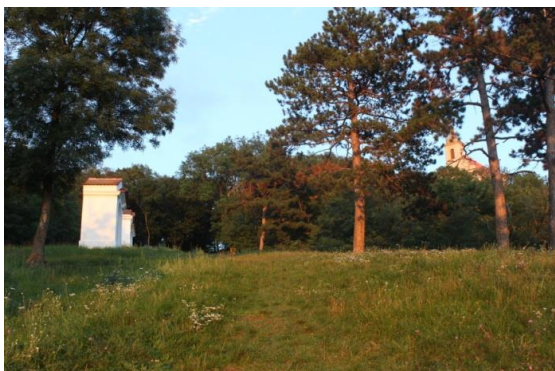
Obr. 102 *Restaurace U Gottwaldů. Foto: V. Doskočilová*

Obr. 103 *Restaurace U Šedého vlka. Foto: V. Doskočilová*

Obr. 104 *Kaple svatého Antonína. Foto: V. Doskočilová*

Obr. 105 *Křížová cesta ke kapli svatého Antonína. Foto: V. Doskočilová*

Obr. 106 *Křížová cesta od kaple svatého Antonína. Foto: V. Doskočilová*

Jednou z dominant Dolních Kounic je poutní kaple svatého Antonína z roku 1757, která se tyčí na kopci nad městem (Obr. 104). Ke kapli vede křížová cesta se čtrnácti zastaveními (Obr. 105, Obr. 106). Na opačném břehu řeky se nachází renesanční zámek (Obr. 107, Obr. 108), který byl původně klášterním hradem. Pod zámek se nachází zřícenina premonstrátského kláštera "Rosa coeli" (Růže nebeská – Obr. 109, Obr. 110), patrně nejznámější a nejvýznamnější historická památka v Dolních Kounicích. Ve městě se nachází také další církevní památky - kostel svatého Petra a Pavla, kostel zasvěcený svatému Fabiánovi, Šebestiánovi a svaté Barboře, sochy (Obr. 111) a historické domy.

Obr. 107 Zámek v Dolních Kounicích (od kaple sv. Antonína). Foto: V. Doskočilová

Obr. 108 Zámek v Dolních Kounicích (od vstupní brány). Foto: V. Doskočilová

Obr. 109 Zřícenina kláštera Rosa coeli. Foto: V. Doskočilová

Obr. 110 Vnitřek zříceniny kláštera Rosa coeli. Foto: V. Doskočilová

V Dolních Kounicích se nacházejí také zajímavé židovské památky. Židovská komunita byla v Dolních Kounicích zaznamenána již od poloviny 15. století. Žilo zde 650 židů, což byla čtvrtina celkového počtu obyvatel Dolních Kounic. Za nacistické okupace byli všichni obyvatelé židovské obce deportováni do koncentračních táborů. Z původních 82 židovských domů je jich do dnes zachováno pouhých 34, protože velká část židovské čtvrti byla zbourána kvůli výstavbě autobusového nádraží.

Obr. 111 Svatojanské sochy v Dolních Kounicích. Foto: V. Doskočilová

Obr. 112 Židovská synagoga. Foto: V. Doskočilová

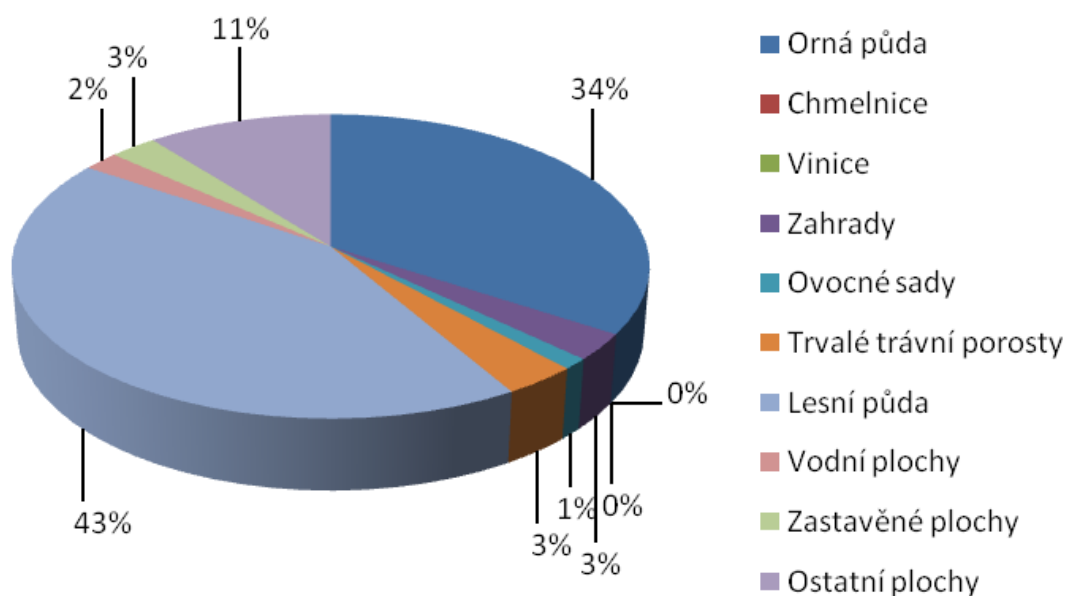
Místní synagoga ze 17. století patří k nejstarším synagogám na Moravě (Obr. 112). V Dolních Kounicích se nalézá také židovský hřbitov s nepravidelně rozmístěnými náhroby. Řada z náhrobků pochází z období baroka a klasicismu.

V Dolních Kounicích se každý květen od roku 2008 konají Svatogotharské vinařské slavnosti. Pro návštěvníky jsou připraveny přehlídky a degustace vín místních vinařů. Na slavnostech nesmějí chybět ukázky tradičních řemesel a výrobků, gastronomické speciality a cimbálová muzika. Každou první sobotu v září se tu také konají historické vinařské slavnosti Rosa coeli, opět spojené s historií a vinařskou tradicí.

Hladká (2012) navrhuje následující možnosti rozvoje cestovního ruchu v Dolních Kounicích: zážitkové gastroprogramy (degustace vína, sirupů, marmelád), půjčovny lodí, jízdních kol a sportovního materiálu, vybudování info-pointu a informačních tabulí, work-kemp (letní tábory, spojené s prací například ve vinohradech nebo při opravě a údržbě památek).

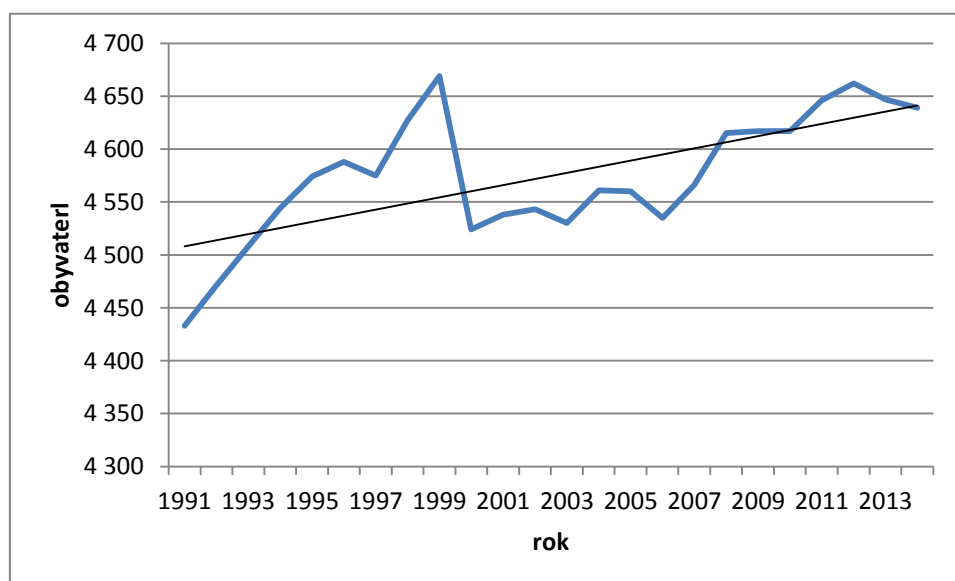
Oslavany

Oslavany se nacházejí 25 km jihozápadně od Brna v malebném údolí řeky Oslavy na rozhraní Dyjskosvrateckého úvalu a Českomoravské vrchoviny. Součástí města je městská část Padochov, původně samostatná hornická obec 1 km severně od Oslavan. V minulosti byly Oslavany hornickým městem Rosicko-oslavanské uhelné pánve. Okolí města je vhodné pro rybolov i rekreaci. Oslavany byly původně zemědělskou a vinařskou obcí (Obr. 113). Dnes je v Oslavanech vinohradnictví téměř zaniklé. V 18. a 19. století se na Oslavansku rozvíjí řemeslná výroba fajánse - bílé keramiky s modrým dekorem.

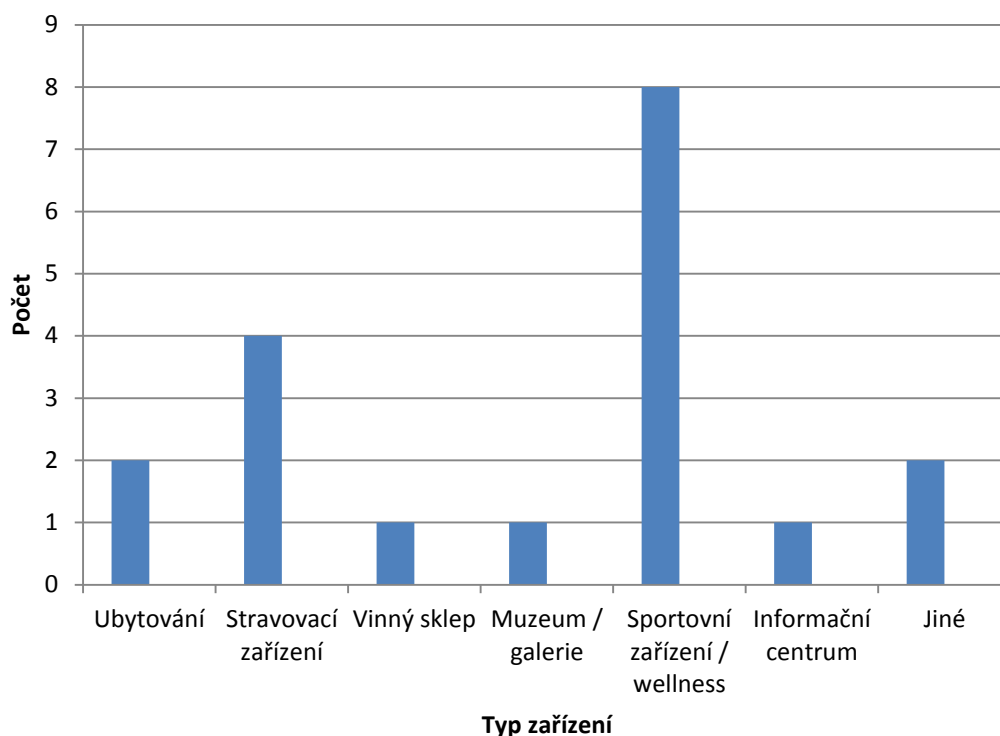

Obr. 113 Využití země na katastrálním území Oslavan. Zdroj: Regionální informační systémy. Zpracovala: V. Doskočilová

V roce 1991 se od Oslavan oddělily obce Nová Ves, Čučice, Ketkovice a Biskoupky, z toho důvodu pokleslo obyvatelstvo Oslavan o 2000 osob. Od tohoto roku si Oslavany drží průměrné obyvatelstvo okolo 4 500 obyvatel (obr. 115) s mírným poklesem na počátku první dekády 21. století a mírným vzestupem od roku 2007.

Obr. 114 Vývoj počtu obyvatel v Oslavanech za období 1991–2014. Zdroj: Praha: Český statistický úřad. Zpracoval A. Vaishar

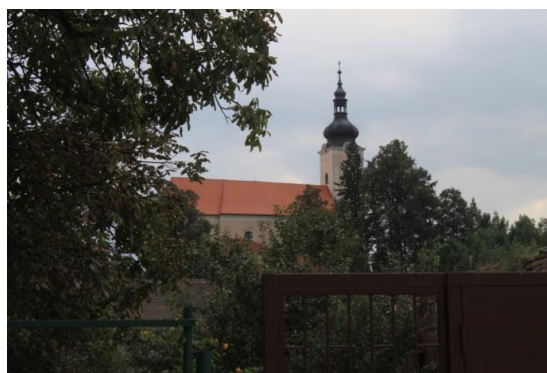

Obr. 115 Zařízení v Oslavanech. Zdroj: Český statistický úřad, Regionální informační systémy
Zpracovala V. Doskočilová

Ubytovací možnosti jsou v hotelu Stadion a v hotelu Horník (cca 100 lůžek). Stravování je v Zámecké restauraci, hostinci Dělnický dům a dalších zařízeních. V blízkosti Zámku je také cukrárna a kavárna Caramella (Obr. 116).

Obr. 116 Oslavany: cukrárna a kavárna Caramella. Foto: V. Doskočilová

Obr. 117 Oslavany: kostel svatého Mikuláše. Foto: V. Doskočilová

Historie města je spjata s prvním ženským cisterciáckým klášterem na Moravě, založeným v roce 1225, který byl v 16. století přestavěn na zámek (Obr. 118). V jižním křídle zámku jsou stálé muzejní expozice Hornictví a energetiky na Rosicko-Oslavansku s maketou důlního díla a expozice historické hasičské techniky (Obr. 119). Dále zde najdete rozsáhlou výstavu historických radiopřijímačů. V západním křídle je stylová restaurace a fitcentrum (Obr. 120). Nádvoří zámku je členěno arkádami. Zachoval se

původní klášterní gotický kostel, který sloužil jako zámecká kaple, nyní je využíván ke koncertům. Zámek je vybudován na údolní nivě v meandru řeky Oslavy, která město obtéká velkým obloukem a nad ní se vypíná kopec Kukla s těžní a vodárenskou věží bývalého dolu Kukla (Obr. 121). Významnou dominantou města je také kostel svatého Mikuláše (Obr. 117).

Obr. 118 Zámek v Oslavanech. Foto: V. Doskočilová

Obr. 119 Expozice Hornictví a energetiky. Foto: V. Doskočilová

Obr. 120 Zámecká restaurace a Fitcentrum. Foto: V. Doskočilová

Obr. 121 Zámek od západu. Foto: V. Doskočilová

Historie Oslavan je pevně spjata s těžbou nerostných surovin. Uhlí se zde těžilo od roku 1760. K největšímu rozvoji došlo v 19. a 20. století. V roce 1913 byla v Oslavanech postavena První přesporní velkoelektrárna, která spalovala uhlí z místních dolů. Elektrárna zásobovala elektrickou energií všechny průmyslové podniky v Brně. Elektrárna byla zrušena roku 1993. Z celého areálu je dodnes dochováno pouze torzo (Obr. 122). Nad areálem elektrárny se vypíná výrazná halda strusky (Obr. 123). Nižší partie haldy jsou dnes využívány pro solární elektrárnu. Těžba uhlí i výroba elektrické energie změnily tvář města stavebně, ekonomicky i ekologicky. V roce 1973 bylo vytěženo poslední uhlí z dolu Kukla. Dnes v Oslavanech dále sídlí strojírenské a stavební podniky (Brodesser 2007).

Obr. 122 Historická budova bývalé elektrárny.
Foto: V. Doskočilová

Obr. 123 Halda strusky. Foto: V. Doskočilová

V bývalém areálu Strojíren Oslavany se nachází zábavní park Permonium (Obr. 124). V parku jsou především atrakce pro děti jako bludiště imitující důlní štoly, důlní jezero, lanové centrum. Velkou atrakcí je také zrekonstruovaná těžební věž Kukla.

Obr. 124 Zábavní park Permonium. Foto:
V. Doskočilová

Obr. 125 Start oslavanských cyklostezek. Foto:
V. Doskočilová

Od Oslavanského zámku vedou čtyři tematické cyklostezky za historickými památkami, přírodou a pivem (Obr. 125). V údolí řeky Oslavy je naučná stezka permokarbonu boskovické brázdy. Naučná stezka poskytuje ucelený pohled na geologické období karbonu a permu na výchozech jednotlivých geologických vrstev. Má devět zastavení s informačními tabulemi. Největší zajímavostí je tzv. "překocená vrása". Tradiční jsou každoroční Karmelská pouť v červenci a Oslavanské historické slavnosti druhý víkend v září, které jsou součástí Dnů evropského kulturního dědictví. Tyto slavnosti jsou opět spojené s vinařstvím a cimbálem.

Závěr

Mikroregion Ivančicko je územím s velmi pestrá nabídkou atraktivit a bohatou historií – od tradice hornictví, přes přírodní zajímavosti, kulturu, památky, až do oblasti vinařů. Jen málokterý mikroregion může nabídnout takovou rozmanitost (Břínková, 2014). Pro rozvoj cestovního ruchu je nutné, aby mikroregion obsahoval nějaké atraktivit. Na základě lokalizačních faktorů lze učit přírodní krásy a kulturně - historické pamětihodnosti. Nutností pro cestovní ruch je ale také propagace a zviditelnění oblasti.

Krajina Mikroregionu Ivančicko je krajinou mimořádně malebnou, která poskytuje široké možnosti pro turistiku, cykloturistiku a rekreaci. Charakter krajině dodávají zejména toky tří řek - Oslavy, Jihlavy a Rokytné, které se v Ivančicích spojují v jednu, ale také kopce a stráně, na nichž se daří vinohradům. Průmyslem nenarušena krajina a čisté ovzduší, množství cenných historických památek, značené turistické stezky a cyklotrasy a dobré víno ze zdejších vinic - to vše tvoří lákavou pozvánku pro domácí i zahraniční návštěvníky zdejšího kraje. Poměrně významným problémem pro rozvoj cestovního ruchu na Ivančicku může být blízkost atraktivnějších lokalit pro cestovní ruch a nižší kvalita ubytovacích a stravovacích zařízení.

Krakešová (2008) vychází ze současné poptávky po cestovním ruchu v regionu, která se rekrutuje především z Česka (89 %), a to ze vzdálenosti do 50 km, přičemž významný podíl tvoří pěší a cyklistická turistika s poznávacími cíly. Na základě toho navrhuje zaměřit se zejména na příměstskou rekreaci obyvatel Brna. Příslušná opatření by měla zohlednit především stoupající kupní sílu obyvatel Brna a z ní se odvíjejících nároků na komfort zařízení cestovního ruchu. Kromě toho by se měl mikroregion zaměřit na rodinnou rekreaci. S tím souvisí i návrh L. Hrdličkové (2007), která pro Ivančice navrhuje vytvořit víkendový balíček s tématickým zaměřením.

Rozvoj mikroregionu je částečně podporován skupinou ČEZ, neboť jeho část se nachází ve 20kilometrovém havarijním pásmu Jaderné elektrárny Dukovany. Toto riziko ČEZ kompenzuje finanční podporou akcí jednotlivých obcí. V roce 2013 se Ivančicko stalo součástí místní akční skupiny Brána Brněnska, v jejímž rámci by mohly být realizovány rozvojové záměry včetně cestovního ruchu.

9 SYNTÉZA: VÝSLEDKY SWOT ANALÝZY

Byla provedena SWOT analýza cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Tato metodika byla původně vyvinuta pro firemní strategické plánování. V současné době je v určité modifikaci používána i pro regionální strategie (Karppi et al. 2001). Při zpracování bylo využito metody brainstormingu, kterého se zúčastnili kromě řešitelského týmu odborníci z Ústavu zemědělské ekonomiky a informací, Ústavu územního rozvoje, Ústavu geoniky AV ČR, Fakulty regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně a Jihomoravského krajského úřadu.

Věcně bylo využito poznatků jednak ze šesti případových studií, jednak z analýz jednotlivých typů cestovního ruchu. Byly hodnoceny lokalizační, realizační i selektivní předpoklady cestovního ruchu. SWOT analýza byla provedena nejprve pro jednotlivé typy cestovního ruchu: Hlavním kritériem pro hodnocení byl přínos pro rozvoj jihomoravského venkova.

- chalupaření, chataření, zahrádkaření
- poznávací cestovní ruch
- sportovně-rekreační cestovní ruch
- lázeňsko-léčebný cestovní ruch
- agro a ekoagroturistika.

Při každé jednotlivé SWOT analýze byly nejprve vyčleněny jednotlivé faktory v rámci slabých stránek, silných stránek, příležitostí a ohrožení. Poté byly jednotlivé faktory zváženy, a to tím způsobem, že nejvýznamnějšímu faktoru byla přiřčena hodnota 1 a ostatní byly poměřeny vůči tomuto hlavnímu faktoru v rozpětí 0,1 až 0,9. Protože význam jednotlivých typů cestovního ruchu pro venkov Jihomoravského kraje je nestejný, byly nakonec ještě podobným způsobem zváženy jednotlivé typy cestovního ruchu.

Poté byly odhadnuty váhy uvedených typů a provedena celková SWOT analýza významu cestovního ruchu pro rozvoj jihomoravského venkova. Z ní pak vyplývají návrhy strategií.

9.1 Chalupaření, chataření, zahrádkaření

Silné stránky • Udržuje život v obci – 1,0 • Není třeba speciální infrastruktury pro CR ani marketingu - 0,8 • Přispívá k řešení problému rekonstrukce a údržby starého domovního fondu – 0,8 • Existence dlouhodobé tradice – 0,6 • Lze využít zkušeností a znalostí chalupářů pro rozvoj obce – 0,5 • Nezávislost na státních dotacích – 0,3	Slabé stránky • Nárok na technické služby a technickou infrastrukturu – 1,0 • Téměř nepřináší finanční prostředky do obce – 0,5 • Tlak na přírodu v případě chataření, zahrádkaření – 0,5 • Péče pouze o vlastní objekt – 0,4 • Sezónnost – 0,4
Příležitosti • Možnost přeměny v trvalé bydliště v souladu s deurbanizačními tendencemi – 1,0 • Možnost komerčního pronajímání chalup, případně chat – 0,8 • Příklon k domácímu turismu včetně chataření a chalupaření – 0,6	Ohrožení • Negativní vztahy mezi chataři, chalupáři a místními obyvateli – 1,0 • Masová změna chat a zahradních domků na „trvalé“ bydlení – 0,5 • Developerské tlaky v případě zahrádkářských kolonií – 0,5

Tyto aktivity jsou soustředěny do dvou oblastí – do severního půlkruhu okolo Brna a do zázemí Vranovské přehrady. Na ostatním území kraje jsou rozloženy řidčeji. Zahrádkaření je fenomén, rozšířený zejména na okrajích velkých a středních měst.

Chalupáři udržují život v depopulačních vesnicích, udržují původní domovní fond, nevyžadují dodatečnou turistickou infrastrukturu ani dotace. V případě dobré spolupráce s vedením obcí lze využít jejich kontaktů, know how a dalších schopností pro rozvoj obcí. Chalupaření se potenciálně může proměnit v trvalé bydlení (zpravidla po odchodu majitelů do důchodu).

Environmentální problémy jsou spojeny spíše s chatařením, případně zahrádkařením. Zejména chatové kolonie mohou způsobovat infrastrukturní problémy (odpadní vody, tuhé odpady, nároky na místní komunikace). Pokud se přemění chaty nebo zahradní domky v trvalé nebo dlouhodobé bydlení mohou být posíleny infrastrukturní problémy, na které není původní vesnice dimenzovaná. Rizikem tohoto typu cestovního ruchu jsou možné narušené vztahy s místními obyvateli.

9.2 Poznávací cestovní ruch

Silné stránky - Existence řady přírodních a kulturních zajímavostí vč. světového dědictví UNESCO – 1,0 - Koncentrace zajímavostí – možnost návštěvy mnoha atraktivit v krátkém čase – 0,9 - Možnost propojení s folklórem, kulturou vína a dalšími atraktivitami vč. krátkodobých akcí – 0,8 - Existence Brna jako dopravní křižovatky a koncentrace ubytovacích kapacit – 0,7	Slabé stránky - Koncentrace jen do několika destinací – 1,0 - Ve většině případů jen jednodenní návštěvy konkrétních destinací bez přenocování – 0,9 - Až na výjimky slabší marketing – 0,7 - Nízká flexibilita v poskytování služeb – 0,7 - Nevyváženost infrastruktury (v některých místech nedostatečná) – 0,5 - Špatná jazyková vybavenost poskytovatelů služeb – 0,4
Příležitosti - Stoupající zájem o poznávací CR – 1,0 - Možnost veřejné podpory a dotací z regionální, národní a evropské úrovně – 0,9 - Vzdělávání a adaptace místních obyvatel na soudobé podmínky rozvoje CR – 0,7 - Využití a zapojení historického odkazu a významných osobností – 0,7 - Spolupráce se sousedními regiony kombinací nabídek – 0,5	Ohrožení - Konkurence jiných regionů; přesun pozornosti a módy – 1,0 - Nezvládnutí provozu vybudované infrastruktury a poskytovaných služeb – 0,8 - Chátrání nebo zničení některých památek – 0,5 - Přetížení některých destinací v sezóně – 0,4 - Vymizení folklóru a souvisejících produktů v čase – 0,3

Existuje řada významných atraktivit historického, architektonického, přírodního charakteru, které lze propojovat včetně živého folklóru a kultury vína. Poptávka po tomto druhu cestovního ruchu stoupá, a to nejen v kraji, ale i celosvětově. Ne všechny atraktivní destinace jsou však pro cestovní ruch využity.

Infrastruktura a marketing jsou totiž koncentrovány do několika destinací, které mohou být v sezóně přetíženy. V sezóně mohou vznikat i infrastrukturní problémy. Problémem je lidský faktor, který však může být zlepšen různými formami vzdělávání.

9.3 Sportovně-rekreační cestovní ruch

Silné stránky - Existence řady atraktivit přírodního charakteru – 1,0 - Dobré podmínky pro rozvoj cykloturistiky, in-line sportu, vycházkové turistiky a hippoturistiky na části území – 0,8 - Hustá síť turistických, cyklistických a naučných stezek a vycházkových okruhů – 0,8 - Možnost propojení s jinými atraktivitami CR – 0,7	Slabé stránky - Závislost na počasí i v letním období – 1,0 - Extrémní sezónnost – 0,9 - Špatné podmínky pro zimní cestovní ruch – 0,8 - Neschopnost využití a aplikace moderních technologií (i-aplikace) – 0,7 - Infrastruktura spíše slabší nebo pro určitou skupinu – 0,6 - Nevyvážená péče o krajinný detail – 0,6
Příležitosti - Zvyšující se zájem o fyzické sportovní aktivity, které mají nahradit sedavý životní styl (módnost) – 1,0 - Možnost získání dotací z regionální, národní nebo evropské úrovně – 0,8 - Geocaching a využití QR kódů, internetu – 0,7	Ohrožení - Konkurence jiných regionů – 1,0 - Možné dosažení limitů únosnosti v areálech s největší intenzitou CR – 0,8 - Narušení cílů developerskými záměry – 0,3

V kraji existuje řada atraktivit včetně jednoho národního parku a tří chráněných krajinných oblastí. Na většině území jsou výborné podmínky pro rozvoj pěší turistiky, cykloturistiky, hippoturistiky a in-line turistiky. Problémem je sezónnost, závislost na počasí v létě a minimální podmínky pro zimní rekreaci. I zde se projevuje slabší připravenost lidského faktoru.

Zájem o fyzické aktivity stoupá v souvislosti s negativními důsledky změn životního způsobu obyvatel. Objevují se nové formy cestovního ruchu, založené mimo jiné i na využití moderních technologií. Problémem může být konkurence sousedních regionů.

9.4 Léčebně-lázeňský cestovní ruch

Silné stránky - Existence relativně nových a moderních kapacit – 1,0 - Aktuálnost poptávky po využívání služeb – 0,8 - Možnost propojení s jinými formami CR – 0,7 - Kvalitní a vydatné zdroje léčivých pramenů – 0,5 - Dobré výsledky léčebné péče – 0,4	Slabé stránky - Jde zpravidla jen o cílené návštěvy dané lokality bez impaktu na okolní venkov v případě wellness – 1,0 - Omezený počet zdrojů léčivé vody – 0,8 - Rizikový záměr – 0,6 - Nedostatek pitné vody pro zázemí zařízení Pasohlávky – 0,4
Příležitosti Stoupající zájem o tento typ CR – 1,0	Ohrožení - Ukončení/omezení hrazení poskytování léčebné péče zdravotními pojišťovnami – 1,0 - Silná konkurence podobných zařízení v Rakousku, Maďarsku a na Slovensku – 0,7 - Vyprchání současné módnosti těchto druhů CR – 0,4

V kraji existují moderní kapacity v Hodoníně, Lednici a perspektivně v Pasohlávkách. Tento druh cestovního ruchu je stále více poptávaný

V případě wellness jde jen o návštěvy bez vazby na jiné formy cestovního ruchu. Zdroje vod jsou omezené a výstavba nových kapacit představuje riziko vzhledem ke konkurenci podobných zařízení v sousedních zemích. Největší hrozbou by mohlo být ukončení nebo omezení hrazení zdravotní péče pojišťovnami.

9.5 Agroturistika a ekoagroturistika

Silné stránky • Alternativa k produkčnímu zemědělství – 1,0 • Propojení na vinařskou turistiku – 0,9 • Zachování krajinného rázu, pozitivní vliv na biodiverzitu a půdu – 0,8 • Zemědělská tradice – 0,7 • Možnost přímého prodeje zemědělských produktů – 0,5	Slabé stránky • Nepříznivé legislativní podmínky pro podnikání v agroturistice – 1,0 • Minimum rodinných farem a nedostatečné lidské zdroje – 0,9 • Mentalita podnikatelů v oblasti agroturistiky – 0,9 • Typické je zprůmyslněné produkční zemědělství, které těmto druhům CR nepřeje – 0,8 • Nízká konkurenceschopnost ekologického zemědělství z našeho regionu ve vazbě na agroturistiku – 0,6
Příležitosti • Zvýšení zájmu o tento druh rekreace – 1,0 • Napojení na vzdělávací programy – 0,9 • Využití moderních technologií v marketingu – 0,9 • Intenzivní podpora zejména na evropské úrovni – 0,3	Ohrožení • Zánik rodinných farem z generačních důvodů nebo nevýhodných podmínek – 1,0 • Ukončení/omezení podpory – 0,7 • Ústup trendu – 0,3

Agroturistika je alternativou k produkčnímu zemědělství v environmentálním i sociálním smyslu. Zájem o ni stoupá. V kraji ji lze napojit na vinařskou turistiku.

Legislativní podmínky pro tento druh cestovního ruchu však nejsou výhodné. Existuje málo rodinných farem, které jsou navíc ohroženy jednak z ekonomických, jednak generačních důvodů. Ani vysoce produkční zemědělství kraje není pro tento druh cestovního ruchu příznivé. Produkty ekologických farem nejsou konkurenceschopné; spotřebitelé nevykazují dostatek patriotismu a nakupují převážně podle cen.

9.6 Cestovní ruch v Jihomoravském kraji

Silné stránky • Síla Brna jako východiště do areálů CR a zdroje návštěvníků – 1,0 • Krajinná a etnografická pestrost území – 0,9 • Řada atraktivit různých typů a úrovní, které lze kombinovat – 0,7 • Pohostinnost místních obyvatel – 0,4	Slabé stránky • Nepříliš rozvinutá infrastruktura spíše pro klientelu nižších příjmových skupin – 1,0 • Výrazná sezónnost – 0,6 • Slabší profesionalita poskytovatelů služeb (chápou CR spíše jako hobby než jako podnikání) – 0,5
Příležitosti • Stále rostoucí zájem o cestovní ruch; částečný přesun od zahraničního k domácímu CR – 1,0 • Využití moderních digitálních technologií pro marketing – 0,8 • Podpora některých druhů cestovního ruchu – 0,7 • Možnost spolupráce s jinými regiony - 0,4 • Veletrh REGIONTOUR – 0,2 • Oslabení tuzemské měny – 0,2	Ohrožení • Konkurence jiných regionů – 1,0 • Přetížení některých destinací – 0,5

Rozvoj CR v JMK je podmíněn Brnem jako významným zdrojem a východištěm. Kraj poskytuje široké spektrum atraktivit, které lze vhodně kombinovat. Obyvatelé jsou považováni za pohostinné, ale poskytovatelé někdy za málo profesionální. Infrastruktura je rozvinuta nerovnoměrně a spíše pro klientelu nižších příjmových skupin. Problémem je výrazná sezónnost.

10 ANKETNÍ ŠETŘENÍ

Sociologický výzkum (šetření)

Pro účely průzkumného šetření (projektu) byla sestavena anketa k preferencím cestovního ruchu a dotazník pro poskytovatele cestovního ruchu. Byly vybrány dvě cílové skupiny respondentů. Respondenty ankety byli studenti Mendelovy univerzity a respondenty dotazníkového šetření poskytovatelé cestovního ruchu v šesti modelových regionech v Jihomoravském kraji, které jsou popsány blíže v kap. 8.

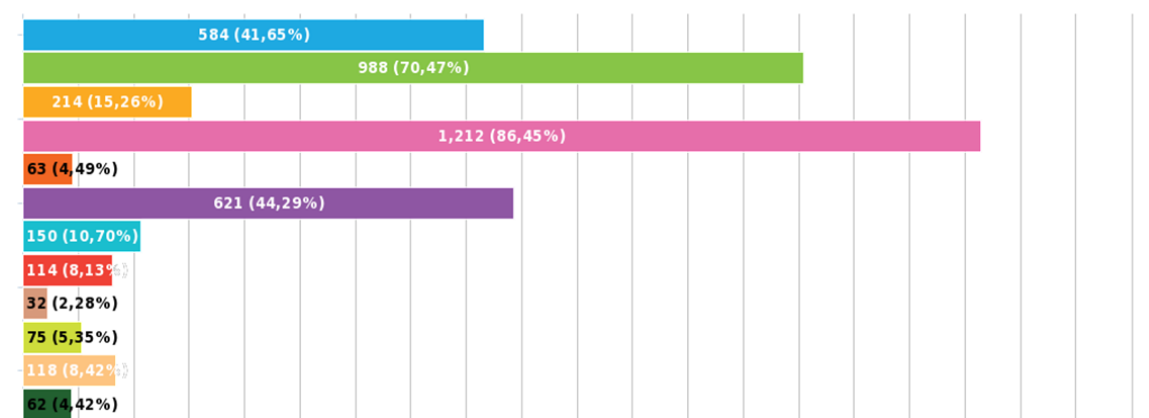
Cílem ankety bylo zjistit preferované formy cestovního ruchu a regiony v kraji. Cílem dotazníkového šetření pro poskytovatele cestovního ruchu bylo zjistit návštěvnost, způsob využívání zařízení a vliv cestovního ruchu na obce.

Pro účely šetření byla sestavena anketa a dotazníkové šetření v dotazníkovém systému SURVIO, který umožňuje vytvořit a distribuovat v elektronické podobě ankety a dotazníky, sbírat a automaticky analyzovat získané výsledky.

Anketní šetření bylo realizováno od 13. 3. do 29. 4. 2014. Na Mendelově univerzitě byli osloveni všichni aktivní studenti prezenčního a kombinovaného studia v daném období. Převážně se jednalo o studenty z České republiky (98 %) a pouze 2 % tvořili zahraniční studenti. Polovina studentů má trvalé bydliště ve venkovských obcích Jihomoravského kraje. Jednalo se o 11 866 studentů. Obdrželi jsme celkem 1 400 odpovědí. Celková návratnost ankety tedy činila 11,8 %. Ze šetření vyplynula preference respondentů na tuzemský cestovní ruch oproti zahraničnímu. Respondenti upřednostňují letní sezónu. Z destinací mírně převládal venkov a hory. O České republice se traduje, že je národem chatařů a chalupářů, což se z ankety nepotvrdilo. 65 % respondentů uvedlo, že jejich rodina nevlastní objekt druhého bydlení.

Respondenti vnímají Jihomoravský kraj jako velmi atraktivní (po Praze, eventuálně dalším kraji, uvedlo 55 % dotázaných) a podle 30 % má kraj průměrnou atraktivitu v pozici na tuzemském cestovním ruchu. Z hlediska atraktivity na prvních třech místech respondenti uváděli Lednicko – valtický areál, Moravský kras a Podyjí (Vranovská přehrada, NP Podyjí) až na dalším místě se objevilo město Brno. Většina respondentů navštívila Moravský kras, oblast Podyjí (Znojemsko) a Slavkov u Brna. Opakovaně respondenti nejčastěji navštěvují Moravský kras, o něco méně oblast Podyjí a Lednicko-valtický areál. Destinační preference se odvíjejí od atraktivity dané destinace a pohostinnosti lidí. Oproti tomu negativně respondenti hodnotí úroveň některých nabízených služeb, ceny a stávající infrastrukturu.

● město Brno	584	41.65%
● Moravský kras	988	70.47%
● Slavkov u Brna a Slavkovské bojiště	214	15.26%
● Lednicko-valtický areál a jižní Morava	1212	86.45%
● Modré hory (Hustopečsko)	63	4.49%
● Podyjí (Vranovská přehrada, NP Podyjí a okolí)	621	44.29%
● ostatní Znojemsko	150	10.70%
● Hornácko (jihomoravská část Bílých Karpat)	114	8.13%
● Pojhlaví a Pooslaví (Ivančicko-dolnokounicko)	32	2.28%
● Boskovicko-Kunštátsko-Olešnicko	75	5.35%
● Tišnovsko (od Veverské Bítýšky po hrad Pernštejn)	118	8.42%
● jiná	62	4.42%

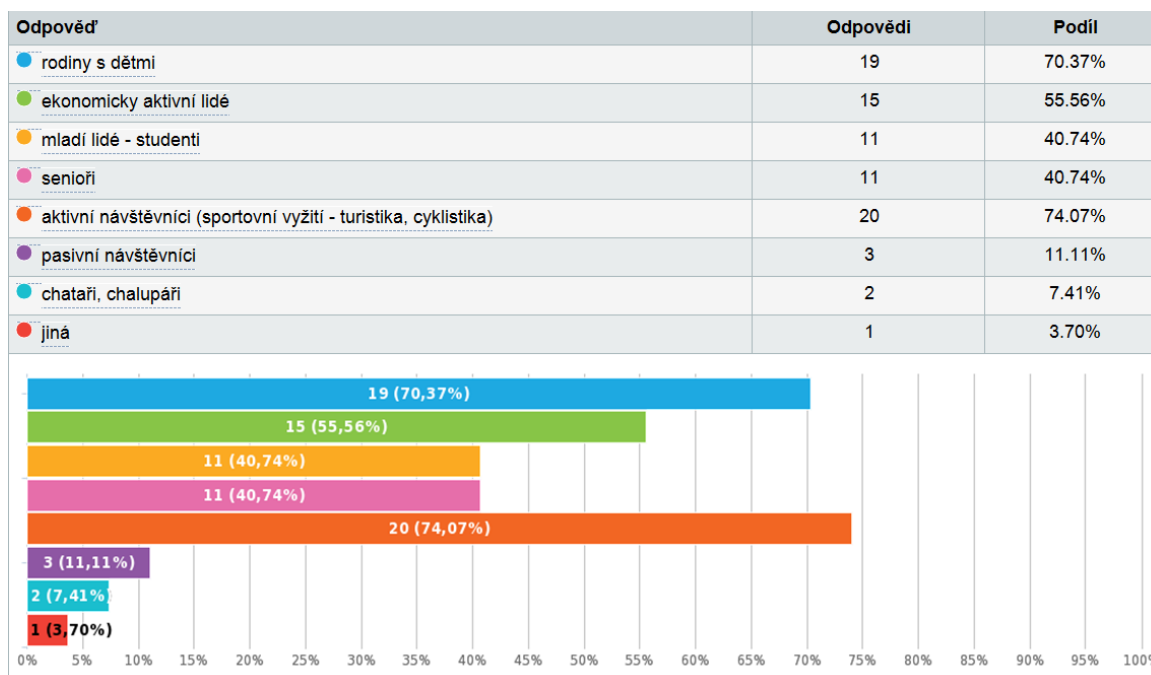

Obr. 126 Grafické zobrazení preference jednotlivých regionů cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Zdroj: vlastní šetření.

Dotazníkové šetření bylo realizováno od 9. 4. do 15. 9. 2014. V modelových regionech bylo osloveno celkem 376 subjektů z dvanácti obcí (Jedovnice, Křtiny, Šlapanice, Prácheň, Oslavany, Dolní Kounice, Němčičky, Bořetice, Bítov, Vranov nad Dyjí, Lednice a Valtice). Dotazník obsahoval 32 otázek. Celková návratnost dotazníku činila 8 %, což bylo zapříčiněno skutečností, že respondenti byli osloveni výlučně elektronicky bez další motivace. Kromě regionu Ivančicko jsou v dotazníkovém šetření zastoupeny všechny regiony, respektive obce. Dotazníkového šetření se zúčastnila dle typu ubytovací a stravovací zařízení (včetně vinařství a vinoték), která zcela převládala, sportovní a wellness zařízení, muzea, informační centra a jedna galerie a zábavný park. 80 % jmenovaných zařízení je celoročně v provozu a pouze 20 % je v provozu přes letní sezónu.

Průměrná návštěvnost zařízení v roce 2013 se pohybovala kolem cca 71 tisíc osob (tento průměr zkrasluje některé typy zařízení např. muzeum, sportovní a wellness zařízení a hotel). V průměru jsou zařízení v provozu 11 let. Respondenti svou dlouhodobou ekonomickou situaci vnímají jako dobrou až uspokojivou. Jejich ekonomický výsledek za minulou sezónu 2013 v porovnání s předcházejícími roky zůstal převážně stejný, což uvádí 43 % respondentů, u 30 % stoupl a 27 % uvádí, že se snížil. Dle typu ubytovacích zařízení převládají penziony. Dle typu stravovacího zařízení převládají restaurace a vinárny. Stravovací zařízení nabízejí převážně stravování pro hosty i veřejnost. Vnitřní a venkovní posezení stravovacích zařízení mají v průměru 54 míst. Ubytovací zařízení nabízejí v průměru 15 pokojů a mají cca 44 lůžek. Zařízení nabízejí i místa pro stany a karavany (4 zařízení). Pro modelové obce je typická převaha krátkodobých pobyků (do 3 dnů) což uvedlo 63 % respondentů.

Dle struktury návštěvníků převládají aktivní návštěvníci (sportovní vyžití) a rodiny s dětmi. Jedná se především o ekonomicky aktivní návštěvníky. Návštěvníci pocházejí převážně z České republiky (což uvedlo 90 %); mírně převládají návštěvníci z jiných krajů. Důvodem návštěvy těchto regionů (obcí) je především dovolená, cykloturistika, vinařská turistika a návštěva chráněných území. Zařízení spolupracují s jinými poskytovateli služeb, obcemi a jinými organizacemi. Většina zařízení se propaguje na vlastních webových stránkách (v češtině) a mají vlastní propagační materiály, ale volí i strategii propagace na webových stránkách jiného subjektu (obce, sdružení...).

Obr. 127 Struktura návštěvníků zařízení cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Zdroj: vlastní šetření

Silné stránky vidí respondenti v kvalitním prostředí celé destinace pro turisty a výjimečnosti lokality. Naopak jako slabé stránky vidí extrémní sezónnost a závislost na počasí, ale i to, že ostatní podnikatelé kazí image destinace např. nízkou kvalitou a nedostatečností nabízených služeb. Příležitosti vidí v podpoře podnikání v cestovním ruchu, v prodloužení sezóny, zlepšení služeb, propagaci cílené na zahraniční turisty a lepším destinačním managementu. Hrozbu spatřují především v ekonomické krizi, ale i ve financování, malé podpoře cestovního ruchu a v kvalitě personálu.

Většina respondentů považuje cestovní ruch nosný z hlediska rozvoje obce. Řada z nich uvedla, že obce respektive obecní zastupitelstvo se nepodílí na rozvoji cestovního ruchu v obci. Našly se ale i obce, které podporují rozvoj CR. K nejvýznamnějším aktivitám obce dle vnímání respondentů v minulosti, ale i současnosti patří zřízení turistického informačního centra, rozvoj cyklostezek, opravy komunikací, úprava veřejného prostranství, podpora a spolufinancování společenských akcí a zlepšení propagace. Obce nemají strategii rozvoje CR a řeší spíše operativní věci a náměty.

Celkově lze kromě očekávaných skutečností poukázat na to, že provozovatelé zařízení cestovního ruchu se do značné míry spoléhají na podporu z veřejných zdrojů, případně na vytváření podmínek ze strany státu. Je pocítován rovněž nedostatek koncepcí na lokální úrovni; obce dávají zjevně přednost řešení problémů ad hoc. Jednotlivé destinace jsou rovněž zřejmě zaměřeny především na tuzemské návštěvníky. Z uvedeného vyplývají rovněž možné potenciály pro řešení situace, které by měly být zaměřeny v první řadě na zlepšování kvality humánního faktoru a jeho prostřednictvím na ovlivňování celkového prostředí pro cestovní ruch.

11 DISKUSE A NÁVRH BUDOUCÍCH STRATEGIÍ

Na základě SWOT analýzy lze teoreticky formulovat čtyři strategie. Tyto strategie budeme zvažovat z hlediska:

- MAX-MAX (SO) strategie – využití silných stránek ke zhodnocení příležitostí (jde spíše o ideální případ, který se v realitě vyskytuje málokdy)
- MIN-MAX (WO) strategie – odstranění slabých stránek s využitím příležitostí
- MAX-MIN (ST) strategie – likvidace ohrožení s využitím silných stránek (v případě, že síla mikroregionu takovou konfrontaci unese)
- MIN-MIN (WT) strategie – obranná strategie zaměřená na minimalizaci slabých stránek a vyhnutí se ohrožením

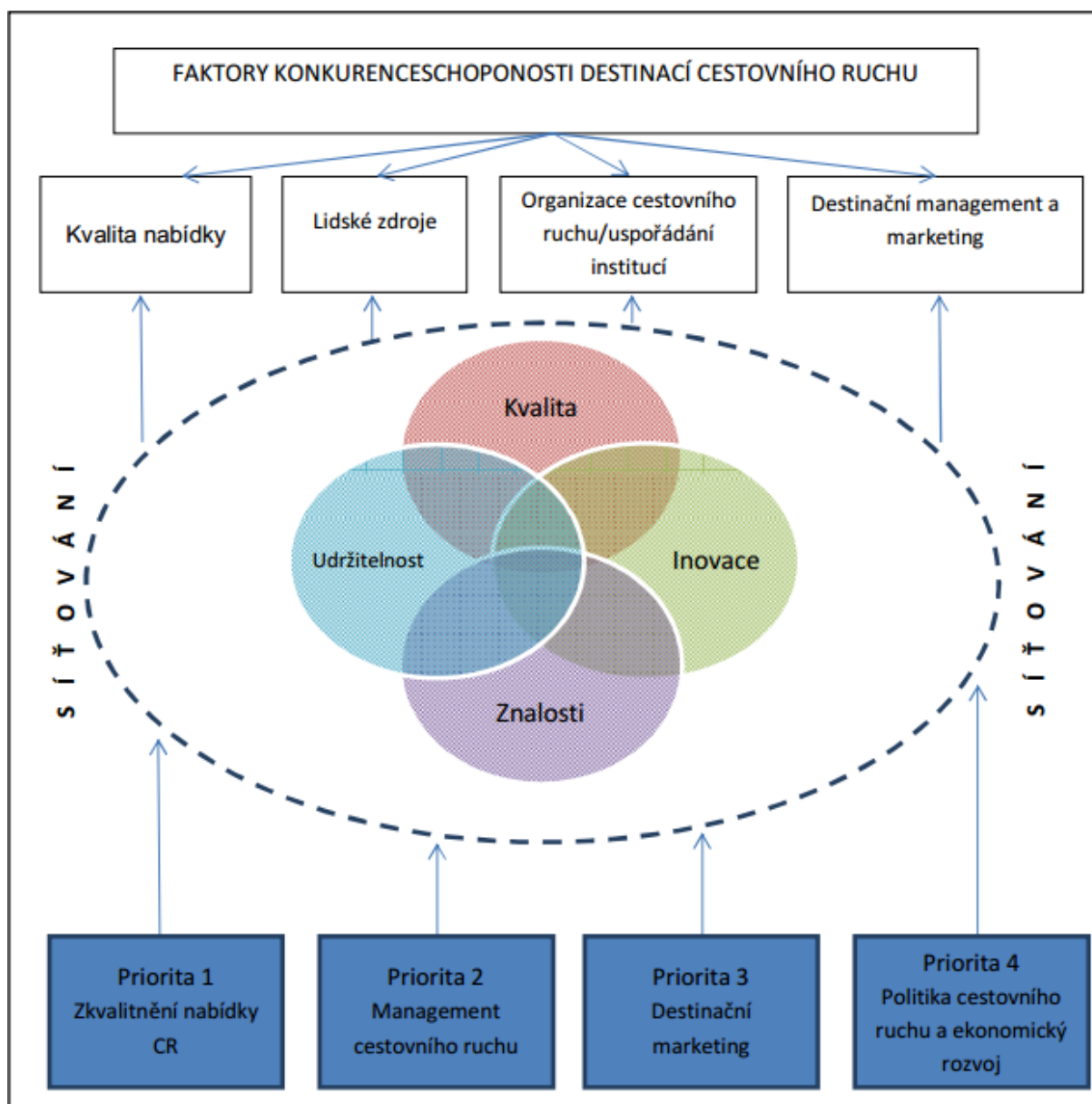
Z charakteristik jednotlivých strategií vyplývá, že nejčastěji se budeme zaměřovat na strategii WO. Půjde tedy zpravidla o eliminace konkurenčních regionů s využitím stoupajícího zájmu zákazníků o cestovní ruch, využitím moderních technologií, evropské a národní podpory pro cestovní ruch a spolupráce. Důležitý je pohyb v konkurenčním prostředí, neboť produkty cestovního ruchu budou nabízet postupně všechny mikroregiony a je třeba přesvědčit zákazníky o tom, že by měli navštívit právě konkrétní mikroregion. Možné strategie v tomto směru jsou následující:

- Diferenciace, která ve sféře cestovního ruchu znamená odlišení se od konkurenčních mikroregionů (včetně obchodní značky, symboliky a podobně).
- Optimální struktura nákladů. Jde o klasický konkurenční boj, kdy se jednotliví konkurenti snaží svými náklady dostat pod náklady svých konkurentů. Snížení nákladů lze ve sféře cestovního ruchu realizovat zejména vzájemnou kooperací subjektů.
- Zacílení na cílovou skupinu zákazníků. Může jít o věkovou, zájmovou, regionální či jinou skupinu, které se šije nabídka „na míru“.

Jednotlivé faktory konkurenceschopnosti jsou na obr. 129. Patří mezi ně kvalita nabídky, lidské zdroje, organizační a institucionální uspořádání a destinační management a marketing. Ve všech těchto sférách existují přes určité příklady dobré praxe v Jihomoravském kraji rezervy. Faktory úspěšné destinace cestovního ruchu uvádějí například Wilson et al. (2001):

- nabídka kompletních balíčků cestovního ruchu
- dobré vedení (lidský faktor)
- podpora a účast místních úřadů
- dostatečné (finanční) zdroje
- strategické plánování
- koordinace a kooperace mezi poskytovateli služeb cestovního ruchu a obcí
- koordinace a kooperace mezi jednotlivými poskytovateli služeb cestovního ruchu
- informace a technická podpora
- dobrá turistická informační centra
- široká podpora místní komunity pro rozvoj cestovního ruchu

Existuje řada vzdělávacích programů, včetně vysokoškolských, a také kurzů a školení, které by měly zlepšovat připravenost lidského faktoru pro služby cestovního ruchu. Problémem dosud zůstávají jazykové znalosti. Vedle znalostí je však třeba přizpůsobit psychologii pracovníků v cestovním ruchu. Skutečností však také je, že většinou hůře placené služby ve stravování a ubytování jsou jednou z mála potenciálních příležitostí pro nekvalifikované osoby.

Obr. 128 Faktory konkurenceschopnosti v cestovním ruchu. Zdroj: Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2014–2020. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj 2013

Existují studie, které porovnávají různé destinace cestovního ruchu za účelem identifikace deficitů v konkurenceschopnosti. Vajčnerová a Ryglová (2012) srovnávaly destinace Znojensko a Podyjí na jedné straně a Lednicko-valtický areál na straně druhé. Poněkud překvapivě konstatovaly, že Znojensko a Podyjí je celkově kvalitnější destinací než Lednicko-valtický areál, kde bylo zjištěno, že nižší úroveň celkové kvality je ovlivněna zejména oblastí služeb, a to úrovní místní dopravy v destinaci a dopravní dostupností. Plevová (2014) vidí hlavní příčinu rozdílů návštěvnosti mezi srovnatelnými obcemi (z hlediska množství atraktivit a velikostí obou sídel) Lednicí a Dolními Kounicemi především v rozdílné propagaci obou destinací.

12 ZÁVĚR A VÝHLED DO BUDOUCNA

Cílem práce bylo odpovědět na otázku, zda by se cestovní ruch mohl stát náhradním odvětvím pro rozvoj venkova po snížení významu zemědělství. V zásadě existují dvě motivace, proč by se některé venkovské mikroregiony mohly orientovat na cestovní ruch. Prvním motivem by mohly být vynikající podmínky pro rozvoj tohoto odvětví (atraktivita, infrastruktura, humánní kapitál). Druhým motivem by mohl být nedostatek jiných vhodných rozvojových možností (úpadek výrobních odvětví, nedostatek prostoru pro rozvoj klasických služeb).

V tomto druhém případě se však podnikatelé v cestovním ruchu musí naopak potýkat zpravidla s nekvalitní infrastrukturou a nedostatkem či špatnou kvalitou humánního kapitálu. Proto lze v takovýchto mikroregionech budovat spíše méně náročný cestovní ruch pro střední příjmové kategorie.

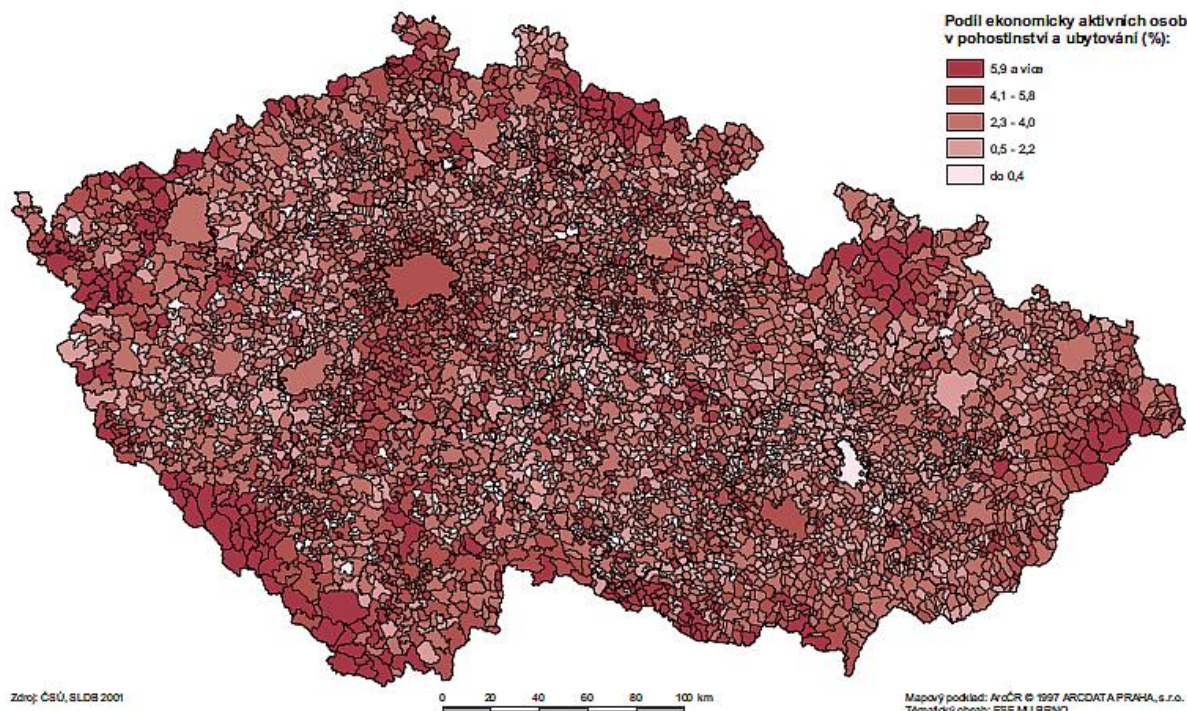
Mezi základní důvody, proč se v jihomoravských podmínkách nemůže cestovní ruch stát vedoucím odvětvím v rozvoji venkovských mikroregionů, je výrazná sezónnost. Cestovní ruch by tak musel během relativně krátké sezóny (případně dvou sezón) vydělat na celoroční provoz. To je nereálné. V každém případě by bylo třeba rozvíjet něco jako multifunkční cestovní ruch, který by zajistil příjmy obyvatel mimo sezónu nebo v případě špatné sezóny (vzhledem k citlivosti tohoto odvětví na počasí, ale i na módní výkyvy).

Na druhé straně bychom v Jihomoravském kraji těžce hledali venkovský mikroregion, který nemá žádné předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu. Cestovní ruch lze považovat za vhodný doplněk ostatních venkovských odvětví. Podobně jako zemědělství má ekonomickou i mimoekonomickou funkci. Mimoekonomická funkce spočívá především ve zviditelnění mikroregionu, přenosu inovativních myšlenek, případně i v tvorbě nových symbolů a identity. Může mít však i negativní vliv na krajinu a životní prostředí. Tedy cestovní ruch na jihomoravském venkově je vhodné rozvíjet, ale vždy za předpokladu zvážení daných externalit.

Proto je vždy relevantní klást si otázku, které typy cestovního ruchu, jaké formy a v jakém rozsahu jsou vhodné pro konkrétní vesnici nebo mikroregion, jaké investice a jaké organizační formy jsou žádoucí. Cestovní ruch je odvětvím, které je podporováno z regionálních, národních i evropských zdrojů. Prakticky všechny místní akční skupiny i většina dobrovolných sdružení má cestovní ruch minimálně jako jednu z priorit. Otázkou je vhodnost a udržitelnost podpořených investičních i neinvestičních akcí. Cílem je, aby podpořené aktivity přetrvaly i po ukončení podpory.

Otázkou také je, jaké přínosy pro regionální rozvoj (myšleno nikoliv jako regionální růst, ale spíše regionální prosperita) může cestovní ruch mít. Jedním z přínosů je zaměstnanost, která je dnes celorepublikově vyšší než v zemědělství. Ve venkovském prostoru začíná cestovní ruch zemědělství místy dotahovat. Situace v Jihomoravském kraji je na obr. 130. Zajímavé je, že v Jihomoravském kraji je nejvyšší zaměstnanost v cestovním ruchu v jižním pohraničí. To je zřejmě důsledkem nejen slušných atraktivit, ale i skutečnosti, že v této části kraje je minimum pracovních příležitostí v jiných odvětvích.

Jistým problémem může být skutečnost, že cestovní ruch má se zemědělstvím určité společné problémy, zejména výraznou sezónnost a poměrně nízké platy zaměstnanců. Nejde tedy o aktivitu komplementární. Samozřejmě, že vedle přímých pracovních příležitostí v cestovním ruchu (ubytování, stravování a další služby) generuje cestovní ruch i nepřímé pracovní příležitosti v příslušných mikroregionech, které slouží i místní populaci (obchod, doprava aj.)

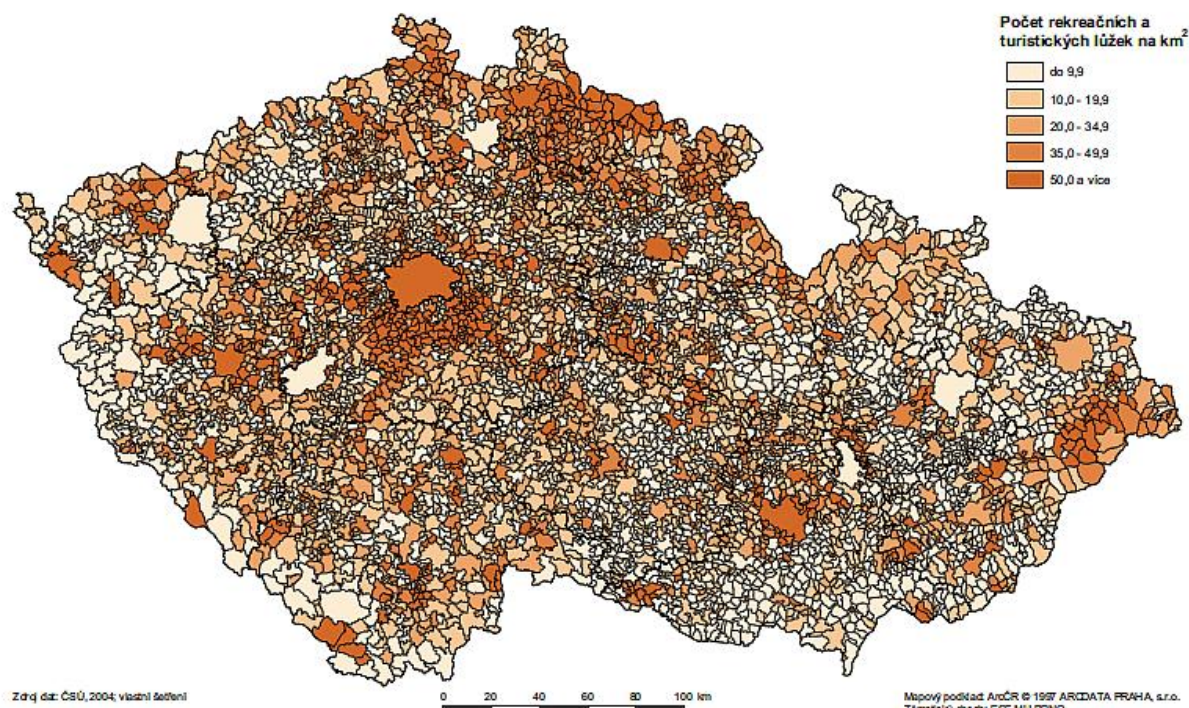
Obr. 129 Zaměstnanost v cestovním ruchu. Zdroj: Vystoupil et al. (2006)

Druhým možným přínosem je ekonomický zisk. V tomto případě je třeba se ptát, kam většina zisku odchází. Příslušné obci náleží daň z nemovitosti, která však nebývá podstatná. Otázkou je, zda firma, která v dané lokalitě v cestovním ruchu působí, zde má rovněž své sídlo. V opačném případě odchází podstatná část zisku, ale i daní, pryč. Další otázkou je, odkud pocházejí zaměstnanci a odkud bere podnikatel v cestovním ruchu zboží nebo subdodávky. V případě, že firma nejen sídlí, ale i přivádí zaměstnance a související služby odjinud, mohou být aktivity v cestovním ruchu pro obec i finančně ztrátové, neboť obec je povinna pečovat o odstraňování odpadů nebo udržování komunikací pro danou aktivitu.

Třetím přínosem je zvyšování obecné povědomosti o danou lokalitu, formování image místa a reklama, která může přitáhnout (nebo odpudit) jiné aktivity. Tento přínos je neměřitelný, ale může být velmi významný.

V souvislosti s přínosy nebo škodami je také třeba se ptát, zda si obyvatelé dané lokality přejí rozvoj cestovního ruchu. V řadě případů totiž mohou většinu obyvatel představovat senioři, kteří dostávají peníze formou důchodů či sociálních dávek a nemají zájem na ekonomickém rozvoji. Tyto lidi může cestovní ruch (zvláště cizinecký) rušit a mohou i podnikat opatření proti jeho rozvoji (petice, volby).

Vedle subjektivního negativního vnímání cestovního ruchu existují i možnosti objektivního neúměrného zatížení území cestovním ruchem. Jak však ukazuje obr. 131, v Jihomoravském kraji toto nebezpečí není příliš aktuální, alespoň co do kapacity ubytování. V nejnavštěvovanějších areálech (Lednicko-valtický areál, Punkevní jeskyně a Macocha, Vranovská přehrada, Nové mlýny, Pernštejn) může v sezóně krátkodobě dojít k takové koncentraci návštěvníků, která může znehodnocovat regenerační stránku cestovního ruchu.

Obr. 130 Zatížení území cestovním ruchem (na základě kapacity ubytování). Zdroj: Vystoupil et al. (2006)

Významné možnosti nabízí spolupráce se sousedními regiony. V úvahu připadají zejména kraje Vysočina a Zlínský, které zahrnují část jižní Moravy. S odbouráním politické a ekonomické bariéry státních hranic lze tuto spolupráci rozšiřovat i do sousedních států, zejména do Rakouska a na Slovensko. Spolupráce se sousedními rakouskými mikroregiony může být podpořena daleko vyspělejším trhem cestovního ruchu v Rakousku, spolupráce se Slovenskem neexistencí jazykové bariéry a 75letým soužitím ve společném státě.

Lze předpokládat, že poptávka po cestovním ruchu bude obecně stoupat se zvyšováním významu volného času, zvyšováním hybnosti obyvatel, zapojováním turistů z rozvojových zemí – pokud samozřejmě nedojde k nějaké globální katastrofě. Otázkou je, jako úlohu v rozvoji cestovního ruchu může hrát Česko a v jeho rámci Jihomoravský kraj. Jednou z dílčích otázek je, zda budou domácí návštěvníci preferovat domácí nebo zahraniční cestovní ruch. Další otázkou je, zda se Česko a Jihomoravský kraj stane atraktivní destinací pro cizince. Evropská a světová konkurence se bude bezpochyby zotřívát. Proto bude třeba neustále zachycovat moderní trendy a věnovat se otázkám propagace a marketingu.

SUMMARY

The goal of the study was to answer the question whether tourism has a potential to become a *substitute sector in rural development after the importance of agriculture will have diminished*. In principle, there are two motivations for some rural micro-regions to focus on tourism. The first motive could be outstanding conditions for the development of this sector (attractivities, infrastructure and human resources). The second one could be the lack of other appropriate development possibilities (recession of manufacturing industries, insufficient space for the development of typical services).

In this second case, however, entrepreneurs in tourism as a rule have to face poor infrastructure and deficient or poor-quality human capital. This is why tourism to develop in such micro-regions should be focused rather on middle-income categories with moderate requirements.

One of principle reasons why tourism cannot become a leading sector in the development of rural micro-regions in Czech conditions is considerable seasonality. Within a relatively short season (or two seasons), tourism would have to earn enough for the year round operation. This is unrealistic. In any case, tourism to be developed would have to be of multifunctional character in order to ensure income for local inhabitants also outside the season or compensate for poor season (taking into account weather susceptibility of this sector as well as fashion trends).

On the other hand, we would hardly find a rural micro-region with no potential for the development of tourism in South Moravia. Tourism can be taken as a suitable complement to other rural sectors. Similarly as agriculture, it has both economic and non-economic function. The non-economic function consists particularly in enhanced visibility of the micro-region, in the transfer of innovative thinking and possibly also in the creation of new symbols and identity. However, it may also have a negative impact on the landscape and the environment. It follows that the development of tourism in rural regions of South Moravia is desirable but at all times after taking into consideration given externalities.

It is always relevant to ask a question what types of tourism, what forms and at what extent are suitable for a specific village or micro-region, what investments and what organizational forms are desirable. Tourism is an industry, which is aided from regional, national and European resources. Practically all local action groups as well as most voluntary associations claim tourism as one of their priorities. Appropriateness and sustainability of supported investment and non-investment projects are questionable though. The objective is that the aided activities sustain even after the end of the financial support.

Another question concerns benefits that tourism can have for regional development (taken not as region's growth but rather as region's prosperity). One of contributions is employment, which is higher on a national scale than in agriculture. In some rural areas, tourism starts catching up with agriculture. In South Moravia Region, the highest employment in tourism is recorded in the southern borderland. This is apparently not only due to the existence of specific attractivities but also because there are a minimum number of jobs available in this part of the Region in other industries.

A certain issue may also be the fact that tourism shares some problems with agriculture, namely the seasonal character and relatively low salaries of employees. Therefore, the activity cannot be considered complementary. In addition to direct job opportunities in tourism such as accommodation, catering and other services), tourism generates as a matter of course also indirect jobs in the concerned micro-regions for the local population (trade, transport etc.).

Another possible contribution is economic profit. In this case, a question should be asked where most of the profit goes. The concerned municipality is entitled to property tax, which is usually not essential though. The question is whether a company operating in the sphere of tourism in the given locality has headquarters there. If not so, a considerable part of the profit and taxes goes elsewhere. Another question is from where the employees originate and from where the entrepreneur in tourism gets the goods or sub-supplies. In the case that a company not only resides elsewhere but brings from elsewhere also employees and related services, its activities in tourism may be a financial loss for the municipality, which is obliged to take care of waste removal or maintenance of communications for the given activity.

The third benefit is increasing the general awareness about the given local area, image formation and advertisement that may attract (or repel) other activities. This benefit is not measurable but can be very significant.

In connection with benefits or damages, one has to ask too if locals living in the given locality wish a development of tourism at all. In many areas, namely seniors may represent a majority, who receive money in the form of pensions or social benefits and are not interested in economic development. These people may feel disturbed by tourism (especially by foreign tourists) and may take actions against its growing.

Apart from the subjectively negative perception of tourism, there are also possibilities of objective inadequate load of an area by tourism. The most frequently visited areas (Lednice-Valtice Area, Punkva River Caves and Macocha Abyss, Vranov water reservoir, Nové Mlýny water reservoir, Pernštejn Castle) may experience for some short times during the season such concentrations of visitors that may devalue regeneration advantages of tourism.

Collaboration with neighbouring regions offers good opportunities. Coming into consideration are particularly the regions of Vysočina and Zlín, which include a part of South Moravia. With the removal of political and economic barriers represented by state borders, such collaboration may spread also over the border to the neighbouring countries, namely Austria and Slovakia. Collaboration with the neighbouring Austrian micro-regions can be supported by more advanced tourism market in Austria while cooperation with Slovakia may benefit from non-existing language barriers and from 75 years of coexistence in a common state.

In general, demand for tourism is expected to grow with the increasing importance of leisure time, increasing mobility of the population, involvement of tourists from developing countries – on the condition, of course, that no global disaster occurs. The question is what role in the development of tourism can be played by the Czech Republic and by the South Moravia Region. One of partial questions is whether domestic visitors would prefer tourism at home or abroad. Yet another question is whether the Czech Republic and the South Moravia Region become a destination attractive enough to foreign tourists. There is no doubt that the European and global competition is going to become more severe. Therefore, up-to-date trends should be monitored continually and issues of publicity and marketing should be given proper attention.

REJSTŘÍK

agroturistika ...	4, 5, 6, 9, 48, 50, 74, 114, 137, 154
apartmánové byty	41
arboreta	44, 73
architektura	20, 21, 36, 49, 97
atraktivita	4, 20, 21
autokempy	67
Bařův kanál	34, 46
Bílé Karpaty	17, 18, 24, 43
biosférické rezervace	24, 97
Blansko ...	17, 62, 63, 64, 66, 68, 74, 154, 160
bobová dráha	86
Bobrava	24, 119
Brněnská přehrada	23
Brno .1, 10, 12, 16, 17, 18, 22, 24, 25, 26, 28, 32, 33, 38, 39, 42, 43, 44, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 70, 71, 73, 90, 91, 93, 110, 115, 118, 121, 126, 129, 131, 132, 133, 134, 138, 139, 154, 158, 159, 160, 161	
Brno-venkov	57, 115
brownfieldy	55
Břeclav.17, 32, 42, 49, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97	
cestovní kanceláře	36, 40
cestovní ruch1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 68, 69, 71, 73, 74, 86, 91, 95, 97, 98, 99, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 115, 119, 120, 123, 126, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161	
cílová skupina	35, 139
církevní stavby	25, 43
cykloprůvodce	99
cyklostezky 16, 33, 34, 49, 60, 63, 67, 79, 86, 90, 91, 108, 117, 130, 141, 156	
cyklotrasy	14, 33, 34, 58, 62, 69, 108, 117, 131, 153
cykloturistika ..	17, 32, 33, 44, 60, 68, 84, 108, 131, 135, 141
Czech Tourism	13, 17
ČEDOK	13
Česká vysočina	16
Českomoravská vrchovina	16, 126
Český statistický úřad ..	13, 15, 53, 55, 76, 77, 81, 84, 95, 106, 118, 119, 121, 123, 127, 128, 153, 154, 155, 156
destinace ...	13, 14, 17, 30, 32, 35, 36, 38, 40, 59, 114, 134, 138, 139, 141, 143, 144, 147, 159, 161
dinopark	44
Dolňácko	25, 27
Dolní Kounice ..	115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 140, 156, 158
doprava	7, 18, 32, 33, 58, 68
dotazníkové šetření	12, 17, 110, 139
dovolená v přírodě	39
Drahanská vrchovina	25
druhé bydlení ...	4, 6, 7, 10, 14, 16, 17, 41, 42, 45, 48, 85, 139, 154, 158, 160
Dyje	16, 18, 23, 24, 27, 28, 86, 88, 89, 100, 101, 103, 107, 109, 114, 153
Dyjskosvratecký úval	53, 126
Dyjsko-svratecký úval	90
ekologická stabilita krajiny	48, 76, 83, 89, 101, 115, 116, 154
etnografické regiony	27
Evropská úmluva o krajině	21
exkurze	43
festivally	20, 30, 94, 98
folklór	10, 16, 27, 44, 74, 78, 134
galerie	69, 140
gastronomie	7, 20, 37, 74, 79
geocaching	9, 45
geoparky	74
globalizace	10
golfová hřiště	78
hipoturistika	32, 50
historické památky	9, 43, 103, 120, 121
historické stavby	20
Hodonín	17, 27, 28, 44, 47, 49, 74, 136
Horácko	27
Hornácko	25, 27
horolezectví	13, 67, 68
hotel	14, 40, 58, 67, 97, 107, 109
houbaření	42
hrady	25, 43, 44, 91, 109, 112, 113, 117, 120, 155
hraniční přechody	109
humánní kapitál	35, 109, 145
hustota obyvatelstva	56
hvězdárny a planetária	43
chalupaření	14, 42, 132, 133
chalupáři	42, 133
chalupy	6, 41, 42, 106, 109
chataření	14, 42
chatové osady	108
chaty	6, 41, 42, 109, 114, 133
informační centra	39, 69, 99, 112, 140, 158
infrastruktura ..	6, 7, 12, 16, 20, 30, 32, 52, 59, 60, 76, 77, 84, 88, 91, 105, 108, 133, 134, 138, 145
in-line bruslaři	67
Integrovaný dopravní systém	108, 117
internet	9, 40, 44, 45, 135
Ivančice	17, 26, 115, 116, 117, 118, 119, 131, 159
Jantarová stezka	16, 62, 68, 108
jeskyně	61, 63, 64, 65, 67, 68, 72, 73, 74, 146

Jihlava	116	Mikulov	17, 47, 79
Jihomoravský kraj ...	4, 5, 6, 7, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 58, 59, 63, 66, 100, 108, 117, 132, 138, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 147, 153, 154, 155, 156, 158, 159	minigolf	86
jurské parky	43	Ministerstvo pro místní rozvoj.....	13, 14, 144, 157, 160, 161
Karpaty	16, 28	místní akční skupiny.....	131, 145
kláštery	128	Modré Hory.....	74, 75, 79, 82, 84, 85, 86, 154
klima	33, 63	Mohyla míru.....	52, 54, 60, 158
klimatické podmínky	16	Morava...6, 16, 18, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 43, 47, 49, 59, 60, 78, 85, 89, 91, 97, 100, 116, 147, 153, 160, 161	
Klub českých turistů	13	Moravská vinná stezka	84
koeficient ekologické stability	53, 116	Moravský kras ...4, 12, 16, 17, 22, 24, 25, 28, 38, 43, 51, 53, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 139, 153, 154, 159, 160	
komunální odpad.....	7	mořské akvárium	44
konference.....	20, 47, 60	muzeum	44, 54, 103, 113, 140
konferenční cestovní ruch	7, 47	náboženský cestovní ruch	13
koupaliště	7, 67, 78, 86	nákupní turistika	14
koupání.....	17, 46, 70, 91, 94, 100	národopisné slavnosti.....	44
kryté bazény	94	národopisné soubory	98
kultura vína .. 7, 12, 16, 20, 26, 27, 44, 47, 49, 51, 78, 79, 134		NATURA 2000	43, 98
kulturní dědictví	26, 27, 159	naučné stezky	13, 67, 135
kulturní památky.....	71	návštěvnost	17, 20, 64, 86, 139, 140
lanovka	68	nezaměstnanost	66, 94, 118
lázeňská místa	21	nostalgický turismus	7, 11
lázeňství	13, 47	Novomlýnské nádrže.....	17
lázně	13, 94, 98	obnovitelné zdroje energie	9
Lednice 17, 28, 43, 44, 47, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 136, 140, 155		ochrana přírody a krajiny.....	21
Lednicko-valtický areál.. 4, 12, 16, 17, 24, 28, 38, 43, 51, 59, 86, 88, 92, 95, 97, 98, 99, 139, 144, 146, 155, 158, 159		orná půda ...21, 53, 76, 80, 83, 101, 116, 118	
lesnatost	16, 42	osídlení10, 25, 54, 56, 64, 66, 77, 92, 111, 114	
lesnictví	8	Oslava	24, 116, 117, 119
lesy 16, 20, 21, 22, 24, 25, 70, 80, 88, 107, 116, 120		Oslavany.. 115, 116, 117, 118, 119, 126, 128, 130, 140, 156	
letní tábory.....	13, 126	osobní bezpečnost	30
lidová architektura	25	Pálava.....	17, 24, 43, 86, 90
lokalizační předpoklady.....	11	památková zóna	24, 120
louky a pastviny	25	památkové rezervace	21, 26, 43
Macocha.....	62, 68, 74, 146	památkové zóny	21, 24, 26, 43
Malá Haná	27	parkoviště	91, 114
malá města	43, 55, 56, 118	Pavlov	17, 26, 27, 43, 91, 155
marketing..... 4, 7, 27, 35, 134, 138, 143, 159, 160		penziony .. 58, 67, 82, 85, 107, 108, 110, 114, 119, 140, 155	
marketingové strategie.....	20	Permonium	130, 156
marketingový průzkum	35	pěší turistika	13, 17, 68, 135
měřítko krajiny	21	pionýrské tábory	13
mikroregion.. 6, 20, 35, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 131, 143, 145, 153, 154, 155, 156, 158		pobyt na farmě	10
		pobyty v soukromí	13
		Podluží.....	27
		podnikatelský plán	36
		Podyjí...4, 12, 17, 22, 24, 28, 38, 43, 59, 100, 102, 103, 105, 108, 110, 139, 144, 155, 159, 160	
		pohostinnost	12, 20, 37, 97, 138, 139
		pohraničí	7, 13, 14, 42, 47, 145
		poskytovatelé služeb	7, 114
		poutní kostely	43
		poutní místa.....	13

pronájem chalup	42	stravovací zařízení.4, 7, 30, 58, 69, 112, 114,	140, 155
průmyslové zóny	55	stravování15, 30, 47, 57, 67, 96, 107, 140,	143, 145
přenocování	31, 32, 134, 153	studenti	7, 139
příměstské zemědělství	42	suburbanizace	52, 55, 57, 66
přírodní památky	43, 49, 53	subvence	38
přírodní parky	21, 119	surfing	70
přírodní rezervace	43, 53, 98, 120	Svaz venkovské turistiky	16
ptačí oblasti	43	světové dědictví UNESCO 12, 14, 20, 27, 43,	51, 99, 134
ptačí rezervace	90, 98	Svitava	63
Punkva	63, 68	Svratka	16, 23
QR kódy	39, 44	SWOT analýza	4, 12, 35, 132, 143
realizační předpoklady ..4, 11, 30, 54, 64, 76,	92, 105, 117	synagoga	126, 156
regenerační	146	školní výlety	43, 60, 68
region.6, 7, 11, 20, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 35,	37, 40, 60, 61, 64, 66, 67, 68, 69, 74, 79,	šlechtická sídla	36
88, 97, 99, 100, 101, 105, 106, 108, 110,	112, 114, 131, 137, 140, 160	technické památky	20, 44, 73
reklama	7, 35, 36, 146	těžba	8, 66, 107
rekreace...4, 6, 13, 14, 41, 42, 45, 46, 66, 68,	69, 70, 73, 109, 119, 137	tradice13, 20, 27, 43, 48, 50, 77, 116, 122,	130, 133, 137, 158
rekreační domky	41	tramping	13
rekreační potenciál	25	trvalé travní porosty	53
reliéf	16, 20, 33, 60, 63, 101	turistická informační centra	36, 143
republika Kraví hora	77, 78, 82	tvorba balíčků	35
rezort	37	ubytování6, 15, 30, 42, 47, 57, 58, 66, 67,	77, 82, 85, 95, 96, 107, 143, 145, 146,
rodinné farmy	6	147, 157	
rodiny s dětmi	7, 30, 60, 68, 141	ubytování v soukromí	85
rozhledny	74, 79, 119	udržitelný rozvoj	86, 160
rozvoj venkova	8, 46, 61, 62, 145, 153	UNESCO	21, 24, 27, 43, 97, 98, 99
rybaření	46, 70, 98, 100, 108	urbanismus	20, 97
rybníky 23, 45, 80, 88, 89, 90, 91, 97, 98, 158		urbanizace	10, 14, 42, 56
rybolov	126	Valtice ..88, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99,	155
sady	21, 22, 25, 53, 76, 83, 121, 122	veletrh REGIONTOUR	40, 59, 119
sběr lesních plodů	42	venkov ...1, 4, 6, 9, 10, 12, 14, 19, 20, 25, 26,	36, 46, 48, 56, 132, 158, 159, 160
selektivní předpoklady	11, 108	venkovská krajina	7, 9, 12, 38, 48
senioři	7, 30, 44, 57, 98, 114, 115, 146	venkovská turistika	17
sezónnost	7, 46, 47, 69, 94, 96, 114, 135,	venkovský cestovní ruch	9, 10, 16, 39
138, 141, 145		verbuňk	27
sjezdové lyžování	46, 78	veřejná tábořiště	109
sjezdovka	86	veslování	70
skanzeny	43	vesnice roku	103
Slavkov	47, 54, 57, 58	víkendy	33
Slavkovská bitva	52	vinice...21, 22, 53, 75, 77, 78, 79, 80, 83, 85,	86, 88, 89, 97, 98, 101, 116, 118, 121,
Slavkovské bojiště ...4, 12, 17, 44, 51, 52, 54,	58, 59, 60, 154, 158	122, 123, 131, 156	
slavnosti chřestu	121	vinné sklepy	25, 26, 43, 77, 79, 82, 85
Slovácko	26, 27, 38, 44, 79	vinobraní	79, 99
služby ..6, 7, 8, 14, 20, 30, 32, 36, 37, 38, 39,	40, 44, 47, 57, 67, 77, 78, 81, 82, 85, 90,	vnitřní periferie	13
91, 94, 96, 97, 98, 99, 107, 114, 115, 119,	133, 134, 136, 138, 139, 141, 143, 144,	vodáctví	13, 32
145, 146, 153, 154, 155, 159		vodní doprava	34
specifické předpoklady59, 68, 78, 97, 119		vodní hospodářství	8
speleoterapie	68	vodní plochy	20, 21, 25, 45, 53, 88, 101
speleoturistika	68	vodní sporty	17, 46, 70, 100, 108
sportovní cestovní ruch	7	volný čas	6, 9, 13, 14, 38, 147
strategie	12, 35, 38, 132, 143		

Vranov nad Dyjí... 17, 43, 100, 101, 103, 105,
 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114,
 140, 155, 160
 Vranovská přehrada 16, 17, 42, 100, 104,
 105, 108, 109, 133, 139, 146, 155, 159
 výlov rybníka 70
 výměnné pobyty 13
 výroba elektrické energie 8, 129
 Vyškov 17, 26, 27, 46, 55, 63
 webové stránky 40, 44, 60, 75, 110
 wellness... 4, 7, 14, 28, 47, 67, 68, 78, 82, 98,
 136, 140
 westernové městečko 44
 zábavní parky 14, 28
 zahrádkaření 4, 42, 132, 133
 zahrady 25, 43, 53, 76, 80, 97, 118, 122
 zaměstnanost 7, 16, 145
 zámky 25, 43, 44, 67, 90, 91, 92, 97, 98, 109,
 111, 114, 120, 128, 129, 130, 155
 zemědělství 6, 8, 9, 16, 42, 48, 57, 63, 66, 73,
 81, 88, 94, 106, 107, 114, 118, 137, 145
 zimní rekreace 16, 17, 46, 135
 Znojmo 16, 17, 43, 46, 47, 49, 59, 79, 102,
 103, 106, 107, 108, 110, 112, 160
 zoologické zahrady 43
 zornění 16, 21, 48, 53, 54
 zříceniny 43, 125, 156
 železná opona 105
 židovská města 97
 židovské hřbitovy 120
 živý folklór 7, 20

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Ubytovací kapacita zařízení cestovního ruchu v Česku v roce 2014	14
Tab. 2	Potenciál cestovního ruchu v jednotlivých spádových obvodech obecních úřadů s rozšířenou působností v Jihomoravském kraji.....	17
Tab. 3	Přírodní parky Jihomoravského kraje členěné dle typů krajiny	25
Tab. 4	Spolek pro rozvoj venkova Moravský kras, zastoupení obcí s počty obyvatel k 31. 12. 2013.....	62
Tab. 5	Přehled cyklotras Moravského krasu.....	62
Tab. 6	Cyklistické a turistické stezky v mikroregionu	75
Tab. 7	Obce mikroregionu Lednicko-valtického areálu	87
Tab. 8	Stav stravovacích a ubytovacích zařízení v mikroregionu	95

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Tématiky článků v nejvýznamnějších světových vědeckých časopisech, zabývajících se cestovním ruchem podle Matějové (2012)	10
Obr. 2	Návštěvnost ubytovacích zařízení 2011/2012 podle krajů ČR. Zdroj: Český statistický úřad Praha	15
Obr. 3	Oblasti cestovního ruchu v Jihomoravském kraji a hlavní turistické proudy. Zdroj: Zvara (2014).	17
Obr. 4	Cestovní ruch v Jihomoravském kraji. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).....	18
Obr. 5	Schéma opatření k rozvoji cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Zdroj: Program rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje na léta 2014–2020.	19
Obr. 6	Členitá polní krajina Boleradické vrchoviny. Foto H. Vavrouchová	23
Obr. 7	Polní krajina Rajhradské plošiny. Foto H. Vavrouchová	23
Obr. 8	Krajina lužních lesů Dyjsko-Moravské nivy a členitá krajina Vranovska. Foto H. Vavrouchová.....	23
Obr. 9	Krajiny speciálních kultur na Mikulovsku a Kloboucku. Foto H. Vavrouchová	24
Obr. 10	Krajina soutoku Moravy a Dyje. Foto H. Vavrouchová.....	24
Obr. 11	Krajina s vodním prvkem na Mikulovsku (rybník Nesyt) a na Vranovsku (Stříbrná zátoka) Foto H. Vavrouchová	25
Obr. 12	Přírodní rekreační potenciál v obcích Česka. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).	26
Obr. 13	Kostel jako přirozená dominanta jihomoravských obcí. Foto H. Vavrouchová .	27
Obr. 14	Etnografické regiony na Moravě. Pramen: O Moravě pro Moravany. Staženo z http://dalsimoravak.wordpress.com/2013/11/16/etnograficke-oblasti-moravy/ . Přístup 18. listopadu 2014	28
Obr. 15	Základní zonace území Jihomoravského kraje dle převažujících determinanty atraktivity krajiny: Zdroj: Hrnčiarová et al. (2010)	29
Obr. 16	Kapacita ubytovacích zařízení. Zdroj: Vystoupil et al. (2006)	31
Obr. 17	Počet přenocování v nejvýznamnějších střediscích cestovního ruchu Jihomoravského kraje. Zdroj: Praha, ČSÚ 2010	31
Obr. 18	Mezinárodní a krajské koridory cyklistické dopravy v Jihomoravském kraji. Zdroj: Centrum dopravního výzkumu v. v. i.	33
Obr. 19	Schéma marketingového postupu. Zdroj: Kiráľová (2003)	35
Obr. 20	Marketingová koncepce ČR. Zdroj: CzechTourism.....	36
Obr. 21	Struktura služeb v cestovním ruchu. Zdroj: Jakubíková (2012).....	37
Obr. 22	Marketingové oblasti cestovního ruchu. Zdroj: Vystoupil et al. (2006)	37
Obr. 23	Podpora cestovního ruchu z regionálních operačních programů 2007–2010. Zdroj: Šauer a Vystoupil, 2010.....	38

Obr. 24	Informační střediska a informační tabule v obcích Jihomoravského kraje. Zdroj: Program rozvoje cestovního ruchu v Jihomoravském kraji na období 2014–2020. Brno: Jihomoravský kraj	39
Obr. 25	Objekty druhého bydlení v České republice. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).	41
Obr. 26	Návštěvnost nejvýznamnějších památek cestovního ruchu. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).	45
Obr. 27	Existující agroturistika na organických farmách a koeficient ekologické stability. Zdroj: Konečný (2011).	48
Obr. 28	Vinařská turistika na jižní Moravě. Zdroj: Vystoupil (2006)	50
Obr. 29	Poloha vybraných případových studií na území Jihomoravského kraje. Kreslila: J. Pokorná	51
Obr. 30	Památková zóna Slavkovského bojiště. Kreslila: J. Pokorná	52
Obr. 31	Struktura využití země 2012. Zdroj: Městská a obecní statistika. Praha: Český statistický úřad	53
Obr. 32	Pracký kopec s Mohylou míru. Foto: A. Daňková (2012)	54
Obr. 33	Vývoj počtu obyvatel v letech 1869–2011. Zdroj: Český statistický úřad Praha	55
Obr. 34	Šlapanice, náměstí s moderní kašnou. Foto: A. Vaishar	56
Obr. 35	Zámek Slavkov. Foto: A. Vaishar	57
Obr. 36	Suburbanizace v Podolí. Foto: A. Vaishar	58
Obr. 37	Rekonstrukce bitvy u Slavkova v prosinci 2012. Zdroj: Velvyslanectví Francouzské republiky v Praze, dostupné z http://www.france.cz/Rekonstrukce-bitvy-u-Slavkova-2012	60
Obr. 38	Mapa mikroregionu Moravský kras. Kreslila: J. Pokorná	61
Obr. 39	Struktura využití půdy 2013. Výměra spádového území obce s rozšířenou působností Blansko (v ha). Zdroj: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky 2014 (ČÚZK). Upraveno (Thonnová)	63
Obr. 40	Vývoj počtu obyvatel mikroregionu Moravský kras od roku 1991–2013 (vždy k 31. 12.). Zdroj: ČSÚ. Upraveno (Thonnová)	64
Obr. 41	Vývoj počtu obyvatel mikroregionu Moravský kras (1869–2011). Zdroj: Historický lexikon. Praha: ČSÚ. Upraveno (Thonnová)	65
Obr. 42	Typy zařízení a jejich počty v mikroregionu Moravský kras. Zdroj: vlastní šetření (Thonnová)	66
Obr. 43	Typy zařízení a jejich počty v obcích případové studie (Jedovnice, Křtiny). Zdroj: vlastní šetření (Thonnová)	69
Obr. 44	Rybník Olšovec, Jedovnice. Foto: P. Thonnová	70
Obr. 45	Gotický kostel, zasvěcený sv. Petru a Pavlovi, Jedovnice. Foto: P. Thonnová	71
Obr. 46	Římskokatolický kostel Jména Panny Marie a zámek, Křtiny. Foto: P. Thonnová	72
Obr. 47	Býčí skála, Křtiny. Foto: P. Thonnová	72
Obr. 48	Huť Františka, Josefovské údolí. Foto: P. Thonnová	73
Obr. 49	Mikroregion Modré Hory. Zdroj: Jana Pokorná	74
Obr. 50	Struktura využití území 2013. Zdroj: Městská a obecní statistika. Praha: Český statistický úřad	76
Obr. 51	Vývoj počtu obyvatel v letech 1869–2013. Zdroj: Český statistický úřad Praha.	77
Obr. 52	Turistické služby v mikroregionu. Lincová, 2014	78
Obr. 53	Bořetice. Foto A. Vaishar	80
Obr. 54	Struktura využití ploch v obci Bořetice. Lincová, 2014	80
Obr. 55	Vývoj počtu obyvatel Bořetic v letech 1869–2013. Zdroj: Český statistický úřad Praha	81

Obr. 56	Turistické služby v obci Bořetice. Zdroj: Lincová, 2014	81
Obr. 57	Kravihorská Republika: vlajky a pasy. Lincová, 2014	82
Obr. 58	Mapa Republiky Kraví Hora. Zdroj: www.republikakravihora.cz.....	83
Obr. 59	Kravihorská Republika: Dolní Frejd a hranice. Lincová, 2014.....	83
Obr. 60	Struktura využití ploch v obci Němčičky. Zdroj: Lincová, 2014	84
Obr. 61	Vývoj počtu obyvatel Němčiček v letech 1869-2013. Zdroj: Historický lexikon obcí. Český statistický úřad Praha	84
Obr. 62	Turistické služby v obci Němčičky. Zdroj: Lincová, 2014	85
Obr. 63	Lyžařský svah a minigolf. Lincová, 2014	85
Obr. 64	Mapa lednicko-valtického areálu. Kreslila J. Pokorná	87
Obr. 65	Nejnavštěvovanější památkou v Lednicko-valtickém areálu je státní zámek Lednice. Foto K. Stonawská	88
Obr. 66	Struktura využití půdy v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: RISY, 2013. Zpracovala K. Stonawská	89
Obr. 67	Protipólem lednického zámku je zámek ve Valticích. Foto. K. Stonawská	90
Obr. 68	Atraktivní kontakt Novomlýnské vodní nádrže a vápencového bradla Pavlovských vrchů. Ve svahu vesnice Pavlov, na vrcholu zřízení hradu Děviček. Foto A. Vaishar	91
Obr. 69	Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: ČSÚ, 2014. Zpracovala K. Stonawská	92
Obr. 70	Sezónní nezaměstnanost celkově v Lednici a Valticích. Zdroj: MPSV, 2014. Zpracovala K. Stonawská	93
Obr. 71	Zařízení pro sport a volný čas v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: Stonawská, 2014	94
Obr. 72	Kapacita lůžek ubytovacích zařízení v mikroregionu Lednicko-valtického areálu. Zdroj: ČSÚ, 2014. Zpracovala K. Stonawská	96
Obr. 73	Svazek obcí Vranovska a jeho poloha v Jihomoravském kraji. Kreslila J. Pokorná	100
Obr. 74	Struktura využití země 2013. Zdroj: Regionální informační systémy (http://www.risy.cz)	101
Obr. 75	Národní park Podyjí. Zdroj: Vasyľchenko	102
Obr. 76	Flora a fauna Národního parku (Brambořík nachový, Chřpa luční). Foto: Vasyľchenko	103
Obr. 77	Hardeggská vyhlídka (Národní park Podyjí). Foto: Vasyľchenko	103
Obr. 78	Restaurace Větrný Mlýn (Lesná). Zdroj: A. Vasyľchenko	104
Obr. 79	Vranovská přehrada. Foto: Vasyľchenko	104
Obr. 80	Pozůstatky železné opony, NP Podyjí. Foto: Vasyľchenko	105
Obr. 81	Vývoj počtu obyvatel v letech 1989–2014. Zdroj: Český statistický úřad Praha, zpracovala A. Vasyľchenko	106
Obr. 82	Bývalé zařízení podnikového cestovního ruchu v Podhradí nad Dyjí. Foto A. Vaishar	107
Obr. 83	Plavební provoz na Vranovské přehradě. Foto: Vasyľchenko	109
Obr. 84	Zámek ve Vranově nad Dyjí. Foto: V. Hubačíková	110
Obr. 85	Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie a Morový sloup. Zdroj: A. Vasyľchenko	111
Obr. 86	Kapacita turistických zařízení ve Vranově nad Dyjí. Zdroj: vlastní šetření	111
Obr. 87	Ubytovací a stravovací zařízení ve Vranově nad Dyjí (Hotel Pod Zámekem, Restaurace a Penzion Herold). Foto: A. Vasyľchenko	112
Obr. 88	Bitovský hrad a zřízení hradu Cornštejn. Foto: A. Vasyľchenko	113
Obr. 89	Kapacita turistických zařízení v Bitově. Zdroj: vlastní šetření	113

Obr. 90	Ubytovací a stravovací zařízení v Bítově (Hotel Bítov, penzion Chata u Rybáře, Penzion Rumburak). Foto: A. Vasylychenko	114
Obr. 91	Mapka mikroregionu Ivančicko. Kreslila J. Pokorná	116
Obr. 92	Využití země v mikroregionu Ivančicko v roce 2013. Zdroj: Regionální informační systémy [http://www.risy.cz/cs], Zpracovala V. Doskočilová.....	117
Obr. 93	Vývoj počtu obyvatel mikroregionu Ivančicko v období 1989–2014. Zdroj: Praha: Český statistický úřad. Zpracovala V. Doskočilová	118
Obr. 94	Zařízení cestovního ruchu v mikroregionu Ivančicko. Zdroj: Český statistický úřad, Regionální informační systémy. Zpracovala V. Doskočilová	119
Obr. 95	Památník Alfonse Muchy v Ivančicích. Foto: V. Doskočilová.....	120
Obr. 96	Železniční viadukt v Ivančicích. Foto: V. Doskočilová	120
Obr. 98	Panorama Dolních Kounic. Foto V. Doskočilová	122
Obr. 99	Využití země na katastrálním území Dolních Kounic. Zdroj: Regionální informační systémy. Zpracovala: V. Doskočilová.....	122
Obr. 100	Vinice v okolí Dolních Kounic. Foto: V. Doskočilová.....	123
Obr. 101	Hotel Vinum Coeli. Foto: V. Doskočilová.....	123
Obr. 102	Zařízení cestovního ruchu v Dolních Kounicích. Zdroj: Český statistický úřad Praha, Regionální informační systémy. Zpracovala: V. Doskočilová.....	123
Obr. 103	Restaurace U Gottwaldů. Foto: V. Doskočilová.....	124
Obr. 104	Restaurace U Šedého vlka. Foto: V. Doskočilová	124
Obr. 105	Kaple svatého Antonína. Foto: V. Doskočilová.....	124
Obr. 106	Křížová cesta ke kapli svatého Antonína. Foto: V. Doskočilová	124
Obr. 107	Křížová cesta od kaple svatého Antonína. Foto: V. Doskočilová	124
Obr. 108	Zámek v Dolních Kounicích (od kaple sv. Antonína). Foto: V. Doskočilová ..	125
Obr. 109	Zámek v Dolních Kounicích (od vstupní brány). Foto: V. Doskočilová	125
Obr. 110	Zřícenina kláštera Rosa coeli. Foto: V. Doskočilová.....	125
Obr. 111	Vnitřek zříceniny kláštera Rosa coeli. Foto: V. Doskočilová	125
Obr. 112	Svatojanské sochy v Dolních Kounicích. Foto: V. Doskočilová.....	126
Obr. 113	Židovská synagoga. Foto: V. Doskočilová.....	126
Obr. 114	Využití země na katastrálním území Oslavan. Zdroj: Regionální informační systémy. Zpracovala: V. Doskočilová	127
Obr. 115	Vývoj počtu obyvatel v Oslavanech za období 1991–2014. Zdroj: Praha: Český statistický úřad. Zpracoval A. Vaishar	127
Obr. 116	Zařízení v Oslavanech. Zdroj: Český statistický úřad, Regionální informační systémy Zpracovala V. Doskočilová	128
Obr. 117	Oslavany: cukrárna a kavárna Caramella. Foto: V. Doskočilová	128
Obr. 118	Oslavany: kostel svatého Mikuláše. Foto: V. Doskočilová	128
Obr. 119	Zámek v Oslavanech. Foto: V. Doskočilová	129
Obr. 120	Expozice Hornictví a energetiky. Foto: V. Doskočilová.....	129
Obr. 121	Zámecká restaurace a Fitcentrum. Foto: V. Doskočilová	129
Obr. 122	Zámek od západu. Foto: V. Doskočilová.....	129
Obr. 123	Historická budova bývalé elektrárny. Foto: V. Doskočilová	130
Obr. 124	Halda strusky. Foto: V. Doskočilová.....	130
Obr. 125	Zábavní park Permonium. Foto: V. Doskočilová.....	130
Obr. 126	Start oslavanských cyklostezek. Foto: V. Doskočilová	130
Obr. 127	Grafické zobrazení preference jednotlivých regionů cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Zdroj: vlastní šetření.	140
Obr. 128	Struktura návštěvníků zařízení cestovního ruchu v Jihomoravském kraji. Zdroj: vlastní šetření	141

Obr. 129 Faktory konkurenceschopnosti v cestovním ruchu. Zdroj: Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2014–2020. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj 2013	143
Obr. 130 Zaměstnanost v cestovním ruchu. Zdroj: Vystoupil et al. (2006).....	145
Obr. 131 Zatížení území cestovním ruchem (na základě kapacity ubytování). Zdroj: Vystoupil et al. (2006)	146

REFERENCE

- [1] Balcarová, T., Kulišťáková, L. (2012): Public relations komponovaných krajín. *Acta Průhoniana* 105, 65-74.
- [2] Bičík I. (2001): *Druhé bydlení v Česku*. Praha: Univerzita Karlova, 167 s.
- [3] Bína, J. (2010): *Aktualizace potenciálu cestovního ruchu v České republice* [výzkumná zpráva]. Brno: Ústav územního rozvoje
- [4] Bończak, B. (2013): The battle of Łódź 2014: A change to develop the military heritage tourism in the metropolitan tourism region of Łódź. *Tourism* 23(1), 17-26.
- [5] Brodesser S. (2007): *Krajinou Oslavy, Rokytne a Jihlavy proti proudu času*. Brno: Moravské zemské museum.
- [6] Břínková, T. (2014): *Potenciály a bariéry rozvoje cestovního ruchu v mikroregionu Ivančicko* [Diplomová práce]. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- [7] Burdíková, H. (2012): *Meziobecní spolupráce jako významný faktor rozvoje periferních regionů - příklad svazku obcí Vranovska* [Bakalářská práce]. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- [8] Cenkova, T. (2013): *Zvýšení potenciálu Slavkovského bojiště pro cestovní ruch Jihomoravského kraje* [Bakalářská práce]. Zlín: Univerzita T. Bati.
- [9] Culek M. (1996): *Biogeografické členění ČR*. Praha: ENIGMA
- [10] Daňková, A. (2012): *Možnosti rozvoje venkova v mikroregionu Svazek obcí Mohyla míru* [Diplomová práce]. Brno: Mendelova univerzita.
- [11] Doffková, T. (2014): *Akční cestovní ruch a jeho dopady na destinaci* (případová studie) [Bakalářská práce]. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- [12] Fialová, D. (2003): Regional differentiation of second housing transformation in Czechia. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica* 38(1), 59-65.
- [13] Fialová, Z. (2013): Sběr lesních plodů byl nadprůměrný. *Zemědělec* 31.7.2013
- [14] George, E.W., Mair, H., Reid, D.G. (2009): *Rural tourism development: localism and cultural change*. Bristol: Channel View Publications.
- [15] Hall, D., Kirkpatrick, I., Mitchell, M. (2005): *Rural Tourism and Sustainable Business*. Clevedon: Channel View Publications.
- [16] Hamele, H. (1992): Potenciál poptávky po ekologicky a sociálně odpovědném turismu – jedna z šancí pro venkovské prostory. In: Glück, A., Magel, H. et al., eds., *Venkov má budoucnost* (s. 130-137). Praha: Brázda.
- [17] Heralt, P., Kmet, J. (2006): *Plán péče o NPR Lednické rybníky na období 2007–2011*. Praha: AOPK
- [18] Heteša, J., Sukop, I., Kopp. (2009): *Hydrobiologie Lednických rybníků. Trendy a tradice* (1-7). Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- [19] Hill, J., Gale, T. (2009): *Ecotourism and Environmental Sustainability. Principles and Practice*. Farnham: Ashgate.
- [20] Hladká, D. (2012): *Rozvojový potenciál vybraného venkovského mikroregionu: případová studie Dolních Kounic* [Diplomová práce]. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- [21] Holešinská, P. (2012): *Analýza turistických informačních center v mikroregionu Lednicko-valtický areál* [Bakalářská práce]. Zlín: Univerzita T. Bati.

- [22] Holešinská, A., Šauer, M., Vystoupil, J. (2006): *Výběrové šetření k problematice organizace cestovního ruchu v Jihomoravském kraji* [Výzkumná zpráva]. Brno: Masarykova univerzita.
- [23] Hrdličková, L. (2007): *Návrh na zlepšení cestovního ruchu města Ivančice* [diplomová práce]. Brno: Vysoké učení technické.
- [24] Hrnčiarová, T., Mackovčin, P., Zvara, I., eds. (2010): *Atlas krajiny České republiky*. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR.
- [25] Hýlová, K. (2011): *Srovnávací analýza funkcí Brněnské a Vranovské přehrady*. [Diplomová práce]. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- [26] Jakubíková, D. (2012): *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada.
- [27] Kajzar, P., Václavíková, K. (2013): Focus on culinary tourism and regional cuisine in the Moravian-Silesian region. *Current Issues on Turism Research* 3(2), 28-33.
- [28] Karppi, I, Kokkonen, M., Lähteenmäki-Smith, K. (2001): *SWOT analysis as a basis for regional strategies*. Stockholm: NORDREGIO.
- [29] Kiráľová, A. (2003): *Marketing destinace cestovního ruchu*. Praha: Ekopress.
- [30] Klenková, M. (2009): *Charakteristika CHKO Moravský kras. Potenciál, využití, udržitelný rozvoj*. [Bakalářská práce]. Brno: Masarykova univerzita.
- [31] Koch, M. (2002): *Mikroregion Vranovsko* [Odborná práce]. Plzeň: Západočeská univerzita.
- [32] Konečný, O. (2011): Geographical perspectives on agritourism in the Czech Republic. *Moravian Geographical Reports* 22(1), 15-23.
- [33] Krakešová, K. (2008): *Analýza nabídky a poptávky na příkladě vybrané turistické obklasti – Ivančicko* [Bakalářská práce]. Brno: Masarykova univerzita.
- [34] Kresta, J. (2010): *Geocaching. Pravidla, principy a možnosti využití informačními pracovníky* [Diplomová práce]. Brno: Masarykova univerzita.
- [35] Kroupová, Š., Navrátil, J., Pícha, K., Hasman, M. (2014): Differentiation of the demand for the hunting tourism in the Czech Republic. *Czech Journal of Tourism* 27(1), 27-42.
- [36] Krupicová, Z. (2012): *Analýza služeb cestovního ruchu ve vybrané destinaci (Lednicko-valtický areál)* [Bakalářská práce]. Plzeň: Západočeská univerzita.
- [37] Leslie, D., ed. (2012): *Tourism enterprises and the sustainability agenda across Europe*. Farnham: Ashgate.
- [38] Mackovčin, P., et al. (2007): *Brněnsko: Chráněná území ČR, svazek IX*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.
- [39] Marcouiller, D. (2013): The rural development attributes of tourism. In Green, G.P., ed., *Handbook of rural development* (s.158-178). Cheltenham: Edward Elgar.
- [40] Matějová, E. (2012): *Směry výzkumu geografie cestovního ruchu* [Bakalářská práce]. Brno: Masarykova univerzita.
- [41] van der Merwe, C.D. (2013): Battlefield tourism: The status of heritage tourism in Dundee, South Africa. *Bulletin of Geography. Socio-economic series* 26, 121-139.
- [42] Mikule, V., Sládek, L., Švarc, O. (2015): Využití koní ve venkovském cestovním ruchu – charakteristika nabízené služby „jízda na koni“. In: *Aktuální trendy lázeňství, hotelnictví a turizmu*. Opava: Slezská univerzita.

- [43] Mokras-Grabowska, J. (2013): Folk culture resources as a component of tourism space. *Tourism* 23(2), 43-47.
- [44] Mucha, A. (2009): *Předpoklady cestovního ruchu v NP Podyjí* [Bakalářská práce]. Brno: Masarykova univerzita.
- [45] Náplavová, M. (2012): *Funkce jihomoravského venkova v současném období* [Disertační práce]. Brno: Mendelova univerzita.
- [46] Navrátil, T. (2013): *Vinařství na Ivančicku*. Ivančice: Mikroregion Ivančicko.
- [47] Navrátil, J., Martinát, S., Kallabová, E. (2009): Framework for utilizing angling as a tourism development tool in rural areas. *Agricultural Economics* 55(10), 508-518.
- [48] Pásková, M. (2012): Environmentalistika cestovního ruchu. *Czech Journal of Tourism* 1(2), 77-113.
- [49] Petr, O. (2012): Venkovský cestovní ruch v kontextu českého venkova. *Czech Journal of Tourism* 1(2), 135-155.
- [50] Plevová, M. (2014): *Venkov a kulturní dědictví na příkladu Jihomoravského kraje* [Diplomová práce]. Brno: Mendelova univerzita.
- [51] Pořízková, A. (2011): *Geoparky – nástroje udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Případová studie Moravský kras* [diplomová práce]. Brno: Masarykova univerzita.
- [52] Potočník-Slavič, I., Schmitz, S. (2013): Farm tourism across Europe. *European Countryside* 5(4), 265-274.
- [53] Příbyl, J. et al. (1983): Geografické aspekty studia Moravského krasu. *Studia Geographica* 82. Brno: Geografický ústav ČSAV.
- [54] Quitt, E. (1971): *Klimatické oblasti Československa*. Brno: Geografický ústav ČSAV.
- [55] Radosavac, A., Jovic, N., Jasic, M., Premovic, J. (2013): Rural tourism and food production in Bosnia and Hercegovina. In *IV International Symposium Agrosys 2013* (pp. 1385-1391).
- [56] Raušer, J. (1971): *Mapa biogeografického členění ČSR 1 : 500 000*. Brno: Geografický ústav ČSAV
- [57] Russell, D.W. (2008): Nostalgic tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing* 25(2), 103-116.
- [58] Ryglová, K., Burian, M., Vajčnerová, I. (2011): *Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. Praha: Grada.
- [59] Stříbrná, M. (2008): *Podmínky rozvoje cestovního ruchu v chráněných krajinných oblastech a národních parcích*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj.
- [60] Szörényiné-Kukorelli, I. (2011): Tourism and agriculture in Hungary: post-productivist transition or new functions in rural space? In Torres, R. M., Henshall Momsen, J, eds., *Tourism and Agriculture* (pp.13-27). Milton Park: Routledge.
- [61] Šauer, M., Vystoupil, J. (2009): *Analýza vývoje návštěvnosti jižní Moravy v letech 2001 – 2009* [výzkumná zpráva]. Brno: Masarykova univerzita.
- [62] Škorpík, M. (1993): *Plán péče o Národní park Podyjí a jeho ochranné pásmo*. Znojmo: Správa Národního parku Podyjí.
- [63] Šlezingerová, E. (2005): *Podpora cestovního ruchu ze strany místní správy v turistickém regionu Podyjí a okolí* [Bakalářská práce]. Brno: Masarykova univerzita.

- [64] Tomšík, P., Prokeš, M. (2011): New strategic alliances of wine producers in the Czech Republic. *Agricultural Economics – Czech* 57(12), 573-579.
- [65] Vágner, J., Fialová, D. et al. (2004): *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku*. Praha: Karlova univerzita.
- [66] Vágner, J., Müller, D.K., Fialová, D. (2011): Second home tourism in light of the historical-political and socio-geographical development in Czechia and Sweden. *Geografie* 116(2), 191-210.
- [67] Vaishar, A., Šťastná, M., Vavrouchová, H., Stejskal, B., Hlisnikovský, L., Jakešová, L., Kniezková, T., Kozáková, H., Lipovská, Z., Marciánová, G., Náplavová, M., Novotná, K., Ošťádalová, Z. (2011): *Současný stav a vývojové tendence jihomoravského venkova*. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- [68] Vaishar, A., Zapletalová, J., Mikulík, O., Nováček, V., Koutný, R., Hroudová, S., Halvinková, P. (2000): *Vranov nad Dyjí/Jemnice: region v transformaci*. Brno: Regiograph.
- [69] Vaishar, A., Šťastná, M., Trnka, P., Dvořák P., Zapletalová, J. (2013): South-Moravian Rural Borderland, *European Countryside* 5(2), 115-132.
- [70] Vaněčková, L. et al. (1997): *Rostliny Moravského krasu a okolí: s použitím materiál floristického kurzu v Blansku 1980*. Blansko: Nadace Moravský kras.
- [71] Vajčnerová, I., Ryglová, K. (2012): Metody evaluace destinace cestovního ruchu. *Czech Hospitality and Tourism Papers* 8(17), 16-31.
- [72] Vargas-Sánchez, A., Riquel-Ligero, F. (2015): Golf tourism, its institutional setting and environmental management: A longitudinal analysis. *European Journal of Tourism Research* 9, 41-56.
- [73] Vystoupil, J., Holešinská, A., Kunc, J., Maryáš, J., Seidenglanz, D., Šauer, M., Tonev, P., Viturka, M. (2006): *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.
- [74] Vystoupil, J., Šauer, M. (2011): *Geografie cestovního ruchu České republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- [75] Warn, S. (2010): *Rural Development & the Countryside*. Abingdon: Philip Allan Updates.
- [76] Wearing, S., Neil, J. (2009): *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities*. 2nd ed. Amsterdam: Elsevier
- [77] Woods, M. (2011): *Rural*. London: Routledge.
- [78] Zelenka J., Pásková M. (2012): *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 2. vyd. Praha: Linde.
- [79] Ziolkowska-Weiss, K., Mróz, F., Mróz, Ł. (2014): Pilgrimages and religious tourism of Poles and Czech. Following St. James's steps to Santiago de Compostela. *Current Issues of Tourism Research* 4(2), 57-68.
- [80] Zvara, J. (2010): Hodnocení dílčích potenciálů a předpokladů jižní Moravy pro rekreaci a cestovní ruch (s. 601-605). In: *XXII. sjezd České geografické společnosti*. Ostrava: ČGS.
- [81] Zvara, J. (2014): *Geografické problémy cestovního ruchu na jižní Moravě* [Disertační práce]. Brno: Masarykova univerzita.

Název: Cestovní ruch jako alternativní odvětví pro rozvoj jihomoravského venkova?

Autor: Milada Šťastná et al.

Vydala: Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno

Technická redakce: Jana Pokorná

Tisk: Vydavatelství Mendelovy univerzity v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno

Vydání: 1.

Stran: 161

Náklad: 70 ks

ISBN: 978-80-7509-316-5